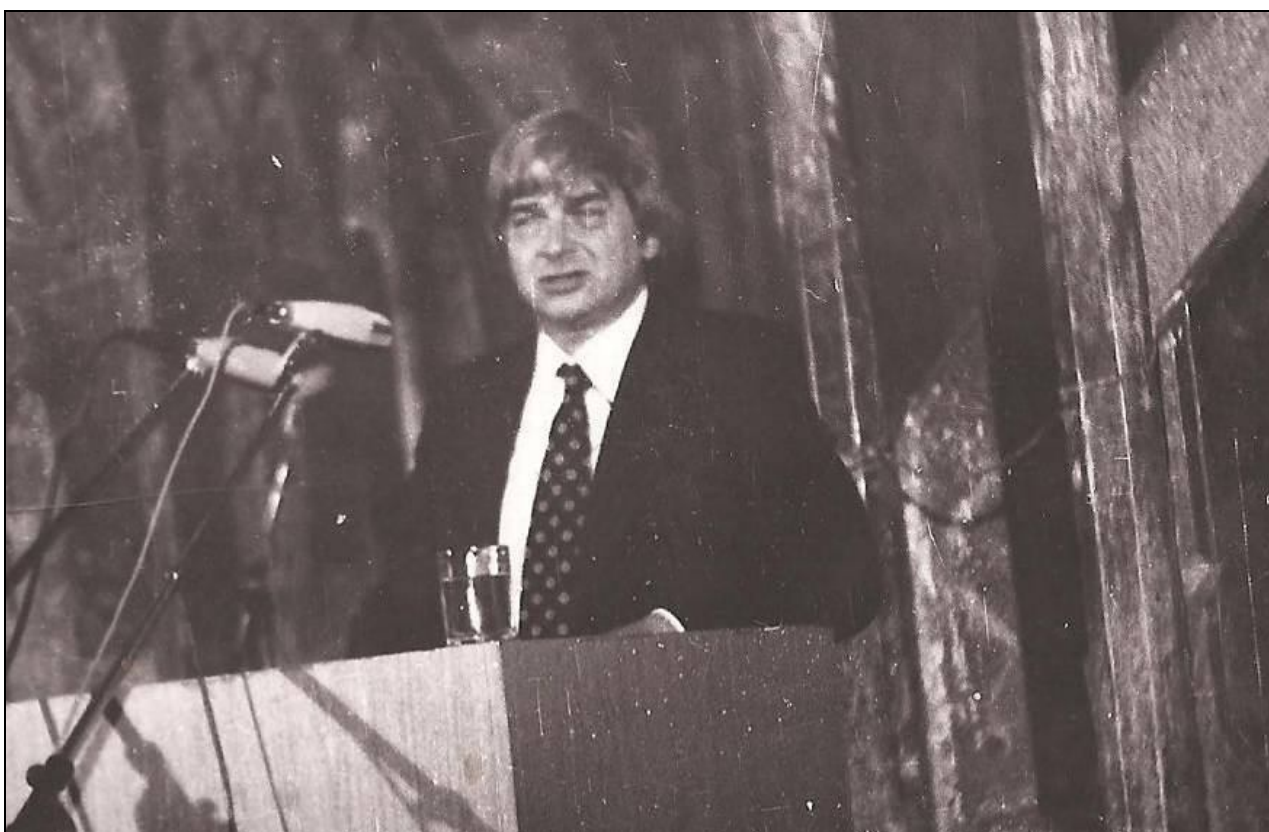

Vatra veche

3

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul V, nr. 3(51), martie 2013 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) *Fondatori I. Slavici, I.L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 *Redactor-șef fondator Romulus Guga* VATRA VECHĂ, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciuț

Nichita Stănescu, în Catedrala Sfânta Sofia din Struga, discurs de recepție la „Cununa de Aur”, septembrie 1982, premiu de poezie. Foto Nicolae Băciuț

Portret al artistului la tinerețe fără bătrânețe

A fost „o întâmplare a ființei mele” întâlnirea cu Nichita Stănescu. O întâmplare pe care am provocat-o, fiindcă atunci credeam că nimic pe lume nu e întâmplător. În egoismul dragului meu de Nichita, am vrut să am un Nichita al meu care, până la urmă, fără să-mi premeditez gândul, a devenit un Nichita înainte și după Nichita, cel care n-a însoțit timpul real decât o

jumătate de veac, rămânând cealaltă parte de timp să se înveșnicească.

Acest Nichita, al meu, scris „cu colțul inimii”, e reconstituit din felul în care s-a văzut el pe sine, cum a văzut el pe alții și cum alții cred că l-au cunoscut. E un Nichita paradoxal și imprevizibil, așa cum a fost el, fără să-și impună, ieșit din canon.

Acest portret al artistului la tinerețe fără bătrânețe nu vrea decât să completeze un album al unui destin și al unei opere, cu încă o

licărire de viață. E o clipă recuperată din actul de identitate al unui poet. Poate cel mai mare după Eminescu, cum spunea cineva. Un poet adevărat. Care a trăit ca un poet și a murit în numele poeziei. Și care a rămas mereu în cartea mea de citire, în cartea mea de iubire.

Nichita după Nichita. Un timp fără răstimp.

NICOLAE BĂCIUȚ

(din Cuvânt înainte la volumul „Nichita Stănescu. Cu colțul inimii”, Editura Nico, 2013)

Nichita Stănescu

Portret al artistului la tinerețe fără bătrânețe, de Nicolae Băciut/1
 Editorial. 80/30, de Nicolae Băciut/3
 „Respir, doctore, respir”, de Mariana Cristescu/4
 Mitografii lirice. „Hipoza” Nichita, de Adrian Dinu Rachieru/6
 Nichita Stănescu și arta lui poetică, de Cristian Vieru/9
 Poezia lui Nichita Stănescu, văzută dinspre filosofia ființei, de A.I. Brumaru/11
 Dincolo de matematică, în poezia lui Nichita Stănescu, de Anda Laura Silea/12
 Impresie quadrofonică, de pe urmele lui Nichita, de Cristian Stamatoiu/13
 Poetul, pur și simplu, de Marin Iancu/14
 Melancolic cornul sună..., de Cleopatra Lorianțiu/15
 Manuscriptum. Secvența nichitastănesciene. Mâncăciosul/16
 Scrisoare către Tom, de Nichita Stănescu/16
 Nichita Stănescu. Trist cântec de dragoste (în aromână), de Dina Cuvata/16
 Octombrie cu Nichita, de Veronica Bălaj/17
 „Vrăbiuța” lui Nichita cel Stănescu și autograful lui Moș Tom, de M.N. Rusu/18
 Socoteam că nu trebuie deranjat niciodată Nichita Stănescu, de Felix Sima/19
 Anchetă „Vatra veche”. Case memoriale. Casa în care a fost descoperit sensul iubirii, de Luminița Comea/20
 Poeme de Suzana Fântânariu/21
 Eminescu, despre geniul național al poporului român, de Dumitru Velea/22
 Conjugarea verdelui. Un personaj generic: omul românesc, de Valentin Marica/23
 Ion Creangă și jocul de-a comedia, de Marin Iancu/24
 Prozele debutului (Liviu Rebreanu), de Ionel Popa/26
 Ana Blandiana în lecturi critice. Cuvintele înger, de Bogdan Cătălin Mereuță/28
 Poeme de Dumitru Ichim/29
 Maytrei. În arșta dragostei, de Carmen Moldovan/30
 Amurgul iubirii, de Aurel Codoban/31
 Eseu. Nietzsche, profet al modernității, de George Popa/32
 Literatura și filosofia, cunoașteri întrepătrunse, de Daniel Mureșan/34
 José Bergamín sub semnul Esteticii generației de la 27, de Geo Constantinescu/35
 Despre Marta, fără durere, de Carmen Adriana Gheorghe/37
 Nu avem valori?, de Gheorghe Moldoveanu/39
 Cronica literară. Un portret în palimpsest (Marin Iancu/Marin Preda), de Petre Isachi/42
 Despre „starea de neliniște a unui om” (Marin Iancu), de Rodica Lăzărescu/44
 Căderi în oglinda cerului (Aurel Pop), de Constantin Stancu/45
 Literatura între istorie, mit și dramă, la Gligor Hașa, de Constantin Stancu/46
 Libertate de spirit (B. Jill Carroll), de Cleopatra Lorianțiu/47
 Semne îndrăgostite (Mihaela Malea Stroe), de A.I. Brumaru/49
 În cavoul cu broderie roșie (Ovidiu Vasilescu), de Lörincki Francisc-Mihai/50
 Visul din vis (Nicolae Jinga), de Menuț Maximinian/51
 În spatele oglinzii (Nicolae Băciut), de Lazăr Lădariu/52
 Două cărți într-un volum (Maria Stoica), de Luminița Comea/53
 Cugetările unei regine (Carmen Sylva), de Mircea M. Pop/54
 Circulație pe frontieră III, de Mircea M. Pop/55
 Dincolo de râu apare versul (Leon Cok), de Menuț Maximinian/56
 Când le va veni vremea (Romeo Morari), de Nicolae Băciut/56
 O lună albastră (Ioan Dămăcuș), de Toader Ungureanu/57
 Ghid turistic al zonei Săcele (Nagy János și Miklós Levente), de Nicolae Lupu/58
 O dragoste babilonică, după căderea Turnului Babel (Anatol Viere), de Marin Gherman/59
 În memoriam Mircea Dinuț/60
 Poeme de Daniel Drăgan/61
 Poeme de Anni Lorei Mainka/62
 Poeme de Ion Iancu Vale/62
 Documentele continuității. Cuvântul nostru se aude în ceruri, de Nicolae Gheorghe Șincan/63
 Antologie „Vatra veche”. Doamne, poem de Vasile Voiculescu/63
 Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Selejan, de Luminița Comea/64
 Ștefan Goanță – 80, de Irina Goanță/65
 „Opera lui Traian” sau opera operei (Ramón de Basterra), de Dărie Ducan/67
 Poeme de Mihaela Cristescu/69
 O carte a cărților (Iordan Datcu), de Constantin Eretescu/70
 Poeme de Adrian Botez/71
 M-aș ascunde și n-am unde, de Victor Blănaru/72
 Biblioteca Babel altfel. Poeme de Nicolae Băciut în aromână, traducere de Dina Cuvata/73
 Un român în India, de Ovidiu Iancu/74
 Jurnal. Vietnam, de Alexander Bibac/76
 Călătorie cu zeppelinul spre America, de Elena Bran, ediție de M.N. Rusu/77
 O oază numită Hundertwasser, de Paul Leibovici/78
 Oameni pe care i-am cunoscut. Regizorul George Rafael, de Veronica Pavel Lerner/79
 Poeme de Emilia Tuțianu Despinescu/80
 Plastica. Iluminări benefice Locului (Ion Irimescu), de Suzana Fântânariu Baia/81
 Literatură și film. Faust rebelul, de Alexandru Jurcan/81
 Catrene de Vasile Larco/82
 Colțul lui Ștef. Caricaturi de Dumitru Ștefănescu/82
 Curier/83
 Festivalul de Creație și Interpretare „Ana Blandiana”, Ediția a II-a, 2013/86
 Între sacru și senzual (Cristian Sergiu Ianza), de Nicolae Băciut, Diana Câmpan/87
 Starea prozei. Groapa, de Mirela Grujiță.

Ilustrația numărului: CRISTIAN SERGIU IANZA

80/30

80/30... Nu, nu e vorba de noi parametri pentru un corp ideal, cum s-ar putea crede la o repede privire.

Sunt două cifre ale lui a fi și a nu fi.

Nichita la a(r) fi 80! La a nu fi 30!

Labiș a ajuns la 21, Eminescu la 39, Romulus Guga la 44, Nichita Stănescu la 50...

Nu știu cum ar fi arătat opera lui Nichita Stănescu dacă el era în viață, dacă ar mai fi scris încă treizeci de ani.

La cincizeci de ani, chiar dacă ar fi putut părea vlăguit sau doar obosit unora, el continua să scrie, să dicteze, să trăiască/respire poezie!

După ce, pe urmele lui Labiș, a scos poezia din tenebrele proletcultiste, a reabilitat-o, a învățat-o să meargă pe propriile ei picioare, a învățat-o să zboare cu propriile ei aripi.

Ce înseamnă Nichita Stănescu, o spunea, memorabil, chiar Manolescu (după încrâncenările lui, la apariția volumului „Epica magna”), la moartea poetului: „Nu încapе în doială, că Nichita Stănescu e cel mai important poet român de după al doilea război”, ba, mai mult, că el trebuie citit la fel cum e citit Bacovia, Blaga...”

Nichita Stănescu candida, în 1980, nominalizat de Academia Suedeză, grație și eforturilor poetei Gabriela Melinescu, una dintre iubirile tinereții sale, la Premiul Nobel. Candida alături de greii Senghor, Elytis, Borges, Frisch. Păcatul lui Nichita: era prea tânăr pentru Nobel (revenit în acel an lui Elytis, 68 ani), dar el nu mai putea să aștepte, chiar dacă nu era cu nimic mai prejos decât cei care au fost încununați cu lauri de Academia Suedeză.

Era încă o ocazie ratată, încă un moment frustrant, după ce, dacă e să acceptăm propunerile lui Laurențiu Ulici, din „Nobel contra Nobel”, Editura Cartea Românească, 1988, din 1901, de la atribuirea acestui premiu, ar fi putut primi Nobelul și românii I.L. Caragiale, în 1910, Liviu Rebreanu, în 1940, Tudor Arghezi, în 1950, Lucian Blaga, în 1960, iar Ma-

rin Sorescu, în previziunea lui Laurențiu Ulici, ar fi urmat să primească premiul în 2000.

N-a fost să fie, noi rămânând în continuare lipsiți de recunoaștere internațională, chiar dacă, politizarea acordării Nobelului, a mai ofilit strălucirea sa.

Premiul „Cununa de Aur” de la Struga, din 1982, nu a fost o consolare, ba chiar, dincolo de valoarea în bani a premiului, acesta era adevăratul Nobel al poeziei în Europa! Iar în vitrina lui Nichita Stănescu mai era și premiul Herder, primit în 1975!

Dincolo de premii însă, de oscilațiile de nivel în receptarea sa, posteritatea lui Nichita Stănescu e mai fericită decât a lui Ioan Alexandru, Marin Sorescu, de pildă, și a atâtor alți scriitori, din generații diferite, canonizați sau nu, excluși din manualele de literatură pe considerente greu de înțeles și acceptat, de la Eugen Jebeleanu la Geo Bogza, de la Cezar Baltag la Cezar Ivănescu, ca să mai iau, aproape la întâmplare, alte câteva nume, cărora li se pot găsi multe păcate, dar nu le poate fi ignorată opera, împinsă în uitare.

În plus, spre deosebire de alți iluștri scriitori dispăruți, Nichita Stănescu are și o casă, o casă a lui, memorială, care schimbă traseele multora, pentru a descoperi un univers care a ocrotit cu grijă maternă primii pași în lume ai poetului.

Pe lângă toate acestea, se bucură de prețuirea ploieștenilor, care au dovedit că știu să-l țină la înălțime, inclusiv în strălucirea bronzului, pe cel care dă renume numelui unui oraș, care s-a învrednicit să valorifice cu

orgoliu sintagma „oraș natal” pentru „poetul necuvintelor”.

În spațiul protector al Ploieștiului, Nichita Stănescu își trăiește timpul poeziei prin cei care, cu profesionalism și eleganță, fac din rotunjimea unor cifre sărbătoare a poetului, sărbătoare a poeziei. O fac acum, când cifrele n-au încă o mare încărcătură și mă gândesc cum va fi când va fi ca în același an să fie și un centenar și-un semicentenar Nichita Stănescu, în anul 2033, care ne poate părea unora foarte departe, altora „odată ca niciodată”?

Până una alta, poezia lui Nichita Stănescu e în circulație, poetul e legendă, timpul lucrează în favoarea lui, răzbușând neputințele unor critici incapabili să recepteze modernitatea unui lirism dezinvolt, în explozia spontaneității și improvizației rafinate, în portativ de jazz, a ludicului lipsit de inhibiții, a inventivității lingvistice surprinzătoare, a metaforei îndrăznețe.

E greu să-mi asum profetii, dar îndrăznesc să sper, să cred că oricâte derapaje de sensibilitate, de emoție, oricâte strămbătăți administrative vor fi, posteritatea lui Nichita Stănescu se va bucura mereu de descoperiri și redescoperiri, că va avea parte, ca și iluștrul său înaintaș din Haimanalele Ploieștiului, de actualitate, că se va spune, ca și în cazul teatrului lui I.L. Caragiale, că poezia sa e scrisă la prezentul continuu, că în ea se vor regăsi multe generații de acum încolo, că poezia sa se va hrăni și din „Sensul iubirii” și din „O viziunea a sentimentelor” și din „Unsprezece elegii”, și din „Oul și sfera” și din „Necuvintele” și din „Strigarea numelui” și din „Epica magna” și din „Opere imperfecte” și din „Noduri și semne” și din „Respirări” și din „Oase plângând” și din „Mașina de învățat cu glas tare”, ca să iau la întâmplare niște titluri, că poezia sa va avea mereu „Dreptul la timp”, că va fi mereu un timp al poeziei sale.

NICOLAE BĂCIUȚ

Foto: Nichita Stănescu la Struga, înainte de primirea „Cununii de aur”, la taifas, într-un apartament de hotel, unde erau cazați Al. Jebeleanu, Alexandru Andrițoiu, Adrian Popescu și subsemnatul. (Foto Nicolae Băciuț)

„Respir, doctore, respir”...

„Mă mut în lup
pentru că este vremea
schimbării lupilor
în clopote.”

(Nichita Stănescu).

„Ceea ce putem spune, până
toate acestea se vor lămuri, este că
poetul Nichita Stănescu continuă o
serie mare de poezi din secolul al
XX-lea (Bacovia, Arghezi, Blaga,
Barbu) și că el însuși este un mare
poet care cu închipuirile, jocurile,
teoriile, stările și abilitățile lui, a
schimbat fața poeziei românești.

Un mare poet român într-o
istorie imposibilă (epoca totalita-
rismului), un mare liric european
aproape necunoscut...”

(Eugen Simion)

Iarăși am pășit ușor, și în trecutul
decembrie 2012, peste dureroasa
amintire a plecării lui Nichita. Încet,
în vârful picioarelor, cu scuza, poate,
de a nu-i tulbura somnul celui care
adunase în ochii săi mari tot verdele
codrilor unui „pământ numit
România”.

Plutind îngereste deasupra unei
lumi înnobilate de geniul său, fiul
țaranului Nicolae Hristea Stănescu,
din Prahova, și al nobilei rusoaice
Tatiana Cereaciuchin, membru post-
mortem al Academiei Române,
deținător al Premiului internațional
Johann Gottfried von Herder și
nominalizat, în 1980, pentru Nobelul
pentru literatură, a dăruit poeziei
române universalitate.

Prea repede înălțat în eternitate,
în ultima zi a acestui martie 2013 ar fi
împlinit 80 de ani. Și moartea face
parte din viață, iar viața, de cele mai
multe ori, e nedreaptă, mai ales cu
oamenii buni.

S-a născut la Ploiești, în 31 mar-
tie 1933, și a murit, după o inimagi-
nabilă suferință, pe patul Spitalului de
Urgență din București, în noaptea de
12 spre 13 decembrie 1983.

În perioada 1944-1952 a urmat
Liceul „Sf. Petru și Pavel”, devenit
„Mihai Viteazul” din Ploiești, pentru
ca, ulterior, între 1952-1957 să urme-
ze cursurile Facultății de Filologie a
Universității din București.

Se vor împlini, așadar, trei dece-
nii de la plecarea sa. „Fugit
irreparabile tempus...”

„În 1952, s-a căsătorit cu a doua
dragoste a sa din adolescență,
Magdalena Petrescu, dar cei doi se
vor despărți după un an. (n.n. – Din
1961 datează volumul «Sensul
iubirii».)

În 1962, s-a căsătorit cu poeta și
eseista Doina Ciurea, din a cărei
dragoste se va plămădi tema
volumului «O viziune a
sentimentelor». Ulterior, fiind
împreună cu poeta și autoarea
Gabriela Melinescu, se vor inspira
reciproc în a scrie și a construi
universuri abstracte.

În 1982, se căsătorește cu
Todorîța (Dora) Tărăță. Nichita și-a
adunat poeziile sale «bășcălioase»,
scrise, după propriile sale cuvinte,
«fără mamă, fără tată», într-un volum
numit «Argotice - cântece la drumul
mare» și publicat foarte târziu, după
moartea sa, în 1992, de Doina
Ciurea.”

Este pentru scurt timp corector și
apoi redactor la secția de poezie a
„Gazetei literare” (director, Zaharia
Stancu). Publică „Dreptul la timp”
(1965), apoi volumele de poezie
„Roșu vertical” (1967) și „Un
pământ numit România” (1969):
„Noi suntem semințe și pământul e
al nostru, / știm cel mai bine locul și
patima și rostul, / știm cel mai bine
legea și mersul înainte, / suntem,
după nevoie, și lacrimă și dinte (...)
Nu cerem nimănuia nimic, însă
oricine / dacă el vrea-l numim și
prieten și vecine. / Aici și pâinea,
sarea, noi o avem la masă, / căci ne-
am făcut-o singuri, zidindu-ne o
casă ” („Noi”). Urmează „Oul și
sfera” (1967), „Laus Ptolemaei”
(1968). Tipărește „Necuvintele”
(1969), pentru care primește Premiul
Uniunii Scriitorilor.

Este numit redactor-șef adjunct al
revistei „Luceafărul”, alături de
Adrian Păunescu.

În 1970, devine redactor-șef
adjunct la „România literară”, revistă
condusă de Nicolae Breban.

Publică „În dulcele stil clasic”
(1970), apoi, la Editura Tineretului,
volumul „11 elegii”, „Belgradul în
cinci prieteni”, „Măreția frigului”
(1972) și „Strigarea numelui”
(1973).

Pentru volumul de eseuri „Car-
tea de recitare” obține, pentru a treia
oară, Premiul Uniunii Scriitorilor.

Un an mai târziu, obține, pentru
ultima oară, Premiul Uniunii
Scriitorilor și i se atribuie Premiul
internațional Johann Gottfried von
Herder. Devine publicist comentator
la „România literară”. Se mută în
ultima sa locuință, din Str. Piața
Amzei nr. 9. În fața geamului
apartamentului său crește celebrul
plop Gică.

La 4 martie 1977, poetul
încearcă, în zadar, să-l salveze pe
prietenul său Nicolae Ștefănescu, și
este lovit de un zid care s-a prăbușit
după cutremur. În urma șocului,
suferă o paralizie de scurtă durată a
părții stângi a corpului, care va lăsa
ceva sechele și după vindecare.

În 1978 publică volumul de
poezii „Epica Magna”, care
primește, în același an, Premiul
„Mihai Eminescu” al Academiei
Române. Apare volumul de „Opere
imperfecte” (1979).

În 1980, este nominalizat
pentru Premiul Nobel pentru
Literatură.

„În august 1981, are prima criză
hepatică. Aceste crize vor continua în
toamnă și poetul se internează la
spitalul Fundeni. →

MARIANA CRISTESCU

După ce este externat, ascunde față de toți semnele maladii sale, afișându-se optimist, iar medicii se declară uimiți de rezistența și vitalitatea sa extraordinară.”

Primește premiul Cununa de Aur, în 1982, în Iugoslavia, la Struga, pentru volumul „O viziune a sentimentelor”.

La 31 martie, la împlinirea a 50 de ani de viață, poetului i se organizează o sărbătorire națională. (n.n. – Apar, în 1982, „**Noduri și semne**” – subintitulat „Recviem pentru moartea tatălui”, „**Oase plângând**”, volumele de eseuri „**Respirări**” și „**Mașina de meditat cu glas tare**”).

În timpul unei călătorii în Iugoslavia, are o criză foarte gravă, ce necesită intervenția medicilor. Pe 12 decembrie, durerile din zona ficatului devin îngrozitoare și este adus la Spitalul de urgență unde crizele sunt extrem de violente și poetul se stinge din viață fix la ora două și zece minute. Ultimele sale cuvinte au fost: «Respir, doctore, respir».

Considerat atât de critica literară, cât și de publicul larg drept unul dintre cei mai de seamă scriitori pe care i-a avut limba română, pe care el însuși o denumea «Dumnezeiesc de frumoasă», Nichita Stănescu aparține, temporal, structural și formal, poeziei moderniste sau neo-modernismului românesc din anii 1960-1970. Ca oricare mare scriitor, însă, Nichita Stănescu nu se aseamănă decât cu el însuși, fiind considerat de unii critici literari, precum Alexandru Condeescu și Eugen Simion, un poet de o amplitudine, profunzime și intensitate remarcabile, făcând parte din categoria foarte rară a inventatorilor lingvistici și poetici.”

„Aidoma lui Eminescu în cadrul romantismului european, poate mai tranșant chiar, Nichita Stănescu nu seamănă cu nimeni” – apreciază criticul literar Alexandru Condeescu: „Este propriul sau reper”.

„Nimeni ca Nichita nu și-a păstrat adâncul daco-get și mai ales în taină credința ortodoxă. Când imberbul «puști genial» (n.n. – Nicolae Labiș) și-a aruncat pumnul proletar spre cer cu amenințarea «Trăim în miezul unui ev aprins / și-i dăm a-nusuflețirii noastre vamă. / Cei ce nu ard dezlănțuit ca noi, / în

flăcările sale se destramă! », Nichita cădea în genunchi pe pietrele părăsite ale mănăstirii Putna și striga în pustiu: *«Mă mut în lup, / Sfântă maică Putna, / tu biserică de piatră / care ai născut din mâinile două / ale lui Ștefan cel Mare, / care stătea în*

genunchi / și cu ochii la cer... // De durere, de singurătate, / de grijă pentru țară / ...iată-mă vin la tine, / cu tristețile ciorchine, cu privirile dulbine, / cu vorbirile haine / și cu oasele mulțime / ca să mă iubești pe mine / care una sunt cu tine”... Amintindu-și de animalul Carpaților, devenit emblemă pe steagul daco-getilor, zice: *«Voi lupilor, clopote la Putna de piatră / de veche vechime, / pentru zidirea ne-ngenunchiată, / mă mut în voi și mi-e bine. / Ca să se știe că nu au murit / bărbații în această țară / și nici ce e vechi, ce e oară!»* (Aviz patapievicilor!)

Prin acest poem, «**Mutarea în lup**», ca și prin inegalabilele poeme «Cohortele romane» și «Un pământ numit România», Nichita Stănescu a trecut drept, întreg și de neatins de flăcările evului zănat, întors pe dos de himerele marxiste. Istoria, neamul și credința i-au dat forța de exprimare unică care l-a așezat în a doua policoară de valori după Eminescu, după cum s-a exprimat exegetul său Alexandru Condeescu: «La distanță de un veac de literatură, prin rolul de

novator a viziunilor și a stărilor limbajului poetic, importanța apariției în poezia română a lui Nichita Stănescu e comparabilă cu cea a lui Eminescu pentru poezia noastră clasică»”. (Traian Bădulescu-Șuțeanu, Confruntări literare: „Trecut neatins prin flăcările unui ev aprins”, Alternativa / The Alternative / L'Alternative)

„Nichita a știut să învețe din istoria literaturii române și universale că lucrul cel mai josnic pentru un poet este teama. După ce a deprins acest adevăr, s-a încumetat să uite de el.

Nichita s-a stins din viață la doar 50 de ani, pe 13 decembrie 1983, fiind înmormântat lângă Mihai Eminescu, la Cimitirul «Bellu» din București (Constantin Ilie, „Nichita Stănescu, instituția «stării de încreat», *Gazeta de Sud*, 29 martie, 2007).

„...Voi, lupilor, clopote de carne, eu limba voastră sunt; coastele mele-s perete de arme cu țevile-n cer din pământ. voi, lupilor, semn de victorie plătită cu însuși, plătită cu însuși, ochi dublu în memorie, amestecând plânsu-mi cu plânsu-ți.”...

În editorialul intitulat „Emoție de toamnă”, publicat la sfârșitul lunii august 2012, scriam: „Privesc o fotografie datată 7 aprilie 2006, reprezentând bustul cu «inima de aur», de la Chișinău, al Poetului care spunea că *«Limba română e frumoasă ca o duminică»*.”

Un comentariu adiacent marchează într-un neuitare: *«Scriitorii și oamenii de cultură din Basarabia consideră că mișcarea anticomunistă și de eliberare națională din Basarabia a fost declanșată de vizita lui Nichita Stănescu la Chișinău, în 1976, când a îngenunchiat la gara Chișinău și a spus: „Am făcut cel mai lung drum din viața mea: de acasă – acasă”»...*

Așa să fie? Și dacă da, își mai amintește cineva?”

Să nu uităm! Fiindcă tot el ne anunța că *„este vremea schimbării lupilor în clopote”*.

Și pentru că Nichita încă respiră în ființa unora dintre noi.

MITOGRAFII LIRICE

„Biografia poetului e opera lui”
(Nichita Stănescu)

„HIPNOZA” NICHITA

Ieșind din perioada „uliciană” (cum singur mărturisea), când – semnând o cronică a debuturilor la *Adevărul literar și artistic* (seria C. Stănescu / Cristian Tudor Popescu) – încerca, din „obligații evaluative”, să identifice vocile noi, Daniel Cristea-Enache purcede, aflăm, la revizitarea clasicilor. Fiindcă *Lyrice magna* se vrea o relectură („explicativă”) a jocului poetic stănescian; or, Nichita, exploatănd cu virtuozitate, la limită, resursele limbajului a produs prin volumul *II elegii*, un volum „de vârf”, incomparabil – zice (încă) tânărul critic –, colecționând „minunate elegii abstracte”. E important că Stănescu interesează și că, recitit acum, își dezvăluie – prin grila unui critic, și el „de vârf” – inteligibilitatea, aventura semnificării, aproximarea sensului etc., dinamitând, se știe, logica lineară. S-a risipit, ne întrebăm, ceața mitului? Poate fi „citat” Nichita doar textual, uitând folclorul scriitoricesc, abandonând percepția contextuală? În fine, noile valuri de cititori, cu „gusturi” de ultimă oră, îl coboară de pe soclu (cum îndeamnă, cu tenacitate, „revizionisții”) sau e văzut, în continuare, cu accente imnice și rezonanță empatică, drept cel mai important poet postbelic de la noi, revoluționând limbajul? Iată, așadar, câteva motive (temeinice, credem) de a repune în discuție *cazul Nichita*, dincolo de gloria oralității și „rumoarea” canonică.

Apărată cu cerbicie ori vehement contestată, icoana lui Nichita Stănescu, un clasic în timpul vieții, seducător și prin „risipirile” lui, cu un teribil succes la public (succes cumva paradoxal dacă ne gândim că lirica sa abstractă, transpersonală, chiar ermetică nu se oferea unor lecturi lesnicioase) se bucură, în fine, de un tratament editorial adecvat.

Ne gândim, firește, și la antologia alcătuită de Ion Mircea, echipată cu un binevenit studiu critic al aceluiași. Cum poetul (un „timpăn armonios”), genial și prolix (cum s-a tot zis) n-a beneficiat, credem, de o selecție „la

sânge”, acest gest editorial și unul reparator, în sens imagologic. Fiindcă Nichita Stănescu, observa cu îndreptățire tot Daniel Cristea-Enache a fost *editat necritic*, „strivit” de amatorismul atâtor încropiri, aducându-i, de fapt, uriașe deservicii, adunând cu hărnicie texte diluate poeticește ori inedite (în proliferare haotică); sau chiar volume onorabile, dar operând o selecție discutabilă. Evident că după dispariția omului, întreținând o prelungită hipnoză, recitirea operei ar fi o firească obligație. Iar recitirea poate fi și o lectură de redescoperire, dincolo de statornicia admirativă (împinsă în sanctificare) ori furiile iconoclaste.

*

Provocând, sub flamura revizuirilor, o inflamată discuție publică, binevenită într-o cultură matură, vegheată de necesarul spirit critic (uneori, e drept, eșuând, cu aplomb nihilist, într-un criticism generalizat), *cazul Nichita Stănescu* a stârnit reacții extreme, dovedind că nu avem de-a face cu o valoare muzeală, definitiv clasată. Supraevaluat, zic unii, ploieșteanul trebuie coborât de pe soclu; sau, cum „propunea” Cristian Tudor Popescu, volumele lui ar trebui „arse”. Demontând cu minuție „argumentele”, Theodor Codreanu dezaproba, firească tentativă de „mutilare vandalică” a operei. Vom observa că, devenit „bun public”, poetul, violentând limbajul și clasicizându-se, și-a estompat în timp forța de șoc dar și-a păstrat impactul și prospețimea lirismului, trăind, într-un dulce abandon, mirajul poeziei. Libertățile pe care și le-a oferit au impus *un stil*, filosofard, elegiac, inflaționar, cultivând un vizionarism care, fixat în *starea de mirare*, conserva cu tandrețe imperfecțiunea (virtualitatea). Cosmoidul stănescian invoca salvator „dreptul la timp”. Magician, inventiv și cogitativ, poetul „stănescizează” fără răgaz, oferind

cu generozitate, torențial, gratuități stilistice, excentricități (asimilate grabnic de urmași, îmbogățindu-și recuzita), exerciții de silogistică ș.a., realizând și impunând, de fapt, o *poetică a rupturii*. „Vorbit” de limbaj, Nichita Stănescu a promovat un modernism radical și a provocat un mit pe care, de altfel, l-a încurajat. Sub aparența improvizatei, poetul – un hiperlucid – a oferit dezinvolt, parcă în joacă, game, edificând o poezie „de cunoaștere”, implicit o meditație asupra poeziei. Experimentările lingvistice, căzând deseori – să recunoaștem – în incontinență lirică dezvăluiau, de fapt, „o imensă energie poetică” (cf. Gabriela Melinescu). *Trăirea* sentimentului, starea de mirare îi stârneau o febrilitate cu inflexiuni feminine; vocația prieteniei, cordialitatea flatantă, generozitatea risipită în gratuități, dăruind versuri, cărți, monede, icoane ș.a, tabieturile boierești întrețineau un pelerinaj obositor, amplificat, desigur, de farmecul omului. Amicii roiau; condiția de poet asaltat, împresurat de cețuri mitologice, dăruit cu un uriaș talent, i-a asigurat și dușmani statornici, mușcați de invidie. Lângă elogiile hipertrofice viețuiesc, așadar, și opiniile drastice, cu aplomb nihilist. Dar o discuție „rece” încă întârzie. Iar observatorii onești ai câmpului literar au sesizat, dincolo de efectul contaminant prin *nichitizare*, că astfel de reacții au un vădit scop publicitar. „Monopolizat” au ba, adulat ori contestat, Nichita Stănescu rămâne – ne asigură Gabriela Melinescu (vezi *Apostrof*, nr. 2/2004) – „un poet viu”. Dar și un mit „îndărătnic”, fabricat printr-o retorică extatică și anunțându-se „o prejudecată durabilă” (zic unii critici). Dacă Gh. Grigurcu, de pildă, e convins că putem vorbi despre un „postament oficial al nichitismului” (faima poetului fiind „opera” regimului), cu totul altfel stau lucrurile în fosta Iugoslavie. Carismaticul Nichita, un „înfiaț sârbesc”, a trezit în Logoslavia (Puposlavia) un ecou greu de imaginat, truditul acestei relații speciale fiind Adam Puslojić, dublura sa belgrădeană. Adam, acest mare fantast, a durat din legătura →

ADRIAN DINU RACHIERU

cu poetul ploieștean *o mitologie*. Mereu agitat, navetând între rugii și plâns, bolnav de magnanimitate, acum un „matur furios” (cf. Mircea Dinescu), *legenda Adam* își definește ziua de muncă drept „ceasul sângelui golgotean”. Între ludism și tragism, cel care se consideră *Clopotul Nichita* („clopotul tău nebun sunt eu!”) veghează apărând memoria marelui prieten. O carte mai veche (*Versuri din mers*, Ed. Libra, 2003) vine să confirme această *nestare* (cf. Eugen Simion) și această cumplită prietenie, atât de rodnică prin valul de traduceri pentru poezia noastră. Nici nu se putea un titlu mai potrivit pentru cel care, dorindu-se „soldatul poeziei românești” ne anunța fugitiv: „Scriu, doar / atât mai știu / despre mine” (v. *Scrisoare vie*), gata să moară „pe drum”. Volumul definește exact febrilitatea acestui ins doldora de proiecte, iubind – precum puțini – literatura noastră.

*

Nichita, așadar, ar fi ajuns în zilele noastre un „mit exorbitant”, întreținând o idolatrie nejustificată. Judecând sociologic, pare curios că un astfel de mit (și încă din „lumea” scriitorilor!) supraviețuiește într-o epocă a demitizărilor frenetice, a consumerismului feroce (inventând nevoi artificiale), a tranziției galopante. Încât, o primă întrebare ne încearcă firească: înainte de a afla dacă Nichita Stănescu este „un idol fals” (cum susține, neobosit, Gh. Grigurcu) s-ar cuveni să cercetăm dacă el (mai) este un idol. Nevoia de idoli ține, s-ar zice, de primitivismul tribal. Dar în epoca *neoanalfabetismului TV*, ea – ca ofertă mediatică – se manifestă virulent, ciclul de viață fiind scurt, starurile fiind ritmic devorate de industria spectacolului. Așadar: este, oare, Nichita, azi, un idol? Sau, măcar, un scriitor „inoxidabil”?

Scriind, autorul încerca „popularea realului”. Dar cuvântul, ispitind colocialitatea, rămâne un „organ floros”, dovedindu-se un „instrument neîncăpător al poetizării”. Încât, știind prea bine că poezia se naște *din ființa sentimentului*, Nichita realizează că poezia scrisă e doar o formă a poeziei. Conștientizând impasul, el va rămâne obsedat de imperfecțiune. Nu-l atrage cizelarea artizanală. Dar, indiscutabil, a creat *un stil*, purtând în lume o

„originalitate misterioasă” (N. Manolescu). Cine îi urmărește devenirea va observa, fără efort, că avem de-a face cu un poet dificil, contradictoriu, dezvoltând, de fapt, un nebulos program gnoseologic. El va decupa, preferențial, tema cosmogonică (asupra căreia se oprea, meticolos, și Vasile Spiridon).

Dacă mitul este „o întâmplare exaltată” (obișnuia să spună cel care s-a bucurat de o rapidă clasicizare), Nichita – confiscat de mirajul poeziei, trăindu-l exaltat, aerian, „ireal” chiar – era un *medium* propice pentru o modă comportamentală și poetică. O figură

mitică, deci. O precizare se impune imediat: nu Puterea – scrie apăsător Vasile Spiridon – a instituit *mitul Nichita Stănescu*. Evident, mecanismele vieții literare, solidarizarea șaiceciștilor au impus, până la urmă, acele clasamente, încă valabile. Mitul Nichita este, în fond, un discurs publicitar. Dar nu fără suport axiologic. Iar dacă mitul ca atare are o valoare – atrăgea atenția Roger Caillois – „ea nu nicidecum de ordin estetic”. El aparține colectivității, răspunde celor mai diverse solicitări dar nu ne poate procura, penetrând „o plasă de determinări”, o explicație suficientă. Imaginația afectivă intră negreșit în joc și rolul ei nu e de ignorat. Cu atât mai mult astăzi, în plină revoluție iconică. Explozia mediatică la care asistăm convoacă, sub stindardul „ideologiei consumului” (H. Lefebvre), un repertoriu mitic și arhetipal, purtând ecurile unui imaginar colectiv. Cultura însăși este un context simbolic, producând relații de semnificare, atentând la receptivitatea subliminală. Iar *simbolul* e înțeles și funcționează ca „pact social” (E. Ortigues),

legitimizator. Mai adăugăm, fără a insista aici asupra mecanismelor psiho-sociologice, că fenomenul publicitar (ca fenomen comunicațional) are o certă finalitate persuasivă. Publicitatea, nota Vasile Sebastian Dâncu, orientează percepția socială, vehiculând imagini-ghid. Or, o astfel de propunere (precum poezia lui Nichita și, mai ales, Poetul) s-a impus cu ușurință, mizând tocmai pe seducție. Asta comparativ cu presiunea aparatului de propagandă, cerând în anii totalitarismului docilitate și dresaj ideologic. Persuadarea, în cazul Nichita, n-a avut nevoie de coerciție. Socializarea mitului nichitian s-a produs pe cale naturală, putem zice, satisfăcând un șir de nevoi compensative în contextul mecanismului opresiv. E drept, și personajul din spatele operei s-a îngrijit de această omologare, livrând – la cerere – câteva declarații „pe linie”. În rest, posteritatea critică, radicalizându-și pozițiile în tentativa de a zdruncina ierarhiile osificate sau de a le îngheța, „lucrează” chiar în sensul mitului nichitian. E limpede că această *publicitate negativă* (pe care s-a marșat în ultima vreme) l-a readus în atenție pe autorul *Necuvintelor*, supunându-l tirului critic și asigurându-i, și pe această cale, longevitatea.

*

Trecut printr-o invidie pasageră (față de Labiș), mărturisită tardiv, mult după întâlnirea cu acel „talent uriaș și feroce” din amfiteatrul *Odobescu*, maturizându-se brusc (odată cu splendida sa generație) și devenind iute un nume glorios, răsfățat, cunoscând, totuși, ezitări în fața poeziei (și, în consecință, lungi, chinuitoare, tăceri editoriale), Nichita Stănescu a devenit o instituție publică. În *casa-club*, deschisă oricui, s-au perindat mulți, inventând febricitant amintiri. Victimă a propriei generozități, poetul a împărțit/risipit indulgențe și s-a bucurat de o imensă popularitate. Și nu s-a referit niciodată denigrator la adresa vreunui scriitor. Bineînțeles, asta nu-l scutește de firescul tratament critic și de ofensiva reevaluărilor. Doar că acești contestatari, trecându-l prin sita revizuirilor, atenți cu denivelările operei, mută discuția în plan moral contabilizând lașitățile, erorile, complicitățile. Nichita nu a fost →

străin de astfel de abdicări. Atins de sedentarism (în sensul: „de stat locului și în lucrare”), dezinteresat de conjuncturi, oricum fără vocație politică, un om „moale”, fără complexul genialității (cf. Eugen Simion), „ocrotit” de regim, Nichita e trecut acum prin malaxoarele noii corectitudini politico-culturale.

Spulberând vechi canoane și criterii, noua ideologie literară s-a înversunat, sub flamura postmodernismului, contra „bătrânilor șaze-ciști”. Vituperând chiar proletcult (scrisa Magda Ursache), fără a se sinchisi de propria lor autoritate morală, inchiștorii de modă nouă excelează în rescrierea biografiilor. Bineînțeles, rediscutarea tablei valorilor e un proces igienic, necesar pentru un sănătos metabolism cultural.

În consecință, nici Nichita Stănescu nu e intangibil, nu poate fi un caz definitiv clasat. Dar cel care a produs în lirica noastră „o revoluție comparabilă cu cea eminesciană” (cf. Geo Vasile) ar putea fi detronat fiindcă nu satisface pretențiile de *model civic*, cum cer zgomotoșii contestatari (unii, scriitori de fundal)? Să ignorăm apoi că poetica stănesciană – demonstra temeinic Marin Mincu – a impus o nouă viziune? E puțin oare? Și, în ultimă instanță, contestația îi sporește chiar faima: „Și cuvântul / spintecat / e roșu pe din lăuntru! / Tăiați-mă ca să sângerez. / Sângerați-mă ca să mor! / Amin!” (v. *Mișcarea prin naștere e a doua mea moarte*).

*

Curios, nimeni dintre cei care s-au aplecat asupra operei stănesciene, cercetând fenomenul receptării și „denunțând” (vehement sau voalat) declinul ultimilor ani n-a recunoscut că „vizibila încercare de marginalizare” (cum scrisa, apăsata, C. Pricop într-un riguros eseu despre *Literatura română postbelică*, un prim volum ivit în 2005 la editura Universității „Al. I. Cuza”) s-ar datoră unei opțiuni (partizanat de grup), „omul fiind îmbrățișat de tabăra adversă”. Criticul ieșean elimină orice echivoc și, interrogând contextul, explică aceste fluctuații de recepție observând că abundențele controversate nu priveau, de fapt, valoarea operei. Nici contextul estetic nu se schimbaseră de altminteri, iar polarizarea vieții literare favoriza

tocmai astfel de reacții. E limpede că Stănescu nu mai putea fi negat după ce fusese întâmpinat superlativistic la debut; iar revistele „de opoziție” încercau să ridice „zidul tăcerii” (*lucr. cit.*, p. 169) prin strategii consensuale.

Mărturisesc cu regret că în cartea consacrată poetului (*Nichita Stănescu – un idol fals?, Principe Edit, Iași, 2006*) n-am acordat atenția cuvenită acestor aspecte care țin de lărmuitoarea viață literară, lămuritoare în multe privințe.

Politica și rivalitățile de grup (literar) n-au influențat opera în sens valoric, dar, neîndoielnic, au bruscat receptarea ei. Fenomenul s-a prelungit după dispariția poetului și s-a acutizat în ultimii ani, fiind aruncate pe tarabă argumente etico-ideologice. Încât posteritatea stănesciană se anunță dificilă, nescutită de seisme.

Obiect de adorație, „confiscat” în numele unui snobism fără frontiere, Nichita și-a trăit *destinul de mare poet*.

Aura poetului a remodelat biografia (Corin Braga) iar omul, seducător, un caracter „moale” (zic cei care l-au cunoscut) s-a lăsat trăit, la modul sublim, de către poezia sa. Instalată în această formulă sufletească, Nichita a dovedit la tot pasul generozitate, lașitate, histrionism și atâtea altele; și, nu în ultimul rând, frivolitate și vulnerabilitate.

Dubios moralicește (zic inclemenții pro-cu-rori) el devine o țintă preferată pe latura labilității etice. Dar alintatul Nichita, să recunoaștem, a trăit – în plină epocă represivă – ca un om liber, s-a bucurat, jucându-se, dăruind vocației sale, atingând *starea de poezie*. S-a desprins de conjunctură, ispitit de metafizic, trăind o formă de libertate, căzând în dicteu ori decepționând.

Surprinzător, pentru Alex Ștefănescu, el pare „neatinș de ideologia comunistă”, aspirând spre o viziune universalistă. Gh. Grigurcu, dimpotrivă, descoperea la poetul teatral și limbut un diletantism înduioșător, melodramatic, fără dor de vreo idee, cumplite inegalități, presărate în toate volumele, afectând gândirea profundă și, desigur, nemăsura în toate (inclusiv din unghiul receptiei, incapabilă de o priză „critică”).

Vom reaminti că *revoluția stănesciană* a marcat o mutație a

viziunii poetice. Nichita ne-a apropiat, alături de congenerii săi, de lirismul autentic, redescoperind modernismul interbelic, refăcând punțile de legătură cu o tradiție fracturată. Poet până „în străfunduri” (cum l-a văzut Ana Blandiana) „revoluționarul” Nichita a fost un *inovator*. Dar radicalismul său a fost unul pur estetic, propunând alte instrumente expresive. Trebuie să avem în vedere natura sacerdotală a poeziei sale („tăcând” lumea), modelul „fremătător” al lui Pârvan, angelismul insinuat în toți porii acestui lirism care a descoperit „necuvintele” (ascunse în atâtea moloz liric), încercând să dialogheze cu zeii; și să nu-i cerem, așadar, ceea ce nu a fost, reproșându-i absența militantismului. S-a trădat Nichita pe sine? Evident, vom descoperi cu ușurință eclipse ale inspirației după cum, pensând nereușitele, putem biciui acest „registru meditabund” (ca să-l cităm, din nou, pe Gh. Grigurcu), nă râvit la diletantism. Dar ar trebui atunci să nu observăm că Nichita a impus un limbaj, nu un număr de texte; a impus, printr-o poezie filosofico-metafizică un sistem simbolic. Și-apoi, orice autor înfruntă timpul prin câteva titluri. Nici revoluția nichitiană nu trebuie „citită” prin declarațiile cohortelor de admiratori, semănând – prin adulație nestrunită – o păguboasă confuzie și nivelând, fără filtru critic, peisajul literar. Oricum, nu e cazul să recădem în biografic. Dar după atâtea ani de la dispariția sa, omul Nichita, magnanim, culant, imatur (Șerban Foarță), iubind curtea perpetuă, amiciția tuturor și gestul gratuit încă trăiește și fascinează. Și, probabil, abia după ce vor pleca și cei care l-au cunoscut o discuție critică, pe text, poate începe. Dar până atunci să acceptăm cu lejeritate ideea că Nichita ar fi un idol fals, o iluzie a →

criticii postbelice, o personalitate gonflabilă? Suntem convinși că lirica sa, inegală valoric (cum altfel?), trecând testul primenirii generațiilor va străluci și în zarea transmodernismului ce va să vină. Dacă, firește, zăbava lecturii va mai ispiti valul internauților...

*

Iarăși curios, într-o carte „inevitabilă”, menită a isca doar scandal (crede Andrei Terian), Eugen Negrici, luptând cu *Iluziile literaturii române* (Editura Cartea Românească, București, 2008) ocolește grațios subiectul Nichita. Autorul, încercând a se lepăda de vinovata „atitudine fals-ocrotitoare”, denunțând zgomotos „falsurile patriotice” pune sub lupă activitatea mitogenetică. Altfel spus, *efervescența mitică* de care, noi, românii, ne-am face vinovați. Oare doar noi? Precaut, autorul parează; mitul „laic” ar fi, înțelegem, un fenomen natural de vreme ce „mitizarea este o tendință antropologică universală” (*lucr. cit.*, p. 20). Încât, în pofida agresivelor demitizări, atitudinile de sorginte mitică vor exista mereu, ne asigură dl. Negrici. Iar mentalul românesc, de certă potențialitate emoțională a fost modelat de miturile literaturii (în sensul unei „mistificări luminoase” a memoriei colective), ajungându-se chiar la un „eroism al mistificării”. Dar, aflăm, „marii scriitori – întreținând o *pioșenie globală* – continuă să fie larii noștri” (*lucr. cit.*, p. 28) Care ar fi soarta lui Nichita? Adevărat, mitizarea „încețoșează percepția” iar Stănescu (alături de Labiș și Călinescu) „și-a pierdut pe moment strălucirea” (strecoară observația dl. Negrici). Demonstrația însă lipsește. Acea „explorare rece și precisă” se amână. Devenit „piesă de patrimoniu cultural” (cf. Ș. Foarță), Stănescu ar fi fost menajat de o critică deseori complezentă, oarbă la declin, chiar „necritică”. Ne întrebăm: judecând opera trebuie să invocăm, obsesiv, labilitatea omului, anturajul, culanța, discursul oracular plonjând într-un „justițialism feroce”?

Trebuie însă, credem, să ieșim din narcoză, abandonând registrul imnic sau cel blasfemic. Apărarea valorilor nu înseamnă, neapărat, salvarea idolilor. Zelatorii ca și delatorii fac, deopotrivă, rău.

Nichita Stănescu și arta lui poetică

La recitirea operei lui Nichita Stănescu realizezi că te poți lăsa înșelat de aparențe. E foarte puternică impresia că poezia este o formă atât de naturală a ceea ce este ființa lui, predispusă la o trăire lirică absolut structurală, încât n-ar mai avea nevoie, pentru reliefa personalității, de nimic din afară. Și totuși, semnele unei culturi poetice, foarte întinse, le întâlnești pretutindeni. Citise literatura lumii, de la *Poemul lui Ghilgameș* până la *Joc secund* al abstractului Ion Barbu. Totul pentru a se reliefa pe sine, pentru a-și afirma diferența specifică. „*Caut în lectură ceea ce mă legitimează ca artist. Legitimarea ca artist o încerc prin ceea ce fac eu*”, scrie orgolios poetul. Vorbind adesea despre „*Nevoia de artă*” în general, Stănescu își apără mai mult ideea „*necesității poeziei*”, ca nevoie cosmică și imediată. „*Poezia nu este numai artă; ea este însăși viața, însuși sufletul vieții*.” Cum se vede, nu numai creația lui este de un lirism intens, al ideii comunicate, dar și convingerile lui despre poezie ating un grad maxim de afectivitate. Când un volum întreg, cel din 1975, este intitulat *Starea poeziei*, în acest titlu, ca și în conținutul lui, nu trebuie să citim un dublu sens. Nu despre starea generală a poeziei la momentul acesta este vorba, ci despre starea de poezie, de trăire poetică a autorului, de actul facerii

poeziei, al creației inspirate, chiar dacă abstracte: „*Înhămat sunt la un car de abstract*”, exclamă poetul și în *Elegia a zecea*, ca și în alte poezii. Poetul autentic – spune Nichita Stănescu – nu inventează; el exprimă poezia din oameni, ca să fie crezut – „*poezia e o componentă fundamentală a existenței*”. Convingerea lui este aceea că poetul răspunde și față de sine și față de lume, iar opera lui are caracter de testament.

Până să ajungi la înțelegerea operei, oarecum abstracte, a lui Nichita Stănescu, trebuie să-i citești eseurile în care comunică niște credințe personale prin prisma cărora ajungi la miezul poeziei. Atras de matematică, așa cum se știe, spunea, la un moment dat, probabil ca să-i facă plăcere lui Ion Barbu, (idealul său de poet modern), că, în timp ce în această știință exactă ideile se exprimă prin număr, în poezie, ideea vagă se exprimă prin metaforă. Nu o dată i s-a reproșat poetului că exersează prea mult logica ideilor vagi, fapt ce creează dificultăți de înțelegere a poeziei sale. Dar, poetul insistă în formula care îi este proprie și se explică în scurte eseuri. Așa, de exemplu, în *Necesitatea etalonului*, eseu care m-a ajutat să-i înțeleg mai ușor poezia, ca și poziția față de tradiție, Stănescu vorbește despre distrugerea etalonului, gest ce poate duce la nașterea altuia mai nou și, deci, mai interesant. Această afirmație nu este altceva decât un manifest al conștiinței sale că a schimbat ceva în poezia românească. El iubește etalonul romantic reprezentat de Eminescu, este chiar obsedat de versul sublim care deschide *Odă în metru antic* („*Nu credeam să-nvăț a muri vrodată*”), dar nu înțelege să-l imite întocmai, ia de la el „*numai ce este constant în poezie, sistemele de referință perpetue*”.

Prima constantă a poeziei, crede Stănescu, „*este viziunea, și, imediat, în succesiune, expresia viziunii*”. Una fără cealaltă nu se poate concepe, „*o prea mare precizie stingherește aripa cu pene și inefabilă a viziunii*”. Astfel de argumente nu sunt decât o formă de apărare a felului în care înțelege el ambiguitatea metaforică a propriei poezii, liberă să nu respecte rigorile clasice. Își întărește dreptul de a→

CRISTIAN VIERU

crede în esența abstractă, folosind limbajul numai ca mijloc pentru atingerea dezideratului său artistic. Resimt ca firească, logică, acea tendință a poeziei de a deveni metalingvistică, deasupra laturii materiale a limbajului, folosind limbajul ca pe un vehicul și atât. Pentru Nichita Stănescu, „etalonul” e însăși poezia care se schimbă mereu, păstrând anumite constante. E poezia la un moment dat, dar nu în aceeași eternitate, păstrându-și, totuși o serie de centri de referință și de continuitate. Pentru că poezia e unica formă prin care sufletul și mintea sa comunică cu lumea, o numește când „religia religiilor”, când „poezie pură”, când „poezia poeziei poeziilor”, rezultat al unei intuiții sublime. Dar ceva tot rămâne necomunicat. Aceasta e taina care provoacă adesea disperarea poetului.

Nu se poate trece peste considerațiile lui despre restul cuvântului în creația poetică, așa cum îl înțelege el și, de aici, faimoasa și contrarianta lui teorie a *necuvintelor*. Înaintea lui Stănescu și Arghezi vorbise de imaterialitatea cuvintelor, „cuvinte fulgi”, cum observă Ion Pop în cartea sa analitică închinată poetului. „Cu un an sau doi în urmă – mărturisește poetul **Elegiilor** – vânturam pe nori un gând: cuvintele sunt umbra de aur în conștiință a materiei”. Cuvintele, ca emanații ale eului, omnipotent, sunt capabile – cum interpretează critica de poezie – „nu numai să instituie o nouă ordine în univers, ci devin ele însele sursă de universuri, se întrupează în forme insolite”.

Nu o dată, Nichita Stănescu a făcut mărturisiri patetice privind încântarea că poate scrie într-o limbă atât de expresivă precum limba română. La o întâlnire colocvială, i s-au pus întrebări la care el a răspuns, evident, sentimental: „– Care este cel mai frumos vis pe care l-ați avut vreodată? – Limba română. – Care este cel mai important lucru pe care îl doriți de la viață? – Să nu trădez această limbă minunată și spiritualitatea țării care m-a născut.” **Ars Poetica**, cea a cuvântului, face subiect pentru mai multe dintre poeziile lui Nichita Stănescu. Publicat postum, în „fragmentarium” de jurnal, din volumul **Fiziologia poeziei**, textul

Cuvântul are semnificații explicative necesare înțelegerii:

A fost odată un cuvânt atât de frumos

încât se prefăcea în obiecte lucioase, dând mâinii rupte nobil os și crivățului – oase.

Nu cred că el era rostit Anume în vreo limbă.

.....

Se pare că a fost cândva

doar un cuvânt pe lume

Care-o fi fost și când a fost

și cu ce cuvânt anume –

Nu știm.

Începutul poeziei are un aer de basm, când de fapt finalul ne întoarce cu gândul la Cuvântul dintâi, al Demiurgului (amintit înainte de Eminescu și Blaga), cuvânt miraculos, pe care, în mod tainic ar visa și poetul să-l posede. În poezia **Foamea de cuvinte** sunt foarte multe versuri cu valoare aforistică, mai ales cele care se referă la legătura cuvintelor cu lucrurile pe care le numesc. Dar cuvântul e numai formă:

Nu pot să mănânc decât forme scoarțe, învelișuri și atât,

.....

În străfundul fiecărui lucru nu există

până la urmă decât un cuvânt-

înfățișarea trupului meu, tristă,

știe legea acestui pământ că până la

urmă în lucruri nu este

în miezul miezului decât un cuvânt,

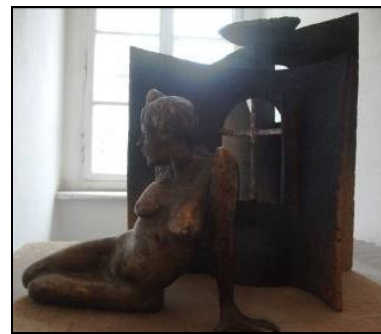
rege al întinderii aceste

cu vișele arse de vânt.

.....

Rămâne până la urmă cuvântul,

ultimul în străfundul obiectului,

cum vulturul rămâne când vântul curge pe coastele pieptului muntelui și bate ca o inimă dinafară lăsând înăuntru ce este, prea dulcea povară...

(Foamea de cuvinte)

Sugestia cuprinsă în asociație cu înfățișarea trupului, cu vântul nevăzut în care se păstrează imaginea vulturului invizibilă, dar percepută ca fantezie poetică, se apropie cu ceea ce Nichita Stănescu va numi „*necuvântul*”. Dorința poetului e aceea de a atinge inefabilul prin iluzia văzduhului:

Oase de pasăre să-mi fie cuvinte,

oase de pasăre dând gândurilor acea formă prelungă

și aproape văzută cu ochiul liber, –

a ridicării deasupra orizonturilor.

Expresia „*aproape văzută*” undeva „*deasupra orizonturilor*”, vizează din nou nespusul din cuvânt. Și atunci, dacă cuvintele sunt numai forme, care nu spun totul, ce sunt „*necuvintele*”?

Trebuie să ținem seama de ceea ce ne spune singur poetul, în încercarea de a lămurii conceptul, atât cât poate fi lămurit ceva indicibil. Important în poezie este ceea ce conotează cuvântul.

Idei și definiții sunt enunțate de poet în eseul **Cuvintele și necuvintele în poezie**. Poezia e definită ca „tensiune semantică” spre ceva ce nu poate fi precis exprimat prin cuvânt, un cuvânt care nu există. Și asta pentru că „poezia nu rezidă din propriile sale cuvinte. Poezia folosește cuvintele din disperare.”

Ea nu se identifică cu vocabulele pe care le folosește, este ceva ce e dincolo de ele. În poezie putem vorbi de necuvinte – spune inventatorul termenului – cuvântul are funcția unei roți, simplu vehicul” care provoacă un sens.

POEZIA LUI NICHITA STĂNESCU VĂZUTĂ DINSPRE FILOSOFA FIINTEI

Au trecut trei decenii de la stingerea lui Nichita Stănescu. Când a fost comemorat la 20 de ani de la trecerea în eternitate, marele poet a fost și defăimat. C.T. Popescu, un jurnalist cunoscut mai mult de la tv, pentru obrazul acela ponosit, de neconținut suferitor la pântece, fără de organ, cum se zice, pentru lucrarea în spirit și fără de operă – ar fi scris, se pare, ca nevârșnic, o broșură s.f. de cincizeci de bani – l-a atacat dur, în postumitate, pe poetul celor **11 elegii**, într-o sminteală fără leuire. Prostia și obrăznicia ipochimenului au stârnit firește reacții legitime. Îi mulțumesc și aci scriitorului și eminentului traducător Bogdan Ghiu, poet dintr-o promoție nestănesciană – diferită, deja opusă – pentru articolul său **Sutor, denigrotescul**, din „Ziua literară” (nr. 85/2003) – o rețezare irevocabilă a nesimțitului de la „Adevărul”. Reiau aici câteva considerații despre poezia lui Nichita Stănescu pe care le-am iscălit într-o foaie literară din Nord („Dor”, Sighetu Marmăției, martie 2003), Maramureșul cu Deseștii de pe Valea Marei (unde ne îmbia la mere învățătorul Fodorutz, colegul de Normală al părintelui meu) fiind, cum se știe, unul din locurile dragi lui Nichita Stănescu.

O lectură și interpretare aprofundate din opera filosofică, întinsă și abstrusă, a lui Martin Heidegger nu vor fi precumpănit desigur la Nichita Stănescu, lucrarea lui cogitativ-poetică se bizuia, ca la nativii cu geniu, pe invențiunea neoprită, pe imprevizibilitatea și spontaneitatea inspirației. Se va fi întâlnit însă cu gândirea tedescului – peste obstacolul de cunoaștere, ori cu acesta tocmai, căci obstacolele epistemologice sunt spornice – în tentativa ultimă: la chemarea limitei, când deja ți-ai apropiat-o, conștient fiind de deșertăciunea metafizicii, vizezi conștiința esențială. Nichita Stănescu a numit această elaborație cognitivă, într-un lung dialog cu un alumn și devot, „antimetafizica”. Menirea acesteia e, la poetul român, aidoma aceleia din

cuprinsul cunoașterii esențiale heideggeriene: potrivit ei – nu și îndepărtându-te noțional, dianoetic – poți vorbi despre zei. Aceștia „se arată”, gândirea și poezia sunt, cum este încredințat și Nichita Stănescu, o deictică, sub semnul providenței. El spune, iată, acestea, într-un „Tunel oranj” (din **Noduri și Semne**): „Pe cine trebuie să pedepsesc eu prin moartea mea? / Pe ce violet trebuie să-l văduvesc de vânat? / Bucuria mea de a fi / a cărui ochi lacrimă este? / De ce mi-ai dat mai mult decât trecătorul meu zid? / De ce mă obligi să gândesc cu vederea? / De ce trebuie să țin câte un măr în fiecare mână, / când mâna pe sine însăși se ține, / și fără durere?”

Gândirea și poezia („La ce bun poezi?” se întreba odată, retoric, filosoful de la Freiburg) află (își amintesc) despre adevărul Ființei; nu însăși oricum, ci într-o întâmpinare-întrebare deferentă a acesteia. Cu toate acestea, doar ființările domină, bariera spre Ființă se multiplică, invadează, împiedică accesul la aceea, ascunde Ființa. La Nichita Stănescu ea e „daimonul” acela ce nu poate fi apucat oricâte la(n)țuri-ființări i s-ar întinde, oricâte l-ar înconjura și ademeni: „Ce faci acolo, m-a întrebat daimonul meu pe mine? / ce faci tu acolo? / Capcane, nu vezi, eu fac capcane! / Lațuri pregătesc și lanțuri pregătesc, / nenumărate chei fără lacăt! / Ce faci acolo? M-a întrebat daimonul meu pe mine. / Precum ți-am zis, eu fac capcane, / pândesc un animal ca să se prindă-n ele! / Pândesc cu cheia mea un lacăt! / Aha, mi-a spus daimonul, ești vânzător, știam. / Nu știi nimica, i-am răspuns, / eu n-am capcană pentru tine!”. Prezența nemijlocită – ființările –, fenomenalul, real(-)itatea obiect(-)ivă sunt „lama tăioasă” care

ne separă de ființa solitară și ultimă ce le conține; precum, la Nichita Stănescu, floarea de tei plutind „în lăuntru” unei gândiri abstracte: „Plutea o floare de tei / în lăuntru” unei gândiri abstracte / deșertul se umpluse cu lei / și plante. / Un tânăr metal transparent / subțire ca lama tăioasă / tăia orizonturi curbate și lent / despărțea privirea de ochi / cuvântul, de idee / raza, de stea / pe când plutea o floare de tei / în lăuntru” unei priviri abstracte” (**Nod 3**). Însă, iată, la Nichita Stănescu se întâmplă să ni se înfățișeze și situația întoarsă, Ființa ce nu liberează ființările, nu le dă drumul, ființă ostilă drumului și risipirilor. Ființă-palimpsest: „...I-am jupuit pielea de pe el / și sub piele i-am găsit tot pielea! / I-am spart ochiul și sub ochi / i-am găsit tot ochi! / I-am smuls limba / și sub limbă i-am găsit / tot limbă, Împărate! / ... / Lucrăm la el întruna, lucrarea, – dar el nici măcar nu se începe! / Nu se începe, Împărate!” (**Nod 2**).

Ființa este la Nichita Stănescu deopotrivă drumul și „acasa” (substantivul acesta căruia, se pare, el îi va fi fost părinte, tras din adverbul „acasă”). Lumea întreagă, cu toate cele ale ei, înfățișate ori încă neînfațișate (cele care va să zică nu sunt „prezente”, nu sunt „fenomene”), steaua de sus pe care numai infinitul o poate atinge sunt cuprinse fatal într-un constrângător „lăuntru” – o „acasă” pentru tot ce este, și pentru ce ar putea să fie. „Tu nu-nțelegi (rostește Nichita Stănescu) că noi cădem în lăuntru nostru? / Că sentimentul de lăuntru / îl ținem greu, răzbătător prin pietre. // Tu nu-nțelegi acestea? // Tu nu-nțelegi că stelele în sine / sunt un lăuntru din lăuntru depărtat...?” (**Semn 3**). Interiorul fenomenului, al ființării nenumărate, „esența” lor nu sunt numaidecât „esența” fără de chemarea lor neîncetată la casa (lăuntru) Ființei.

În **Semn 12** întâlnim, și mai apăsător, aceeași absorbție concentrică succesivă de „lăuntru”, spre casa originară unde, cu vorba lui Heraclit (cel care mai lăsa filo-sofia să mitologizeze), lângă focul de pe vatră e cu puțință să întâlnești zeul. Poetul zice, prin urmare, acestea: „Ea devenise încetul cu →

A.I. BRUMARU

(Continuare în pagina 12)

Dincolo de matematică... în poezia lui Nichita Stănescu

Poet al necuvintelor, Nichita Stănescu aduce în prim-plan prin opera sa o viziune inedită asupra limbajului, pe care îl dinamizează, transformându-l, ludic, din concret în abstracțiune. Nicolae Manolescu afirmă în volumul „Despre poezie” că „Nichita Stănescu a inventat un limbaj abstract, de semne pure, cel mai abstract din poezia noastră, în care subiectivul și obiectivul se confundă, lucrul și numele lui fac una, iar simbolul nu e mai mult decât un semn. Antimimesisul triumfă într-un lirism de reprezentări cifrice (și nicidecum cifrate)”.

Surprinzătoare sunt, din acest punct de vedere, mai ales pentru omul de litere, pentru cel care caută în opera lui Nichita Stănescu Iubirea și Sentimentele, două poezii: *Altă matematică*, *Matematica poetică*. Aceste arte poetice, plasate sub semnul „operelor imperfecte”,

POEZIA LUI NICHITA STĂNESCU

(Urmare din pagina 11)

încetul cuvânt, / fuioare de suflet în vânt, / delfin în ghearele sprâncenelor mele / piatră stârnind în apă inele, / stea în lăuntru genunchiului meu / cer în lăuntru umărului meu / eu în lăuntru eului meu”.

Drumul însuși, care e o vădire mai limpede și liberă a Ființei tocmai cu ființările sale („A fi e o călătorire”, spune undeva Nichita Stănescu) nu e totuși ceea ce te scoate în afara casei, fiind în același timp o revenire la casa inițială, ca în parabola „Risipitorului”? Cu drumul ai acces la Ființă, drumurile sunt deschiderile acesteia (cum ar zice Sextil Pușcariu, care găsește că „a liberă” e deja „a da drumul”). Deschideri spre necuprinsul formelor, al ființărilor. „Acasă” însăși (pare a hotărî Nichita Stănescu într-un uluitor vers din *Oase plângând*) e prinsă într-un drum, într-o „călătorire”. Dar să fim atenți: nu doar într-un drum, ci într-un „lăuntru” al acestuia; și această călătorire are ca țintă și țel zeul de dincolo de margini, necorupt de nicio risipire, de nicio ființare. Ne vorbește astfel însuși zeul: „Acasă mea este în lăuntru săgeții trase înspre geți de zeu”.

încearcă să demonstreze, parcă, faptul că, pentru creatorul de cuvinte, logicul e ilogic, rațiunea e sentiment, cifra e simbol al imaginației, Unul e Doi și Doiul e Unu. Departe de a se declara un matematician, Nichita Stănescu aduce în atenția cititorului matematica, perfecțiunea, simbolul logic pe care apoi le demontează, le umple de noi semnificații, făcându-le să fie înțelese din perspectiva unui Creator Ludic, cu puteri extraordinare, care poate amesteca și reconfigura Totul sub semnul iubirii și al poeziei.

Plasată sub semnul unei științe abstracte, *Altă matematică* pornește de la faptul că „Noi știm că unu ori unu fac unu”, un lucru cert, sigur, demonstrabil. Dar dincolo de certitudinea acestui „unu ori unu”, dincolo de oricare alt calcul matematic de tipul „cinci fără patru fac unu”, „opt / împărțit la opt fac unu”, Nichita Stănescu construiește un întreg univers al posibilităților imaginative care se adresează imposibilului. Abundă de ludic și de imagini copilărești acest univers. Sunt posibile astfel aceste scenarii infantile care apar atunci când, obosită de reguli, mintea începe să zburde, imaginându-și inorogi adunați cu pere, corăbii scăzute din nori, un munte împărțit la o capră. Asemănarea dintre aceste simboluri pare a fi una întâmplătoare, dacă dincolo de ele nu s-ar simți un profund gust amar, care duce, inevitabil spre UNU. Un unu al singurătății, al unei dureri a imposibilului. Nici inorogul nu se poate aduna cu para, simboluri antagonice ale abstractului și concretului, nici norul nu se poate transforma în corabia de vis, nici capra nu poate deveni (mioritic oare!) un simbol atât de profund și de statornic precum muntele.

Dacă cele trei operații eșuează în UNU, ce se întâmplă cu adunarea lui „unu plus unu”? Această adunare are un singur răspuns: „unu plus unu fac doi”. Răspuns logic, rațional, demonstrabil matematic, dar... Dincolo de ideea de DOI pare a se ascunde în poezia lui Nichita Stănescu tot UNU, tot UNICUL, tot SINGURĂTATEA: „dar eu și cu tine, / nu știm, vai, nu știm cât facem”. Orice este posibil în lumea Poetului, orice: se poate anula incompatibilitatea dintre concret și

abstract, între vis și realitate, între uman și supranatural, se poate popula orice spațiu cu ființe de basm, cu fragmente de lume, cu legume și iepuri, o plapumă poate concura cu un astragal. Însă ideea de CUPLU, de DOI, de iubire împlinită rămâne o necunoscută atâta timp cât este activă rațiunea, gândirea, atâta timp cât sentimentele sunt subjugate regulilor. Cei doi îndrăgostiți sunt unici, incompatibili parcă. Ei se pot aduna, scădea, înmulți și împărți fără a fi afectați, în esența lor, fără a se transforma în altceva. El va rămâne el, ea va fi mereu ea. O singură dorință, arzătoare, îi poate apropia, prin contopire: „Pieri din mintea mea! Revino-mi în inimă!”. Acest imperativ „PIERI!” pare a fi disperarea care simte ideea de singurătate, atâta timp cât iubirea e dominată de rațiune. I se opune astfel „Revino-mi în inimă!”, parcă șoptit, adresându-se ca un susur speranței de a deveni DOI. Matematica unui cuplu devine astfel posibilă doar în prezența iubirii, a inimii, care rupe orice barieră a certitudinii, aducând în același punct două linii paralele.

Poezia „*Matematica poetică*”, închinată lui Solomon Marcus, nu mai aduce cu sine, cel puțin la început, o viziune doar asupra iubirii. Limbajul se concentrează în jurul ideii de incompatibilitate între viziunea matematicianului și viziunea poetului asupra lumii. Antiteza dintre cei doi este atât de profundă încât cititorul, trecând peste absurditatea calculelor →

ANDA LAURA SILEA

intenționat eronate, ajunge să schițeze un zâmbet, pentru că se prezintă, ludic și de această dată, lumea matematicii poetice. Deși calculele nu se mai rezumă ca în „*Altă matematică*” la durerosul Unu și imposibilul Doi, aici adunările și scăderile creează o lume: o cămilă, un cal, un timp prezent sau un timp viitor. Orice calcul are o valență, un simbol: de la banalul „*unu moale sau unu tare*” (care ne duce cu gândul la un fel de ala-bala), la „*unu poate fi la trecut, unu poate fi la viitor*” (relativism oare?). Poetul nu trăiește în lumea certitudinii ca matematicianul căruia i se închină textul. Trăind în prezent, mintea lui poate visa în limba iraniană, poate călători în trecut, poate afirma implacabil că „*pământul e plat ca o omletă*”, poate găsi între trecut și prezent un nou timp, unul intermediar al posibilului. Libertatea este absolută pentru poet, pentru Poezie unul e finit și infinit în același timp, „*I poate să fie până la soare / dar poate fi și până / la lămâie*” (și lămâia e galbenă, ca un soare).

Poezia pare a fi o imagine a perfecțiunii lui UNU până în acest punct, dar poetul resimte din nou nevoia unei antiteze. Dacă UNU este absolutul, DOI este concretul. Doi este simbolul singurătății OMULUI, care „*e cel mai vechi animal / și singur în vidul cosmic / El are două mâini / și două picioare*”.

În cazul omului însă, absoluta Libertate nu e posibilă pentru că e legată din nou de ideea de cuplu, de UNA (soția, nevasta lui UNU), nu e totuna „*doi moale cu doi tare, doi scurt cu doi lung*”, pentru că, în esență, fiecare doi se simte tot unu, fiind tot (nevoie de) una.

Se reduce din nou totul la UNA, o EA, un feminin? Este oare în poezia lui Nichita Stănescu femininul cel care coordonează totul, cel de care și spre care fuge masculinul unu, care supraviețuiește, dar nu trăiește în lipsa lui Una? Rămâne o întrebare fără un răspuns sigur, pentru că însuși poetul ne dă acest răspuns „*Matematica s-o fi scriind cu cifre / dar poezia nu se scrie cu cuvinte*.”

Nu voi adăuga nici eu cuvinte acestei întrebări, lăsând fiecare cititor să caute în UNU și DOI, în Matematica lui Nichita Stănescu, propriile sentimente. „*Cucurigu!*”

Impresie quadrofonică de pe urmele lui Nichita

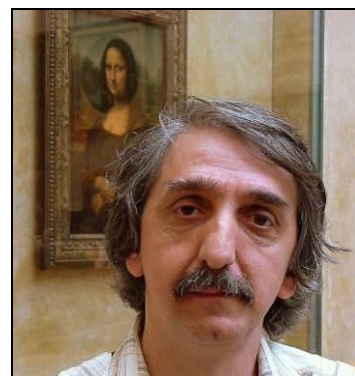
„Cetirea” cuvintelor și plângerea Necuvintelor la Nichita

Cuvântul pământ îi e urechii legământ
Cuvântul cer e un perete stingher
Cuvintele nord și sud și est și vest
Au pereți ce mai dospesc
În spațiul de cristal
Distilându-ni-l încet, carnal,
Tras încet de-un cal măiastru
Spre al lumii inexistent pilastru
Plâns de necuvinte pe ascuns
Cu noi sensuri de nespus.

Sfârșit de vizită în Amzei 7-9

Ușa albă
ca de la sala de reanimare a Zânelor
se închide pufos
peste ochii Dorei.

Și-n cerurile cele de acum
precum și-n cele de atunci
toarce motanul electric al liftului
ce
te
coboară
de la etajul patru
ca pe un ou de Paști
în realitatea pigmentată.

Nichita în audiență la „președintele Baudelaire”

Lași harta
de-ndată ce ai început să conjugii
tulpini
din Pădurea simbolurilor
acolo pe unde ploile acide
descârmează
cuvântul
până la rădăcina lui pătrată
din dicționar.

Și singura pată de verdeață
e domnul acesta
cu părul vopsit în verde
și pe care-l saluți
la macazul
dintre două poteci
cu: „Bonjur Monsieur Baudelaire!”

P.(unct) O.(prire) – Nichita

Acest canton
spart la colțul de cub
cel mai de sus
de un clopot ruginit în tăceri
coborând bariera în calea vântului
așa, ca să lase loc de popas
pribeagului
prin Ptolemaeia.

CRISTIAN STAMATOIU

Dragă prietene
Pe undeva e de neînchipuit că suntem mai bătrâni decât a ajuns să fie Nichita!
Regretul însă și te mai atenuază după ce treci, ca și mine, niște vămi de suferință și te bucuri că ai rămas cu viața în tine, prin miluirea lui Dumnezeu.
Ca o formă de revenire timidă la acela ce eram înainte, țin să-ți timit câteva evocări poetice ale lui Nichita de pe vremea în care El își dăduse cele din urmă „respirații”. E vorba deci de câteva poeme pe care le-am ținut sub cheie timp de trei decenii, căutând mereu un moment propice pentru a le publica. Bucurându-mă că mai pot s-o fac, îți trimit aceste „impresii” ca să vezi de se potrivesc în arhitectura revistei pe care o pregătești.

Al tău, Cristian

Poetul, pur și simplu

Pe un interval cu puțin peste două decenii de activitate creatoare, de la volumul *Sensul iubirii* (1960), apărut după fulguranta și tragică existență a genialului N. Labiș, până la *Noduri și semne* (1982), la care adăugăm și ciclul *Opere impersonale*, pe care de-abia mai reușise să-l revadă pentru ediția pregătită împreună cu Al. Condescu (*Ordinea cuvintelor*, 1985), Nichita Stănescu readuce poezia românească la formele cele mai potrivite, ca artă și rostire poetică împlinită. Reformatore al limbajului poetic și valorizator al valențelor cuvântului, urmând lecția altor mari creatori și conștiințe artistice superioare (Eminescu, Bacovia, Blaga, Arghezi și Ion Barbu), Nichita Stănescu devine autorul unei „epopei lirice” singulare, în care eul originar nu e cel al unei existențe profane, empirice, ci un eu mitic, aflat în căutarea identității cu sine, a adevărului ultim despre sine. Atât de informat asupra experimentelor lirice moderne, poetul se aliniază vârstelor „modernității esențiale”, într-o opoziție programatică față de convențiile și dogmatismul ideologic al realismului socialist din anii 50. Depășindu-și începuturile, poetul își caută identitatea într-o lirică puternic cerebralizată, ajungând la o superioară intelectualizare a emoției. Atent să-și confecționeze un discurs personal reliefat și să-și transfigureze o gravă problematică a ființei, poetul creează un sistem de referință exterior, situându-se într-o realitate în care-și joacă adevărata existență, ridicând la rangul de mitologie întâmplările eului. Prin acest proces de conceptualizare a mesajului poetic, deși nu totdeauna ușor inteligibil, poezia lui Nichita Stănescu devine o cunoaștere de sine și o comunicare de sine cu sinele.

Implicat în acest sistem de conotații pe teritoriul limbajului și al experienței Logosului, asemenea marilor creatori ai lumii, de la Novalis, Musset, Hugo, Hölderlin, Nerval, Poe și Lautrémont la Baudelaire, Mallarmé, Rilke, Trakl, Valéry, Breton, Prévert, Yeats, Pound, Montale, Quasimodo și Ungaretti, autorul *Necuvintelor* vede lumea prin intermediul metaforei și al

altor combinații insolite de cuvinte sau, mai bine zis, de *necuvinte*. Devenită una dintre cele mai originale experiențe a limbajului, poezia lui Nichita Stănescu ia formele unui mesaj grav, încifrat în ambiguitățile unor figuri poetice pline de revelații („Ah, am strigat, / viața mea, tu nu mai plânge cu viața!”). Avându-și sursele în dilemele moderne ale lirismului, cuvântul își găsește la Nichita Stănescu o uimitoare vitalitate, se reîntoarce asupra lui însuși pentru a redobândi alte noi semnificații („Plutea o floare de tei / înăuntrul unei gândiri abstracte”). Explorând valențele combinatorii ale cuvintelor cu o ingeniozitate lexicală de sorginte antonpannescă, poetul restituie drepturile interiorității din perspectiva trăirii lumii ca unitate și a ființei ca prezență într-un univers armonic. Atât de absorbit de sensul și de natura unei asemenea comunicări poetice, creator al unui sistem filosofic sui-generis, Nichita Stănescu produce un discurs despre poezie creând-o. Plasat pe un asemenea filon al inspirației poetice de o frustă energie, scriitorul este ludic și ironic, ilustrând orientarea modernistă care își propune deliricizarea poeziei prin discursivitate, alături de alți autori postbarbieni, precum Marin Sorescu sau Mircea Ivănescu. Într-o primă etapă a poeziei sale, desfășurată între volumele *Sensul iubirii* (1960) și *Laus Ptolemaei* (1968), identificăm o viziune proaspătă asupra lumii, de o vizibilă mobilitate spațio-temporală, de experiențe interioare și de transformări ale realului la intensitatea unei adevărate „viziuni a sentimentelor”. Dincolo de paradoxurile și sofismele sublimabile ușor de identificat, discursul poetic, pur și auster, se întemeiază pe „cosmicizarea umanului și antropocentrizarea cosmosului”, natura devenind parte a omenescului iar omul o funcție a naturii, cu mereu aceeași preocupare față de poezie și față de corporalul devenit cuvânt sau

purificat prin acesta („Trupule, dacă mă mai scoți din minți / Te zvârlu din cuvânt.”). Odată cu etapa a doua, cuprinsă între 1969 și 1972, de la *Necuvintele* până la inclusiv volumul *Măreția frigului*, asistăm la o „criză a limbajului”. „Între semn și obiect (referent), constată Al. Piru, intervine o ruptură, în sensul că atât semnul cât și obiectul se semnifică fiecare pe el însuși, încât cuvântul devine necuvânt.” Poet al cugetului solar, gândirea paradoxală este la el întemeietoare, axiomatică. În fine, a treia fază, definită prin perioada dintre 1979, de la *Epica Magna* și până la sfârșit, incluzând aici volumul *Noduri și semne*, dar și ciclul *Opere impersonale*, se întemeiază pe o „poetică a reintegrării” (eternei întoarceri a logosului), concepută sub semnul extincției și al disoluției prezenței. Vizionarismul poetului devine ardent, iar „cuvântul” și „ideea” se află în sfera cugetării și a unei poezii ce tinde spre conceptualizarea mesajului. Prezente în jocul de cuvinte și în elementele criptice ale limbajului, *semnele* comunică prin natura lor, prin ceea ce ele dezvăluie într-un nepuizabil sistem de conotații, precum toate marile aventuri ale spiritului. Poet cu o viziune proaspătă asupra lumii, participant la elaborarea semnelor și la interogarea lor, Nichita Stănescu trece de la o poetică a extravertirii la paradoxurile cele mai fulgerătoare și se instituie în mod legitim în teritoriul limbajului și al experienței Logosului („Tristețea mea aude nenăscuții câini / pe nenăscuții oameni cum îi latră”).

Efortul decriptării, solicitat intens pentru a depăși uneori dificultatea unui discurs exagerat eliptic, este adeseori compensat de o satisfacție estetică fără egal. Raportându-se la sensul și natura unei asemenea rețele imagistice ușor de identificat, Eugen Simion afirma că odată „cu Nichita Stănescu apare în literatura română nu numai un mod original de a scrie poezie, dar și un mod special de a fi poet”. Autor al unui limbaj liric de aspect mediativ, filosofic, după o evidentă experiență argheziană, cu toate paradoxurile sale fulgerătoare, Nichita Stănescu a inventat o „limbă îngerească”, declanșând profunde „mutații genetice” în cadrul poeziei, asemenea lui Rimbaud sau Labiș, de exemplu.

MARIN IANCU

« Melancolic cornul sună... »

Fiindcă am tot scris în ultimii ani despre Nichita și Tom, despre prietenia lor, o lecție de frumusețe de viață și de iubire de literatură, fiindcă am tot accentuat tulburătoarele coincidențe care s-au petrecut între ei, cu ei, prin ei, cum ar fi aceea că ziua de naștere a lui Nichita, acest 31 martie, a fost chiar ziua morții lui Gheorghe Tomozei, la o distanță în timp de 14 ani, la un moment dat am resimțit povara întâmplărilor povestite, povara evocării în sine.

Există atâtea feluri de a ne aminti poezii, iar pe Nichita mai cu seamă, și-l amintesc atâția ! Există apropierea de operă, eseul, firește. Există simpla murmurare sau recitare a versurilor și scrierilor sale. Există această « anecdotică » în care cădem cu toții mai cu seamă fiind vorba despre un personaj fără pereche, un histrion genial, un om spectacol fără pereche pe care toți îl urmăreau cu sentimentul că sunt în prezența geniului, că li se întâmplă să fie prezenți la o întâmplare de viață fără egal.

Eu cel puțin am avut în prezența lui Nichita Stănescu, acest sentiment al unicității clipei. Fie și în clipele care păreau cele mai banale. La el acasă, când era înconjurat de prieteni și de fum și Bandac venea triumfător cu un pachet de merdenele calde și un pic unsuroase dar și cu o sentință judecătorească în buzunar, semn că se zbatuse și se dăduse peste cap ca să îl cruțe pe poet de penibilitățile administrației noastre. Ehei, ce prietenie, asta, a lui Nichita cu Bandac. În fumul gri violet al cantinei de la Madam Candrea, când Nichita pune la punct vreun ins prea obraznic sau prea arivist cu o singură vorbă bine plasată și care făcea apoi imediat turul restaurantului.

Sau în momente scurte și aparent banale. Și totuși. Iată. Era un sfârșit de februarie, gri și mohorât în toate. Așteptam chiar în fața Uniunii, pe partea Căii Victoria, pe lângă grilajul de fier.

E antipatic să aștepti mai ales când e urât și n-ai de ce să te sprijini. Te uiți la trecători, te uiți la cer, te întorci în dreapta, te întorci în stânga. Nichita iese cu Dora agățată de brațul lui drept. Se uită la mine cu tălc,

oarecum ghiduş și suspinând, îmi zice « *Melancolic cornul sună...* »

Eminescian până-n fundul sufletului, găsisese versul potrivit din *Peste vârfuluri*, ca să-mi sugereze complicitatea lui tandră. Știa pe cine aștept...

Nu știu de ce exact amintirea asta îmi răsare acum, când răsfoiesc manuscrise pe care și-a așternut slova, când mă uit la poze de-ale lor, până și desene, unele din ele sunt făcute cu pix cu pastă albastră ! ... și prefigurează cine știe ce decor fantezist pentru cine știe ce îndrăzneală întreprindere a viitorului, decoruri imposibile pentru spectacole inexistente.

Le am pentru că Tom, prințul Tom în haina lui de velur negru, cu pleoapele lui umbroase clipind complice și vorba lui adeseori iute ca ardeul roșu, le-a adunat și le-a ținut ca pe niște odoare sfinte. Iară prințul nu le-a putut folosi pe toate, chiar pe toate, în *Albumul memorial Nichita Stănescu* pe care l-a scos la un an de la moartea prietenului său.

Ce lucrare îndurerată a fost acest *Album*, în care ei se întâlnesc atât de dureros și de altfel. Altfel față de splendida *Carte de citire, carte de iubire*, o alcătuire ludică și fără egal, o carte pe care și-au așezat numele alături.

Acest Album în care Tom și-a pus toată iubirea, tot talentul și toată durerea.

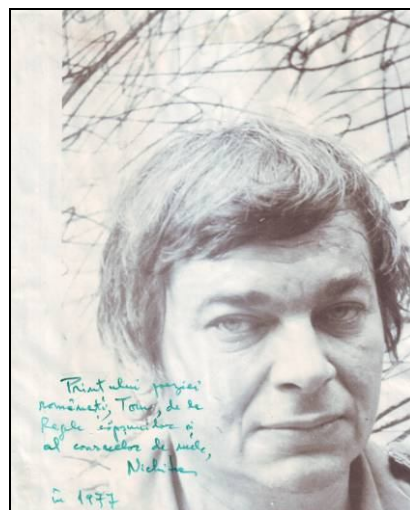
Chiar și “anecdotică” e povestită cu un farmec și *suav anapoda* (ăsta era titlul unei cărți de versuri de Gheorghe Tomozei).

Nichita Stănescu, la Struga, 1982

Nichita Stănescu, cu Mihai Cărciog, Gheorghe Tomozei, Damian Necula

Prințului poeziei românești, Tom, de la Regele căpșunilor și al coarnelor de melc, Nichita, în 1977

Aș cita însă dintr-un text scris de Tom, la aniversarea din 31 martie 83, deci la aniversarea zilei lui Nichita în chiar anul morții sale.

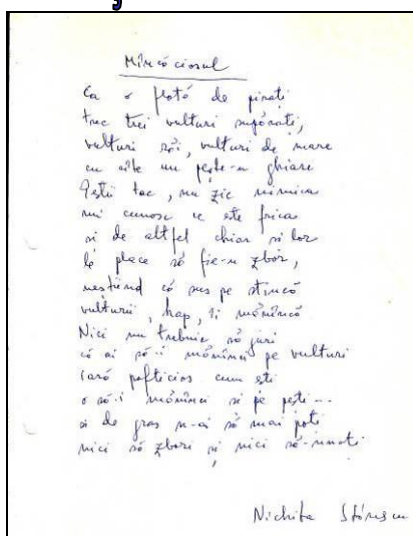
« *Așa te văd acum, în cerdacul conacului din Piața Amzei (era să zic Mircești) privind ninsoarea galeșă în care se închide eroul unei proze de-ata, copacul Gică și, privind turlele de tablă ale Bucureștilor (era să zic ale Iașului) acoperind palate geometrice (era să zic bojdeuci) așa te văd, gândind și ...dictând. Fiindcă de 20 de ani îți dictezi versurile scrise în prealabil în meninge cu caligrafia ta fumegând cristale, dictatorule ce ești, și tiranule, incomod Commodus. Nerone...alb, Caligula cu încălțări de șindrilă. »*

Ni-l amintim pe Nerone, ni-l amintim pe Tom, vreme trece, amintirile ne troienesc, bine că mai avem acest cult al amintirii, salvator, chiar dacă unii, poate, ne privesc nepăsători. Iertați-i, nu i-au cunoscut, nu i-au citit cu adevărat...

CLEOPATRA LORINȚIU

Notă : Fotografiile alăturate sunt din **Arhiva Tomozei**, care aparține fiului poetului, băiatul meu, Maximilian Tomozei. Sunt documente, scrisorele, amintiri, fotografii, o sumedenie de semne ale prieteniei literare din acei ani poetici fabuloși. Oare va fi cineva dornic să le publice, să le editeze? Să le adune între două coperti așa încât să rămână ceva peste timp altor generații ? Noi ținem arhiva asta suavă în brațe și încă așteptăm.

Secvențe nichitastănesciene

Mâncăciosul

Ca o flotă de piraiți
trec trei vulturi supărați,
vulturi răi, vulturi de mare
cu câte un pește în ghiare.
Peștii tac, nu zic nimica,
nu cunosc ce este frica
și de altfel chiar și lor
le place să fie-n zbor,

neștiind că sus pe stâncă,
vulturii, hap, îi mănâncă.
Nici nu trebuie să juri
că ai să-i mănânci pe vulturi,
iară pofticios cum ești
o să-i mănânci și pe pești...
și de gras n-ai să mai poți
nici să zbori și nici să-noți.

NICHITA STĂNESCU

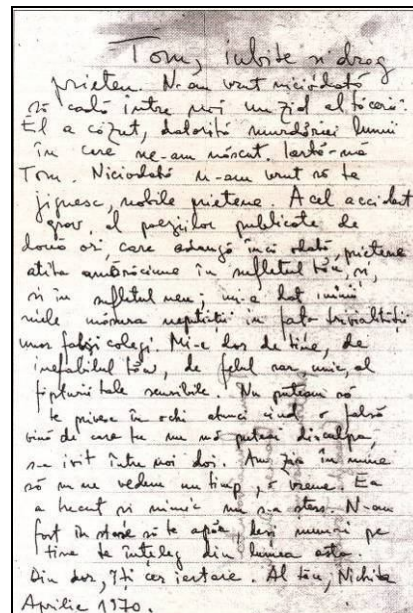
Scrisoare către Tom

Tom, iubite și drag prieten. N-am vrut niciodată să cadă între noi un zid al tăcerii. El a căzut, datorită murdăriei lumii în care ne-am născut. Iartă-mă, Tom. Niciodată n-am vrut să te jignesc, nobile prietene. Acel accident grav al poeziilor publicate de două ori, care adaugă, încă o dată, prietene, atâta amărăciune în sufletul tău și și în sufletul meu, mi-a dat inimii mele măsura neputinței în fața trivialității unor foști colegi. Mi-e dor de tine, de inefabilul tău, de felul rar, unic, al făpturii tale sensibile. Nu puteam să te privesc în ochi atunci când o falsă vină de care nu mă puteai disculpa, s-a ivit între noi doi. Am zis în mine să nu

ne vedem un timp, o vreme. Ea a trecut și nimic nu s-a șters. N-am fost în stare să te apăr, deși numai pe tine te înțeleg din lumea asta. Din dor, îți cer iertare. Al tău,

Nichita

Aprilie 1970

NICHITA STĂNESCU

La sfârșitul lui februarie 1982, s-a anunțat că laureatul premiului „Cununa de aur“ de la Struga este Nichita Stănescu din România. Lanseputul lui martie al anului 1982, am fost la București. Cu domnul Dumitru M. Ion, am dat pe la Uniunea Scriitorilor și-acolo, în culoar, am dat de Nichita Stănescu. Imediat, Dumitru M. Ion m-a prezentat și când i-a spus că sunt din Scopie, s-a bucurat nespuse de mult. Eu l-am felicitat pentru premiu. În august, al aceluiași an, după sfârșitul festivalului de la Struga, iarăși m-am întâlnit la Scopie cu Nichita Stănescu, dar n-am stat de vorbă, pentru că în jurul lui se învârtteau un mușuroi de scriitori și alții de alte feluri de slujbe, pentru că așa era pe atunci. Nichita Stănescu a fost și e și azi mult iubit și de scriitori, dar și de lume, pentru că el era și drăguț ca figură. Puțini sunt poeții care au câștigat premiul Cununa de aur și să rămână așa de mult în memoria macedonenilor. Atunci am auzit o „poveste“ cum se

comportaseră „prietenii“ lui Nichita Stănescu în zilele cât au fost pe lângă el și cu el la toate întâlnirile. Nu țin minte exact cum a fost, dar de mare invidie, cineva (sau mai mulți) din delegația românească a(au) luat cu el(ei) și un craniu de om mort și o coasă și l-au speriat pe Nichita, prevestindu-i moartea, ceva și ce s-a întâmplat după câțiva ani. Poate că Dumitru M. Ion și Carolina Ilica își mai aduc aminte mai bine de „sinistra poveste“. Îmi fac și eu datoria,

traducând o poezie de a lui Stănescu în aromâna, cu rugămintea să fie publicată.

ĂNVIRNAT CĂNTIC DI SIVDAI (Trist cântec de dragoste)

Mash bana-a mea va s-moară ti mini dealihea,
Vărăoară.
Mash iarba lu shtii nostul a loclui.
Mash sândza-a mea lji-u dor, didealihealui,
Ti inima-a mea, anda u-alasă.
Era-i analță, tini eshtsă-analță,
Caimolu-a meū easti-analțu.
Yini hopa-anda psescu caljlji.
Yini hopa-anda să-nvcljeadză aftumubiljli.
Yini hopa-anda da ploai-aratsi
Shi muljerli tuti-l poartă caplu-a tăū
Shi fustânjli-a tali.
Yini shi-un pulj mari, albu,
Cari-ū oauūă pi tser luna.

DINA CUVATA

Foto: Dina Cuvata la bustul lui Constantin Belemace, trubadurul național al aromânilor și autorul imnului național al aromânilor.

OCTOMBRIE CU NICHITA

Era octombrie la început.

Într-un calendar secret, nebănuir de nimeni dintre cei aflați în tabăra de poezie și pictură, organizată la Tomești (60 de kilometri de Timișoara), scria desigur, că era octombrie dinaintea marii plecări, dinaintea plecării definitive a lui Nichita.

Un soare calm, o lumină tandră era în ziua aceea. Da, lumina a rămas în memoria mea afectivă drept ceva protector. N-aș putea spune de ce am asociat-o cu senzația de ocrotire, căci nimic din cele ce-au urmat nu susține asta. Toamna dădea năvală în sufletul nostru lăsându-ne iluzia că suntem cel puțin mulțumiți și bucuroși o clipă, când de fapt eram prinși în capcana unor întâmplări ce urmau să ne marcheze prin unicitatea lor.

Timpul s-a scurs secvențial, cel puțin pentru mine așa a fost. Fiecare secvență cu pecetea sa.

Pecetea unei toamne dinaintea marii plecări...

Se vorbea de sosirea lui Nichita ca invitat special al taberei, motiv pentru care și eu mă aflam acolo ca reporter la început de drum în jurnalism radiofonic. Mă uitam cu admirație la colegii de la televiziunea bucureșteană, singurul post național, prezenți și ei pentru a consemna întâlnirea dintre Nichita și ceilalți artiști nu doar bănățeni, ci și din alte orașe unii mai cunoscuți alții mai puțin marcați. Sub o coroană de viță-de-vie fusese deja amplasat trepidul pentru filmare, dar, mai întâi, poetul era așteptat la masa de prânz pregătită în sala mare a Căminului Cultural, cum se afla pe vremea aceea.

Dintr-un loc mai retras, priveam cum se profilau prin lumina caldă figurile participanților și ale unor tovarăși de la forurile culturale județene, cum își luau locul la mese, numai poetul întârziat. Poate pe el îl așteptam... Un operator de la TVR, mirat cred că nu manifestam niciuna din calitățile jurnalistice, nu comunicam, nu mă interesam de nimic, nici vorbă de vreun dram de aplomb, m-a invitat cu amabilitate să mă așez la masa lor vizavi de el. Practic, din acel moment, a început prima secvență din cele ce s-au derulat în ziua și seara cu rang de unicitate.

Când sala era plină, și-a făcut apariția Nichita. La început, nu l-am observat, venea dinspre stânga mea, dar

glasurile care-l clamau m-au făcut să întorc privirea.

M-am fâstâcit, cred că m-am ridicat în picioare, iarăși m-am așezat uitându-mă vrăjită la el. Am înțeles doar că aveam privilegiul să simt cum este când ești vrăjit pe loc. Folosim adesea, fiecare dintre noi, această afirmație, dar ochii săi senini emanau cu adevărat un farmec fără să poată fi explicat.

Băieții de la televiziune și alții din sală îl strigau pe nume: „Nichita, Nichita, vino aici!” Colegul operator care mă invitase i-a spus: „Nichita, uite, ai un loc lângă fata blondă care vrea să facă un interviu cu tine!”. Totul este pierdut, mi-am zis în sinea mea: „Ce îndrăzneți sunt toți, nu au niciun pic de respect, cum de-l strigă pe nume pur și simplu?”

Nu așa mi-am imaginat că-i voi propune lui Nichita Stănescu să-mi accepte un interviu.

Totuși se-ntâmplă ca Nichita să se așeze pe locul liber din dreapta mea. Asta a fost secunda magică. Din mai multe părți ale sălii se întretăiau voci, fiecare spunându-i ceva. Nu se înțelegea mai nimic sau poate eu nu puteam percepe din pricina emoțiilor. Atât îmi aduc aminte că, la un moment dat, Nichita a spus cuiva: „Așa s-a întâmplat prietenului meu. Era ca și când mi s-ar fi întâmplat mie”.

Colegul de la televiziune îmi făcu un semn discret arătând spre bolul cu supă. M-am dumirit că nu se cădea să am aceeași atitudine de perplexitate. Trebuia să-mi fac curaj și să-l întreb pe Nichita dacă îmi permite să-l servesc. Reușesc. Abia atunci m-a observat și el, atunci m-a băgat în seamă ca pe-o ființă din preajma sa. Până atunci vorbise cu oricine-l solicita, iar eu am stat nemișcată ca cu un obiect. Stupoare. M-a mângâiat pe păr spunând: „La uită-te la ea ce dulce e!”

Ținând cont de starea mea, totul părea extraordinar.

L-am servit, iar el mi-a spus ca și când ne-am fi cunoscut, „mănânc foarte puțin în ultima vreme”.

După terminarea prânzului, aceeași îmbulzeală în jurul său, fiecare voia,

avea neapărat ceva să-i spună, iar el, regal, dar nu cu îngâmfare, le răspundea.

De data asta mă țineam aproape doar, doar voi prinde momentul când, mai liber fiind, va vorbi la microfonul pe care îl târam după mine, aparatul fiind unul greoi, rusesc, îmi rupea umărul, dar asta era piesa, iar eu aveam un rol de împlinit.

Sub vița-de-vie, începură filmările pentru televiziune. Am asistat la cea mai specială lecție de generozitate, dacă o pot numi așa, sau de înțelepciune, sau la comportamentul unui lord. ...Mereu i se ordona: „Nichita, stai mai la dreapta, nu, nu e bine, un pas mai în spate”, sau: „Nichita, nu e lumina prea bună, vino mai aproape, nuu, nu așa, mai drept, să îți se vadă ochii, nu profil!” etc., iar Nichita, spre uluirea multora care asistau la scenă en plein air, nu replica nervos, nu se supăra că era mutat ca o marionetă într-un decor, nu dădea semne de iritare nici măcar bine mascată. Nichita era exemplar în reacții. Se supunea cu o superioritate pe care o avea de la Dumnezeu, asta nu se poate construi, cum distincția cuiva nu se poate niciodată ajusta din retușuri de machiaj.

După filmări, mai toată lumea din jur s-a înghesuit să facă o poză cu Nichita. Nu mă înțeleg pe mine nici astăzi de ce am considerat că este frumos să stau discret, mai la o parte.

Nu m-am pozat cu Nichita, deși mă fermecase.

Măcar am avut îndrăzneala să-i reamintesc de interviu și m-a luat de braț, eu propunându-i să-l duc cu Dacia mea spre clădirea unde avea loc o altă întâlnire, de data aceasta un spectacol poetic. Acolo urma să găsim un loc retras pentru înregistrare. N-a fost să fie așa, secvența următoare din timpul scurt petrecut în preajma lui Nichita a avut o coloratură cu totul neașteptată. Mai exact, parcă eram chiar în derularea unui scenariu cu acte cunoscute/trăite din mers...

Nichita se mișca greoi, părea că pământul era un magnet și pașii săi se desprindeau cu greu. Ne oprim după câteva secunde, el gardat de mine și de Dora de cealaltă parte. „Mamă, nu vrei tu să cumperi niște bomboane de la «cumparativă»?” – o întreabă el, ea este de acord, îndată se găsește cineva dintre cei care ne urmau s-o însoțească rămânând să ne vedem la sala spectacolului.

VERONICA BĂLAJ

„Vrăbiuța” lui Nichita cel Stănescu și autograful lui Moș Tom

În primăvara lui 1983, Nichita m-a întâlnit în Piața Amzei. O așteptam pe fetița mea să iasă de la școală. „O așteptăm împreună”, a zis el. „Vreau s-o cunosc.” Știam că poetul iubește mult copiii, spre care îl împingea nostalgia după un prunc pe care Gabriela, iubita sa eternă, l-a pierdut prematur. Îl întreb pe Marele Blond: „cunoști faptul că și Veronica a pierdut unul cu Eminescu?” – „Dacă spui tu, înseamnă că așa trebuie să fi fost. Dar uite”, zice el, „suntem tocmai pe ulița conului Mihai...”

Apare fetița mea cu ghiozdan, Manuela. Nichita se luminează la față... „Știi, Manuela, că suntem aproape în curtea lui nenea Slavici?” „Știu”, îi răspunde ea. „Școala mea este vecină cu el, deși e nou-nouță.” „De unde știi? De la tatăl tău, desigur. Hai cu mine să-ți dăruiesc un premiu pentru ce mi-ai spus. Semeni cu tatăl tău, știi multe”, și ne-am îndreptat spre cofetăria din piață.

De unde, de neunde, apare Mircea Micu, ardeleanul. Micu îi dă un pachet. Tacticos și misterios, cu un zâmbet de magician, Nichita scoate

din el un exemplar de carte și așterne pe pagina de titlu următoarea poezie: „Pentru Maria Manuela Rusu”:

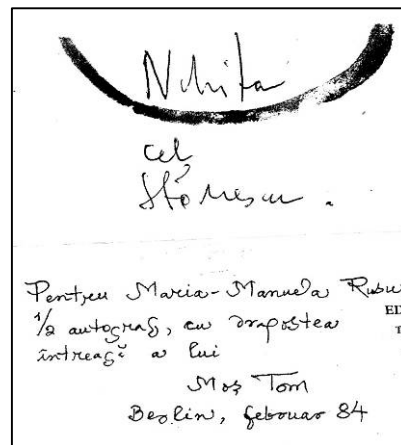
*Vrăbiuța din Atlant
duce-n cioc un elefant
vrăbiuța cum se știe
are Atlantele
vrăbiuța de niciunde
ține un mănunchi de unde
ce se zbat și ciripesc
mai pe jos pe subceresc
vrăbiuța din copac
ține-n cioc un curcubeu
beau culori din el și eu
vrăbiuța cea mai scumpă
stă în piept la tine, dragă
și-i tăcută și se zbate
inimă bună la toate*

Nichita cel Stănescu

„Păcat că nu e aici și Moș Tom să semneze și el pentru Manuela”, zise Cel Stănescu.

Cartea este intitulată *Carte de Citire, Carte de iubire*, autorii fiind doi, Nichita Stănescu și Gheorghe Tomozei, apărută la Editura Facla din Timișoara, în 1980, și i se adusese un stoc restant la rugămintea marelui poet. Ilustrațiile aparțin lui Janos Bencsik.

Nichita Stănescu ne părăsește în cumplitul decembrie 1983. În februarie 1984 îmi dau întâlnire cu

Gh. Tomozei într-un salon de la amintirea marelui nostru prieten, să restaurantul Berlin, acesta înghețat ca un frigider. Îl rog pe Tomozei ca, în completeze și contrasemneze autograful lui Nichita de pe cartea lor. Tomozei, emoționat de eveniment și zgribulit, scrie: „Pentru Maria-Manuela Rusu, 1/2 autograf, cu dragostea întreagă a lui Moș Tom, Berlin, februar 84.”

Și uite cum „Vrăbiuța” lui Nichita, după alt decembrie frigos și sângeros, 1989, a ajuns în zbor în America, nu departe de Atlanta prevestită de marele Nichita.

M.N. RUSU

În facsimil: *Autografele lui Nichita Stănescu și Gheorghe Tomozei (Moș Tom) (Colecția M.N. Rusu)*

→ Pașii poetului sunt greoi din nou, din nou pare că vrea să rămână lipit de pământ, ori el are magnetism, ori pământul e magnet pentru el... Ajungem în fine la mașina mea, îl văd lângă mine, Doamne, chiar e miracol tot ce se petrece, îmi spun în sinea mea, o elevă îi dă un buchet de flori prin geamul deschis al ușii, iar Nichita îmi spune: „se dăruiește”, și-mi întinde florile. Asta chiar nu m-am așteptat. Scenariul e plin de surprize. Încântată peste măsură, pornesc motorul, plecăm, sunt grozavă, până ce... ne pomenim în curtea bisericii. Era vina mea că nu avea gard?? Nu, era doar exaltarea mea care dirija așa că, în loc să ajungem la sala de spectacole, sunt nevoită să opresc și să-mi cer scuze: „Vă rog... mă iertați... am greșit drumul...”, îngaim dezolată, dar brusc, scenariul ia altă turnură. Nichita îmi spune să stăm o clipă să-mi explice diferența între greșală și eroare. Îl ascult. Uimită, fericită că am un moment în plus lângă el. Țin minte exact teoria sa expusă

atunci, și mă felicit că am avut, în sfârșit, curajul să-i fi propus să realizăm interviul acolo, în curtea bisericii, în mașina stând... Și așa a fost.

Prima întrebare se referea la faptul că nu se supără că toată lumea îl apelează simplu, pe nume, fără niciun protocol. Răspunsul său, că poate cineva să ți se adreseze cu majestate sau zeci de dumneavoastră și să te disprețuiască e valabil și alte argumente a mai adăugat, dar nu asta aș vrea să subliniez, ci calitatea sa absolut specială. Nu e cazul să uzez eu de adjective și calificative... sunt alții care i-au fost în preajmă multă vreme și l-au cunoscut în diverse ipostaze...

După această secvență, am plecat și am și ajuns totuși la sala cu pricina, arhiplină, păzită la intrare așa încât, când cineva strecurat în urma noastră pe scări, gândindu-se că un poet așa de mare e și bogat, i-a cerut bani de țigări, Nichita nu s-a mirat, nu l-a lăsat pe paznicul de la ușă să-l bruscheze pe

bietul rătăcit în zona întâlnirilor poetice și i-a dat banii.

În seara aceea am stat la masă lângă poet, dar e un fel de-a spune, căci el comunica mereu cu toată lumea... a recitat... scria câte ceva în versuri pe șervețelele de masă, aș fi putut păstra unul care nu zbura spre alte mese, dar... nu am găsit c-ar fi fost un gest frumos... Păcat!

A fost lângă inimile noastre și apoi... mult mai târziu, în decembrie 13, la ora 7,30 dimineața, când, la televiziune fiind, în București, cu un reportaj realizat la Timișoara, dar care se monta și se prezenta la singura televiziune, am intrat în camera de montaj și am văzut că doamna de acolo plângea, am întrebat-o de ce...

Am aflat că Nichita în noaptea aceea își dezlipise definitiv pașii de pământ.

Timpul secvențial care îmi amintea de Nichita se prefăcu într-un cerc închis.

Socoteam că nu trebuie deranjat niciodată Nichita Stănescu

Când în 1970 devenisem cunoscut la revista „Luceafărul” – debutasem odată cu Mircea Dinescu, Florica Mitroi... la puțin timp după Daniel Turcea, Ioanid Romanescu, Emil Brumaru – Sânziana Pop m-a luat de mână și m-a dus să mă prezinte lui Nichita Stănescu, acesta aflându-se într-un birou vecin. „Dar nu știu cum să-l privesc pe Nichita Stănescu...”, i-am spus Sânzienei Pop. I-am fost prezentat, obligatoriu, dar am făcut o piruetă, bezmeticindu-mă... și m-am retras... Bâiguiserăm câteva cuvinte, dar nu s-a legat un dialog. Mă simțeam zdrobit numai privindu-l. Era Celest. Avea o privire de Luceafăr. Nu am putut, pe moment, să dialoghez cu Luceafărul, mai ales că era cufundat în lectura unor reviste străine. Socoteam că nu trebuie deranjat niciodată Poetul Nichita Stănescu și mai ales de mine, care abia publicasem de trei-patru ori în celebra revistă literară a Uniunii Scriitorilor din Bulevardul Ana Ipătescu nr. 15.

De fapt, după ce citeam un grupaj de poeme semnate *Nichita Stănescu*, nu puteam să mai scriu câțva timp nimic... Scrisese el, acolo, tot ce aș fi vrut să scriu și eu... Îmi secau versurile toate / Ca dintr-o capră fără lapte...

Orice cuvânt rostit sau scris despre Nichita Stănescu – devenea Poezie.

Aripile Poeziei sale erau, de pe atunci, mult mai întinse decât aripile înșeși ale Vieții...

Aripile Vieții lui Nichita Stănescu veneau de la Dumnezeu... Așa cum, iată, citând și din *Pravila de la Govora* (1640), și aripile Morții vin tot de la Dumnezeu. Toate vin de la Dumnezeu...

Orice cuvânt rostit sau scris despre Nichita Stănescu... devine Poezie.

Când în martie 1979 am mers la București pentru lansarea *Operele imperfecte*, el a venit însoțit de Eugen Simion, ploieștean de-al său, Mircea Sântimbreanu – directorul Editurii „Albatros”, la care apăruse cartea – și de Gabriela Negreanu, redactorul cărții (dar și redactorul cărții mele de debut, *Cineva mai tânăr*), în Aula Bibliotecii Universitare București...

Un loc construit special pentru lansările cărților zeilor...

Pe fruntea acestei cărți, Nichita Stănescu a așezat o sărutare însoțită de autograful prezent, în urma căruia a așezat un semn de întrebare... zicând: „Bătrâne, lasă-l și pe el aici, și el există”... Care este misterul acestui semn de întrebare? Se îndoaia de însăși ființa sa? De însăși Poezia sa?

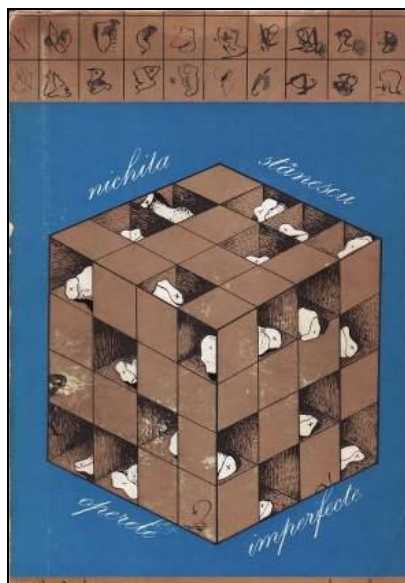
Autograful aflat dedesubt, al lui Sorin Dumitrescu, pictorul și teologul care i-a însoțit volumul de versuri cu ilustrații, confirmă și el autenticul momentului...

Orice cuvânt rostit sau scris despre Nichita Stănescu... și atunci, dar și acum, este Poezie...

În 1983, trupul Poetului a fost depus în holul Casei Scriitorilor din Calea Victoriei 113 (când au sosit, în data de 16 decembrie, și maramureșenii cu crucea-troiță de lemn împletit care încă mai veghează la „Bellu”), la fel ca acela al lui Marin Preda, în 1980 – am stat la catafalcul Său, alături de sculptorul Vlad Ciobanu și de poezii Ion Stratan și Traian T. Coșovei, plânși cu toții. Sub fotografia capodoperă, portret răvășit al poetului, creată de Aurel Mihailopol, am observat încă o dată Aripile Morții lui Nichita Stănescu, de data aceasta mult mai întinse decât Aripile Vieții Sale...

Orice cuvânt rostit sau scris despre Nichita Stănescu devine Poezie...

Am socotit că nu trebuie deranjat niciodată Nichita Stănescu... nici măcar cu o floare... Totuși, l-am deranjat cu această...

Tăbliță de lut

Stau de-un veac în poezie
ca în pomul lui Adam
și în care crește rodul
din sămânța ce o am

încolțește sub o frunză
taina lui cu ochii mari
stau de-un veac în poezie
ca în codrii seculari

printre care curge râul
când în sus și când în jos
stau de-un veac în poezia
ce mă leagănă frumos

o sămânță e cuvântul...
se închide-n el și tace...
numai frunza guralivă
în picioare vrea să-l joace

o sămânță am în suflet
și încetul cu încetul
strânge-n palme recompune
și visează alfabetul

de-ar veni haiducii nopții
să mă sfărtece de trup...
tot cu gândul îmi duc viața
tot cu sufletul mi-o rup

și tot umblu-ncet pe urme
haina nopții tot plângând-o
cu săgețile-ncordate
umbra păsării vânzând-o

ceasul vechi mai bate-n apă
clipele de val și mal...
se aseamănă atâtea
cu căderea de pe cal...

stau de-un veac în poezie
între colții unui lup...
gura lui nemărginită
doar cu trupul i-o astup

FELIX SIMA

Anchetă „Vatra veche”

Case memoriale

Casa în care a fost descoperit sensul iubirii - Muzeul memorial „Nichita Stănescu”

Vizitatorul orașului Ploiești are posibilitatea de a alege diverse obiective turistice, între care un loc de seamă îl ocupă muzeele. Ca iubitor de poezie, va păși desigur pe urmele poetului Nichita Stănescu. Va avea totuși nevoie de o hartă pentru a găsi relativ repede strada care-i poartă numele, în zona numită de localnici Piața sârbească.

Văzând, din stradă, dincolo de gardul care o înconjoară, casa înfiorată de razele soarelui, îți amintești o descriere: „1933. Se naște în casa părinților săi, la 31 martie, Nichita Hristea N. Stănescu. Era o primăvară neobișnuit de călduroasă, cu mult soare, totuși în camera de la stradă inundată de lumină, ardea vesel focul în șemineul de un model cu totul aparte, acoperit cu faianță și marmoră, făcut după gândul lui Nicolae Hristea, tatăl poetului, om cu gust și cu plăcerea lucrurilor rare” (Alexandru Condeescu, *Secvențial biografic*, în *Album memorial Nichita Stănescu*, București, 1984, p.16).

Îndată ce intri în curtea muzeului, ești întâmpinat de muzeograful care te informează despre construcția clădirii. În anul 1927, Nicolae și Gheorghe, fiii abagiului (prelucrarea hainelor groase de aba) comersant Hristea M. Stănescu, construiesc „o casă albă, cu un singur cat, construită temeinic, bătrânește, fără ostentația ornamentelor majorității clădirilor ridicate între războaie. Arhitectura ei simplă și echilibrată, amintind de cea a caselor țărănești din satele de la câmpie, arată că stăpânul ei trebuie să fi fost om gospodar, cu simțul frumosului, știind a cântări cu măsură, dar fără zgârcenie, prețul fiecărui lucru.” (Dan Alexandru, *Fișe pentru o viață a poetului*, în *Album omagial Nichita Stănescu*, București, 1984, p. 14)

Curiozitatea de a pătrunde în casă este extraordinară. Oare ce s-a păstrat din locuința propriu-zisă a familiei Stănescu? Aflăm că Nicolae (Călae) Stănescu, în anul 1931, se căsătorește cu Tatiana Cereaciuckin, care aduce pe lume, vineri 31 martie 1933, ora 12, pe Nichita (Nini), viitorul mare poet al „necuvintelor” și după cinci ani pe Maria Elena Doina, ca în 1943, familia să adopte un nou membru, pe Cristina. Desigur o mare supărare a cuprins familia Stănescu când, în anul 1950, prin naționalizare, casa este confiscată, iar familia evacuată silită să locuiască pe la rude. În anul 1952, membrii familiei revin acasă, în calitate de chiriași, într-un spațiu

restrâns. Trecând peste anii privind istoria casei, în iulie 1998, casa este cumpărată de Ministerul Culturii și trecută în administrația Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova. În anul 2000, începe realizarea proiectului de restaurare și amenajare a muzeului printr-o firmă din Ploiești, condusă de ing. Uță Sergiu Băicoianu, fost coleg de liceu al poetului. În ziua de vineri, 13 decembrie 2002, se deschide oficial Muzeul Memorial „Nichita Stănescu”. Având în vedere că poetul s-a născut și a trăit în această casă, muzeul ar avea justificată denumirea de Casă Memorială. În general, muzeele memoriale sunt acele instituții care organizează expoziții în memoria unei personalități fără ca respectiva personalitate să fi locuit în clădirea respectivă (ex. Muzeul Memorial „Mihai Eminescu” din Iași, Muzeul Memorial „Panait Istrati” din Brăila etc.)

Așezate în șir, încăperile sunt luminate de ferestre mari ce împart armonios orizontalitatea fațadei aproape ascunse privirii, vara, de frunzișul copacilor și al bolzii de vie. Fiecare cameră are specificul ei. Prima în circuitul vizitării este dormitorul în care s-a născut poetul. Vizitatorul poate cerceta cu privirea fotografii originale ale copilului Nichita. Patul este străjuit de o icoană deosebită a Sfântului Gheorghe. Pe pat se află una dintre jucăriile preferate ale copilului Nini, un ursuleț din pluș. Vizitatorii-copii sunt încântați, iar cei maturi sunt mirați să afle că poetul avea o asemenea jucărie. Oare ei uită că și el a fost copil!? Urmează celelalte încăperi: biroul, holul, sufrageria, sala documentară, bucătăria, mobilate cu piese ce-au aparținut familiei Stănescu. O parte din mobilier a făcut parte din zestrea mamei Tatiana, fiind adus din Rusia.

Toate exponatele din muzeu învâluie vizitatorul în atmosfera copilăriei și adolescenței poetului Nichita Stănescu. Câteva piese-simbol se regăsesc în opera sa – patul, pianul, biroul de lucru cu dicționarul de rime, cărțile fundamentale, pendula care i-a bătut ora sosirii pe lume, piesă bine conservată, care, și acum, cu sunetul ei plăcut, măsoară curgerea timpului. Deosebite sunt pentru iubitorii poeziei lui Nichita Stănescu expodate precum: verighetele părinților, un extras din registrul stării civile din 1933, foile matricole ale lui Nichita, premii școlare, mașina de scris, premiile internaționale de poezie, câteva manuscrise și cărți cu dedicația poetului, apoi o tablă de șah, la care Nichita juca împreună cu tatăl său, câteva goblenuri lucrate de mama sa. În bucătărie, vizitatoarele pot fi atrase de... o carte de bucate. Este ediția a treia a cunoscutului volum *Carte de bucate* de Sanda Marin, cu multe însemnări ale mamei Tatiana. Între curiozități, se numără aparatul telefonic folosit de familia Stănescu, din camera de zi. Curiozitatea constă în faptul că s-a păstrat și astăzi același număr de telefon la care odinioară a vorbit Nini.

Pianul amintește vizitatorului, care cunoaște mărturisirile mamei, că lui Nichita „îi plăcea atât de mult pianul că, atunci când venea de la școală, își azvârlea șapca și începea să zdrăngănească până îmi spârgea urechile. Pianul era instalat pe un hol, lângă bucătărie și eu trebuia să-l aud. Cânta mai ales cântece la modă” (Tatiana Stănescu, *Vorbește mama poetului*, în volumul citat, p. 10). O asemenea stare de spirit probabil că mai este astăzi când, de câteva ori pe an, la casa lui Nichita, se adună foști colegi și prieteni de-ai poetului, depănând amintiri, citind poezii... →

LUMINIȚA CORNEA

Bucurie albă

Nu surpați malul ars
al Dunării Moesice
cu alunecări neprevăzute
Nu întrerupeți firul luminii
desfășurat vremelnic pe
ape
ca o permanentă veghe
a bucuriei albe
Nu aruncați cu pietre
în apele limpezi
ca puritatea gândului de
copil
spre a nu vă schimonosi
chipul
și pentru a nu trezi vârtejul
din adâncul apelor
cu spargere surdă la țarm

Am devenit insulă

Ape au inundat către mine
pietrificată
am devenit insulă.
Mă îndeletnicesc
cu împletitul razelor
sub formă de cunună
pentru a încorona zeii
cerșetorii, poeții...

Am crescut prin fântâni

M-am târât ca iedera.
M-am agățat de morminte.
Am crescut prin fântâni
bâjbâind adâncul.
M-am târât peste umbre.
M-am târât peste timp

Vremea trece prin vene

M-ai întrebat tu, corpule,
de ce vremea trece

prin vene, caldă ca vara
fierbinte iluzie a vieții
pierdută în ape ?

Surâsul tristei Veneții

Nu-ți cunosc chipul
L-am pierdut
S-a deformat.
Te-am căutat
cu ploaie de priviri
cu viața în mâini
cu surâsul tristei Veneții
în inima oceanului.
Nu erai...

Arca

Vântul roșiatic
ondulează viața
ca o frunză.
Arca
plutește nesigur
navigând în plânsetul
lumii.
Umerii se năruie
ca malurile
albia
ochiul.
Lacrima lumii
curată se sparge
Nu surpați malul

Pernă cu amintiri, albă, pe valuri

Pernă cu amintiri, cu vise
plutește pe apa sâmbetei,

albă
pe valuri, încet unduind
lumina
viața ascunsă în perna cu
aer
adormită pe veci.

.....
însăși viața navighează
pe apa sâmbetei
pletele îmbrățișând
închipuri de noapte
prealucitoare năluciri de
sogn
cu mii de fețe schimbate

Pernă de ploaie

Am căzut
pe o urmă de vânt
pe-un covor de frunziș
pe o pernă de ploaie
am adormit...

Păsări cu aripi de gheață

Mi-au înflorit degetele
în această iarnă.
Palma s-a transformat
în cuib pentru păsări
cu aripi de gheață...

În pătratele rotunde

Negre lacrimi
în pătratele rotunde
Suflet alb în ceața verde
Strigăt mut
în toamna curbă
Mor cuvintele născute
pe nisipuri și pe ape
Păsări curbe
cresc din mare
noaptea moare alb încet
toamna curbă plânge
seceta iubirii reci
Alb și rece se topește

sufletul rotund în toamnă
cheamă păsări
zbor de viață și de moarte
în pătratele rotunde.
Dorm copacii fără ramuri
vis ascuns la rădăcină
umed zâmbet
pe cărări cu stropi de vise
mor și petele albastre
încate-n sunet trist.

De vorbă cu Romana (un fel de interviu)

– *Ce este zidul?*
sprijin, protecție,
stabilitate, taină,
noapte.
Sunt umbra lui.
E moartea însăși pentru
tine.

– *Ce este marea?*
loc tainic,
desfășurare,
risipă de spațiu,
hăul,
adâncul orbitor
pe țărnul mării
sunt la mijloc,
absurdă mediană
Marea e viață pentru tine

Muguri de apă

Sunt cerșetor-plantă
la marea cea moartă.
Din umeri cresc
acvatice plante
muguri de apă
pământ amar
mâna ca melcul
găoace.
Tălpile
rădăcini de calvar.

SUZANA
FÂNTÂNARIU

→ Organizația întâlnirilor este Fundația „Nichita Stănescu” din Ploiești, înființată în urmă cu vreo douăzeci de ani.

Atmosfera caldă a muzeului în care totul este aranjat cu mult gust, rafturile cu cărțile poetului și biblioteca familiei, tablourile, fotografiile, totul este completat prin excelență cu înregistrările video atât de inspirat prezentate în sala documentară. După ce a revăzut chipul poetului și l-a ascultat vorbind, vizitatorul părăsește muzeul având în suflet cuvintele lui Nichita: „Prefer privirea înainte” sau „Nevoia noastră fundamentală este

nevoia de timp. Principalul nostru drept este dreptul la timp”.

Încet, ne îndepărtăm de casa în care a fost descoperit sensul iubirii. Nichita rămâne în noi. Rămâne al nostru prin opera lui. „În urma mea rămân cuvintele mele...”, spunea Nichita. Cuvintele lui ne urmăresc și ne amintesc mereu, recitându-i opera, cine a fost Nichita Stănescu, poetul care, la decernarea unui mare premiu, își mărturisea crezul artistic: „prin încoronarea unui om care visează și gândește în limba română, se adevărește, încă o dată, spiritualitatea plină de dor și dumnezeiască a poporului român” (*Ars poetica*, în volumul citat, p. 118).

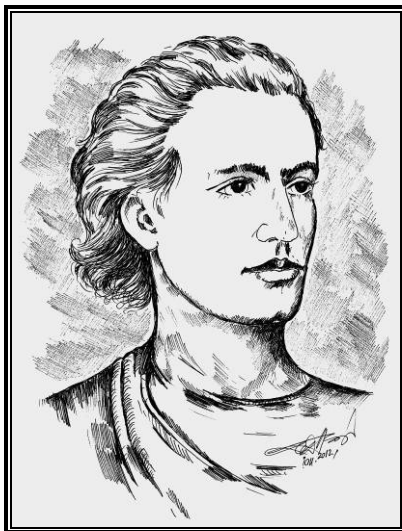
MIHAI EMINESCU – DESPRE GENIUL NAȚIONAL AL POPORULUI ROMÂN

(II)

Cu alte cuvinte, Eminescu este pe teritoriul individualului, al desfășurării istoriei, acolo unde acestuia i se solicită, din perspectiva universalului, deschiderea către particular și accesul, prin dubla mișcare particularizantă, la universal. Intuind de la început mișcările prin care istoria atinge rareori, în clipele sale preferite sau poate dimpotrivă nefericite, ontologicul, relevabil în ceea ce s-a numit mai târziu istoricitatea istoriei, Eminescu va susține că **poporul are geniu**. Fără să stabilim contextul romantic în care **ideea de geniu** se afla în întreaga sa strălucire în teoriile marilor spirite europene, chiar până la deformare și suspectarea ei de Hegel, să subliniem că Eminescu nu și-o arogă sieși (sau unui alt individ), ci poporului său, fără a o exclude celorlalte popoare. El o va particulariza și, prin aceasta, o va deschide universalului. Ea va deveni, prin osmoza axiologică, definitorie pentru o națiune și, în cazul fericit, operă eponimă a acesteia, ceea ce metaforic am putea numi, **cariatidă a istoriei**. Dar aceasta se va lumina abia pe curbura celui de-al treilea „cerc” al mișcărilor dialectice și ontologice.

Întors cu fața spre individual, spre structura social-istorică a epocii sale, Eminescu va căuta să le surprindă seturile de „**interes**” care le determină și cât din lumea „**reală**”, nealienată, se deschide unui raport dialectic, fie și prin mișcarea „**vicleană**” a universalului. Chiar dacă „**viclenia**” la început pare a aparține doar individualului, se va deconspira **post festum** că ea aparține universalului. De aceea ideea de **geniu național** i se va părea în epocă poetului ca absentă. Deci, **structura** relevându-i un raport de **nonidentitate între geniu și popor**.

Se știe că Eminescu, numit „**conservator**” de cei care nu l-au citit, sau l-au citit superficial, s-a situat totdeauna dincolo de „**partizi**”; ceea ce avea importanță pentru el și pentru conștiința de sine a națiunii era să nu se absolutizeze și unilateralizeze contradicțiile, „**să nu se creeze un**

abis din ce în ce mai mare între ființa istorică a neamului nostru și oamenii ce guvernează.” (**Timpul**, 13 ianuarie 1881; M.E., **Opere XII**, p. 26). Contra acestor coliziuni, poetul cheamă rațiunea dialectică și istorică spre a face „**auzibilă**” realitatea social-istorică românească, dincolo de alienările și precaritățile ei, în și cu procesualitatea sa, desemnată – cum lasă a se înțelege – prin geniu național al poporului român.

Contradicția fundamentală a respectivei epoci de tranzițiune, cum o definește el, este cea dintre clasele pozitive (și istorice), care se află în raport direct cu munca, și păturile superpuse (surplantate poporului român) și care nu se află în niciun raport cu munca, ci numai cu consumul. Cele din urmă, înstrăinate de ființa istorică a poporului nostru, surde la organicitatea dezvoltării acestuia, datorită subiectivismului și fazei formaliste (v. teoria formelor fără fond), îl introduce într-o uitare a istoriei, a trecutului și identității sale. În urma analizelor concret-obiective, filipice peste filipice adresează poetul contra „**meseriei lucrative a patriotismului**”, de sorginte neofanariotă. „**Pentru ca poporul să-și fi păstrat puterea lui de reacțiune în contra epocii turpitudinilor** – scrie în **Timpul** din 19 februarie 1881 – **s-ar fi căzut să nu avem epoca de aur a fanarioșilor, în care Giani, Cariagdi, Carada și C.A. Rosetti, în linie suitoare, s-au îngrijit a stârpi din rădăcini sentimentul de demnitate națională.**” (M.E., *op.cit.*, p. 74). Analizele sale minuțios executate și profund implicate în celulele vieții sociale evidențiază o cancerizare a

proceselor vitale ale națiunii. În **Timpul** din 21 februarie 1881, pornind de la **Expunerea situațiunii**, raportul prefectului de Bacău, A. Vidrașcu, pune acest fenomen într-o lumină alarmantă. Nu numai că gospodăria țaranului, „**industria lui de casă**”, frumoasele datini strămoșești statornice ca și caracterul și limba au sleit și s-au stins, dar „**în loc a rămas golul sufletesc, mai amar și mai greu de suportat decât chiar sărăcia.**” (M.E., *op. cit.*, p. 78).

Din perioada studiilor universitare vieneze, o adnotare devine revelatoare pentru profunzimea gândului întru realitatea social-istorică a țării noastre; el surprinde, de la altitudinea **conștiinței de sine a națiunii**, că „**eul nostru social a mers p-o cale străină nouă înșine – străină românismului**”, iar de la cea a **conștiinței pentru sine a națiunii**, că „**s-a călcat într-un materialism cras**”, și, cum „**extremele s-ating**”, este posibil „**să ne aruncăm în oceanul idealismului filosofic al lui Fichte – poetic al lui Klopstock...**”. În această fază, poetul nu crede că ar „**exista între români un geniu atât de putinte care să vrăjească nava română cu cântecul ideilor sale pe calea de mijloc**”; el se împotrivesc unilateralității și abstractității celor două filosofii, în termeni hegelieni, care n-au depășit faza abstractului intelect, pledând pentru „**just-milieu-l rațiunii și a(l) adevăratei simetriei.**” (**Mss. 2258**, 186). Aceasta este extrem de important pentru conjuncția poetului nostru cu bătrânul dialectician german, sub cupola dialecticeii rațiuni, străluminată de viziunea eminesciană, chiar din această fază, prin **metodul corelatelor ontologice**, revelator și al **principiului simetriei**.

De la această altitudine, de armonie dialectică a lumii, de echilibru al forțelor, Eminescu judecă dezvoltarea **eului nostru social** și, sub constatarea abaterii de la cale, luminează axioma istorică: **eul nostru social trebuie să se dezvolte pe calea românismului**.

În virtutea acestei axiome acționează geniu național al poporului. Și din acest unghi axiomatic, poetul critică tot ceea ce nu se dezvoltă pe calea proprie, dialectică și istorică, ceea ce nu se întemeiază pe cunoașterea stărilor reale ale țării noastre. În **Mss. 2258**, 140, el scrie: „**Necunoașterea deplină a țării și**→

DUMITRU VELEA

EMINESCU (grafică în peniță), de
Constanța Abălașei-Donosă

Conjugarea verdelui

Un personaj generic: omul românesc

Însemnările noastre sunt o invitație la lectură. Ce poate revela noua lectură a unor texte literare aproape uitate?

Omul românesc (nume propus de Mircea Vulcănescu în *Dimensiunea românească a existenței*) își exprimă, răspicat sau subtil, întotdeauna coerent, complexitatea ființei în momentele limită ale existenței, devenind *judcătorul* propriei sale vieți și al lumii, familiarizat cu perpetuarea unei ancestrale *ordo universalis*. Stancu lui Stăncilă din nuvela *Înainte de moarte* de Marin Preda „înțelegea că e pe moarte” (s.n.) și această deslușire (lăuntrică) îi hotărăște comportamentul. Actualizând mental chipul doctorului, personajul dialoghează de fapt cu moartea, în limbajul ironic al autoapărării: „Domnule doctor... Mai trăiesc sau nu mai trăiesc? Ce, mai trăiesc! Nu mai trăiesc, dar vorba... când? Când mor gata! Să-mi spună când, să mă pregătesc, că e daravla dracului și cu asta. Ai murit, mare scofală! Parcă se face gaură în cer, dacă moare Stancu lui Stăncilă.” Franchețea monologului-dialog, auto-persiflarea, atenuează suferința personajului prevestitoare de moarte („Ochii i se mișcau în cap ca și când globurile lor s-ar fi rupt din găurile frunții...”) și prevestește tensiunea

ultimelor gesturi, ale fetișizării, investite cu rol testamentar: „Oasele mâinilor i se încordară și vinele gâtului îi ieșiră prin piele. Se rostogoli de pe așternut și-și înfipse ghearele mâinilor în țărână (...) Se alătură de trunchiul dudului, îl lua în brațe, sângerându-și unghiile, și cu dinții începu să roadă gemând scoarța zgrunțuroasă și neagră a copacului.” Posesiunea existenței este puternic exprimată. Personajul întruchipează accepțiunea heideggeriană despre om ca „ființă pentru moarte”, acumulând conștiința morții în timpul vieții și mărturisind-o ca *rânduială* pentru trecerea în *lumea de dincolo*. Consubstanțialitatea viață-moarte este sugestiv probată în simetria unor imagini metaforice.

Moartea lui Stăncilă este însoțită (în background) de suprapunerea imaginii *cumpenei* fântânii peste imaginea *lumânării*. Imanentul și transcendentul caută puncte de reconciliere. Moartea e *unduire*, *apa* și *frunza* preluând acest atribut. *Omul*, *arborele* și *apa* intră în consonanță. Conturul ființei lui Stăncilă rămâne în *lumea de aici* prin euritmia fântânii cu apa „ca vioreaua” și a umbrei dudului, mărturisitoare de *unduire și moarte*: „Frunza dudului începu să se miște fășâind și umbrele de pe pământ se plimbau alene pe fața omului.” Personajul este fixat în cosmic. Terorizată de istorie, solidarizată cu „răspunsul păstorului”, rostirea românească a existenței și-a

căutat articulările în acele realități vii pe care istoria nu le-a putut lovi, cele care l-au fixat pe omul românesc în cosmic. Ritmurile cosmice îi veghează „statura de slavă” și *puterea lucrătoare* înțeleasă „nu atât ca o putere de a scoate ceva din nimic, cât ca o putere de a da chip cuiva sau la ceva, adică ca o putere de a zidi, adică de a aduna și orândui, din elemente preexistente, construcțiuni și chipuri noi...”

Stancu lui Stăncilă, din galeria personajelor *Întâlnirii din pământuri*, nu este obedient în fața iminenței morții. Cu datele personajului tragic, înfruntă *limita* prin toate nuanțele umanului, inclusiv cele ale imprecăției. Doctorului care-i spulberă orice speranță de viață i se adresează cu studiată fatuitate: „De unde știi tu, mă? – găfâi cu turbare (...) Arhanghelii și steaua... De unde? De unde?...” Sensul existenței este concentrat dincolo de cumpătul vremii.

VALENTIN MARICA

→ ignorarea tuturor întâmplărilor și instituțiilor publice. Mai ales (cei) ce vin din Franța publică studii asupra diferitelor ramuri fără ca să fie cont de cele existente în țară și aplică cu o formalitate rară legi, principii și instituții străine la români, fără a ști cum se află cele românești.” *Implicarea în real* este una din exigențele dialecticii sale aplicate, *cunoașterea propriei identități*, o alta. Discontinuitatea abstractizată, grație epocii de tranziție, în continuitatea ființei istorice a poporului român, o relevă permanent Eminescu. Și, discontinuitatea nedialectizată duce la o abatere alienantă a eului nostru social, periculoasă. Răul social își înfinge aici rădăcinile, conchide Eminescu. Etnia, ca legătură cu ființa istorică, cu istoricitatea acesteia,

devine un criteriu relevant, vizibil într-un fals raport cu celula devenirii sociale – *munca* și *talentul* – și cu procesualitatea națiunii și a conștiinței naționale.

Cosmopolitismul devine simptom al patologiei sociale. Lipsa de *simț istoric*, un altul. *Teoria compensării*

este solicitată de Eminescu și ea devine măsură în judecarea geniului național. „E condamnat acel popor ca paginile istoriei lui să fie mângjite de indivizi străini, fără ca aceștia să justifice prin muncă sau inteligență o asemenea suplantare?” (*Timpul*, 6 august, 1881; M.E., op. cit., p. 284). Dincolo de etnic, a fi bun român nu e un merit, „ci o datorie pentru orice cetățean al acestui stat, ba chiar pentru orice locuitor al acestui pământ, care este moștenirea exclusivă și istorică a neamului românesc.” Pentru Eminescu, ca și pentru Enciclopediști, conștiința națională era „un rezultat al creșterii îndelungat, un rezultat al principiului conservator al istoriei...” (*Timpul*, 8 iulie, 1882; M.E. *Opere XIII*, p. 134). „Păturile superpuse” nu dau viață acestui principiu.

Ion Creangă și jocul de-a comedia

Integrat spațiului cosmopolit al Iașiului și atmosferei spirituale de la ședințele literare ale Junimii, Ion Creangă va răspunde îndemnului spre manifestarea deplină a exteriorului personalității sale, încercând să-și introducă în acest nou peisaj propriul său personaj și să se ofere pe sine drept obiect de spectacol. După intuiția remarcabilă a lui Vl. Streinu, jocul cu sens existențial al eroilor săi de mai târziu pare să devină pentru condiția de nou-venit la oraș a feciorului lui Ștefan a Petrii Ciubotariul adevăratul său model de comportament. Aplecarea spre politică a institutorului, cu întreaga recuzită a „discursurilor” sale deșuchete, sfidarea autorităților și certurile cu înaltele foruri ecleziastice îl vor recomanda cu repeziciune pe fostul elev al lui Titu Maiorescu, și încă unul dintre cei mai buni, de la Școala Normală Trei Ierarhi ca pe un personaj de o uluitoare mobilitate socială, apt să se insinueze în cele mai insolite situații. În ipostaza ingenioasă a orașeanului „pe dos”, răzvrătitul și jovialul diacon se va identifica prin isprăvile sale excentrice cu imaginea vie a nonconformismului, pus să-și execute rolul de erou carnavalesc. De pe acum, existența ieșeană a humuleșteanului se remodelează din mers, cursul acestei schimbări ritmând cu fixarea tot mai profundă a figurii ambivalente a unui Creangă pe cât de simplu ca om pe atât de complex și de special ca personalitate.

După caterisirea din cler sau, așa cum stă scris în procesul-verbal încheiat la întrunirea Sinodului canonic în sala Mitropoliei, în ziua de 5 noiembrie 1872, „*exclus din catalogul clericilor bisericești, și pentru todeauna neadmis în cler*”, după 13 ani de carieră didactică și ecleziastică, rămânând, la cei 35 de ani ai săi, cu un copil de crescut și fără adăpost, Ion Creangă este integrat în învățământ în mai 1874, cu începere de la 1 septembrie, de același Titu Maiorescu, care-i fusese profesor și director, distingându-l cu premiul întâi la absolvire. Ajuns institutor la Școala de Băieți Nr. 2 din Păcurari, excentricul diacon „caterisit” face o strălucită carieră de dascăl, dar și de autor, în colaborare, de manuale de mare

răspândire. Părăsit de Ileana (Elena), fiica preotului Ioan Grigoriu, după o căsnicie prematură, Creangă locuia la marginea Țicăului din Iașiul de altădată, de unde făcea o oră la dus și alta la întors, când mergea la școală și venea acasă obosit. Aici avea o casă, unde, spre a-și întregi noua „*gospodărie*”, o aduce ca țitoare pe Tinca Vartic, care i-a supraviețuit și s-a remăritat, moștenind atât casa, vestita bojdeucă, evaluată la șapte mii de lei, cât și o sumă de bani lichizi, din care fiul, căpitanul Constantin Creangă, celebrul autor al foitei de țigară, a cheltuit o bună parte pentru apariția la Iași, între 1890-1892, a primei ediții a operei sale în două volume, *Scrierile lui Creangă*, cu o prefață semnată de A. D. Xenopol și cu o biografie de Grig. I. Alexandrescu, primul biograf al scriitorului. Distanța față de centrul orașului, ulițele noroioase, casele mici, înconjurate de garduri de lemn și liniștea Țicăului îi ofereau noului institutor un bun paliativ pentru acel spațiu rustic al Humuleștiului. Formată din două odăi, una lipită pe jos cu lut, ca la Humulești, casa de aici l-a menținut pe tărâmul unei copilării prelungite după tiparul rustic. „*În bojdeuca unde locuiesc eu*, după cum o descrie Creangă în ultima epistolă către Titu Maiorescu, *dorm afară și pe vremea asta, în 18 spre 19 septembrie. De veți avea răbdare, că bunătate totdeauna ați avut, veți întreba poate, unde-i bojdeuca mea? Vă voi răspunde respectuos: în mahalaua Țicăul de sus, nr. 4 (dacă se mai poate numi stradă o hudicioară dosnică) plină de noroiu pân la genunchi, când sunt ploii mari și îndelungate, zise și putrede, și la secetă geme colbul pe dansa. Iar bojdeuca de căsuță în care locuiesc eu de vreo 18 ani e de vâlătuci și povârniță spre cădere pe zi ce merge, de n-ar fi răzămăță în vreo 24 de*

furci de stejar și acelea putrede. Iarna dorm într-o odăiță toată hrentuită, iară vara într-un cerdacel din dos, începând de pe la maiu și sfârșind pe la octombrie, când este vremea bună cum îi acum. Așa m-am deprins”. Aici trăia și scria, ca un pitoresc personaj de basm din Iașiul de altădată, îmbrăcat într-un halat țărănesc, până la pământ, croit din „*pânză de țară, cu mânecile largi și deschise la piept*”. Creangă scria iarna, în pat, rezemat cu spatele de perete, iar vara în cerdacul din spate al bojdeucii, pe o saltea, „*în mijlocul a o mulțime de hârtii, note, caiete, împrăștiate în toate părțile, cu târâții în picioare și cu pirostire albă pusă în patru în jurul gâtului ca să scape de sudoare*”. În „*vestitul cerdacuț*”, printre cele douăsprezece mățe ale sale, îl găsește și Smărăndița, fiica preotului Ioan, când îl vizitează odată în bojdeucă. „*Trăia în Țicău, va mărturisii aceasta, într-o căsuță cam hrentuită. L-am găsit în cerdac, scria.*”

Descoperit de M. Eminescu către sfârșitul lui iulie 1875, cu prilejul unor consfătuiri cu învățătorii, povestitorul este introdus în cenaclul Junimea, inaugurându-și ciclul de *Povești* cu lectura povestirii *Soacra cu trei nurori*, publicată de îndată de către Iacob Negruzzi în numărul din 1 octombrie 1875 al *Convorbirilor literare*. Supusă la o interpretare împinsă în mit și legendă, existența lui Creangă va oscila tot mai vizibil între două lumi, pe care el însuși, prototip al firii nesofisticată, pare a le fi ținut la distanța extremă: pe de o parte atmosfera neconstrânsă de la Junimea, în cercul rafinaților cărturari, unde fusese adoptat și era ascultat cu un nedisimulat interes, iar pe de altă parte bojdeuca din Țicău, din spre care legătura cu „*spațiul-cuib*” și cu starea de spirit a copilăriei va fi percepută numaidecât ca un complex de structuri de care nu se va mai putea dispensa. Înțeleasă dintr-o atare perspectivă, plecarea lui Creangă din sat capătă semnificația unei șotii asumate în mod creator, iar adeviziunea subversivă și critică la Junimea, „*cu toate trăsăturile lui neconformiste*” (P. Constantinescu), echivalează cu un act de adopțiune. Acceptarea lui entuziastă de animator „*povestaș*”, dar și faima oarecum deocheată ce îi va însoți încadrarea va face din Creangă, pe rând, „*un Moș Bodrângă, un*→

MARIN IANCU

Popa Duhu, un Moș Nichifor Coțcariul, un Dănilă Prepeleac etc., adică un personaj-sumă a lumii lui.” (VI. Streinu). Dualismul acesta pronunțat se explică atât prin datul genetic al persoanei, cât și printr-un implant cultural în climatul spiritualizat al Iașiului și al Junimii, unde va exista, asemenea acestora, „din negura timpului.”

Țăran la înfățișare și în comportament, spiritual, vesel, libertin și insinuant, cu o reală înclinație spre jovialitate, maturitatea lui echivalează cu o copilărie prelungită după tiparul rustic, astfel încât, hrănit de gustul epocii și al atmosferei junimiste, Creangă sporește ca scriitor după filtrul cultural, temporal sau spiritual ce i se aplică.

Ținând de acum, în egală măsură, și de lumea de „dincolo” și de „dincoace”, universul de glume și măscări ce se naște odată cu vorbele scriitorului pare să fie chiar lumea sa de proveniență. O genealogie comică se substituie uneia biografice, efortul său de individualizare fiind din nou anulat de o percepție colectivă mistificată. În noul său mediu de adopțiune, Creangă apare răsărit direct din lumea experiențelor proprii sale existențe, cu întreaga suită pitorească a suciților și bufonilor populari ce condimentează peisajul social și predispun la o atitudine estetic-spectaculară.

Înfățișându-se aristocraților junimiști un fel de Păcală rătăcit printre ei, un jucător care „joacă pentru că el însuși este o jucărie” (Michel Butor), Creangă devine tot mai pasionat să poată ațâța o atât de imensă curiozitate prin caracterul neobișnuit al întâmplărilor și al caracterelor evocate. „*Ion Creangă, scria Petru Rezuș, juca pur și simplu teatru în fața «cinstitelor fețe» de la Junimea. Era un țărănism de paradă, îngroșat de scriitor anumit, ca să placă.*”

Cum în orice portret se strecoară și câte ceva dintr-un portret ipotetic, se poate spune că, aplecat mai degrabă spre viața exterioară și mai puțin asupra lui însuși, fără ca preceptul socratic să reprezintă negreșit un imperativ moral, Creangă nu este un spirit care să privească lumea din înălțime și să-i descopere părțile bune și rele cu rațiunea și profunzimea unui gânditor.

Ca artist, privit în raport cu condițiile epocii sale, Creangă se

identifică cu societatea în mijlocul căreia trăiește și pe care, în jocul acestei existențe duplicitare, o descrie în stilul său personal. „*La Creangă, va remarca Steinhardt, tot timpul pare a fi ziua lăsată să ne veselim și să ne bucurăm într-însa.*” În fața înaltei adunări de aristocrați, unde „țărăniile” sale erau considerate ca atare, chiar dacă gustate, Ion Creangă este hotărât să-și facă rolul său de membru al grupului, niciodată descoperit pe de-a-ntregul, împărțindu-se între o existență de personaj și una de autor al acestui personaj. Contemporanii care au scris despre scriitor îl prezintă ca

pe un ins „guraliv”, „căutând scandalul cu lumânarea”. („*Creangă, care în felul său era cât se poate de guraliv*” – N. A. Bogdan; „*vorbăreț de fel*” – Th. D. Speranția).

În climatul amenințat de provincialism al Iașiului, la care scriitorul aderă cu o neprefăcută mândrie, pornirea spre șotii, plăcerea jocului și bucuria spontană de a trăi alcătuiau elementele de atmosferă care îmbogățește repertoriul de situații „scandaloase” ce configurează mitologia comedio-grafică a acestora. Ajunsesse renumit pentru voioșia lui, din moment ce același N. A. Bogdan va mărturisi ulterior că „*Iașul întreg va răsuna de glumele sau poznele ce le stârnea el.*” Predispoziția spre glumă și anecdotă îl aduce pe „*ghidușul și păclitorul*” humuleștean de la periferia Țicăului spre centru, declanșând spectacolul comediografic, cu toate ilariantele lui răsturnări de situații. Ajungând „să-și joace personajul” printre oamenii subțiri de la Junimea, precum Maiorescu, Negruzzi, Pogor sau Carp, Creangă își preia cu adevărat accepțiile de personaj coțcăresc. Antrenant și șugubăț, rolul acestuia devine un factor de echilibru, dovădind într-un fel cu totul insolit complementaritatea dintre cele două tipuri diferite de cultură.

Prototip al firii nesofisticată a celor „de jos”, sfătosul Creangă opune

culturii „culte” snoava populară și adevărul spus neaoș, fără ocol. Universul de glume și măscări ce se naște odată cu vorbele lui pare să fie chiar mediul său de proveniență. Exuberant și mereu cu câte o poantă de umor, conștient că lumea face haz de el, animatorul de moment al cerului junimist mimează un personaj utopic, care, în fond, acolo nu are cum exista.

Intuim aici o subtilă relație între intenționalitatea omului care (se) joacă și circumstanțele în care e jucat, un joc al libertății și al destinului, devenit, în ultimă instanță, un joc ostil. „*A juca*” și „*a fi jucat*” este ecuația la care putem rezuma de acum înainte destinul histrionic al lui Ion Creangă, perpetuarea convenției carnavalesci întreținând regimul tragic al eroului, care rămâne condamnat la o existență bufonă ambiguă și vinovată.

Preluând de la Anton Pann spiritul nastratinesc, în notele sale de parodie și dispoziție glumeață, Creangă surprinde realitatea vie a unei societăți în toate varietățile individualităților și întâmplărilor ei.

Cu o experiență profundă a inimii omeneste și cu o bună cunoaștere a caracterelor, Creangă petrece cu o înflăcărare inepuizabilă. Este universul prostiei și a lăcomiei, a vicleniei și ignoranței, lumea „*boaitelor celor fățarnice*”, în mijlocul căreia, asemenea lui Rabelais, se mișcă cu dezinvoltură, conturând o imagine a istețimii, veselă și încântătoare în forme, în cuvânt și în gesturi, vorbele de duh și ironiile oferindu-i faima de om spiritual.

Prin replicile care provoacă dintr-o dată un răs irezistibil, Creangă face uz de ceea ce francezii numesc *verve* și în care se poate recunoaște forța talentului în toată genialitatea lui, plină de veselie, vitală și degajată, părând că se joacă în mijlocul unor situații cărora li se abandonează cu o nedisimulată bucurie.

Nu știm cât îi va fi plăcut faima de gură-rea, pe care și-o dobândise, dar cu siguranță, devenită una din forțele sale, aceasta îl făcuse atât de popular, încât ambianța de cuceritoare jovialitate creată în jurul lui căpătase note de fabulos.

Dacă un Burchiello, de exemplu, nu avea niciun haz, Creangă este, precum Boccaccio, spiritual; este veselie comică.

Prozele debutului

Pun sub această siglă următoarele proze (le enumăr în ordinea cronologică a publicării în revistă): *Glasul inimii*, *Ofilire*, *Cântecul iubirii* și inedita *Hruba*. Ele au fost gândite și scrise **acasă**, în intervalul februarie 1908 (demisia din armata chezarocrăiască) și vara lui 1909 (când reușește să treacă în ȚARĂ). Cronologic și stilistic formează o unitate, „*zestrea de acasă*”. Prin raportare la ceea ce urmează, prozele debutului revuistic sunt importante în interiorul epicii scurte prin aceea că arată cât de repede și de „tranșant” (Ion Vlad) s-a despărțit **Liviu Rebreanu** de Olly Oliver, pseudonim pentru Oliver Rebrean (maghiarizarea numelui românesc, Liviu Rebreanu), cel care a produs texte în limba maghiară pe vremea când era ofițer în armata Imperiului. „*Matricea stilistică*” l-a adus pe calea cea firească, iar „*zestrea de acasă*”, întâlnirea cu scriitorii din țară și primele proze publicate aici au dus la conștientizarea și confirmarea necesității și normalității *despărțirii* care a avut loc.

*

Glasul inimii este prima proză tipărită. Vede lumina tiparului în „*Luceafărul*” sibian, nr. 21 din noiembrie, 1908 sub titlul *Codrea*. În diferite reeditări, poartă titlurile *Lacrima*, *Dezertorul*. Titlul *Glasul inimii* rămâne definitiv începând cu volumul *Răfuiala* (1919).

Fără drept de apel, schița este mediocră. Fiind scrisă într-o tonalitate sentimentală, total lipsită de elementul epic. Personajul, *Codrea*, este un caz de fixație, dar care n-a întâlnit condeiul potrivit. Curând, Rebreanu va găsi resursele necesare pentru o astfel de temă.⁽¹⁾

Bătrânul *Codrea* trăiește în amintirea „pășaniilor năzdrăvane” din vremea cătăniei în armata Împăratului. *Codrea* are șapte feciori „ca șapte feți-frumoși” și „toți șapte l-au făcut de rușine, toți șapte au fugit de la oaste”. Tocmai de aceea este tare amărât bătrânul.

Există o mare discrepanță între descrierea animistă a naturii și „frământările bătrânului”. Tot nerealizată psihologic rămâne lupta dintre inima de ostaș imperial și inima de tată. *Dezertor*, *Ionică*, feciorul cel mic,

în urma muștrărilor tatălui pleacă de acasă. Se întoarce în cazarmă sau nu? Textul nu e prea clar. Dimineața, când află vestea, pe bătrân îl podidește plânsul. Finalul anulează orice urmă de dramatism din confruntarea dintre „glasul cătăniei” imperiale și „glasul părintelui”.

Cu toată mediocritatea lui artistică, totuși textul ascunde printre rânduri câteva elemente care merită menționate. În primul rând, motivul fixației (viitoarea obsesie) și tema dezertării. În al doilea rând, adierea printre rânduri a „*glasului pământului*”. El a determinat dezertarea feciorilor lui *Codrea*. Personajul narator mărturisește: „C-atunci așa era lumea. Te prindea la oaste, te ducea prin câte și mai câte țări străine, ș-acolo te ținea cu zecile de ani. Plecai tânăr de-acasă, fără urmă de mustăcioară pe sub nas, și te întorceai bătrân, bărbos și toropit, de abia-abia te mai cunoștea cineva în sat...”. În asemenea condiții, serviciul militar în armata imperiului însemna *înstrăinarea de pământ* sau altfel spus deznaționalizare. Fugit acasă, *Ionică* mărturisește: „Mi-era dor de casă... Că acolo-s numai străini și străinii sunt răi și nu le pasă de durerea ta, și te asupresc, și te batjocoresc și...”. Feciorii bătrânului *Codrea* „au fost harnici, agonisitori”; „s-au așezat bine [...] și-au găsit neveste și frumoase și lăptoase”. Cu alte cuvinte, feciorii sunt gospodari, au ascultat de „*glasul pământului*”. Prototipul lui *Codrea* și al lui *Constan* (*Cântecul iubirii*) e *Samoilă*, bunicul patern. Amintirea personalității bunicului se pare că era atât de puternică

în mintea tânărului Rebreanu încât i-a intimidat pana!⁽²⁾

*

Ofilire – „*Luceafărul*”, nr. 24, decembrie, 1908. Subiectul nuvelei (fata săracă înșelată în iubire) la momentul respectiv este total epuizat din varii motive. Tânărul Rebreanu nu poate depăși situația.

Saveta este înșelată în dragostea ei, pe cât de sinceră, pe atât de naivă, de feciorul popii. Când se convinge că „iubitul” se însoară cu alta, fata nu mai rezistă „durerii înăbușită” și se aruncă în iaz. Saveta e o nubilă care trăiește pentru întâia oară primii fiori ai erosului. Trezirea instinctului erotic este provocată de tânărul „domn” care vorbește mult și plăcut: „și avea boierul un glas moale, moale ca mătasea, care te mângâia și-ți încălzea inima. Și avea niște ochi, mari, negri, cu sclipiri ademenitoare, și pe obrazul stâng într-u drept cu mustăcioara de-abia mijită un semn.” Ușor se poate recunoaște imaginea zburătorului.

Iazul care *închide* calea apei neobosite anunță o imagine gândită să anunțe o dramă. Din păcate, acest dramatism anunțat și rigoarea construcției imaginii sunt diluate prin lungirea textului, oricum sărac epic, în intenția analizei „durerii înăbușite” a eroinei. „*Ruptura*” din text este marcată de vorbele mamei, care își vede fata abătută și plânsă: „– Ce-i cu tine, fato? Ce te tot bocești, parcă te-ar fi părăsit mirele?...”

Drama Savetei nu e atât părăsirea ei de către cel pe care îl iubește, cât faptul că a păcătuit: „Te-a bătut Dumnezeu, nerușinato, fiindcă ai păcătuit”, aude naratorul muștrarea de conștiință a eroinei. Există în text *in nuce* conflictul dintre instinctul erotic (instinctul vital) și conștiința morală, colorată religios. O temă prea tare pentru o simplă povestire. Opoziția dintre muștrarea de conștiință și retrăirea poveștii de iubire nu are efectul scontat, devine artificioasă, deoarece trecerea de la o stare la alta este prea precipitată. Narațiunea, cu dramatismul anulat, devine discursivă și nu mai aparține epicului, ci... naratorului. Realizarea corelației dintre frământările fetei și natură (elementul acvatic), puterea de predicție și descrierea sinuciderii nu reușesc să salte povestirea peste pragul modestiei. În ceea ce privește tehnica narativă ar mai fi de menționat că *Ofilire* →

IONEL POPA

e primul text în care viitorul prozator se încearcă în realizarea unor relații de construcție și de semnificații între „începutul” și „sfârșitul” narațiunii.

Pentru mica lui povestire, debutantul a avut model balada lui Coșbuc, *Fata morarului*, și povestirea lui Sadoveanu, *Păcat boieresc*.

Cântecul iubirii (1909) – După eșecul cu „Domnul Ionică”, trimis de acasă revistei „Viața românească” (schița e traducerea-adaptare a textului maghiar „Az ornagy” – „Maiorul”, din manuscrisul „Szamarlerra” – „Scara măgarilor” – 1907), revista bucureșteană „Convorbiri critice”, condusă de Mihail Dragomirescu, îi publică povestirea *Vâltoarea dragostei*, retipărită apoi în diferite volume cu titlul *Cântecul iubirii*. Povestirea încheie etapa debutului revuistic. Proza este net inferioară textului *Răfuiala*, scris în aceeași perioadă, și cu nimic superioară *Glasului inimii* și *Ofilire*, apărute în 1908 în „Luceafărul” sibian.

Coroborarea datelor de geneză a primelor texte cu analiza lor stilistică conduce la supoziția că *Volbura dragostei* (*Cântecul iubirii*) a fost scrisă la Prislop, înainte de data publicării și cu ceva timp înaintea nuvelei *Răfuiala*. În mod sigur, conștient de superioritatea nuvelei față de povestirea *Cântecul iubirii*, aflat încă acasă, Rebreanu trimite nuvela „Luceafărului”. În concluzie, și cronologic și valoric, *Răfuiala* se detașează de celelalte proze ale debutului în revistă. Pe aceste considerente, nu am inclus-o în acest capitol.

Povestirea cunoaște șapte republicări. Această *iubire* față de modesta povestire, dincolo de explicarea fenomenului retipăririlor dată în alt capitol al studiului de față, mai are și o altă justificare. Este prima bucată literară publicată într-o revistă din capitală, sub girul lui Mihail Dragomirescu. Acest eveniment înseamnă în ochii tânărului Rebreanu recunoașterea lui ca scriitor. În numerele din 1910, „Convorbiri critice” îi mai publică încă patru proze: *Proștii*, *Culcușul*, *Golanii*, *Dintele*. Prin aceste realizări majore, tânărul Rebreanu a intrat definitiv în lumea scriitorilor.

Cântecul iubirii es povestea unei drame pasionale. E seară. Focul arde în vatră. Moș Constan „sade pipernicit și tăcut, cu privirile pribege, cu gândurile cine știe unde.” La ruga

fetei, care „răsuște repede-repede firul subțire de in”, bătrânul zice povestea despre Minodora pentru care s-a făcut moarte de om, el fiind maritor. S-a întâmplat în vremea tinereții sale, pe când era cătană în armata Împăratului. Nu departe de „lagărul” de la marginea unui orașel italian, era „cocioaba” în care trăia tânăra și frumoasa Minodora. Zilnic fata venea în „lagăr” cu un coș plin cu plăcinte, covrigi. De dragul ei, soldații cumpărau tot ce avea în coș. Soldatul Luca s-a îndrăgostit de frumoasa fată. Despre idila celor doi știa doar Constan, care, fiind de santinelă, l-a surprins pe Luca furișându-se din „lagăr”

spre casa fetei. Abia înfiripată, idila alunecă spre dramă odată cu venirea noului ofițer, tânăr, „bun și frumușel”. Și lui îi cade dragă Minodora și în una din zile când fata veni, ca de obicei, cu plăcinte și covrigi, o luă în brațe și, în văzul soldaților, o sărută cu foc. Soldații au râs fericiți, de parcă ei ar fi sărutat pe frumoasa fată. Numai Luca strânse pumnii și bolborosi ceva. Totul s-a sfârșit în zilele Crăciunului. Locotenentul fusese găsit în casa Minodorei cu gâtul tăiat, iar pe Luca stând la masă în transă privind cum locotenentul moare.

De câte ori a fost amintită, și mai puțin comentată, povestirii i s-au punctat sever părțile slabe: subiectul romantic depășit, influența sămănătorismului, fisurile compoziționale, defecțiunile de limbă și stil. Fiind ușor de identificat, nu insist asupra lor, ci voi căuta să identific și părțile bune, așa puțin și firave cum sunt. În primul rând, povestirea devine „vorbitoare” din momentul în care este raportată la drumul parcurs de scriitor de la debutul din 1908, la publicarea în 1920 a romanului *Ion*. Urmând

acest drum, se vedea cum prozatorul se desparte de romantismul (decorul, portretul personajelor, finalul melodramatic) primelor texte. Pasajele descriptive care pot fi acuzate de exces „baroc” (vezi în special începutul și sfârșitul povestirii) sunt totuși necesare pentru a crea o atmosferă care să exprime ieșirea din prezent și coborârea în amintire. E drept că „începutul” putea fi mai concentrat și mai subtil stilistic, iar elementul predictiv mai puțin strident. Textul suferă de insuficiență epică, acordându-se atenție prelungită procesului „căderii” în amintire. Firul epic, atât cât există, e fragmentat inabil de pasaje inutile sau prea dezvoltate. De exemplu, pasajul în care personajul narator insistă pe momentul cătăniei sale în armata imperială sau secvența în care relatează cum l-a urmărit pe Luca în escapada sa erotică. Simpla nostalgie a personajului narator și plăcerea de a zice și încercarea de a susține dramatismul prin finalul sângeros nu sunt suficiente pentru a construi un text epic.

În ceea ce privește aspectele pozitive, e drept firave, ar fi de menționat încercarea jocului temporal: prezent/memorie; suprapunerea imaginii Minodorei (trecutul) peste cea a Ilenei (prezentul). Imaginea naturii în dimensiune cosmică din finalul povestirii poate fi apreciată ca încercare de a șterge statutul particular al întâmplării și integrarea ei în supraindividual, în circuitul cosmic. Procedeul devine frecvent în opera rebreniană. La nivelul stilului, fără discuție precară, se pot reține două imagini, una pentru frumusețea ei poetică („frumoasă ca floarea spinului”), cealaltă pentru funcționalitatea ei epică: fusul care toarce “firul subțire de in”.

Hruba. Schița e publicată pentru prima oară în volumul 1 din ediția critică a operei rebreniene după manuscrisul aflat la BAR. E o schiță neterminată; prima din seria *Glasul inimii*, *Ofilire*, *Cântecul iubirii*.

Bătrânul Dumitru refuză să-și vândă „hruba”, chiar dacă e gata să se dărâme cu totul. Intrând în ogradă și contemplând-o, își zice că o va repara. Întregul text e o descriere narativă a înserării și a furtunii care vin peste hrubă și Dumitru care „se puse pe podmol și-și adânci capul în palme.”

Cu toate că e un text neterminat, uitat printre manuscrise, totuși se pot formula câteva ipoteze asupra lui →

ca judecăți de valoare. Putem presupune că proza, în cazul că ar fi fost definitivată, ar fi fost focalizată pe tema pământului. Textul conține câteva elemente în sprijinul ideii: „și-n mijlocul *ogrăzii*, Dumitru se opri, își *împlântă* picioarele în două laturi”; „satul răsfirat în *fundul văii*” (s.n. – I.P.). Descrierea hrubei sugerează că aceasta parcă a crescut din pământ, nu *făcută* din pământ, și se *duce* în pământ. Dar cel mai „tare” element care sugerează legătura lui Dumitru (a omului) cu pământul ni-l oferă următoarea frază: „Acum pe prispă, pe prispa aceea pe care își odihniseră ciolanele atâtea neamuri, abia se mai cunoștea, ajunse să fie una cu ograda, cu straturile grădiniței.” Rămânând în perimetrul speculațiilor, pot merge mai departe și să spun: starea de „contemplare” a hrubei de către bătrân e un dialog, e drept mut, cu timpul. Aceeași idee o sugerează și imaginea prispei din fraza citată anterior. Descrierea „hrubei” ne aduce în memorie unul din desenele lui Rebreanu din perioada preparativelor pentru romanul *Ion*.

*
Ofilire, Cântecul iubirii arată interesul scriitorului încă de la debut pentru eros, pentru acea legătură misterioasă între Eros și Thanatos, pentru acea nebuloasă psihică care duce la crimă din iubire. Aceste intuiții se vor dezvolta într-un complex tematic caracteristic operei autorului *Ciuleandrei*.

Textele comentate aici chiar și pe specialist îl pun sub semnul mirării. Bucățile respective sunt incapabile să anunțe un viitor prozator, și încă unul mare, publicarea lor în revistă fiind un banal debut. În aceste circumstanțe, e aproape imposibil de înțeles saltul făcut în același moment temporal de la ele la *Răfuiala*. Prozele debutului, corelate cu materialul „brut” din *Caiete (Schife, amintiri din Maieru)*, se constituie într-un poem închinat muncii de creație, relevă un îndelungat laborium.⁽³⁾

Note

1. Ion Simuț, *Rebreanu dincolo de realism*, Editura Biblioteca Revistei *Familia*, 1997, p. 184.

2. Gavril Scridon, *Liviu Rebreanu între «Oamenii de pe Someș»*, Bistrița, 1976.

3. N. Gheran în *Liviu Rebreanu, Caiete*, 1974, p. 11.

Ana Blandiana în lecturi critice

Cuvintele-înger

Aruncă tu cuvintele în vânt și-ai să vezi cum plutesc deasupra ta și se distorsionează în unde asimetrice și ți se încălesc printre degete, în păr și în ochi, apoi se împletesc prin tine, într-o lucire nedefinită. Se infiltrează în epicentrul ființei tale, în miocardul concepției și pulsează prin vene și artere sentimentele neîmpărțite sau neștiute, le metamorfozează apoi în creier, în entități diforme, acromatice, cu caracter saprofit.

Iar apoi, când cuvintele se dilată în idei, iar ideile în principii, abia atunci realizezi că osmoza idealurilor reale cu cele onirice nu reprezintă decât o pură închipuire și că, oricând, un înger poate deveni un idol. E incert și atât de trist cum reverberațiile unor simple vorbe pot creta adânc ființa umană și, indiferent de context, o marchează acolo, în străfundurile percepției. Cum îngerii neprihăniți pot deveni Luciferi neîmblânziți, cum aripile lor diafane, în drumul către filtrul gândirii tale, te pot atinge și apoi carboniza într-o smoală fluidă și caustică. Astfel, un cuvânt, o vorbă, o unitate a comunicării se naște și învață să zboare în diferite feluri și sub diferite intensități către posibila victimă. Tu, receptorule, tu, cititorule, persoană omniprezentă și indispensabilă mie, tu ești acela care zi de zi înveți să zbori alături de cuvinte sau le mutilezi esența prin acele acorduri variabile ale corzilor vocale. Nimeni altcineva nu are o mai mare grijă și ocrotire față de acești embrioni ai unei structuri mult mai complexe, numite vocabular, în interiorul căreia posibilitățile sunt aproape infinite. Nu încapă îndoială că prima mutare îți aparține, iar dincolo de simplele convenții lexicale, se ascund niște sentimente, niște trăiri indescriptibile, care uneori se materializează sub forma *cuvintelor-înger*.

Mama: iată un *cuvânt-înger*. Simplitate, reverberație, intensitate, amintiri ale unor vremuri încă netrăite, toate acestea se adună și se compresează în doar patru semne. Uneori, serafimii de acest tip se nasc deja zburând, plutind molcom deasupra gândurilor tale și planând alene

Nicolae Băciuț, Ana Blandiana, Romulus Rusan, Brăila, 31 mai 2012

pe deasupra emisferelor cerebrale. Alteori se creează, se contopesc, se metamorfozează sau pur și simplu se mută de pe alte teritorii. Cuvintele-înger sunt imprevizibile. Câteodată, în ciuda aparenței, sunt lipsite de substanță sau viceversa, fiecare mod de apariție le individualizează și le oferă acea unicitate. Antropologia lor este foarte complicată și greu de explicat din punctul de vedere al poetului. Cu toții cunoaștem derivația, conversiunea, compunerea, dar nu întotdeauna înțelegem mișcările spasmodice sau șerpuitoare ale limbii, mecanismele sale tainice, care dau formă cuvintelor. Nimeni nu poate spune exact de ce ființei care dă viață latinii i-au spus *mama* și nu altcumva. Interfața comunicării, momentul acela de sincronizare a simțului cu codul, e definitoriu în formarea cuvântului. Procese aproape metafizice au loc în craniu, dincolo de învelișul osos, în viscerele mecanismului. Mistere precum acesta coboară pe ramurile istoriei în trecutul necuprins în cărți.

E bine de știut că un alfabet, un cuvânt, o limbă, toate sunt efemere, toate mor treptat, asemenea mecanismului unui ceas prăfuit. Zgomotul ritmic al ticăitului îi determină pe toți să privească înainte, către nou, să creeze, să uite. De aceea, chiar parte din tine fiind, odată și odată cuvântul-înger va dispărea și te va „lăsa singur și în veșnică alergare” (Nichita Stănescu, *Nod 19*). Adesea cuvintele-înger reușesc să renască din propria cenușă, să spargă chistul autoflagelării și să se înalțe către absolut și, întotdeauna zbaterea aripii lor deasupra umărului tău va lăsa o amprentă divină, o suflare sacră care îți va împregna în memorie imaginea nedistorționată și neprihănită a sinelui.

BOGDAN CĂTĂLIN MEREUȚĂ,
Clasa a X-a,
Colegiul Național „Vasile Alecsandri”, Galați
Prof. coord. Diana-Cătălina Popa

SPRE GHINDA DE POPAS

Încerc să mă desprind noptat să nu
mă-apuče
când cearcă ghionoia de trunchiu-i
bun de cruce.
Spre unde o fi satul? Se pare că-aud
câinii,
de-a somnului se-apeacă chiar
cumpăna fântâni.

Mă încredeam în frunze, dar cu horiri
s-au dus
cu ghiersul ce odată fusese psalm pe
fus.
Cum? Drumul meu m-a rătăcit,
pesemne,
după căruța tăietorului de lemne?

Sunt singurul copac ce-a mai rămas
ducându-și luna-n cârcă spre ghinda
de popas.
Mi-a-nmugurit lăuta-n primeniri de
semne,
după căruța tăietorului de lemne.

A DOUA ÎNVIERE

La noi în sat bătrânii mai vorbesc
de-a doua Înviere.
Uluitoare-i prima, vorba nu-i
cunoaște
lumina toată spre-ai cuprinde zborul,
când cu făclii în noapte
facem înconjorul
prin taina ne-nțelesului de Paște.

Dar e frumoasă
și-nvierea-a doua –
aceeași pască, dar altcum aroma,
când peste moarte
pecete și-a pus Spicul,
nu-i nimeni să vorbească despre
moarte,
ci despre Toma,
cum doar zugravu-a moșmolit tipicul.

După o noapte lungă-n priveghere,
ne-ntoarcem iar după amiază
cu ucenicii Lui în foisor...
Dar cum adică-a doua Înviere?
A înviat de două ori Hristos?
Zugravul tace până-a opta zi,
pe Toma cel necredincios
cu degetul în rană-a-l zugrăvi.

Ne place necredința și-am vrea așa să
fie,
dar nu e,
punând penelul rana să I-o lipăie.
Imaginați-vă, ce om flămând
înloc din pâine să se-nfrupte,

rupându-o în două
ar încerca nepăsător precum un doftor
să o pipăie?

„Cât, Doamne, Te-am dorit!
Cuprinde-mă
și arde-mă de-i cu putință,
în învierea Ta ca să mă strâng,
să Te culeg.
Cu cât Te-mbrățișez mai mult,
mi-s brațele
tot mai setoase-n necredință.
Nu pot să cred, Te văd dar parcă-s
orb,
nu-mi ești de-ajuns iubirii să Te sorb.
Nu cu un deget, ci-mbrățișarea plină!
Ai înviat și nu Te las fiindului părere.
Iubirea Ta o simt acum deplină!
Prin mine ești a doua Înviere –
hemoglobină cu hemoglobină!”

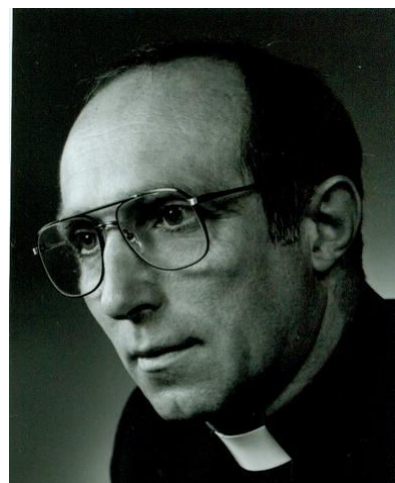
Zugravul n-a cetit
ce lui Ioan i s-a părut că nu ai spus,
când inima lui Toma - o singură
suflare –
cu cea a lui Iisus
se contopise și slovă și dicteu.
Și ucenicul cel iubit
i-a răzuit lui Toma oftat amar și greu
și-atât a scris,
doar: „Domnul meu
și Dumnezeu meu!”

Și evanghelia a-nchis.

SĂ FIE LUMINĂ !

Cine în cine
se oglindea,
în Nazaret?

Arhanghelul cu greu
mesajul îngaimă
către Fecioară.
Era prima oară,
când cu spaimă,
vedea-n vocala aprilină
ecoul lui Dumnezeu
când a strigat
la-nceputuri de lumi:
Să fie lumină!

PILDA NEGHINELOR

Prin grâul înțelept în boabă și lumină,
la vreme fără ursitele de preț,
cine-mi zidi și cuibul și bordeiul
departe ochiului
pizmătăreț,
că tot ce vlăstăritu-mi-a condeiul
nu-i altceva prin grâul Tău
decât neghină.

În vreme ce-orice spic e o fecioară
ținând în gene lungi
netorsul tainei precurate,
ca maica Ta pe Fiu
în brațe înflorind icoana,
de când mă știu,
cuvântul meu de cerșetor
toți vor să-i smulgă,
chiar și chirpicul rău și-amar,
din rădăcină.
Că m-a crescut maidanul
haimana?
Cu-apucături de buruiună,
din neam în neam - neghină?
Dar oare nu și eu sunt fiica Ta,
când lacrima-mi adâncul țî-L aprilă?
De-aceea Te-am văzut
privindu-mă cu milă,
cu sens ascuns, cu noima pe furiș,
ca apeii steaua la sărut:
„Lăsați-o pân' la treieriș,
fără de ham, fără de frâu,
în curtea-mpărătească printre grâu.”

Apoi le-ai spus, dar ei n-au înțeles,
că inima nu se deschide când e piatră,
și le-ai vorbit de foc,
de flăcări și de vatră,
că turta sfântă coaptă pentru Cină,
întâi o s-o sărute în cuptor,
dogoritoare buze de neghină,
iar mai pe urmă ai s-o frângi
ca să le dai și lor.

DUMITRU ICHIM
Kitchener, Ontario

MAITREYI DEVI - "ÎN ARȘITA DRAGOSTEI"

PARTEA A III-A

CEALALTĂ JUMĂTATE A POVEȘTII

Se confesează:

- Chitrita Devi (sora lui Maitreyi),
- Shangamitra Sarkar,
- Bhavani Ganguli,
- Rupa Sen (nora lui Maitreyi) – fragmente,
- Priyadarshi Sen (fiul lui Maitreyi),

Adelina Patrichi.

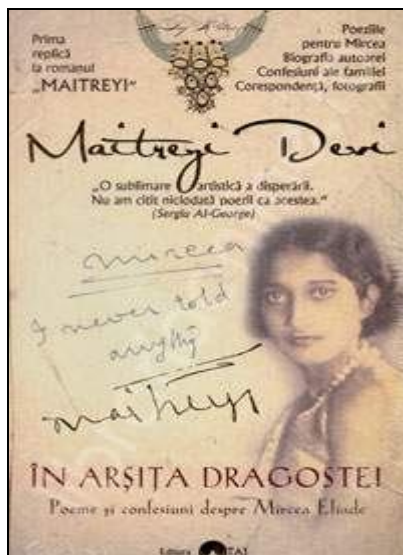
Adelina Patrichi se destăinuie: în anul 1996, a plecat pentru prima dată în India, cu o misiune pentru TVR 1. Un gând ascuns al Adelinei Patrichi era de a o întâlni pe Chabu, sora cea mică a Maitreyiei Dévi, pe numele ei adevărat Chitrita Dévi. Deși se credea că Chabu murise, aceasta era vie și trăia împreună cu soțul ei într-un superb apartament din Ballygunge.

Indienii nu îl iubeau pe Mircea Eliade, el vorbise liber despre felul cum o sedusese pe fiica celebrului filozof Dasgupta, or pentru ei asta era prea mult. Se credea chiar că Eliade a murit orb. Nu numai că nu se dorea a se vorbi despre cartea lui Eliade, dar liceenele vorbeau foarte frumos despre cartea Maitreyiei. În cartea lui Eliade, micuța Chabu moare, deși ea este, de fapt, singura supraviețuitoare.

Adelina Patrichi este primită în vizită de către Rupa Sen și de soțul ei, ea trece printr-o Calcuttă fierbinte, în prag de răzmeriță.

„Casa este frumoasă, într-o grădină indiană, la capătul unei alei lungi, mărginită de copaci. Este momentul îngemănării zilei cu noaptea, scurtul crepuscul tropical. Facem câțiva pași spre intrare și când ajungem la ușă ne învăluie întunericul. Următoarea lumină de zi mă va găsi acasă, în România.”

La constatarea mirată a Adelinei Patrichi că nu se așteptase ca Mircea Eliade să nu fie iubit în Bengal, căci Maitreyi era extrem de iubită în România, iar Eliade nu a făcut decât să comită o indiscreție, de care nu și-a dat seama, deoarece era grăbit să

între în cursa pentru un premiu foarte mare de bani, Rupa Sen se mărturisește.

A găsit în Maitreyi o femeie „cu personalitate vulcanică”, avea un calibru uriaș, citea enorm și avea o memorie uriașă, grozavă. Avea o „energie inepuizabilă”. Încă din zori se apuca de treabă – de citit, de scris, de grădănit sau de întâlniri pe care le avea. Bineînțeles că avea grijă și de ceilalți, era dedicată familiei. Maitreyi dădea viață casei lor. Societatea nu era permisivă, deci la aflarea veștii că „Maitreyi” fusese publicată, a suferit enorm. A vrut să dea o replică prin publicarea unei cărți despre „adevărata Maitreyi”.

Despre soțul Maitreyiei, Rupa Sen vorbește ca despre un om luminat, de o inteligență extraordinară, Maitreyi era venerată, divinizată de el, o înțelegea în profunzime, o iubea, o respecta, o sfătuia întotdeauna, nu o lăsa să sufere din indiferent ce motiv, dimpotrivă, îi oferea un confort sufletesc deosebit. Maitreyi se putea sprijini pe el.

Rupa Sen vorbește despre moartea Maitreyiei, din cauza unui infarct, în 4 februarie, la 10 ani de la moartea soțului ei. A murit repede, după o ischemie de care suferea de ceva timp.

Priyadarshi (fiul lui Maitreyi) vorbește despre ea ca despre o femeie foarte erudită, în diverse subiecte.

În discuțiile Adelinei Patrichi cu Cristina Scarlat, se regăsește despărțirea temporară a celor din familie de Maitreyi, după plecarea lui Eliade, apoi măritișul ei rapid. Tatăl Maitreyiei a procedat asemănător lui Eliade, mai târziu,

marele filozof Dasgupta și-a lăsat soția și copiii pentru o studentă, devenită apoi soția lui, Surana Dasgupta. Chitrita Dévi, sora lui Maitreyi, rupsesse relațiile cu Maitreyi tocmai din cauza celor două cărți, a imaginii care i se crease.

Este sfârșitul volumului, urmat de o parte a IV-a, o fotografie.

PARTEA A IV-A

Volumul se încheie cu Partea a IV-a, „Dosarul foto” care cuprinde Afize, Coperte, Cadre filmate și Fotografii (din arhiva familiei lui Maitreyi).

Așa cum apar, fotografiile sunt:

1. Mircea Eliade în casa familiei Dasgupta.
2. Cartea „Maitreyi” în bengali (numele „La Noapte Bengali”, împrumutat de la ediția franceză, este scris cu caractere bengali), japoneză, cehă, franceză, italiană, germană.
3. Maitreyi, înainte de publicarea primului volum de poezii, „Uddhitta”, despre care Eliade scria, în romanul său, că fusese primit ca o adevărată revelație.
4. Cele două romane gemene, scrise de Eliade și Maitreyi, în spaniolă și poloneză.
5. Chitrita Dévi (sora lui Maitreyi Dévi), cu numele de alint Chabu.
6. Cărți publicate de Chitrita Dévi.
7. Adelina Patrichi, autoarea documentarului „Eliade și Maitreyi – Dragoste sau foc de paie?”, cu Chabu (sora lui Maitreyi) și indianistul Vlad Șovărel, surprinși în timp ce Chabu le citește din poeziile ei (martie 1996) și cu Priyadarshi și Rupa Sen (fiul și nora, martie 2007), cu fotografia lui Maitreyi în fundal.
8. „The Bengali Night”, filmul lui Nicholas Klotz, cu Hugh Grant în rolul lui Allan (Eliade, turnat în Calcutta în iarna 1987-1988, imediat după moartea lui Eliade).
9. Afîșul filmului „Hum dil De Chuke Sanam”, al lui Sanjay Leela Bansali (1999), difuzat la noi cu titlul „Din toată inima”, ecranizare nedeclarată a romanului lui Maitreyi.
10. Orfelinatul pe care l-a deschis Maitreyi în anul 1972.

Cartea demonstrează că „Dragostea nu moare niciodată!” sau, parafrazându-l pe Marin Preda, „Dacă dragoste nu e, nimic nu e”!

CARMEN MOLDOVAN

AMURGUL IUBIRII

(V)

V. Tristan, Isolda și dualismul cathar: „a iubi iubirea” înseamnă „iubire reciprocă nefericită”

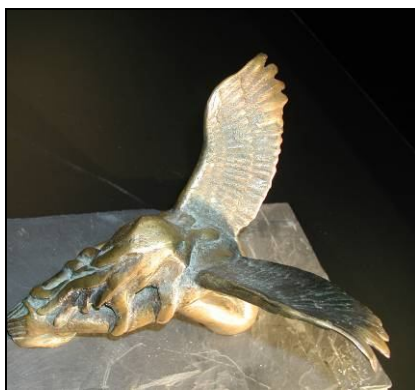
Poate părea nepotrivit, dacă nu chiar ciudat, contextul în care apare iubirea pasiune: Evul Mediu este o societate mai intens militară și masculină decât Europa Antichității clasice. Se crede îndeobște că societatea medievală a adoptat forma iubirii-pasiune la finele secolului al XII-lea la curțile cavaleresti din sudul Franței. Aici, tinerii cavaleri celibatari așteaptă ca soția seniorului să-i distingă printr-o iubire sinceră și dezinteresată. Avem de-a face cu o iubire care nu este nici platonică – în sensul vulgar al refuzului senzualității, care i s-a dat platonismului –, nici naturalistă, ci este o exaltare a dorinței trezită de femeia iubită, care, în același timp, impune înfrânarea și care ia un ton mistic. În intenție, ea seamănă cel mai mult iubirii adolescente, castă și înflăcărată¹. Dacă avem în vedere contextul, putem spune că modelul este cel al serviciului de tip feudal între suveran și vasal, numai că suveranul sentimentelor este în acest caz, contrar sistemului medieval occidental, o femeie. Contextul concret în care apare această iubire curtenească este contextul aristocrației occitane, aflată sub influența dualismului catar și a discursului trubadurilor, care impun o

¹ Ceea ce se întâmplă în realitate era un fel de joc subtil, niciodată dus până la capăt, de-a adulterul: totul era îngăduit, totul în afara actului sexual propriu-zis, asemănător cu magia erotică a tantrismului și taoismului. Vezi: Jacques Solé, „Trubadurii și iubirea pasiune”, în: *Amor și sexualitate în Occident*, Artemis, Buc., 1994.

supraapreciere a calităților femeii cu totul paradoxală, într-o societate în esența ei misogină. Cu atât mai paradoxală, cu cât, dacă înainte pasivitatea iubirii era atributul feminin prin excelență, de-acum bărbatul devine cel care iubește și suferă, bărbatul devine cel pasiv: iubirea pare să fi adoptat un cod comportamental feminin într-o societate accentuat masculină.

Povestea lui Tristan și a Isoldei, rezumată cu ajutorul lui Denis de Rougemont, după numeroasele versiuni și forme ale legendei (mitului sau romanului), se înfățișează astfel: Tristan, după cum o arată și numele, se naște într-un context nefericit – tatăl său era mort, iar mama sa moare la naștere. Regele Marc din Cornwall îl ia pe orfan la curtea lui și îl educă. Prima sa faptă de vitejie este învingerea lui Morholt, un uriaș care pretindea drept tribut băieții sau fete din Cornwall. Rănit în luptă de spada otrăvită a adversarului, Tristan pleacă cu o barcă fără pânze sau vâslă, luând doar sabia și harpa. Ajunge pe țărmul irlandez, unde domnește regina, sora lui Morholt, singura care are leacul ce-l poate salva. Tristan nu spune care-i este numele și cum a fost rănit și este vindecat de Isolda, prințesă din familia regală irlandeză. Câțiva ani mai târziu, regele Marc îl trimite pe Tristan în căutarea acelei femei din al cărui păr de aur un porumbel îi adusese un fir. Mănat de furtună, Tristan ajunge în Irlanda și ucide un dragon ce amenința cetatea de scaun. Rănit, el este iarăși îngrijit de Isolda, care descoperă în Tristan pe ucigașul unchiului ei, dar îl cruță aflând misiunea lui și dorind să fie regină. Ei călătoresc împreună spre curtea regelui Marc.

În călătoria lor, slujnica Brangien le dă să bea, din greșeală, „vinul fermeecat”, pregătit de mama Isoldei și

destinat viitorilor soți. Datorită vinului magic, cei doi se îndrăgostesc, dar Tristan, legat de misiunea pe care i-a dat-o regele, o conduce pe Isolda la Marc, în ciuda înșelăciunii înfăptuite deja. În noaptea nunții, slujnica Brangien își va înlocui stăpâna salvând-o de la dezonoare și ispășindu-și greșeala. De la unii curteni, regele află totuși despre iubirea dintre Tristan și Isolda, dar Tristan îl convinge, prin viclenie, de nevinovăția sa. Urmând să plece într-o nouă misiune, Tristan se întâlnește cu Isolda și cade în capcana întinsă de curteni. Este condamnat la moarte, iar Isolda urmează să fie lăsată în voia unei bande de leproși. Tristan evadează, o salvează pe Isolda și fug împreună în pădurea Morrois. Rămân aici trei ani și într-o zi regele îi surprinde dormind. Cum, întâmplător, Tristan așezase între ei sabia sa fără teacă, regele Marc ia acest fapt ca un semn de castitate, îi cruță și schimbă sabia lui Tristan cu sabia regală. Între timp, cum cei trei ani trecuseră și licoarea își pierduse efectul, Tristan începe să se căiască, iar Isolda să regrete viața de la curte.

Tristan și Isolda se despart și în acest moment pasiunea pare să revină. Ei se mai întâlnesc pe ascuns și sunt din nou denunțați de curteni. Isolda recurge la „judecata divină”: ia în mână fierul înroșit în foc, după ce jură că niciodată n-a fost în brațele altui bărbat decât regele, stăpânul ei, și servitorul care tocmai a ajutat-o să coboare din barcă; or acesta era Tristan, deghizat. (De atunci misterul feminin a folosit mereu acest șiretlic al adevărului parțial!) Purtat departe de aventurile sale cavaleresti, Tristan crede că regina l-a uitat și se căsătorește, fără să-și îndeplinească însă datoria de soț. Din nou rănit de o armă otrăvită, Tristan o cheamă pe regina Isolda, singura care-l poate vindeca. Ea vine, arborând o pânză albă în semn de speranță; soția geloasă îi spune că pânza e neagră, Tristan moare, iar regina Isolda debarcă pentru a îmbrățișa trupul neînsuflețit al amantului ei și pentru a muri la rândul ei.²

AUREL CODOBAN

² Punctul de plecare al acestui rezumat este rezumatul lui Denis de Rougemont, *Iubirea și Occidentul*, Univers, Buc., 1987, p. 19-23.

Nietzsche - profet al modernității

Friedrich Nietzsche constituie piatră de hotar în istoria gândirii europene. Opera sa reprezintă punctul terminal al marii filozofii occidentale.

După el, zborurile gândirii filozofice – cu eclecticismul heteroclit al lui Martin Heidegger (în creuzetul căruia intră Ființa lui Parmenide, mitul adamic al aruncării omului în lume, concepția despre poezie a lui Hölderlin, neliniștea lui Kierkegaard, tehnologia modernă), cu „deconstructivismul” și paradoxismul francez (Sartre, Derrida, Lacan, Lyotard, Foucault), pragmatismul anglosaxon – se situează la mai mică înălțime, pentru a coborî finalmente la pseudofilozofia freudiană a pansexualismului obsesiv care va invada și perverti cultura. Caracteristică generală: *o fugă de creste și o atracție morbidă abisală*. Dar nu abisul profunzimilor ontologice și axiologice, ci dezordinea și antivaloricul. O babilonie gălăgioasă cu pretenții de atingerea a unui *nec plus ultra* pe planul gândirii și al spusului.

*

Nietzsche a făcut filozofie „cu ciocanul”, pe de o parte, scriind în fragmente, în aforisme („căci un aforism poate spune mai mult decât un filozof într-o carte”), iar pe de altă parte, demitizând și scurtcircuitând filozofia occidentală, până la presocratici, întemeietorii întregii filozofiei apusene. Cuplul Apollo-Dionysos devine miezul gândirii sale estetice privind originea tragediei, și totodată împrumută de la indieni ideea „eternei întoarceri”. Dar Nietzsche considera întoarcerea *identitară*, revenirea „aceluiiași” – idee care îi aparține și la care ținea foarte mult, o revelație la Sils-Maria, Elveția. Totodată, „dincolo de bine și rău”, el creează ideea de *Supraom*, ca *voință de putere* în sens de depășire de sine pe plan spiritual, astfel încât să merităm *eterna întoarcere*. Căci vor putea să se renască e „numai cei care au crezut în viață” și au sanctificat-o. În felul acesta, se află reunite cele *trei concepte majore* ale gândirii nietzscheene.

*

Aflat la intersecția dintre vechea spiritualitate occidentală și lumea care urma să se schimbe profund din punct de vedere psihologic și cultural, Nietzsche formulează uimitoare predicții asupra configurației modernității, care începuse deja să se instaleze.

Anunțarea morții lui Dumnezeu – „*Gott ist tot*” (în *Știința veselă*) inaugurează periplul său în acest profetism de uimitoare luciditate. Dar, împotriva unor afirmații superficiale eronate, trebuie precizat că Nietzsche nu proclamă, nu instituie, ci *constată* moartea Ființei supreme în conștiința oamenilor. Cu un deceniu mai înainte de Nietzsche, și Eminescu, în *Memento mori*, profețise același lucru, odată cu previziunea apusului marii filozofii: „*E apus de zeitate ș'asfințire de idei... Nimeni soarele n'oprește să apuie-n murgul serii, / Nimeni Dumnezeu s-apuie de pe cerul cugetării*”.

Și iată ce scrie autorul lui *Zarathustra* despre această tragedie cosmică: „Ce a devenit Dumnezeu? Noi toți l-am ucis. Cum ne vom consola, asasini între asasini? Ființa cea mai sfântă și mai puternică din univers a pierit sub cuțitele noastre... Și nimeni nu va putea prevedea ororile, consecințele morale catastrofale ale acestei crime... Și ce se va întâmpla acum? Nu vom cădea fără oprire? Nu rătăcim ca într-un infinit neant?” De asemenea, cu un deceniu mai înainte, Eminescu, după ce constatase și el „apusul lui Dumnezeu”, se îngrijora la rândul său:

Știm de nu trăim pe-o lume ce pe nesimțite, cade?

Poate că în văi de haos ne-am pierdut de mult... de mult.

Dezastrul moral apărut consecutiv decăderii religiei este, practic, ireparabil. Aceasta pentru că omul nu va ajunge niciodată pe plan social la un comportament etic în funcție de propria conștiință morală, nu va ajunge la *imperativul categoric* de care vorbea Kant în *Critica rațiunii practice*. Omul are nevoie de un control etic venind de dincolo de el, de la o instanță supremă care judecă și sancționează. Prăbușirea morală fără precedent din epoca noastră este urmarea pierderii conștiinței controlului divin.

Mai notăm că Nietzsche concepea un *Dumnezeu-Devenire*, în sensul unei Ființe Supreme, Ființă a Ființelor, care se înalță mereu spre perfecțiunea absolută, concepție formulată încă de Empedocle și întâlnită de asemenea la Boehme și Schelling.

În cartea *Ville zur Macht – Voință spre putere* – este descris pe larg și deosebit de expresiv tabloul decăderii valorilor, a culturii, a gândirii, „decăderea sufletului european”.

„Caracteristica „modernității” este „abolirea tradițiilor, a școlilor; predominarea instinctelor – pregătită de filozofi: *inconștientul supraestimat*”, anticipație a ceea ce avea să facă freudismul.

Nietzsche formulează o *teorie a epuizării* – biologice și spirituale – considerând că toate clasele lumii moderne sunt infiltrate cu „desfrânați, bolnavi mintali, anarhiști, deșeuri ale societății”. Luxura și nevroza. mizantropia, dezgustul, decăderea familiei, nihilismul, completează tabloul marasmului, la care se adaugă foamea consumismului, a supraabundenței; adică, așa cum avea să scrie Rabindranath Tagore: conjugarea de către occidentali a verbului *a avea*, în opoziție cu indienii, care conjugă verbul *a fi*.

Din acest motiv, societatea modernă nu mai este un „corp”, ci un conglomerat morbid: virtutea modernă, intelectualitatea modernă, știința modernă – sunt tot atâtea „fenomene morbide”. Se confirmă ideea lui Oswald Spengler (*Untergang des Abendlandes – Apusul Occidentului*) conform căreia Occidentul s-a epuizat spiritual, așa încât nu mai produce cultură, ci →

GEORGE POPA

„civilizație”, în înțeles de bunuri materiale.

O observație nietzscheeană de mare pătrundere și gravitate constă în aceea că putreziciunea și oroarea marilor orașe invadează satul, pervertindu-i etic pe țărani – lucru perfect demonstrat și de evoluțiile sociale din țara noastră.

Arta devine facilă, imitabilă. Și, notă generală în domeniul producției culturale, „cei mai puțin dotați sunt cei mai gălăgioși”. O artă a ismelor care se multiplică subintrant, a formulilor care vor să tiranizeze spectatorul. În tablouri, o „complexitate confuză, sălbatică, brutalitate a culorilor, a subiectelor cu apelul la instinctele obscure”. „Falsul în arte, scrie Nietzsche, este demonstrat prin lipsă de talent, de educație, de cultură, de ucenicie”. Se face apel și se cultivă gustul unui public „mai puțin artist. Datorită „molimei freudiene”, după cuvântul lui Jean-Marie Domenach (*Enquêtes sur les idées contemporaines*, Seuil, 1987), are loc o depravare a maselor. Impostura triumfătoare a dus la absurditatea de a considera „geniul o superstiție”. Mai mult, are loc o degradare a semnificației termenului, genialitatea fiind aplicată oricărei performanțe în orice banală activitate, situație, împrejurare.

Muzica, poezia, religia, cultura, opera literară, familia, patria, relațiile toate – observă Nietzsche, intră în disoluție, au devenit o atitudine teatrală până la bufonerie.

*

Orice individ colaborează la ansamblul Ființei cosmice, conștient sau nu, fie că vrea, fie că nu vrea, scrie Nietzsche. „De cum omul se identifică perfect cu umanitatea, el mișcă natura întregă”. Ca atare, autorul cărții *Voința spre putere* accentuează pericolul ireparabil ce apare atunci când guvernarea țărilor încapă pe mâna mediocrilor, când conducerea unui stat are miopia unor interese meschine, de grup, fără iradiere general-socială, fără preocuparea de educare a maselor în conștiința acestei *responsabilități universale*. Dimpotrivă, are loc înăbușirea tuturor naturilor superioare având această deschidere. „Teribila consecință a *nivelării*, când toți cred că știu totul, pot atinge orice problemă, li se cuvine totul, pot totul”. Și acest lucru nu numai în

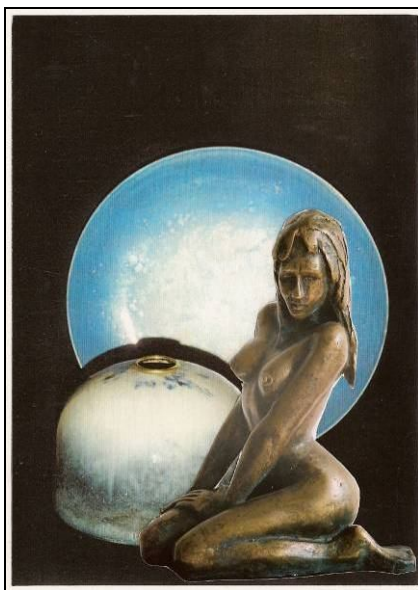
politică, unde acest caracter este cvasi definitoriu, dar și în marea cultură. Este spectacolul pe care actualmente ni-l oferă zilnic TV, ziarele, revistele de tot soiul.

Lipsa modelelor și eliminarea celor care mai apar din când în când, constituie tragedia morală a modernității. Este deosebit de dificil pentru naturile superioare să se supună dezordinii etice și estetice ale modernității; căci ele nu ascultă, scrie autorul *Genealogiei moralei*, decât de naturi și mai dotate încă și mai perfecte. Pe cel care poartă în el exigențele unui suflet nobil îl paște de întotdeauna mari pericole. Or aceste primejdii sunt imense în zilele noastre când domină mediocritatea care „te obligă să mănânci din același blid cu ea”.

*

Într-un cuvânt, afirmă Nietzsche, *modernitatea* e a „*nihilismului moral și estetic*, ceea ce duce la catastrofă”. „Toate scopurile nobile sunt aneantizate, judecățile de valoare devin confuze, astfel că se întorc unele împotriva altora. Totul nu e decât falsitate, vorbărie, confuzie, extravagante. Absența oricărei discipline morale, apusul sentimentului datoriei. Lipsește autoritatea”. Și Nietzsche repetă adesea cuvântul „canalia” care infestază totul: inima, sufletul, spiritul, societatea – și antidotul – „greața, greața, greața”, prin care se apăra Zarathustra, ieșind în natură unde asculta „păsările cântătoare”, care îl învățau să *cânte*.

Ceea ce domină este un haos de judecăți de valoare contradictorii, dublată de unul din viciile moderne:

„*lașitate în fața consecințelor*”. „Un secol de barbarie începe și științele vor fi în serviciul ei”. Căci el atrage atenția asupra „efectelor barbarizante ale științei”.

Or, în 1987, Alain Finkielkraut confirmă „barbaria” (*La défaite de la pensée*, Gallimard): „Barbaria a sfârșit să pună stăpânire pe cultură. La umbra acestui mare cuvânt, crește intoleranța, odată cu infantilismul. Industria divertismentului ieftin (*loisir, entertainment*), această creație a epocii tehnice, a redus operele spiritului la starea de marfă proastă (*pacotille*)”.

*

Modernitatea de astăzi, această „Hiroșimă a valorilor”, cum a fost denumit cataclismul moral al vremii noastre, a depășit însă cu mult previziunile lui Nietzsche, care mai credea încă în posibilitatea nu prea îndepărtată a revirimentului axiologic prin „*trezirea conștiințelor indusă de cei aleși*”.

Actualmente omul a devenit public. Dar, afirmă Nietzsche, numai în singurătate superioritatea spirituală se dezvoltă și devine creatoare, astfel că, în *Așa vorbit-a Zarathustra*, el scrie că atunci când vorbești la toți, vorbești la nimeni. De aici sfatul: „Oameni superiori, în piața publică nimeni nu crede în omul superior. Acolo vulgul chicotește: „Noi toți suntem egali”.

Și iată ce scrie Nietzsche în cartea de radicală refundamentare a moralei, *Dincolo de bine și rău* (af. 57): „Poate că, într-o zi, ideile cele mai solemne, cele care au provocat cele mai mari lupte și cele mai mari suferințe, ideile de «Dumnezeu», de «păcat», nu vor mai avea pentru noi mai multă importanță decât jucăriile pentru copii”.

Iar în același volum (af. 228), Nietzsche definea lumea ce urma să vie „*O lume iremediabil mediocră, fără geniu și fără spirit*”.

LITERATURA ȘI FILOSOFIA, CUNOAȘTERI ÎNTREPĂTRUNSE

„Taina existenței umane constă nu în a trăi, ci în a ști pentru ce trăiești”, Dostoievski, Frații Karamazov... „Omul nu este un cerc cu un singur centru; este o elipsă cu două focare. Faptele sunt unul, ideile celălalt”, Victor Hugo, Mizerabilii...

„Fericirea e starea ființei raționale în lume, căreia, în întregul existenței ei, totul îi merge după dorință și voință, și se bazează pe acordul naturii cu întregul ei scop, precum și cu principiul esențial de determinare al voinței ei”, Imm. Kant, *Critica rațiunii practice*... Idee ce creează imagini, inspiră pe cei chemați de literatură, de filozofie.

După citatele de mai sus, ne aflăm în imposibilitatea de a ști, a alege în ce constă taina existenței noastre. Dacă am adăuga și alte cugetări, ne-am afla în aceeași situație, am observa că taina nu-și găsește dezlegarea, poate ne-am decide să ne oprim la o lungă împletire de miracole ce ar trimite unele la altele, fiecare în parte făcând obiectul măsurii noastre mijlocii... Filosofia și literatura își încrucișează și alătură potențele, pentru ca adăugând metodei filosofice de o anumită rigoare experiențele, încântarea limbajului artistic, intuițiile venite din ambele părți să pătrundă, pe cât posibil, în reflectarea legăturilor umane. Filosofia având drept suport cuceririle științei, tehnicii, a participării la proiectul său a tuturor celorlalte forme ale spiritului, din perspectiva formării imaginii generale despre lume și viață, despre existență. Literatura ocupă un loc de prim rang în descoperirea raporturilor sufletului uman în manifestările lui atât de diferite, atât de neașteptate și înaintea greu pe drumul spinos al cunoașterii, chiar și prin adăugările conjugate ale rațiunii și sufletului.

Ne pare potrivită ironia pe care a făcut-o Voltaire cu privire la pretenția unora de a cunoaște totul. Filosoful constata: „Un om de spirit și de bun-simț remarca odată despre un doctor plin de gravitate *omul acesta trebuie să fie un mare ignorant, căci răspunde la toate întrebările care i se pun*”, Voltaire. Există în ființa noastră o nevoie comună filosofiei și literaturii; o vedere a lumii sub formă de poveste în diferite trepte, fiindcă la orice vârstă, omul este ființa care se hrănește cu povești. „De aceea avuția narațiunilor pe care au strâns-o oamenii pe tot globul, din casă în casă, din secol în secol, fie în vorbă, fie în scris a depășit celelalte avuții omenești”, Rabindranath Tagore. În po-

vești, nuvele, romane se știe că faptele sunt mai mult ori mai puțin acoperite de realități, închipuiri, o anumită ordine a lumii. Limbajul accesibil, un limbaj adus la exigențele artistice îi dă cunoașterii viață, îi mai adaugă și o concepție despre viață, adică niște păreri aduse prin înlănțuire la rigoare, la unitate ce de multe ori ajunge să depășească pragul filosofiei populare. (totuși gândirea rezultată trebuie percepută după proveniența ei, nu se poate compara decât cu mare greutate, cu multe omisiuni, cu gândirea științifică, aceasta din urmă apelând în permanență la observații dirijate, experimente, metode, după caz, cum ar fi axiomatizarea, formalizarea, modelarea și mai ales la verificări).

Și totuși artele au locuri potrivite, de neînlocuit pentru înțelegerea omului, cu toată alăturarea punctelor albe. De cealaltă parte, dintre scriitori, artiști este regretabil că mulți se declară împotriva oricărei filosofii, acestea ca toate teoriile ar întina puritatea creației literar-artistice. Or creațiile nu pot fi decât despre viață, în mod necesar și despre imaginea pe care o avem despre noi, cu rolurile lor întrepătrunse. Literatura, arta, filosofia, oricum ar face-o, trebuie să reflecte viața. Gândirea artistică se poate compara, între anumite limite, cu gândirea metafizică.

O lume în contururi și substanță, cu multe linii întrerupte, cu mari diferențe, fiind vorba de genurile literar-artistice, timpuri, evenimente, de orizonturile realiste, de subiectivismul ce însoțește construcțiile artistice, de mistere stă mereu în așteptarea receptorilor construcțiilor artistice. O notă aparte găsește Lucian Blaga literaturii aforistice. El remarca: „Literatura aforistică este sarea gândirii.” Recunoaștem că acest teren este drag multor filosofi, dă strălucire deopotrivă filosofiei și literaturii, propune imaginea instantaneului ceea ce, bineînțeles, uneori înseamnă profunzime, alții nu înseamnă decât reluare, o sintagmă la îndemână.

Și filosofii, filosofii se pot clasa pe multe trepte, după proba cunoașterii realității... a imaginii despre lume și viață. Dacă Roland Barthes menționa că: „Literatura e întrebare fără răspuns”, se poate constata că unele filosofii dau răspunsuri definitive, numai că acestea, eufemistic arătând, ar trebui considerate niște ipoteze și nimic mai mult. Sensul vieții, legătura omului cu universul, infinitul, toate întrebările puse în fața neînțeleșelor lumii nu primesc, nu vor primi niciodată răspunsuri care să nu deschidă alte puncte de vedere, alte interpretări... unele la fel de plauzibile. Scriitorii, la rândul-le nu pot nesocoti

întrebările de căpătâi ale vieții, ale drumului omului în lume fiindcă lectorii simt că le ignoră așteptările.

Dante Alighieri spune cum se întâlnesc oamenii în sfera idealurilor. „Scrutați-vă menirile ființei: nu-s oamenii făcuți să fie fiare, ci pelerini ai bine-lui și-ai minții”. Destinul de a te fi născut pentru a face binele e adesea atribuit omului de către literatură și filozofie (cât se adeverește din această credință e destinat interpretărilor...). E posibilă o cercetare dacă prin consistența logică a argumentelor filosofice privind destinul omului în a face binele, aceste demonstrații pot egala ori întrece forța poetică a mesajului lui Dante Alighieri? Mai mult se poate constata că filosofia, literatura, arta își arată complementaritatea și că s-au născut ca spicele dintr-un snop.

Marele Dante Alighieri își închipuie pentru noi ordinea de pe tărâmul celălalt, în care, după cum se știe, oamenii ajung mai degrabă de cum își pot închipui: „Cel mai întunecat loc din iad este rezervat pentru cei ce-și mențin neutralitatea în timpul crizelor morale”. Dacă aceste splendide cuvinte au influențat personalitățile să renunțe la neutralitatea lor, și-au dovedit și valoarea practică, utilitară, oricât de puțin au făcut-o trebuie să ne înclinăm. Ele, în orice caz, influențează gândirea, filosofii vieții sociale, pun o piedică insensibilității, n-au fost scrise în zadar. Cuintele marelui scriitor exprimă sentimente și cunoaștere, reflectare literar-filosofică.

Goethe știe că „Atoateștiutor nu sunt, dar multe știu”. Pornind de la acest adevăr ce-și pune amprenta pe orizontul oricărui pământean, dacă va fi uitat, se vor îngriji alții de felul cum să se poarte, înțelege relativitatea cunoașterii. Dacă și când vor uita de orice limite ale măsurilor cunoscutului, confrății, urmașii le vor aminti și dacă nu se încadrează cu genul, cu verosimilul, digerabilul.

Creatorii diferitelor genuri preiau tot ce cred că pot stăpâni, că poate face parte din opera lor.

DANIEL MUREȘAN

José Bergamín: sub semnul esteticii Generației de la 27

Creator în ambientul poetic modernist spaniol, mai ales sub semnul esteticii Generației de la 27, José Bergamín (1897-1983) s-a lăsat influențat cel puțin la începutul carierei literare de celebrul poet și animator al noii estetici, Juan Ramón Jiménez. Astfel, primele sale eseuri teoretice pledau pentru căutarea frumuseții pure, dar nu acea frumusețe îndepărtată de împrejurările vieții care se viețuiește, nici de preocupările societății spaniole de atunci, ci, mai ales, pentru o căutare constantă a semnificațiilor profunde ale vieții și ale cuvintelor, semnificații pierdute din inerție din partea primeia și prin uzul comun și mai ales pragmatic al limbii din partea contemporanilor, fără a face efortul de a le reda acestora din urmă forța primară, esențială. Astfel, dorea el să reprezinte plenar, prin intermediul cuvintelor, adevăratele însușiri și orizonturi de viață ale omului începutului secolului XX.

Eseurile sale și primele colecții de aforisme au apărut în revista *Índice* a lui Juan Ramón și începând cu anul 1927, în *Litoral* a lui Emilio Prados și Manuel Altolaguirre. În aceste scrieri, José Bergamín se bazează pe estetica modernistă de revelare a intensității gândirii poetice mai ales prin utilizarea cu rafinament original a paradoxului semantic, care devenea astfel scânteia spirituală ce pune la lumina zilei adevăruri ascunse existenței comune și înflăcăra în același timp viața intelectuală a epocii.

Analizând aceste creații, Diego Martínez Torrón observă: „Frente a la digresión fenomenológica de sus ensayos, el aforismo y el verso bergaminianos producen una sensación de intensidad y sugerencia, en expresión colmada de transparencia”. Astfel, cu trecerea timpului, mai ales în poezie, José Bergamín se va îndepărta din ce în ce mai mult de estetica primului său maestru, Juan Ramón Jiménez, ajungând să deschidă împreună chiar o mare și aprinsă polemică, unde Bergamín se declară partizan al unei estetici personale, de profundă semnificație umană, de caracter mai

degrabă romantic, similară cu cea a noului său prieten, marele filosof și scriitor, Miguel de Unamuno. Astfel, el apără acum nevoia de a conferi meditației poetice greutatea vieții și a gândirii, fără să se lase furat doar de inefabilul muzicii expresiei poetice și a jocurilor pure și insolite ale cuvintelor.

În acest fel, poezia sa nu face abstracție de valorile tradiției, atitudine împărtășită și de ceilalți confrăți de generație, precum celebrii Pedro Salinas, poetul dragostei, cel care a reprezentat în poemele sale în manieră obsesivă, dar de o mare strălucire sentimentul omenesc cel mai profund și cel mai complet, Jorge Guillén, cu a sa copleșitoare și permanentă bucurie de a trăi, într-o lume a marilor întrebări și sfășieri

inutile în fața destinului uman, Federico García Lorca și influența milenară a artelor poeziei și cântecului popular andaluz, neoromanticul neliniștit Luis Cernuda și poetul social Dámaso Alonso, care, ca și Bergamín, cu răscumpărarea valorilor tradiționale în poezie, au luat distanță de maestrul recunoscut al tuturor, Juan Ramón Jiménez.

Dar în afară de afinitățile cu viziunea poetică a lui Miguel de Unamuno, José Bergamín, dotat cu un profund spirit religios, se simte foarte aproape de poezia barocă tradițională, mai ales de cea a lui Lope, poetul, dar și de concepția lui Calderón, autorul dramatic. Acolo se întâlnesc spiritul credinței sale religioase și viziunea metafizică a creației cu spiritul mării poeziei a secolului al XVII-lea spaniol. De la Calderón preia ideea ce va deveni obsedantă în creația sa poetică de mai târziu, aceea de „cristal de tiempo”, precum și marea temă a legăturii indisolubile dintre realitate și vis, tipică aceluși secol de aur, dar nu numai a lui, ci înseși poeziei în general. În excursurile sale teoretice care se adaugă celor ale celorlalți

poet-profesori ai generației sale, apără viziunea culteranistă a maestrului revendicat de aceștia, Luis de Góngora, dar resping afectarea gongorină tipică epigonilor săi, mai ales, în poezie.

De asemenea, în poezia sa, lui José Bergamín îi place să gloseze fraze celebre luate din clasicii spanioli, țesând propriile sale idei, într-o fericită continuitate a gândirii poetice. Astfel, întâlnim elemente esențiale ale lui Don Juan Zorrilla sau ale versurilor poetului, azi aproape uitat, Augusto Ferrán y, mai ales din cele ale celui atât de drag inimii sale, Gustavo Adolfo Bécquer. În acest fel, prin opera marelui romantic, Bécquer, întâlnește în scoarța literelor „la mano de nieve”, care va da titlul poemului *Esperando la mano de nieve*.

José Bergamín caută sensul vieții dincolo de limitele cuvântului. Astfel, poezia sa pare mai degrabă fructul înțelepciunii, al reflecției personale asupra vieții. Versurile sale încearcă să spună inefabilul romanticilor sau inefabilul marilor mistici.

Dar dacă pentru poezii baroci viața nu e altceva decât un vis trecător, pentru Bergamín chiar dacă este vis, este, de asemenea, adevăr autentic. Arta și credința cu lumina sa, imaterială, distrug vraja întunecată a morții.

Motivul visului preluat din opera lui Calderón a fost adâncit în manieră simbolică de lecturile din Antonio Machado și Miguel de Unamuno. Trezirea sufletului din vis apare diferită de cea a poezilor baroci în poemul 124 din volumul *Velado desvelo*: „por debajo del sueño de la vida no es el sueño de la muerte: / es despertar del alma que dormía”. Această deșteptare este viața însăși în eternitatea sa, precum este viața din visul altui vis: „despertaba mi sueño en otro sueño / más claro todavía” (121). Versurile limpezi, eliberate de retorică îngăduie sensurile mai profunde, tocmai prin deja celebrele-paradoxuri semantice.

În volumul de inspirație becqueriană *Esperando la mano de nieve*, poetul afirmă că lucrurile au o dimensiune de adâncime dincolo de ce apare spontan din perspectiva visului. Veșnicia însăși pare că se află în stare adormită: „una noche que vela su desvelo / la eternidad durmiente”. Metafora cheie „velado desvelo” a→

GEO CONSTANTINESCU

volumului anterior se reia ca motiv central al acestui volum, precum și ca o obsesie a poetului din poezia ulterioară.

În ardoarea ființei sale întru înveșnicire, poetul descoperă că „la oscuridad de la noche es transparencia del alma”. Visul de veșnicie este dezvăluit de elementele naturii care înconjoară pe omul încoronat cu visul vieții: „¿Entiendes cuando escuchas lo que te dice el viento, / lo que te dice el río, / lo que tedice el mar?” (183). Precum în poezia lui Unamuno y Antonio Machado veșnicia apare întrupată în peisajul Castiliei: „...en el paisaje manchego / se pierde toda la tierra / y se gana todo el cielo”. Natura Spaniei, cea mai generoasă creație a lui Dumnezeu, este semnul propriei înveșniciri a omului căruia i-a fost dăruită. Aici se bucură omul de cele câteva clipe ale acestei imensități, de comunicarea cu Dumnezeu. Iubirea divină coboară spre acel binecuvântat pământ. Omul, din visul vieții sale, îi răspunde cu înveșnicirea lui: iubirea.

Această valoare tipică a omului și a lui Dumnezeu își joacă propriul rol în întâlnirea acestuia cu eternitatea: „Cierra tú mis ojos / cuando yo me muera / para que en mis párpados / todavía siente / la caricia viva / que en tu mano tiembla” (193). Dincolo de moarte vor supraviețui în împrejurul său sentimentele fericirii deșteptate mai de demult de comunicarea cu ființa iubită.

În versurile care exprimă angoasa care cuprinde sufletul eului poetic dincolo de pragul cufundării în neant: „¿qué despertar del sueño de la vida / es el que nos aguarda?” José Bergamín se întâlnește cu atât de cunoscuta reflecție a lui Cervantes: „en todo hay cierta, inevitable muerte”. Deci moartea face parte din viață, e însăși conștiința trecerii ei fugitive, a limitărilor ei implacabile. Dar nu doar tristețe, resemnare, ci și căutarea celui alt, în primul rând a ființei iubite, cu care, prin dragoste, se depășește Marele Prag tocmai prin viața fructului ei, fiul, care e continuarea a ființei lor, cu toate că nu-l mai reprezintă nici pe unul nici pe celălalt.

Moartea este, de asemenea, faptul de a adormi din nou fără să încetezi să visezi, deci a trăirii visului care „es el vivir”. Aici Bergamín se întâlnește cu celebrul scriitor prerenascentist

Jorge Manrique, autorul celei mai bune elegii spaniole a tuturor timpurilor, *Coplas por la muerte de su padre*. Scrie el în poemul 175: „A la mar que es el morir, / van los ojos a parar; / para volverse a dormir / y no dejar de soñar”. Deci, pentru poetul contemporan, moartea devine prelungirea vieții printr-un somn și un vis continuat.

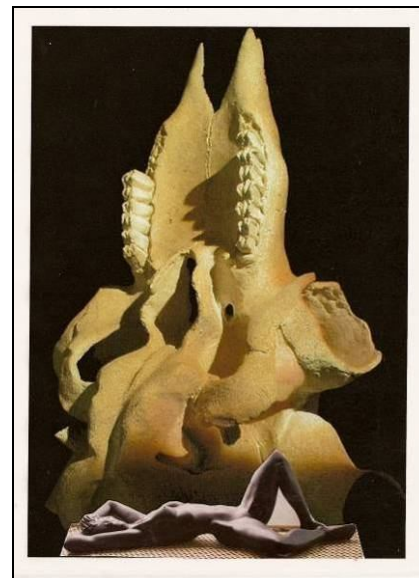
Evocarea memoriei timpului trecut îi îngăduie o amplă reflecție asupra trecerii sale: „Los ecos y las sombras de mi vida / despojos de su sueño, / se pierden en la oscura lejanía / invisible del tiempo”. Ceea ce rămâne în memoria omului după trecerea a ceea ce a fost trăire e trezit de nostalgie, deși aceasta nu mai este viața însăși, ci ecourile ei și umbrele. Dar aceste simple urme îi îngăduie reconstituirea a ceea ce a fost și nu mai este.

Limitările sensurilor cuvântului deschis misterul tăcerilor: „último verso que no dirá nunca / mi voz, ni tendrá eco / más allá del misterio tembloroso / de su silencio”. Poemul însuși nu este decât ecoul a ceea ce a fost trăit, dar care nu va putea păstra toată bogăția acestora. Ele rămân mai degrabă în misterul care le înconjoară.

Chiar dacă este o speranță în lumina visului pe care-l purtăm în visul acestei vieți, propria sa moarte, moartea iubitei și a lucrurilor care îl înconjoară îl duc spre disperare: „Toda tú fuiste del viento: / como la llama en su lumbre; como la nube en el cielo” (166).

Dacă ființa care i-a deșteptat dragostea i-a fost furată odată cu plecarea spre neant, în suferința sa continuă iubirea ca „la llama en su lumbre”. Sau, precum în poemul 359 din volumul *Canto robado*: „Si te escucho te vuelves eco. / Si te toco te vuelves aire. / Humo y ceniza si te sueño”. Această viziune a finalului vieții se apropie de celebrul vers al lui Quevedo: „polvo serán, mas polvo enamorado”. Totul ce aparține veșniciei emoțiilor sale vor supraviețui prin eternitatea Marelui Tot. La fel cum va fi existența iubitei prelungită în visul poetului este un pas spre eternitatea visată de amândoi.

Încetarea visului devine o cădere într-un alt vis, deci viața gândită de Bergamín pentru a ajunge la cealaltă realitate transcendentă. Unicul adevăr este poezia și dragostea ce rezultă din

faptul că cei doi au împărțit împreună același vis.

Mărturie generoasă a trăirilor eterne, poezia lui José Bergamín nu caută inefabilul muzicii sferelor precum cea a confracților avangardiști, ci se hrănește cu religiozitate din tradiția poeziei spaniole, unde poetul plonjează pentru a găsi cuvintele adevărate care rămân, nu cele care plutesc și se pierd prin aer. Convingerea lui este că doar poezia păstrează ceea ce este veșnic din viața trecătoare a omului, ceea ce a rămas din continua sa dragoste pentru ființa iubită, pentru natură, pentru lucrurile care l-au înconjurat și pentru Dumnezeu. Poezia sa originală, chiar dacă încheagată în această formă mai târziu în timp față de cea a generației sale și-a configurat particularitățile sale nu prin insolitul expresiei pure, ci prin adânci reflecții asupra valorilor esențiale ale omului, în nevoia lui copleșitoare și permanentă de înveșnicire.

Bibliografia:

José Bergamín, *Antología poética*, edición, introducción y notas de Diego Martínez Torrón, Editorial Castalia S. A. Madrid, 1997.

Pedro Aullón de Haro, *La poesía en el siglo XX* (Hasta 1939) Taurus, Alfaguara S.A., Madrid, 1989.

Santos Sanz Villanueva, *Historia de la Literatura española*, 6/2 Literatura actual, Editorial Ariel S. A. Barcelona, 1994.

Torrente Ballester Gonzalo, *Literatura española contemporánea*, vol. I, Estudio crítico

Despre Marta, fără durere

Între Virginia Woolf și Marta Petreu se află o masă pentru scris și o fereastră în lateral. Prin ea se văd... Clujul, Moscova și Iașul, Lille și chiar Chambery.

Aceste ființe întruchipate de femei imaginative oferă bucuria de a trăi nu doar pentru o clipă, ci *plusul fugace de stimă pentru noi înșine* pe vecie. A face din scris o bucurie și a împărtăși celorlalți buchete de mentă în tufe și secole de iubire traversate de Orlando pe gheața Tamisei, în povestea lui cu prințesa rusă, e ca și cum toate zilele sunt fără durere.

Auzise de Marta odată, prin vara trecută, când Dan Daia și privirea lui pe sub gene lungi o invitase la Iași, într-o răbufnire de ospitalitate moldovenească, împănată cu oleacă de garlic franțuzesc – era ceva cu Festivalul Primului Roman și suna de parcă Proust se mutase din Combray-ul lui pe străzile din Savoia, la munte. Cartea ei pleca spre Franța, iar numele asta, Marta Petreu, va reveni regulat ca ploaia de noiembrie în fereastra vieții ei. Nu fusese la Cluj din facultate și nici la Moscova, dar nu Bulgakov o întărâta turistic, ci un fel de magie falsă, probabil, a culturii ruse, percepută superficial, evident, doar din zgomotul metalic al ciocanului pe șinele din gara Anei K. Sau poate faptul că limba rusă, impusă cu forța în gimnaziu nu i se păruse decât o experiență plăcută... astfel încât, caligrafiind ș moale și litera, contorsionată auditiv, sci, părea că deja înfulecă niște cașă și scoate mereu o pupă din alta, toate ruse. Da, dorea să ajungă la Londra și pe Arbat, cu capul dat pe spate după cupole colorate ca ținutele rusoaicelor văzute aiurea prin Europa, remarcate prin frumusețea și prin felul de a se îmbrăca, ostentativ și de prost gust. Nimic din sobrietatea rochiei negre cu care Virginia scria de la 9 la unu, în, în sfârșit, camera ei, separată, și cu paharul de vin alături. Și totuși, un fel de rigoare iese din paginile cărții și nu e numai Ardealul lui Ticu și Mica, ci și aerul așezat al imperiilor, sovietic sau britanic, - toate le regăsește în scrisul ei. Și ceaiul, kâniecino.

Anul acesta festivalul de debut va fi iar în mai, iar invitația francezilor va fi una singură – nu are șanse de a fi chiar ea, dar contează că undeva, pe o masă, noptieră, într-o poșetă șic, coperta roz a cărții de debut se oferă inocent tuturor cititorilor din Chambery..., și încă un oraș, îi scapă,

dar și celor de la Torino. Nimerită cu capul în jos în această lume a profesioniștilor, caută să înțeleagă cum de aceste coincidențe nu au apărut înainte, când Gh. Crăciun era colegul ei la universitate și încă se îmbolnăvea doar de viroză pe la Paris, când, vizitând Lille-ul nu aflase de fundația românilor cu primăvara pe casele umede din oraș, ci doar mâncase, cu nasul ascuțit de arome, castane coapte în iarna așezată calm chiar în piața Primăriei, sau când, la Ambasada României din Paris, gustase din căpșune, elegant. Era o scenă în filmul unui regizor celebru, în care ispița se descolăcește roșu și vine pe buze ca o căpșună grăsulie, oferită cam brutal fetei sărace de vârul ei. Tess îi vine în minte mai mult din carte, căci speranțele puse în premiata actriță se pare că s-au epuizat mai repede decât i-a luat lui Jude să recite din Noul Testament. Și gara din Lille... fusese ceva cu o iubire între roșu și galben, ca atunci, cu cele două străine, frumoase prin cărțile lor, adică între Franța regină și India, parfumată? - așa că în iarna aceea scilpea colorat șirul de elefanți sub ghirlandele, din fața gării până la Fnac. Iar în micuța cafenea de la etajul întâi, fumătorii priveau ca din vitrină roata uriașă care suia la cer viețile cochet aranjate ale francezilor, cu tot cu gustul patiseriei cu unt de la *Paul*. Cultura era atunci pe toate drumurile, o vedeai fără să vrei, fie în cozile de la Fnac, aranjată tot în centrul orașului, fie tot în coadă, la cinema, duminica după masa, sau chiar în firma universității din cartierul studentesc, pe care se putea citi *La faculté de la vie – Droit, Sport et Literature...*

Prin toamnă cumpărase, victima atâtor coincidențe, romanul de debut al Martei, *Acasă...* și îl pusese în colțul cu *de citit*. Nu prea îi ieșea la îndemână, dar acest nume revenea în calea ei constant. Într-o zi a încercat să spună –

da, e o scriitoare consacrată, ce șanse avem noi, ceilalți... dar cum *roman de debut*, ce a făcut până acum? Adică a răsărit așa, și din profesorat-direct la Chambery? (de parcă acest festival, declanșat de profesorul de română exasperat că școlarul francez nu citește, nu iubește limba și *dacă îi sare un șurub de la freză o repară cu cheia franceză* ar fi ceva... o fi, de fapt?! e, altfel Marta nu s-ar fi înscris, își zice... sau a fost selectată... hm...)

Așa, și cartea nu îi vine la rând la citit și nici nu știe despre femeia asta care scrie mai nimic până când litera d de pe coperta albă, de data asta, nu începe să-și miște, de la dreapta la stânga, rotocolul ondulat...durere, da, era ceva, și fără? se poate?

*

Face o listă pe coperta din față, în creion – Proust, Ibsen, Strindberg, Tolstoi, Th. Mann, nu Heinrich, Nossak cu noiembrie cel târziu, apoi Camil P., Eliade, Holban, Canetti, – da, o cartea albă, cu hârtia moale și ștearsă, pe care o ocolea mereu în biblioteca din copilărie, fiindcă titlul, *Facla în ureche*, părea prostesc și greșit tradus, - aproape toți îi răsuciseră viața în spirale roșii, unii chinuit, cu dicționarul alături, alții de prin mansarde în care fericirea/ beatitudinea însemna cărți, citite miop, și singurătate, în timp ce cu unii doar stătuse la o tacla în fața focului stins, fără să bage de seamă ghețele galbene ale diavolului musafir (și fără să mai socotim carourile de pe șapcă). Nu se bagă la Bulgakov, încă o strânge frigul sălii Teatrului dramatic din Brașov, când vizionase cu clasa – sau să fi fost după 90? – *Maestrul și Margareta*, cu Valeria Seciu, piesă din care îi rămăsese în minte doar o coborâre pe mătură și niște replici neînțelese... îl pune și pe el la *de citit*, peste Marta. Și așa i-au plăcut nufirii galbeni de pe alte coperti sau ape din grădinile ursului și de pe cheiurile Moscovei.

Și despre Fericitul Augustin și timpurile sale simțise ceva, că ar fi ca și despre *tristețea pământului în faptul serii*, așa cum era și la ora cinci, când Virginia W. își așeza viața reală sub cea în care imaginația tindea să devină reală...își că-și sorbea în durere un Earl Gray. Sau poate un ceai Darjeeling, colorat auriu ca ciorapii lui Orlando de sub baldachin, înainte ca soțul ei să plece pe mare la chemarea vântului nebun de aprilie. Zicea că și în casa din Londra înserarea aducea durerea, că *totul pare insipid și zadarnic. Acesta e momentul cel mai îngrozitor, care* →

CARMEN ADRIANA GHEORGHE

mă face să mă gândesc la sinucidere... hm...Nu putuse să-l citească pe Proust chiar în ziua aceea, englezească, așa că va citi totuși ceva, poate viața lui Goethe. Și va scrie în Jurnal, 27 de ani. Sau 26 de caiete?

Îi vine în minte că mai are și ea de citit la Proust, nici măcar *Plecarea Albertinei* nu reușise să o înceapă... peste două zile, la bibliotecă, va căuta *Levantul*, vai, și Holban, și pe Ibsen, încă necunoscuți.

Astă seară sfârșește de citit *O zi...* dar nu în ordinea normală, ci în felul în care dispoziția zilelor de ianuarie, atât de reale, o învățate aleatoriu, pe la pagina... (da, altă problemă, o fi văzut Marta? Multe pagini nu sunt numerotate, domnul Polirom a uitat sau cine mai știe?... probabil fiindcă nu există verso... se uită de la 233 până pe la 253 și nu găsește decât alb în colțul de sus, de jos, la mijloc, ca la Palhniuk, acolo sunt eseurile scurte, frize ușoare și crochiuri făcute cu încheietura lejeră, pe iarba verde, pe un colț de masă, cum îmbuca Olgața în vacanțe ghiudemul cu castravete înainte să înceapă masa...), da, la pagina cu *Borgesiana* și nu înțelege. Cartea asta are un titlu care nu i se relevă până în final, la 358, minus lista cu apariții? Și într-o dimineață, cu mîntea aranjată destul de corect lângă tăblia patului alb, caută direct la cuprins unde e durerea și de ce abia atunci a ieșit ea, prin 2006, adică pe la sfârșitul cărții?

...Căci nu înțelegem și nu simțim decât ceea ce ni s-a apropiat într-un fel, drumurile albe în dimineți înghețate spre spitale și cabinete, faianțe sparte și femei grase în halate de molton, dezolantul linoleum dezlipit pe la colțuri și toaletele încuiate, nivelarea tuturor la ușa pe care rîndurile se înșiră seci și care, de atîta citit, s-au decolorat în băltoaca gândurilor foșgăind sub fruntea pacientului în după-amiaza de căine. Știe un fel de drum, ca mai toți, a mirosit izul tare de cloramină de sub ușa scorjită care, în frigul legal, ascunde chiuveta inutilă și suportul de plastic al noului regim. Aici e durerea.

Să nu uite că abia acum află despre varianta a treia, conform căreia cineva poate transpira de spaimă în clipa în care a citit toate cărțile, la fel cum celălalt palpită că nu are cum citi tot... Și că a fost atât de penibil când i-a întrebat la Timișoara pe cei doi bărbați cu Biblii în mâini de ce se numește *Cartea de nisip* magazinul de peste drum, iar ei au trecut mai departe, gata de lupta cu inerția amiezii resemnate de sâmbătă și la fel de străini ca și ea în fața bibliotecii infinite. Și că *Levantul*

ar fi o epopoe, cea care lipsea, azi colegul ei de la Litere îi spune, ...bine că e, deși tot literatură minoră rămânem.

Și că, da, iar și iar, aceste coincidențe stranii... licornul care a fascinat-o după fata cu cerceul, când și-a pus în traseul Drumului cărților și muzeul tapițeriilor de lângă Bastilia, unde, sub sticle de cleștar dorm, voluptoase, cuverturile multicolore care înghit între ierburile lor viața fetei oarbe din Evul Mediu siluit, dar creativ. Licornul e alb și lasă aburi calzi de respirație lăptoasă.

Și Lovinescu gol, la medic... aproape era în coșmarul ei personal, când apărea în fața studenților fără haine, iar noțiunea de drept bancar, supraveghere prudențială sau chiar celeritate săreau din taxonomie peste catedră și se atârnavă ironic de marginile tablei de sticlă, alunecând în lateralele prin care ea încerca să fugă.

Toate erau acolo.

În octombrie nu fusese în cafenele, case de creație, săli de cinema sau fundații ale poeziei, dar Iașul a deschis special pentru cei trei autori, participanții de anul acesta – un liceu, un institut și un mall, la librărie. Prin vitrina uriașă a acesteia, pe mâna dreaptă, călușei albi ai caruselului așteptau să înceapă lectura publică și ei trei sub lumini și printre cărți, cu căștile de ceai în spate, pe rafturi, citeau sau nu, își răsfoiau cu uimire cărțile, se uitau unii la alții și își zâmbeau triști că ei, ceilalți, cititorii, vin și trec, stau și uită, privesc și poate înțeleg. Că spectacolul e mic și că ei, ca niște efemere personaje, vor deveni invizibili la ieșirea de sub luminile rotunde. Ele aveau rochii, cea mai tânără era însărcinată, părea o feerie de Almodovar, stranie și durută, el ieșise dintr-un divorț. Trei debutanți. Și scriseseră cărți de durere. Pe care se codeau să și le citească, ei cu ei înșiși, și cu cei douăzeci de oameni aterizați din zbor în seri de marți (dăduse un mail în ianuarie, să întrebe dacă Marta P. participase și ea la Iași, la același festival, dar de fapt, ca să afle dacă e bine, dacă e bine adică fără durere și da, nu venise, dar anul trecut era bine, ea, această ființă. Ființă eminentesteetică, pentru care frumusețea pură e esența și care nu și-a terminat tezele astea niciodată, Marta părea un sloi perfect alunecat pe-o rază, scriitoare ocazională și scormonitoare de corole, când deodată, ea gătește o salată de chimion și levănțică, și lalele, bujori și crizanteme, bașca luhăr, fugău, măturici, coada mielului și bumbușcuțe, caramelizate prin iarba verde – iar – de lângă Clujul paradisiac.

Odată, într-o iarnă grea peste oameni, case și suflete vii, călătorind cu marile autobuze încremenite sub troiene, și-a umplut ziua cu roz. Pe scaunul din față o femeie ducea în brațe unsprezece fire de lalele glasate în gerul de Bobotează și, în tăcerea albastră, aerul topea pe vecie iubirea ei. Laleaua roz o marcuse. Dincolo, la pagina 178, lalelele Martei agonizează ca un animal mut, iar ea, la pagina 45,- căci și cartea ei vorbește cu laleaua,- desenează grădini smălțuite frez în spatele caselor franțuzești în care iubirea ei nu va ajunge vreodată. Rece și fragilă, laleaua fără miros ține din octombrie, când cade bruma, cedând apoi brusc într-o noapte în care sms-urile se scriu singure și se duc în locuri dragi, dar respingătoare.

Jocurile s-au făcut. Marta e profesoară, ca și ea, studenții le dezamăgesc, ca și noi, Marta scrie, aproape ca și ea. Cărțile lor au călătorit cu TGV- ul printre colinele cu viță și pe la poalele Pirineilor, s-au ambalat în plicuri groase și au intrat în competiție, pe rând, în ani care au fost și care le-a așezat, mai mult cu durere, iată, în această lume a scrisului.

Iubirea și fascinant-malefica Ana Karenina, adică erotismul și moralitatea, oglinda în care a privit Pygmalion ca să-și făurească propriul simulacru, la fel ca Hitchcock, filosofia cu durerea ei și pariul lui Pascal, incapacitatea lui Preda de a asimila iraționalul feminin... veghează cuminiți în cartea Martei și în inima ei

În vitrine, poezia românească stă cu spatele drept, lângă Rilke.

În fața ferestrei, Virginia așează al douăzeci și șaselea volum scris de mână peste formatul *in quarto* al vieții ei imaginative. Rochia nu avea încă buzunare...

În vitrină, pe Mureșenilor 28, cartea tatuată pe glezna stângă e epuizată încă din toamna care plouă roz drept înspre Franța și colecționează coincidențe în zilele fără durere.

Marta Petreu, *O zi din viața mea fără durere*, Editura Polirom, 2012

NU AVEM VALORI?!

A devenit un slogan al societății românești actuale absența valorilor. În interval de o jumătate de oră, am surprins vorbindu-se pe două posturi TV, luate la nimereală, despre lipsa de valori, despre faptul că acest guvern, ca și cel anterior, nu vrea valori. Mai oricine este tentat să ridice nivelul discuțiilor nu uită VALOAREA. Altfel prezența lui acolo nu ar avea valoare.

Este preocupată societatea românească actuală de valoare? Orice răspuns monosilabic ar fi fals. Dacă se discută, înseamnă că valoarea e în atenție, preocupă. Răspuns: Da. Dar corolarul preocupărilor ar fi formarea, cultivarea, stimularea, promovarea valorilor. Răspuns: ?! Să afirmi că toți cei care au un anumit statut social sînt nonvalori, nulități nu cred că ar fi drept (fie-mi permis să nu fac vreo referire la aprecierile reciproce ale comandanților de formațiuni politice și purtătorii lor de cuvînt!), ca să nu mai spun că n-ar fi tocmai măgulitor nici pentru noi, care i-am ajutat, într-un fel sau altul, să ajungă acolo.

Să ne întoarcem, deci, la preocupări.

Este foarte adevărat că valoarea conduce, prin ea însăși, la subiectivism, din moment ce se raportează la stări subiective ale omului, legate de om, dar, ca rezultat al rațiunii practice, valoarea devine independentă de individ. Sînt aici două elemente de luat în seamă: acceptarea subiectivismului valorii (fiecare perioadă istorică are, cultivă sau pretinde a avea, a cultiva anumite valori); devenind independentă de individ, valoarea se obiectivează.

Împăcarea subiectivismului cu obiectivismul nu a fost și nu e o preocupare majoră a tuturor oamenilor, care se consideră, de regulă, obiectivi în judecățile formulate, respingînd suspiciunea de subiectivism, cînd, de fapt, fiecare e un univers subiectiv, construit pe valori interpretate și articulate sistemului astfel încît acesta să devină coerent și noncontradictoriu. Am fost privit cu suspiciune mai de fiecare dată la afirmația că, privindu-mă obiectiv, știu că sînt subiectiv și astfel încerc să reduc amestecul subiectivului.

Ați găsit filozofie în afirmațiile de mai sus? Nu e. Doar politicienii se folosesc de cuvîntul *filozofie* foarte des, fără vreo legătură cu știința înțelepciunii (cf. *filozofia alcătuirii bugetului*, despre care opoziția afirmă că e lipsit de orice logică, sau *filozofia sacrificării porcului*).

Să luăm două dintre valorile sociale așa de mult discutate mai în tot locul: LIBERTATE, DEMOCRATIE. Le-am ales pe acestea, întrucît se apreciază că sînt valori fundamentale ale lumii actuale, deși se pretindea că sînt cultivate și cu trei-patru decenii în urmă. *Homo faber* interpretează libertatea ca posibilitatea de a acționa după propria voință și neglijează accepția fundamentală a libertății: *posibilitatea de a se bucura de drepturile sale*, care limitează libertatea fiecăruia la drepturile sale, obligîndu-l să limiteze libertatea proprie la hotarul unde încalcă libertatea (dreptul) altuia (altora). Așa s-a ajuns ca *libertatea* să fie subminată de *libertinism*, comportament ușuratic, desfrînat, indecent, contribuind la compromiterea ideii de libertate.

Democrația a fost asociată totdeauna libertății, ca una dintre formele de manifestare a libertății, definindu-se ca *forma de guvernare bazată pe participarea maselor la conducere*, dar și ca sistem de exercitare a voinței grupurilor profesionale și sociale. Participarea maselor la conducere prin vot este mai puțin luată în seamă de mase largi de votanți (explicațiile sînt multiple!), iar sensul cuvîntului s-a restrîns la dreptul unui grup profesional, social etc. de a-și impune voința în defavoarea altor

grupuri (dreptul unui grup de enoriași de a interzice accesul în biserică pentru alt grup de aceeași credință din același sat este dreptul forței, fără vreo legătură cu forța, valoarea drepturilor reclamate).

Libertate și democrație, două valori fundamentale pe care le-au adus, unii cu știință, cei mai mulți fără, în derizoriu. Dar nu sînt singurele valori în această situație. Țara, confundată, nu numai din reafirmarea credinței, cu conducerea statului, a ajuns de ocară oricui vrea să-și reclame drepturile pe care le are asupra statului (demonstrațiile foștilor revoluționari după suspendarea unor stipendii aduc aminte de răsplata jertfei patriotice!). A trecut de mult timpul lui *Bună țară – rea tocmeală*, care proba o altă înțelegere!

Patriotismul! Vorbe de clacă, cu trimitere în direcții opuse: atitudine de responsabilitate, de... bla-bla-bla... față de patrie și bobor, știți dumneavoastră de cine promovată, monedă calpă, de ieri și de azi; regretul amar de a aparține unui popor incapabil să înțeleagă frumusețea de ieri și de astăzi a acestei sfinte țări, pe care o pot înțelege doar cei cu tenul subțire, care s-au adăpat de la fîntîna spiritualității apusene și cărora contactul cu România, asociată aproape obligatoriu cu epitetul *mioritică*, cu comportamente ce probează proasta educație a românilor fără acces la educație le provoacă repulsii fizice, invitîndu-i să părăsească terenul cît mai repede, adăugînd încă un regret: că acest mirific teritoriu este ocupat de asemenea popor. Restul? Păi nu circulă de multă vreme zicala *cine-i harnic și muncește ori e prost, ori nu gîndește?!*

Dădurăm peste altă valoare, munca. Cea care, zice-se, l-a făcut pe om OM. Multe manuale puneau întreg conținutul sub semnul dictonului latin *labor omnia vincit improbus* („munca stăruitoare învinge toate relele“), cultivînd ideea că munca asigură bunăstare individului și prosperitate țării. Dar cine mai poate fi de acord cu H. Bergson că prin munca noastră scoatem mult din pușin, ceva din nimic și adăugăm neîncetat la ceea ce era bogăție în lume, cînd cultul muncii a fost decapitat și înlocuit de condamnabila dependență de muncă?! →

GHEORGHE MOLDOVEANU

Și, totuși, valorile menționate există, oricât ar fi ele subminate de realități din practica socială. Există, pentru că fără muncă, dacă nu reducem totul la munca fizică, societatea nu numai că ar stagna, ci s-ar risipi. Există Țara, nu ca o întindere de pământ, ci ca o entitate spirituală. Cine nu crede să citească mesajul pus de hackerii români pe site-ul britanic Daily Telegraph ca „strigăt al întregului popor român”, împotriva unor afirmații considerate înjositoare: „Ne-am săturat să vedem cum niște gunoaie ca voi încearcă să își bată joc de țara noastră. Să ne creați o imagine cu totul alta față de cea reală [...]”. Eroii patriei noastre nu vor muri niciodată! Vrem să nu se uite CINE l-a vărsat [sîngele] pentru ca România să existe astăzi pe hartă, să le amintim copiilor și nepoților noștri, să îi respectăm cu onoarea cuvenită“. Nu place limbajul?! Dar ei l-au vrut dur, pe măsura indignării lor. Și, la toată urma, e mai frumos *Românie – plai cu boi*, creație „intelectuală“, care ne-a amuzat, așezîndu-ne pe treapta unde autorul se simte bine?!

Avem și altfel de valori, creatorii de valori, deveniți simboluri pentru spiritualitatea românească. Și acestea sînt subiective; monumentul fiecăruia e făcut de fiecare dată din ape curgătoare ale sufletului propriu, cum bine spunea Eminescu despre Shakespeare: *Ca Dumnezeu, te-arăți în mii de fețe / Și-nveți ce-un ev nu poate să te-nvețe*. Forța unor astfel de valori, modele, asupra semenilor întrece imaginația obișnuită, conducînd la încredere nelimitată în capacitatea acestora; *Greșind cu tine*, spune din nou Eminescu, *chiar iubesc greșala: / S-aduc cu tine-mi este toată fala*. Și, cu toate acestea, chiar aceste modele ajung să fie contestate, căci subiectivismul nu dispăre din judecarea valorii. Apoi valoarea absolută există doar în cer, fiecare pămîntean avînd limite sale.

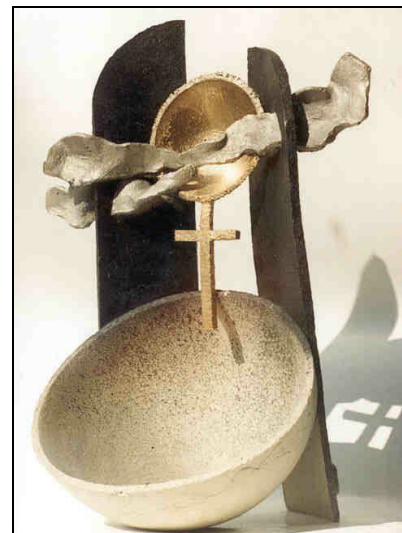
La noi se pare că a existat și continuă să existe o preocupare aparte în această direcție, a demolării. Aici ne-am demonstrat personalitatea, iar după 1990 am dezvoltat chiar un cult al demolării. Cîte personalități ale culturii românești, nu numai din perioada comunistă, au scăpat acestei preocupări? Să luăm în considerație întii încercările de a demonstra că unii scriitori sînt mai importanți prin opera rămasă în manuscris decît cea

publicată, punînd în cumpănă nu numai discernămîntul criticii anterioare, ci chiar capacitatea autorilor de a-și aprecia propria creație. În alte cazuri, s-a contestat valoarea operei din cauza aderenței autorului la o anume doctrină politică; numai după intervenția categorică a lui Ștefan Augustin Doinaș virulența atacurilor împotriva lui Sadoveanu după 1990 s-a mai temperat¹. Suficient exemplu. Ba chiar a existat încercarea de a se cere un fel de trecere cu buretele peste perioada 1947 – 1989, un alt fel de genocid cultural; asta ar fi însemnat că noi în acea perioadă eram scoși din istorie.

În ultimii ani s-a abordat cam mult lozinca *singura soluție – înc-o revoluție*. Necunoscătorii cred că e o invenție a anilor din urmă, dar, de fapt, este o continuare a atmosferei din societatea comunistă, care făcea totul pentru păstrarea vigilenței revoluționare, necesară pentru dispariția urmelor trecutului și construirea noii societăți. La începutul revoluției culturale, discursul proletarului lui Eminescu prezenta modelul unei astfel de distrugerii, care îngrozea toată lumea. Mă tem că noi am dezvoltat această moștenire de a demola, fără însă a ne propune să dezvoltăm ceva.

Demolăm fizic, fabrici, uzine, combinate, fără a pune în loc ceva, măcar pe măsură. În cele mai bune cazuri au apărut hipermarketuri. Ce nu demolăm abandonăm, și într-un caz și în celălalt punînd la dispoziția oamenilor de acțiune terenul necesar.

Demolăm moral. Pe oricine, cu speranța că locul rămas liber pe soclu va fi destinat demolatorului. Orice, cu dorința de a înlocui durabilul cu perisabilul, care poate aduce servicii pentru serviciu. NOUL trebuie să-și ocupe dreptul, pentru că de aia e nou. Un exemplu banal: de o vreme, care trece însă și în vechiul regim politic, se vorbește despre necesitatea promovării muzicii tinere. Ce e aia muzică tînără?! Afară de faptul că e nouă?! Muzica a fost totdeauna tînără și așa va fi mereu, deci muzica ori e tînără și e muzică, ori nu e tînără și nu e muzică, pentru că muzica nu poate trăi fără acest atribut, definitoriu. Să promovezi o piesă muzicală numai pentru că cel (cea) care o cîntă se

manifestă pe scenă oligofrenic, cu mișcări dezarticulate, dacă nu obsce-ne?! Acum vreo două sute de ani cineva spunea că nu putem rămîne veșnic la frunză verde, ceea ce e foarte adevărat, dar muzica poate fi înlocuită doar de muzică, nu de altceva. Și, slavă Domnului, nu ducem lipsă de muzică. Să facem ceva mai mult pentru muzică. Să construim.

De ce am construi?! Ca să construiești, trebuie să ai convingerea că ceea ce-ți propui va rezista o vreme, că nu vine mîine înc-o revoluție, care să transforme totul în nimic. Nu contestă nimeni rolul revoluției (nici măcar pe al lovituției!) sau pe al demolării, dar construcția pretinde continuitate. Nu inerție! Se spune că timpul vindecă rănille, dar pentru asta el însuși are nevoie de timp. Orice are nevoie de timp pentru a-și proba valoarea (mai ales cînd aceasta își depășește timpul), importanța, eficiența, eficacitatea, prețul etc. Orice creator de valori, fie ele și banale, trebuie să aibă speranța că întreprinderea lui are un minimum de șanse pentru a reuși. Altfel va renunța. Dacă țăranul nu și-a pus porumbul pînă în mai, nu-l mai pune. Ar fi inutil. Va da altă folosință ogorului? Poate. Nu e o valoare porumbul lui? Poate. Am aflat de la un ministru al agriculturii că și așa noi cultivăm prea mari suprafețe de pământ. Dar pentru țăranul acela pămîntul e o valoare, căci e condiția existenței lui, nu pecuniară, căci aceasta i-ar putea fi recompensată de Măria-sa Statul, ci morală, căci își desfășoară viața după ciclurile porumbului, e ceasul lui biologic.

Se pare că nu e prea convingător exemplul meu cu țăranul, că țăranul nu mai e cel pe care îl știam eu. Dar

¹ Apăruse mai înainte un minunat studiu al lui Al. Paleologu cu extrem de convingătoare explicații ale evoluției prozei sadoveniene

eu vorbesc de țăranul-țăran, care-și respectă statutul și condiția de țăran, trăiește din seva pământului și sudoarea trupului său. Să schimbăm, totuși; să luăm cazul profesorului, pe care îl cunosc ceva mai bine. Formarea unui profesor bun durează ani și ani. Și nu chiar toți ajung să fie profesori adevărați, depășind stadiul de funcționar bun la toate (într-o emisiune TV moderată se arăta total contrariat că poate gândi cineva la reformarea¹ învățământului cu cadre didactice a căror vechime la catedră depășește 20 de ani!). Chiar admitând că la terminarea facultății cunoaște întreaga materie din programa de învățământ, fapt puțin probabil, punerea în valoare a noțiunilor, conceptelor, ideilor promovate presupune un lung proces de adaptare, mereu optimizat, nicicând încheiat. Dar dacă de la an la an se schimbă materia, se restructurează, se scot sau se introduc capitole...

Lumea întreagă ca și orice domeniu de activitate e un continuum, pe care noi îl tranșăm în felii, din considerente practice și didactice, ca să poată fi abordat secvențial pentru o mai lesnicioasă cuprindere. Cineva spunea că și luna poate fi mîncată, dacă o desfacem în felii, ca pe un măr. Cîte domenii de activitate își reclamă ca obiect de studiu omul? Care e mai important?! Fiecare oferă imagini secvențiale, iar elevul ajunge să nu poată pune alături imaginile, pentru refacerea întregului, cea mai mare minune a lumii. Învăță la matematică despre factorul comun, cu care ar trebui să opereze pe terenul unei discipline de învățământ, extinzînd apoi la celelalte discipline, înrudite sau nu. Scoaterea unui capitol dintr-un manual (din programă) nu descongesează programa, cu se crede, ci complică; fiecare capitol cuprinde cunoștințe pe care se construiește în celelalte, iar eliminarea lui șubrezește baza de construcție. Este de apreciat profesorul care aplică fără murmur cerința venită de SUS? Lui îi lipsește imaginea globală a cunoștințelor pe

care trebuie să le dețină elevul. Este ca și cum am vrea să înțelegem ce s-a petrecut în 1989, bazîndu-ne numai pe ce am văzut la televiziune.

Se abordează astăzi educația sexuală încă de la grădiniță, ca un capitol distinct, rupt de cunoștințele despre om și natură și de cele de igienă, cum era pînă mai anțărț. Privește, însă, în primul rînd, igiena organelor sexuale, cum e și normal, ca atare e o problemă de igienă și ar trebui taxată și abordată ca atare. Cei nechemați percep omul ca un ansamblu de componente autonome. Dar una e cînd capul face, capul trage (fiecare pe conta lui!), alta e cînd părinții mîncă aguridă și copiii li se strepezesc dinții (unii fac programa, alții se străduiesc să facă agurida comestibilă, să nu strepezească dinții copiilor). Și cînd te gîndești că cineva afirma o vreme în urmă că o acțiune poate fi justificată numai prin raportare la o anumită tablă de valori. Asta trebuie să fie prima.

Oricît am vrea să o ocolim, întrebarea dacă învățământul românesc actual reprezintă sau nu o valoare vine de la sine. Mai complicat va fi cu răspunsul. Imaginea creată în ultimii ani în mass-media este nu defavorabilă, ci catastrofală. Imaginea creată în afara granițelor de produse ale școlii românești plecate acolo pentru a-și pune în evidență valoarea (concursuri) sau pentru valorificarea cunoștințelor prin punerea lor în practică (continuarea/ completarea studiilor sau ocuparea unui loc de muncă) – cel puțin bună. E o dilemă, cu explicațiile ei. Dincolo de toate, încercarea de a repune bacalaureatul în drepturile lui, pentru a se bucura de valoarea ce i se cuvine, este de toată lauda. Numai de ar ține. Depinde și de Ai de Sus, dar depinde și de fiecare slujitor al catedrei. De valoarea fiecăruia. Să ne amintim de o cugetare a lui Eminescu: viața nu plătește nimic, dacă nu vom face noi ca ea să prețuiască ceva.

În orice moment al ei, societatea adaugă noi valori celor moștenite. Aflăm azi despre succese ale medicinei și tehnicii românești, ale muzicii și ale sportului românesc etc. Atunci apare întrebarea de ce se afirmă că nu avem valori? Sînt două elemente de luat în calcul: criteriul valorii; popularizarea, valorificarea valorii.

Adevărata valoare are nevoie pentru a se impune de un martor

incontestabil, timpul. Dintre cei ce bat la porțile afirmării ies în lumină întii cei ce sînt în pas cu cerințele imediate ale societății, care ajung personalități de o zi, o lună, un an, vipurile. Exemple ne furnizează zilnic mass-media, veșnic preocupată de noi lansări. Importantă este nu valoarea, ci posibilitatea de a face valuri, de a atrage atenția. Un sportiv produce un val imens cînd obține la o ediție a olimpiadei cîteva medalii de aur. Nu luăm în calcul talentul și munca lui pentru obținerea performanței. Vom constata doar că are nevoie de alți patru ani pentru a mai face val, iar dacă atunci cîștigă numai o medalie de aur e o deziluzie. E altceva cînd apari într-un show TV, pentru că ai fost văzut(ă) împreună cu..., și ți se cere părerea despre cutare și cutare, chiar dacă habar nu ai despre ce se vorbește. Te bagi ca morcovul în toate supele. Ai devenit vip și o bună bucată de vreme ești vip. Nu contează că primul lasă în urma lui o diră de lumină pentru cei dornici de afirmare în domeniu, iar al doilea a dispărut în ceață precum apăruse.

Lumea este intoxicată de vipuri și nu vede valorile. Profesorul de la Jean Monnet putea ajunge o valoare, dar nu prea ar fi știut lumea de el. A ajuns vip, căci și-a dorit să ajungă vip printre elevi. Despre cîți profesori valoroși de la același liceu se discută ceva?! Nu vor fi fiind?! Renumele liceului este dat numai de faptul că acolo învață copiii nu știu cui, care nu sînt deloc interesați să fie încadrat liceul cu profesori valoroși?!

Rămîne un lucru stabil: avem valori. Ba chiar, prin anumite instituții, le cultivăm, în anumite limite „stabilite de lege“. Mai rău stăm cu stimularea și promovarea lor, de aceea se creează imaginea falsă că nu știm ce să facem cu ele. Și așa pleacă din țară sumedenie; dacă i-am și conștientiza că sînt valori, ar fi rău de tot: fie ar emite pretenții pe care Măria-sa Statul nu le-ar putea satisface, fie ar pleca și mai mulți. Așa noi știm că avem valori, dar tăcem chitic, să nu afle cei de dincolo de granițe și să-i momească folosindu-se de mijloace nepermise, cum ar fi cîștigul pecuniar, iar apoi să-i desființeze ca valori. Chestia cu vipurile în mass-media e o abureală ca să nu tînjască străinătatea după valorile noastre. Vipuri au și ei. Or fi avînd și valori, dar sînt ale lor.

¹ În loc de *reformă* eu folosesc termenul *remodelare*. De ani și ani se trudesesc autoritățile să scoată învățământul la reformă și nu reușesc; opoziția dascălilor e constructivă și reușesc să-l țină în funcțiune. Remodelarea presupune nu revoluție, ci reconstrucție, într-un proces sistemic, care a început împreună și se va termina împreună cu procesul în sine.

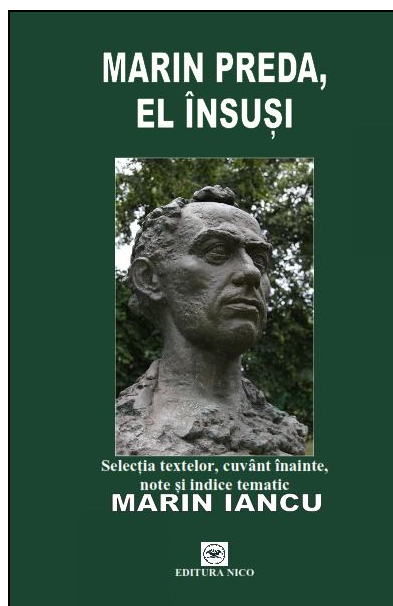
Cronica literară

Un autoportret în palimpsest sau semiotica scriitorului trăitor în comunism

Rod al unui efort cărturăresc sisific, noua carte consacrată de Marin Iancu gândirii aforistice a lui Marin Preda îl înscrie pe autorul trilogiei **Cel mai iubit dintre pământeni** într-o familie de spirite ce reconfirmă geniul românilor și excepția „*de la regula generală de a nu gândi*”, cum ar fi scris cu ironie sarcastică poetul Paul Valéry. Am în vedere personalități aparținând celor mai diverse domenii, de la Dimitrie Cantemir, Eminescu, Cioran, Vasile Pârvan, Dimitrie Gusti, Noica, Eliade, Mircea Vulcănescu, A.D. Xenopol, Lucian Blaga, Grigore Moisil, C. Rădulescu-Motru, G. Călinescu ș.a., care, împreună cu Marin Preda, susțin ideea lesne de verificat, că aforistica autohtonă nu este cu nimic mai prejos decât cea cultivată de un Pascal, Shakespeare, Goethe, Rochefoucauld, Avicena, Leonardo da Vinci, Lessing, Voltaire, Bernard Shaw, Hegel, Hugo ș.a.

Intenția profesorului dr. **Marin Iancu** (vezi de același autor, **Marin Preda – Reflecții, Amintiri, Confesiuni**, Cuvânt înainte de Eugen Negrici, Editura Academiei Române, București, 2010) pare să fie însă alta. Spun *pare*, pentru că, se știe, o carte trăiește nu prin ceea ce a intenționat Autorul, ci prin ceea ce vede în ea Cititorul. Iar noi, noi cititorii, nu vedem altceva din (ne)fericire decât „*figura spiritului nostru. Act clar de narcisism*”, cum ar spune Ion Barbu. Desigur criticul și istoricul Marin Iancu știe toate acestea încă din vremea studenției, încât pentru a-l cuceri pe Măria Sa Cititorul îi oferă gratis (gratuitatea artei și a filosofiei) un titlu procustian, interogativ și dubitativ: **Marin Preda, el însuși**, ce-l determină pe lector să-și mențină spiritul într-o „*stare de veghe*” și să-l caute pe adevăratul Preda, cel ce se ascunde în disconfortul „*castelului de gheață*” al gândirii.

Prizonier al celor spuse/scrise în cele peste 2200 de glose selectate din întreaga Operă, ordonate tematic și distribuite alfabetic de cercetătorul M.I. (admirabilă acribia filologică și sapiențială a istoricului literar), cuge-

tătorul Marin Preda, aflat într-un război total cu *era ticăloșilor*, a știut că adevărata noastră identitate locuiește, confortabil și pentru eternitate, în *Cuvânt*, mijloc imperfect de comunicare, dar perfect pentru a ne ascunde gândurilor profunde pentru totdeauna. Să fie oare acel „*el însuși*” din acest titlu procustian și incitant, un avertisment că orice om și, cu atât mai mult, un scriitor, este incognoscibil? Da, dacă ne raportăm la cele văzute. Nu, dacă insistăm pe cele nevăzute. Împătımirea criticului și a istoricului literar Marin Iancu de a se/ne pătrunde de aventura spirituală, de filosofia, de spiritul interogativ și de spectacolul ideatic din **Opera** predistă cucerește, în primul rând, cititorul care visează la un **stat cultural/noocratic**, în care să primeze **spiritul** și nu **politicul**, deși el poate fi contrazis imediat de Cioran, care era convins că „*nu există neam care să fi atins universalitatea prin forța spiritului*”. Altfel spus, în lipsa **puterii**, forța spiritului eșuează. Reciproca ni se pare la fel de adevărată.

Desigur, **Reflecțiile** prediste nu se află într-o polemică ireconciliabilă cu cele ale trăiriștilor/gândiriștilor (Lucian Blaga, Cioran, Noica, Eliade, Mircea Vulcănescu, Nichifor Crainic ș.a.), ci mai curând într-o potențială complementaritate. Aforismele prediste sunt **deschise**, nu au în ele „*ceva canonic încheiat, ca Biblia*” (L.B.). Tocmai această deschidere a gândirii aforistice spre sfera literaturii de idei, asigură actualitatea **Operei** lui Marin Preda, și-i îndeamnă pe

cititori acestei cărți sapiențiale, nu numai la meditație, ci și la lectura integrală a scrierilor prediste, din care Marin Iancu a selectat cu un altruism de tip renescentist, dar și cu un *grano de salis*, reflecțiile și a configurat din ele o Idee comună: omul etern și universul său spiritual-moral nu poate fi îngenuncheat de niciun sistem totalitar.

Toate reflecțiile prediste (maxima, sentința, apoftegma, aforismul, cugetarea) privind condiția umană, atestă un spirit de observație înnăscut și o cunoaștere a sufletului omenesc în toată complexitatea lui. Caracterul de axiomă, de viziune asupra lumii universal acceptată, nu exclude teza că reflecțiile trebuie apreciate și în contextul perioadei de regim totalitar, în care autorul **Delirului** a fost predestinat să-și trăiască *viața ca o pradă*.

Paradoxul, așa cum l-a definit Blaga – „*strigătul imposibil pe care-l scoate inefabilul când îl împingi până la paroxism*” – conferă reflecțiilor prediste o profunzime poetico-filosofică născută din (co)relația cuvânt-tăcere. Cititorul său nu trebuie să uite aserțiunea lui M. Heidegger: „*Tăcerea este modalitatea autentică a cuvântului*”, tocmai pentru a intui moromețianismul, stare de spirit născută din viziunea noocratică asupra lumii, aflată în dialog activ, cu satul metafizic românesc teoretizat, mitizat și eternizat de Mircea Vulcănescu, dar și cu metafizica realului, atât de scumpă lui Ilie Moromete/Marin Preda și consătenilor săi din Siliștea Gumești.

Spiritul contradicției, plăcerea paradoxului (definit blagian), tăcerea dintre cuvinte și tăcerea din cuvinte, un înnăscut simț al arhitecturii și echilibrului mijloacelor de expresie, convingerea că „*arta este un fel de religie*”, absurditatea epocii în care a trăit, solidaritatea „*cu cei ce scriu*” (astăzi pe cale de dispariție!), războiul de gherilă cu abjecția umană, riscul supliciuului public „*sau al morții prin mână de om*”, voința sisifică de „*a-și păstra nealterat spiritul, pentru a-l salva de degradare și a-l proteja în fața agresiunilor istoriei și ale destinului*” (M.I.), refuzul compromisului cu ideile/principiile, arta de a se adresa în același timp interlocutorului și sieși, relația aproape sacramentală cu scriitorii, →

PETRE ISACHI

precum Faulkner, Balzac, Tolstoi, Shakespeare, Stendhal, Melville, Sadoveanu, Dickens, Ibsen, Joyce, Proust, Musil, Kafka, Gide, Camus, Cervantes, Rabelais, Zola, Anatole France, Flaubert, Hugo, Italo Svevo, Slavici, Turgheniev, Gogol, Sartre, Soljenițin, H.P. Bengescu, G. Călinescu, Saul Below, Malcolm Lowry, Strindberg, Pasternack, Cehov ș.a., i-au determinat con-substanțial aura sapiențială și inefabilul dubitativ al reflecțiilor.

Spiritul antidogmatic predist, născut din groaza lăuntrică de abisul dezumanizării (cultivat diabolic în „*era ticăloșilor*” și continuat mefistofelic, în prezent), dar și din voința secretă a lui Marin Preda de a se elibera de bovarism, donquijotism și alte *-isme* ce colorează proteic autoportretul în palimpsest (acel „*el însuși*”) nuanțat în cele peste 2200 de reflecții în care iubitorii de sapiențialitate (re)concep metafizica (mai precis semiotica) scriitorului trăitor în comunism, născut cu o voință schopenhaueriană, bine mascată de o „*absență*”/somnolență caracteristică artistului cu vocația delimitării, cu o „*privire albită*”, pătrunsă de respectul absolut față de adevăr și străbătută de premoniția unui rău fatal, de ideea că „*era ticăloșilor*” s-a instalat definitiv în România. De aici, probabil, filosofia evadării în intemporalul din noi, spiritul polemic acuzator, neliniștea metafizică, gnoza atipică, voința de a se desprinde de sub tirania înaintașilor, pe care în mod paradoxal îi diviniza, predispoziția de a colporta interludii anecdotice semnificative, de a se lupta labișian, cu inerția, de a vedea kafkian, în viață, absurdul, și de a se construi, după modelul Meșterului Manole, pe sine.

Nu a încetat niciodată să observe, cu luciditate și consternare, căderea în bestialitate a „*omului, nou*”, cameleonismul „*spiritului primar agresiv*” al „*bezmeticului*” ce vrea/dorește *puterea* cu orice preț și cultivă în relațiile dintre oameni, resentimentul, ura, teroarea. În autoportretul proteic al însinguratului care a scris cu egală încrâncenare moromețiană, **Viața ca o pradă, Moromeții vol. I-II, Delirul, Marele singuratic** etc., configurat de **Reflecțiile** autorului lui Victor Petrini, selectate cu o voință de invidiat de Marin Iancu, reiterează și

nuanțează ideea că adevărații dușmani ai celor ce scriu „*se cheamă incultura, lipsa de talent sau de scrupul, improbitate, servilism, lene, oportunism, invidii, demagogie și cele de aceeași tagmă*”.

Excesiva gentilețe față de idei, altruismul, efortul de a se autodepăși, iubirea nemăsurată față de tatăl său, credința „*că nu totul s-a dus dracului*”, instinctul maioreșcian al eternității valorilor, mitul iubirii nedespărțit de valorile spiritului i-au creat fondul de mare liniște interioară, convingerea că „*nu există niciun titlu mai presus de acela de scriitor*”, certitudinea că în datele ei fundamentale literatura nu poate fi schimbată de niciun regim politic, asumarea condiției de contestat (*l'idiot de la famille*) și a stării, paradoxal plutitoare, de beție existențială/sartreiană, ce-i unicizează figura interioară, toate și fiecare îl determină pe cititor să-l caute pe Marin Preda, nu în datele biografice, ci „*după legile romanului*”, în gândirea poetică, filosofică, politică, religioasă, istorică etc.

Plăcerea estetică de a medita, simplitatea francă, inteligența lucidă și șarmantă, îndoiala metodică, ironia caragialiană, convingerea eminesciană că „*toate-s vechi și nouă toate*” întregesc autoportretul în palimpsest al scriitorului de tip tolstoian, pentru care „*lumea n-ar fi atât de greu de suportat, dacă n-ar fi împănată cu*

proști”.

Reflecțiile, selectate cu spirit de sacrificiu, plăcere estetică/filosofică și voință sisifică de profesorul de elită Marin Iancu, configurează poliedric și polisemantic semiotica unui scriitor de referință al literaturii europene ce a trăit în comunism (sunt convins de acest lucru), pentru care „*conștiința pură, ultima esență a universului, nu e dublă și nu se scindează*” nici măcar atunci când se află într-o situație limită.

A-i revela, atât cât se poate revela prin cuvânt, daimonul, sapiențialitatea, caracterul, geniul artistic, omul interior inconfundabil și inimitabil, zădărnicia luptei cu sfânta prostie etc., pe scurt, portretul proteic în palimpsest al lui Marin Preda este un act de cultură necesar într-un prezent contaminat de abjecție, absurditate, agresivitate și în care compromisul cu ideile este la ordinea zilei.

Ceea ce reușește adiacent Marin Iancu să impună prin volumul **Marin Preda, el însuși**, Editura Nico, 2013, cuprinde cunoscuta maximă a lui P.Ch. Laclous: „*Omul nu e perfect nici într-un fel, nici într-altul, nici în rău, nici în bine. Ticălosul are virtuțile lui, după cum omul cinstit are slăbiciunile sale.*” Poate în această oglindă ar trebui să ne privim mai cu atenție...

Oricum învățăm de la Marin Preda că înțelepciunea este o stare de război. Ca să trăiești înțelept ai întotdeauna de dus o luptă cu tine însuși. Apoi, cu lumea.

Autorul trilogiei **Cel mai iubit dintre pământeni** se întâlnește în definiția omului, cu M. de Unamuno, ce era convins că *scoatem din noi înșine, la fel de bine, pe tiran și pe sclav, pe criminal și pe sfânt, pe Cain și pe Abel*. În fond, nu aceasta este libertatea?

Trăim etern drama opțiunii. Alternativele creează labirintul. Firul Ariadnei nu-l poate avea decât Teseu. Aceasta pare să nu fi înțeles Marin Preda...

Cât despre Marin Iancu... El identifică Opera lui Preda cu Ariadna, de care s-a îndrăgostit necondiționat, spre deosebire de Teseu.

Probabil cu această nouă carte luminează pentru Cititorul de elită Firul Ariadnei din labirintul scriiturii prediste.

DESPRE „STAREA DE NELINIȘTE A UNUI OM”

Recent, la Editura Nico din Târgu-Mureș, sub semnătura lui Marin Iancu, a văzut lumina tiparului volumul *Marin Preda, el însuși* (2013), care este o reluare a ideii din care se nascuse opul din 2010 (*Marin Preda – Reflecții, amintiri, confesiuni*, Editura Academiei), care, la rându-i, era, într-un fel, continuarea demersului din 1981 al lui Eugen Simion din volumul antologic „Timpul nu a mai avut răbdare”. Marin Iancu renunță însă acum la **addenda** și la alte informații lipsite de relevanță, în cazul de față (arborele genealogic ori horoscopul romancierului) și adaugă noi intrări, a căror lipsă, în precedenta lucrare, fusese semnalată printre neîmpliniri. Este vorba, în primul rând, de introducerea în bibliografia lucrării, cu revizuirii semnificative, de valorificarea *Jurnalului intim. Carnete de atelier*, din care antologatorul a selectat aproximativ 200 de reflecții, ce vin să-i susțină intenția de a realiza un portret „prin el însuși”/par lui même al lui Preda.

Să fi ținut cont Marin Iancu de cuvintele lui Preda: „Este imposibil de făcut o delimitare între viața imaginată creată și exprimată într-o carte și cea trăită de scriitor” (*Convorbiri cu Marin Preda*)? Cu siguranță, de vreme ce „și-a asumat riscul” (conform Nicolae Oprea, v. coperta a IV-a) și a optat, eludând această delimitare, pentru o selecție operată atât asupra textelor nonficționale (jurnal, interviu, opinie publicistică, epistolar, confesiune, eseu), cât și asupra textelor ficționale (spațiul romanesc ocupând prim-planul interesului) de unde preia reflecții fie din discursul personajelor, fie din cel al vocii narative, atrăgându-și astfel reproșul necunoașterii sau ignorării „condiției ficțiunii”, precum și a faptului că „replicile personajelor funcționează doar în interiorul sistemului de convenții artistice ale romanului” (v. Răzvan Voncu, „România literară”, nr. 11/2011). Dar nu zicea Preda că „artistul nu face decât să se proiecteze prin el însuși, prin altcineva, printr-un om [...] sau prin mai mulți oameni, prin familie, sau printr-o colectivitate umană”...

(*Creație și morală*)? La care am mai adăuga o precizare. Să nu uităm că Marin Iancu este, în primul rând, dascăl! De aici, probabil, nevoia/reflexul de sistematizare didactică, de etichetare, de înscriere într-un canon a operei și a autorului. Ne-o demonstrase încă de la elaborarea *Dicționarului de personaje*, alcătuit împreună cu Andreea Vlădescu în 1995. O mai probează o dată, în 2010, anul în care îi apare lucrarea *Marin Preda – Reflecții, amintiri, confesiuni*, ce a cunoscut o ostilă critică de întâmpinare în „România literară”. Nu opțiunile istoric literar, nici ale criticului au prioritate în întocmirea acestui inventar de reflecții, cugetări, sentințe, adagii, aforisme, apoftegme, maxime, ci pedagogul, prin definiție, dispunând de o gândire sistematizată și înclinație moralistă.

A intenționat Marin Iancu să facă din Preda un filosof, în vreme ce silișteanul nu a fost decât, vorba lui Bedros Horasangian, „un moralist pudic din clasa lui Camus”? Doar dacă dăm termenului același înțeles, pe care îl folosim atunci când îl categorisim pe Ilie Moromete, de „individ gânditor”, al cărui „drept cel mai sacru” constă în a-și „spune părerea” „în mijlocul semenilor” săi. Personal, îmi imaginez o virtuală poiană a lui Iocan unde s-au adunat Marin Preda-omul și Marin Preda-scriitorul, multiplicat în personajele sale, într-o scenă puternic dramatizată și mediatizată: „Se poate o izbândă mai mare pentru un scriitor decât aceea de a-și popula plaiurile cu sufletul său?” (*Creație și morală*).

De fapt, antologatorul însuși își precizează poziția în „Notă asupra ediției” – a adunat o suită de „**observații morale** și de reflecții [ce] relevă larga disponibilitate a prozatorului de a pune în discuție, sub

semnul unui șir de interogații lumea, viața, logosul ca ontologie și morală a creației” [s.n.], iar „pluralitatea ideilor [...] reflectă starea de neliniște a unui om în efortul, aproape disperat, de a-și păstra nealterat spiritul, pentru a-l salva de degradare și a-l proteja în fața agresiunilor istoriei și ale destinului”.

Desigur, i se pot imputa multe cărții lui Marin Iancu, oricând se va ridica o voce care să clameze lipsa nu știu cărui termen ori prezența altuia, selecția nesemnificativă ori abuzivă, ignorarea cutărei perspective, lipsa originalității ș.a.m.d. Poate fi pusă în discuție însăși moralitatea lui Marin Preda – să ne amintim că în „Viața ca o pradă” susține că a citit, prin 1937-1938, „Discursul despre metodă” al lui Descartes, ce nu era tradus la acea oră, iar cunoașterea limbii franceze era sublimă, dar lipsa cu desăvârșire *monșerului*, tot așa cum nu e sigur dacă a terminat vreodată acea Școală de învățători... Însă marele și principalul merit al lucrării (a cărei elaborare – să o recunoaștem – a implicat un imens volum de muncă, răbdare, un deosebit simț al ordinii, tenacitate) rezidă, după opinia mea, în faptul că readeuce în atenția publicului opera lui Marin Preda, intrată, în ultima perioadă, ca multe alte creații, în conul de umbră al biograficului (să nu uităm revizuirile cerute, vreme de 14 ani, de la Ion Negoitescu până la George Geacăr) ori al... invidiei (resort al pretinselor revizuirii clamate de Gh. Grigurcu ori Alexandru George), chiar dacă, în cazul silișteanului, poziția acestuia în comunism, din care, e drept, n-au lipsit compromisurile și nici comportamentul abuziv, nu justifică ostilitatea devastatoare de care a avut parte după 1989, cu nedorite repercusiuni asupra unei opere ce-și păstrează, totuși, zonele de maxim interes, în aria esteticului și a atitudinii etice. Câți dintre intransigenții de azi i-ar fi replicat lui Nicolae Ceaușescu, așa cum a făcut-o Marin Preda, în 1972: „Dacă reintroduceți realismul socialist, eu, Marin Preda, mă sinucid!”?

Iar dacă lucrarea lui Marin Iancu va stârni curiozitatea lecturii, la cei foarte tineri, ori nevoia unor dezbateri, la cei maturi, cartea – cu bunele și cu mai puțin bunele ei – își va fi atins scopul.

RODICA LĂZĂRESCU

Căderi în oglinda cerului

Aurel Pop¹ își asumă căderile într-o lume a căderilor.

Volumul de versuri *Taina căderilor*², aduce imnul celui aplecat în rugăciune... Pasionat de literatură, editor, redactor de revistă literară, activ în perimetrul culturii, simte nevoia să strige în pustia căderilor de tot felul, să lase un semn pentru cei care simt că se întâmplă un eveniment important pentru generația aceasta. Poetul a lucrat asupra volumului de versuri, l-a trecut prin mai multe stadii, atent la inima cititorului, temător pentru păcatul scrisului în cetate, a scrisului ca acid, ca magmă...

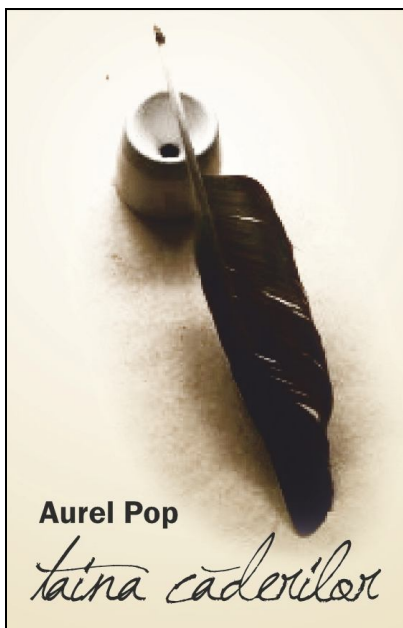
E o distanțare în **univers**, lumea se depărtează de lume, cuvântul cade și el în oameni, greu, picătură de mercur, inevitabilă... E de remarcat faptul că poetul își asumă căderile, o face cu exactitate, cu atenție. Poate de nesuportat este căderea cuvântului, vestită de păsări, de cântatul cocoșului, în dimineața specială a istoriei, de **geneza** care e prezentă în lucruri, în oameni, în poeme...

Deși lumea comunică încontinuu, mesajul este pierdut în univers, o zbatere, o cădere prin mesaj: „Am intrat pe Messenger / Și-am bârfit / Cu gura până la cer / Spre infinit” (**Bârfă virtuală**).

Alunecarea aceasta pune o presiune pe ființă, presiune aproape de nesuportat, omul pare a găsi locul

¹ **Aurel Pop**. (n. 22 noiembrie 1949, Cetățele, jud. Maramureș), doctorand, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române – filiala Cluj-Napoca, redactor-șef al revistei literare „Citadela”, directorul editurii „Citadela”. Membru al Uniunii Scriitorilor din România. *Taina căderilor*, volum în curs de publicare la data redactării prezentului text.

² **Cărți publicate**: *Pelerinaj de secesiune* – poeme, (2004); *Calvarul cuvintelor* – poeme (2006); *Sonete din regatul disperării* – sonete (2007); *La hanul verbelor* – critică literară (2008); *“Cuvinte dintr-un noian de vorbe”* – interviuri, (2009); *Semne dintr-un trunchi de cuvânt* – poeme (2009); *Ion Burnar: schiță monografică* – studiu monografic (2010); *Deschideri confesive* – interviuri (2011); *Eternitate prin poezie* – antologie (2012); *Rezistența țărănească anticomunistă din perioada colectivizării în județul Satu Mare* – studiu istoric (2012).

unde se simte protejat: în fenomenul Iisus, în faptele care salvează, dau speranță, aduc iubire, magnetul credinței. Tot mai mult Iisus pare locul unde căderea înseamnă altceva, sunt simboluri evanghelice în volumul autorului, semne biblice, lucrurile care dau densitate și lumină vieții: crucea, paharul cu vin, trădarea, predestinarea. Aurel Pop și le asumă, le încrustează în poeme, le dă echilibru prin taină, prin armonia miracolului.

În lume, sărbătorile au ceva straniu, lucrurile nu se leagă, e o distanță între colind și oameni, colindul nu-și mai are sensul într-o lume în care comunicarea e fracturată de stările moderne ale societății.

„La porți bunicii așteaptă degeaba / Felicitările sunt trimise pe net / Prin cont deschis pe facebook / Pentru toți cei rămași acasă un set // E trist, nimic n-a mai rămas / Nici dor de țară, nici credință / O noaptea de Crăciun fără colinzi / Și colindători în suferință” (**Crăciun fără colinzi**).

Limbajul e frust, dar adevărul despre noi are ceva din marile drame ale lumii, fără sărbători, lumea e mai săracă, pustie, pietrele de aducere aminte au dispărut...

Poemul e mesajul direct, biruința asupra vremurilor: „**Ascultați și priviți-l / Acum Judecați-mi poemul / Oricum**” (**Biruința**).

Nunta, simbolul bucuriei în lume, e atinsă de isterie, isteria lipsei de dragoste, în biserică lumea cântă, în umbre ea, mireasa, plânge cumva, poetul nu o spune, dar se înțelege, miracolul lumii s-a stins...

În poemul **Uite așa**, Aurel Pop prinde esența noului om, se reia un ritual vechi sub alte semne, e o naștere din suferință, fără durere, oarbă, de parcă oamenii și-au pierdut timpul între două epoci: „Ce n-au găsit atunci, ei bine / acum prinde ecou / în magazinul de la colț se stă la rând la drog / și uite așa se naște omul nou / Se simte bine în postura de șomer / sau în cea de pensionar de boală / dă semne că nu știe de Homer / și nici nu-i pasă că nu are ce să pună-n oală / Mai iese la vecini după o țigară / nevasta i-a plecat în vară la căpșuni / seara agață o parașută în gară / să-și elibereze trupul de hormone / trage des câte-o beție...”

Familia e în cădere, omul apăsător de starea de om păcătos, fără viziune, sevele s-au scurs în neantul istoriei...

Pentru toate acestea, poetul surprinde pedeapsa, e aceeași pedeapsă: **răstignirea**. Pedeapsa e triplă, grea, vine din căderile vremurilor, din păcat. „La margine de drum / Erau trei cruci / Acum / Răstignit – duci / Crucea poetului / A Cuvântului / A Poemului” (**Răstignire**).

Sunt semnele de sfârșit, apocalipsa prezisă, posibilă, exactă, sunt semne, păsări cad din cer, dar sfinții țin echilibru, sfârșitul e potențat de numărul lor. Aici tehnica poetică apelează la hiperbolă, nu sunt urgii într-o apocalipsă prezisă, sunt mai multe apocalipse într-o urgie văzută, durută, scrisă.

Căderea se datorează trădărilor, e ultima **Cină**, e locul unde trădarea se face prin cuvinte, acestea cad în pahare, taina e frântă de trădări, de erori, lumea captivă, poetul prins într-un vis, încâtușat în vis și vine răspunsul: *căderea în Abis*... La capătul abisului – Dumnezeu!

Ultimul poem din carte dă titlul acestui volum al mirării și căderii, lucid, poetul vede cu ochii inimii vremurile care sunt lichide, eșecul ca o pană de pasăre de pradă...

Poemul **Taina căderilor** are paisprezece puncte de sprijin, e zbaterea poetului în fața poeziei și a eternității, eliberarea prin cuvinte care i s-au dat prin generozitate divină. A ezitat, a refuzat, dar cuvintele au curs... Taina e taină doar pentru cei neinițiați, pentru cei inițiați în luciditatea suferinței, taina e umbra îngerului pe cuvinte rostite ca o invocare a cerului. „Scrisu-i povară / cine vrea / poate →

CONSTANTIN STANCU

să se convingă / în fiecare zi / în fiecare lună / în fiecare an / în fiecare secundă / numai așa / se moștenește / eternitatea / prin poezie”.

Aurel Pop a învins teama veacului orb în care trăiește doar cu poemele sale, în umilința scrisului într-o vreme în care oamenii nu par preocupați de lecturi fundamentale. Volumul are ca **motto** versuri desenate chiar de autor, ca o revoltă împotriva falimentului (cuvânt uzual în societate): „*De-o vreme Dumnezeu face scări / unii au căzut, alții se ridică / după mai multe-ncercări / eu tac, nimic nu spun... de frică*”.

Orice poem e o victorie împotriva fricii, orice vers e un pas spre eternitate. Și cine are curajul să ridice piatra împotriva scribului, cel care scrie pe o bancă în templu... Și dacă ființa poetului e templul?

Despre Aurel Pop au scris mai mulți iubitori de frumos, reținem ceea ce a prins Adrian Botez în textul dedicat lui: „Autenticul Poet Aurel Pop este, mai curând, poetul surdinelor, puse, cu discreție și bun-simț specific țărănesc-tradițional, la «trompetele» crizelor de emfază – pe care le trăiește/dorește orice scriitor. Este, de fapt, poetul «tăvilor pline de cuvinte», atât de domestice, elegant purtate la cina elegantă (și cuminte!) a Poeziei... Este, chiar, de multe ori, poetul inefabilului fermecător, al «vânzării pe un nor de fum», al sfătoșeniei, oarecum prozaice, dar simpatice, a «ieșirii din impas cu un sfat sau cu o pildă», al «fluturilor gri», Icarilor «moderni», dezabuzăți..., al «vânzării sonetelor la intrare în burg» și «stând de pază-n gând la poarta melcilor»”. (prof. dr. **Adrian Botez**; *Un poet diafan, cu vocea îngroșată – ... și cu perspective de nebănuț*, în revista **Pro-Saeculum** Focșani, Anul VI, nr. 8-9 (40-41), august-septembrie 2007, pag. 64-65).

Aurel Pop se întoarce în poeme precum pasărea călătoare în ținutul în care soarele i-a încălzit aripile... E, poate, multă tristețe în versurile sale, e durere, dar o altă carte îi va permite să fie mai fericit, orice carte este simetrică cu sine, o carte luminoasă în oglinda cerului!

O așteptăm ca o continuare, pentru că înălțarea vine ca efect al gravitației cuvintelor...

Literatura între istorie, mit și dramă la Gligor Hașa

Scriitorul Radu Igna este un atent observator al vieții literare din județul Hunedoara. Cum Gligor Hașa, important scriitor și el, a împlinit la începutul anului 2013, 75 de ani, Radu Igna nu a ratat ocazia să analizeze omul și opera, să scrie despre sărbătorit cu exactitate și obiectivitate, să adune date, informații, texte, să rememoreze, să fixeze acești ani în note literare și să ne propună o plachetă intitulată simplu și exact: *Gligor Hașa, omul și opera*¹.

Anii care au trecut, nu puțini, au alunecat în opera lui Gligor Hașa, iar Radu Igna a abordat tema din mai multe puncte de vedere: povestiri, legende, romane, eseu, poezie, teatru, jurnalism, lucrări didactice, monografii, dicționare... Enumerarea genurilor spune totul despre scriitorul aflat la vârsta maturității depline. Placheta ne prezintă nu numai opera, ne prezintă și omul, se pune în evidență legătura dintre om și operă, subliniindu-se contopirea celor două zone, cuvintele având ceva din dârzenia scriitorului, din aplecarea sa pentru prezența în cetate.

Radu Igna l-a cunoscut și îl cunoaște pe Hașa, într-un fel sunt din aceeași generație, au scris și publicat cam în aceeași perioadă. Profesor și el, Radu Igna a înțeles bine opera, s-a străduit să pătrundă tainele firii umane, să realizeze dimensiunea personalității sărbătoritului.

În prefața plachetei, Dumitru Hurubă, care a ținut să aibă un cuvânt de început, notează: „Aceste câteva rânduri referitoare la unul dintre cei mai importanți romancieri istorici contemporani, nu pot fi încheiate fără a mai sublinia că Gligor Hașa a rămas, după mulți ani, o prezență extrem de activă și de inteligentă în domeniul literaturii, culturii în general, domeniu în care intră și

¹ **Radu Igna**, *Gligor Hașa, omul și opera, aniversara 75*, Editura „Gligor Hașa”, Deva, 2013. Gligor Hașa, scriitor român, membru al Filialei Alba-Hunedoara a Uniunii Scriitorilor din România, născut la 02 ianuarie 1938 în satul Tău, comuna Roșia de Secaș, județul Alba.

perioada sa de dascăl. A rămas notorie exclamația plină de năduf, probabil, a unui elev – ar fi minunat să fie adevărată! – cum că:

Greu ne-a fost cu Sinan-Pașa / Dar mai greu cu Gligor Hașa”!...

Ioan Sebastian Bara, managerul general al Bibliotecii Județene „Ovid Densusianu” Hunedoara-Deva, are, de asemenea, câteva cuvinte de început despre veteranul scriitorilor hunedoreni, reținând că: „A vorbi despre Gligor Hașa nu e ușor, personalitatea lui complexă este un univers care se cere explorat, descifrat și înțeles, sufletul lui are dârzenia dacilor pe care îi iubește atât de mult și a căror istorie o cunoaște cum puțini o cunosc”.

Radu Igna transmite cititorului, dar și istoricului literar, un mesaj esențial: Gligor Hașa este un important om de cultură, în această zonă se va ține seama de contribuția sa la menținerea vie a narațiunii despre neamul românesc, cu bune și rele, cu simboluri și trimiteri, cu extremele istorice, cu lansarea în lume a Lucafărului, Mihai Eminescu...

Despre povestirile sărbătoritului, aflăm că acțiunea acestora începe lin, apoi ritmul crește, propunând soluții neașteptate. Filmul povestirii se petrece în Retezat, munții constituind un argument pentru aerul tare al înălțimilor spirituale. Fantezia dinamizează și mai mult acțiunea, prezența femeii în inima evenimentelor aduce o stare de fascinație și vibrație aparte.

Gligor Hașa s-a ocupat și de →

CONSTANTIN STANCU

legende românilor, pentru că veteranul a înțeles importanța literaturii populare, *Legende populare*, fiind cartea care fixează câteva fapte istorice în viața românilor. Decebal pare a fi personajul principal pe care acestea îl propulsează spre cititorul tânăr avid, de mister și frumusețe...

Unele legende par a fi tratate de filozofie, unde memoria lumii se pliază pe dorința omului de a atinge nemurirea, de a ne prezenta neamuri în schimbare, de a ne propune miracolul ca un fapt de viață, tinerețea fiind modalitatea de a potența atingerea cerului...

În romanele sale, Gligor Hașa evocă istoria românilor, istoria acestei părți de continent, Radu Igna simte importanța lor pentru literatura română. pentru că sunt unice și pentru că ne atrag prin temele eterne ale poporului: rezistența în timp, lupta pentru supraviețuire, drama care schimbă vremurile... Dacii par a fi mereu în mișcare între o lume și alta, imperiile trebuie să țină cont de tărâmul unde locuiau ei, unde locuiesc, încă, personaje vii ce animă scena istoriei...

În romanul *Răbdarea pietrelor*, cenzura comunistă a eliminat 100 de pagini de carte, istoria are teme extreme, se pare, iar Hașa a înțeles mișcarea personajelor ca pe un motiv de a trezi mintea celor dornici să afle adevărul.

Radu Igna, scriind despre eseistica bătrânului scrib, nu poate să nu ne atragă atenția asupra ideilor incomode pe care le regăsim în texte: enigmaticele fac parte din viața românilor, adevărata capitală a Daciei a fost la Hațeg, la Săcel au existat dinozauri, există personaje misterioase în istorie, care schimbă regulile normale, iar aurul dacic provoacă miracol și blestem...

Gligor Hașa a scris despre **Eminescu**, cronicarul Radu Igna reține pasiunea lui pentru enigma Eminescu, acest munte fără poteci din literatura română, și ne îndeamnă să apreciem aprofundarea scrisului la români, pasiunea pentru lecturi serioase, dorul după alte lumi...

Poetul pare a fi eroul din cărțile scrise de Hașa, poetul e prezent prin stare, prin versuri, prin cântec, prin idee, prin patriotism, poezia este spovedania necesară într-o lume a contrariilor...

Jurnalistul este un personaj special la veteranul scriitor, incomod, pasionat după evenimente importante, atent la viața cetății, acid în expresie, de neuitat pentru adversari...

Radu Igna ține să ne semnaleze talentul de profesor al scribului, atent la educarea pentru lectura serioasă la tinerii elevi, aflați în formare...

Placheta merită citită, ne prezintă personajul principal Gligor Hașa, alergând spre un munte care nu-și arată potecile..., scrisul său pare să se răzbune pe temele sale...

Lista cărților publicate din anul 1973 până în anul 2013 e lungă, un raft de bibliotecă, suntem plimbați de la Țara Hațegului la Zarand, de la Decebal la Eminescu, din realitate în mitologie, de la istorie adevărată la parodii, de la manual la articolul de ziar, de la munte la Mureș, de la curaj la iubire... Doar câteva titluri din lista alcătuită de Radu Igna: *Comoara lui Decebal*, *Septembrie cu măști*, *Răzbunarea gemenilor*, *Biciul lui Dumnezeu*, *Hațeg - adevărata Sarmizegetusa*, *Dicționar mitologic carpato-danubian-pontic*...

A existat timp în netimpul trăit de Gligor Hașa?

Autorul plachetei înserează numeroase comentarii despre scriitorul sărbătorit, scrise de personalități ale literaturii și culturii române: Valeriu Cristea, Radu Ciobanu, Dumitru Hurubă, Radu Igna, Maria Toma, Cornel Nistea, Constantin Stancu, Mircea Sântimbreanu, Petru Poantă, Ion Popa, Eugen Evu...

Placheta lui Radu Igna completează consemnările Bibliotecii Județene „Ovid Densusianu”, care, la 11 ianuarie 2013, i-a dedicat un jurnal aniversar emoționant la Deva, în prezența cititorilor săi, a scriitorilor, a prietenilor și adversarilor, a femeilor care l-au admirat și a foștilor elevi...

Libertate de spirit

La Houston, trăiesc alături într-un conglomerat spiritual vrednic de atenția lumii (și a oricărei persoane care măcar odată în viață a fost vizitată de o credință și/ sau de o religie!), oameni care îmbrățișează astăzi majoritatea religiilor lumii: hinduși, budiști, sikus, zoroastrieni, musulmani, adepți ai jainismului, evrei, creștini și mulți, mulți alți credincioși.

Poate de aceea existența și prosperitatea unui institut ca *The Boniuk Center* este un lucru normal. Multidisciplinar, supus mereu inovației, deschis, *The Boniuk Center for the Study and Advancement of Religious Tolerance at Rice University*, fondat în 2004, pledează în fond pentru cunoaștere și toleranță reciprocă pe teritoriul atât de complex și adeseori spinos, al religiilor.

Destul de depărtați fiind noi, românii, de o anumită necesară umilință în perceperea lumii credințelor și religiilor, riscăm, de fapt, în acest moment istoric, prin ignorarea altora, să frizăm o suficiență ideatică în stare să ne transforme în făpturi din ce în ce mai intolerante.

Ar fi păcat.

Acest lucru e oarecum paradoxal în condițiile în care mai tot românul se fâlește că este conațional cu ilustrul Mircea Eliade, savantul care și-a închinat viața cunoașterii și aprofundării istoriei religiilor lumii!

Fără nicio îndoială însă, valoarea, profunzimea și importanța lucrării sale dintr-o întregă viață de savant, reprezintă rodul dezvoltărilor din exil, căci, după umila mea părere, matca noastră originară l-ar fi sancționat aspru pentru genialele sale opere, dacă ele ar fi apucat să fie redactate în spațiul fizic carpato-danubian.

Tochmai de aceea apariția în limba română a lucrării *Dialogul civilizațiilor**, (fie și într-un tiraj modest, fie și prin intermediul unei edituri din Chișinău) carte scrisă de o cercetătoare provenind de la reputata instituție texană *Rice University*, e vorba despre B. Jill Carroll, e un lucru fericit și întru totul laudabil.

Prilejul de a se dedica acestui dialog al civilizațiilor îi este oferit de fericita întâlnire cu opera unuia din cei mai interesanți și mai de succes gânditori-filozofi-religioși ai momentului, e vorba despre Fethullah Gülen. →

CLEOPATRA LORINȚIU

Poate că exprimarea „de succes” nu e tocmai fericită, dar cum una din personalitățile analizate în relaționare este chiar Jean-Paul Sartre și cum Sartre a fost un „filozof” de succes, îmi permit această încadrare subiectivă.

Mărturisesc, eu însămi sunt constant interesată de opera acestui gânditor, de ceva vreme.

Musulman luminat, de origine turcă, mare cunoscător al *Coranului*, dar nu numai, Gülen a avut curajul de a demasca marile capcane întinse de falsificatorii islamului, aceia care au creat prin ignoranță, violență, fanatism și obtuzitate, premisele unei false falii ideologice în lumea contemporană.

Această prăbușire în intoleranță de la finele mileniului doi este un regres dureros al spiritualității noastre, comparabil poate cu sângeroasele războaie religioase ale evului mediu sau cruzimea inchiziției.

Demascându-i pe falsificatori, filozoful religios și-a asumat riscul de a fi contestat, blamat și chiar urmărit de cei mai periculoși djihadisti.

O gândire reductoare a analiștilor l-a încadrat fie la categoria *mari spirite care mani-pulează din umbră*, fie la cea de *inspiratori ai mișcărilor politice* din țara sa, Fetullah Gülen, care trăiește de foarte mulți ani în SUA, fiind considerat responsabil de tot : de la evoluțiile economice spectaculare din țara sa, la dezvoltarea rețelei de învățământ și la multe, multe altele...

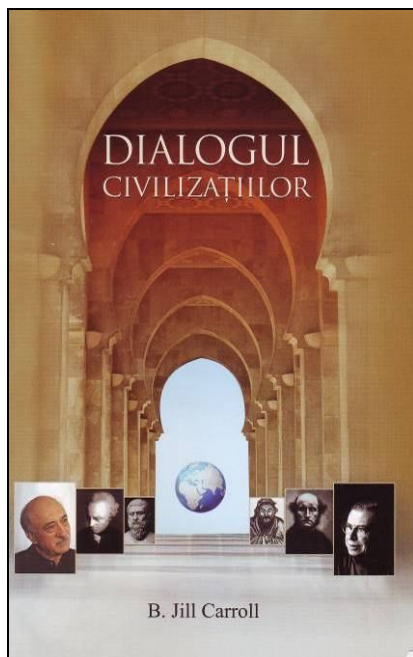
În același timp, toleranța luminată clamată de el s-a extins în lume pe parcursul a douăzeci-treizeci de ani, într-un mod care impresionează și sub semnul unei dorințe constante, evidente, de acces la învățatură, cunoaștere, egalitate și toleranță reciprocă.

Un succes incontestabil e faptul că aceste idei limpezi și de bun simț, plecate de la un predicator din Izmirul anului 1958, ajung să facă ocolul lumii și să arunce poduri de înțelegere și toleranță.

Dar nu despre biografia și analiza personalității lui Gülen e vorba în această însemnare, căci subiectul e mult prea vast și oricum ar depăși cadrul unei simple note în marginea unei cărți, ci tocmai despre această carte.

Cercetătoarea interesată de întâlnirea dintre sistemele filosofice occidentale și cele orientale, cu toate competențele ei în filosofia religiei, odată introdusă în opera lui Gülen, simte nevoia punerii în pagină a acestei conexiuni cu opera unor mari gânditori și filosofi din istoria universală.

E un fel de relaționare a tezaurului

de idei sau de plasare a acestora într-un context mai amplu. Care să fie rostul acestui exercițiu nu tocmai ușor ?

Pe de o parte, afirmarea valorii operei filozofului religios, pe de altă parte, crearea unui **legitim sentiment de context umanist**, atât de necesar într-o epocă precum cea actuală, când intransigențele, xenofobiile, fanatismele și consecințele ignoranței ne trag realmente înapoi.

Aționând în domenii conexe : filozofie, etică, istoria religiilor, logică și chiar morală, B. Jill Carroll reușește un fel de discurs care infirmă baza ideologică a șocului prezis de Samuel Huntington.

Autorii la care se raportează scriitoarea texană sunt Confucius, Platon, Immanuel Kant, John Stuart Mill și Jean-Paul Sartre. Este, așadar, o lucrare care mizează pe aprofundarea operei unor umaniști, iar autoarea nu se sinchisește de toate nodurile în papură pe care specialiștii prea rigizi, lipsiți de sulețe sau pur și simplu înăcriți, i le-ar putea găsi !

Filozofii aleși, precum se vede, conturează un soi de rezumat al întregii istorii a filozofiei, iar analiza comparativă e de natură să condenseze într-un fel evoluția gândirii filosofice religioase în timp, căci « *toți acești cugetători, în mod obișnuit, sunt calificați drept umaniști și ideile lor se înscriu în formatul umanismului, însă niciunul dintre ei n-a fost ateu* ». Excepție face Sartre, iar Gülen s-a exprimat destul de clar « împotriva » existențialismului și a accentelor de ateism, tocmai aceste diferențe de idei

crează premisa unui studiu comparativ foarte interesant, adesea de-a dreptul scăpărașor.

Expunerea scopului este făcută cu simplitate și chiar declarativ, ceea ce nu îi știrbește de fel din noblețe: „*În lumea de azi, determinată de legături globale, noi trebuie să ne dezvoltăm capacitățile pentru dialog și pentru construirea relațiilor cu acei oameni care se deosebesc substanțial de noi. O parte a acestui proiect include căutarea ideilor, convingerilor, obiectivelor, proiectelor ș.a., în cadrul cărora am putea obține rezonanța reciprocă. În felul acesta, n-am avea nevoie să fim identici, dar ar trebui să găsim suficiente puncte de reper comune, ca la un anumit segment al drumului să ne putem ține de mâini ca tovarăși de drum, fără a uita, totodată că o mulțime de lucruri ne diferențiază.*”

Cartea este o probă de înțelepciune densă, dar nu ostentativă, iar ideile cuceresc și se impun prin noblețea lor. Rețin de pildă concepția lui Gülen privitor la putere și nuanța total apolitică a abordărilor sale. Autoarea scrie „*Predicile și conținutul operelor sale nu se pronunță în favoarea structurilor de guvernare sau de teorii politice emise de Confucius sau de Platon în Republica. Gülen este povățuitor și teolog, dar nu persoană politică ori politolog. El nu este instigatorul celor care vor să ocupe funcții înalte în scaunele instituțiilor de cărmuire*”...

Dialogul civilizațiilor este o carte de citit cu oarecare împăcare cu sine și cu lumea dimprejur, accesibilă deopotrivă celui familiarizat cu domeniul filozofiei și aceluia care nu știe mare lucru despre gânditorii evocați. Un soi de limpiditate, aș zice americană, oarecum pragmatică și foarte utilă în acest caz, face accesibilă lecturii o incursiune într-o temă dificilă și care iese nesfârșite controversate.

Aș zice că secretul reușitei vine din faptul că autoarea se molipsește nițel de la înțelepciunea filozofului turc și o proiectează asupra întregii lucrări de parcă ne-ar spune că secretul unei vieți împlinite stă în toleranță, în înțelepciune și generozitate dublate de cultură și modestie, iară nu în zănie și agresivitate.

***Dialogul civilizațiilor**, B. Jill Carroll, trad. de Victor Moraru, Chișinău, 2012, cu o postfață de academician Alexandru N. Roșca, este traducerea ediției *A Dialogue of Civilizations*, The Light Publishing, New Jersey, 2008.

SEMNE ÎNDRĂGOSTITE

Poezie, așa-zicând, de trăire, o poezie, din contră, numai a conceptelor reci?, iată o dilemă a criticii ce a însoțit, de exemplu, multă vreme în epocă, lirica Ninei Cassian. M-am încurcat și eu în aceasta și poeta m-a dojenit odată pentru că o livram rațiunii nepăsătoare la viața de dedesubt, la palpitul sublunar, în timp ce ea se voia numai rătăcitoare printre sentimente. Mi s-a întâmplat ceva asemănător și când am comentat primele cărți ale Mihaelei Malea Stroe. Dar, dacă punem în caz noul ei volum de versuri, **Poezele ființei și ale semnelor** (Editura KronArt, Brașov, 2012), remarcăm că nici ea, în pofida titlului, nu face numai decît o poezie de concepte. E însă tot așa de adevărat că o tentație spre abstractizarea ustensilului liric e totuși și ea vădită, se învederează, iată, deopotrivă o dezagolire a stihuirii de ornamentica specioasă, de metafora convențională, de tropii așa-zicând de reverență. Așadar, cum ar spune poetul francez cunoscut, zborul autoarei în abstracțiune e un zbor tăcut, ceea ce se reține la poeta brașoveană nu e o plecăciune în fața conceptualului, abordarea acestuia se petrece, prin urmare, cu demnitate, discret. Ca în poema **Trist acrobat, poemul nerostirii**, unde, pe urmele lui Nichita Stănescu, poeta refăce *ontopoieza*, nașterea ființei din cuvânt prin actul iubirii, o pneumaturgie amoroasă, cum s-a spune. Citez din poem: „Iubite, de știi spune-mi și mie / Cine-ar putea să întoarcă din drum / Poemul de nespuse iubire târzie? // În dimineața asta, sora geamăna a serii, / E atât de frig, încât ninge, chiar ninge, / Pe sub tălpile și pe tâmpile verii... / Și, din sine, ne naște poemul acesta precum / Frumoasa pasăre, odinioară, din scrum. // Pe firul nezărit de subțire, / Prins înadins între viață și moarte, / Poemul nerostitei iubiri așază pas mărunt lângă pas, // Trist acrobat, pe cruce de aer crucificat, / Cu spatele drept, cu brațele-ntinse, / Mai departe, mai departe duce / Minunea propriului vis, adevărată și întregă, / Pe firul nesfârșit al benzii lui Moebius...”

Se înfiripă, pe lângă această dignitate a celebrării, și o cadență, așa zice, psaltică, regăsim și urmele unei neliniști, e vorba mai degrabă de

melancolie, de o presimțire a îndepărtării și nesfârșirii iluzorii precum – am văzut – în amăgirile (cu realul lor cu tot) din *Banda lui Moebius*.

Melancolia și neliniștile se sting însă sub farmecul „cuvântului înainte-mergător”, a verbului aducător de iubire, acum sub vraja cărții, între copertile căreia se închide destinul, viața – tot aici se adună, zice într-un vers extraordinar poeta, refrenele „înzăpezite-n moarte”. Citez din **Poemul darurilor**: „Adu-mi, iubite, în căușul palmei, / Oceanul dintre două lumi, să-l sorb / Cum însetat se adapă din credință / Sihastrul ostenit, străin și orb, // Tu apa depărtării curățește-o / Și unda vie, fă-o, de izvor, / Adu-mi în toamna așteptării mute, / Cuvântul înainte-mergător. // Mai spune-mi de mirarea frunzei stinse / Din dragoste, între coperti de carte, / Într-un poem de dus-întors prin viață, / Într-un refren înzăpezit în moarte. // În loc de aur și mărgăritare, / Adu-mi acasă, dintre veșniciei / Sămânța nouă de măsline sălbatec – / Povestea-ndrăgostitelor stihii...”

Înșeamântată ca pentru un sacerdoțiu, îmbrăcată, cum s-a spus, în rasă, în schima celebrației, Mihaela Malea Stroe închipuie un altar dedicat iubirii, mai precis genezei, prin amor, a lumii întregi. Mai toate poemele din această frumoasă carte, înscenează, pe de altă parte, un mic roman lirico-epistolar în care protagonista își convoacă iubitul la un simpozion despre facerea și defacerea ființei, despre semnele pe care le livrăm

lumii și care – ignorate, deja neglijabile – la citirea, la lectura lor arheologică, dau socoteală despre călătorirea omului între viață și moarte. Deși, cum se vede, temele sunt grele, inxsuperabile chiar, autoarea le tratează totuși la o temperatură moderată, gestică e prin urmare controlată, nu încapă aici nicio exaltare, fără tresăriri spectaculoase, arderile sentimentului și ale rostirii sunt, de regulă, potolite, ceremonioase. Totul se desfășoară cumva în tăcere, culorile din zugrăveală, ca să spun astfel, sunt stinse, predomină, muzical vorbind, semitonul.

Un poem de dragoste la Mihaela Malea Stroe – poemă în care nu vom întâlni defel violența flăcării, ci doar semnele, cenușa aceea gata de trezire, de redeșteptare – ascunde totuși și o conceptistică secretă, intransmisibilă altfel decât, totuși, prin iubire: este, de pildă, în această ordine, nevoia de „tu” – sau cum ne încredințează gânditorul hassidic Martin Buber – *tuitatea*: nu poți nici în dragoste fără de un „tu” – zice poeta – dar, și mai mult, cum a decis însuși Dumnezeu, lumea nu poate fi, nici ea, numai cu singur Atotțiitorul, ci și cu „tu”-ul său – cu omul, apoi cu lumea întreagă. Ca, de exemplu, în **Poem în ritmuri imperfecte**, din care să citim, în finalul prezentării de față, acestea (adăugând aici numai decît că poeta e convinsă că verbul, cuvântul poetic nu doar produce ființa, dar o deșteaptă totdeodată din decesul tuturor lumilor): „Desprinde-mi de pe creștet vălul toamnei / Și mai sărută-mi gura cu-n poem, / Mai dezvelește-mi umerii, iubite, / Când te presimt aproape și te chem. // Șoptește-mi un descântec la ureche / Și strânge-mă la piept într-un haiku, / Întinerește-mi visul, catifelează-mi coapsa, / Adu-mi aminte, iar, că eu sunt... tu! // Atinge-mi glezna în crochiu de seară, / Peste genunchi, fii-mi faldul de ninsoare, / Cu flori de măr dezmiardă-mă pe frunte, / Și arcuiește-mi șoldul, vioara ce tresare... // Citește-mi podul palmei ca pe-o carte, / Să te ascult până departe-n zori, / Cu o poveste blândă trezește-mă din moarte, / Mai pomenește-mi zarea cu neștiuti flori...”

Poezele ființei și ale semnelor este o carte reprezentativă pentru talentul indiscutabil al scriitoarei.

A.I. BRUMARU

În cavoul cu broderie roșie

Nu după dimensiunea pendulului este cântărită clipa, ci puterea jertfelnică de a te dezlipi de povara acestei măsuri și de a făptui nemăsurat, fără gândul la rest și bacșiș, face timpul să conteze la ceasul cel din urmă.

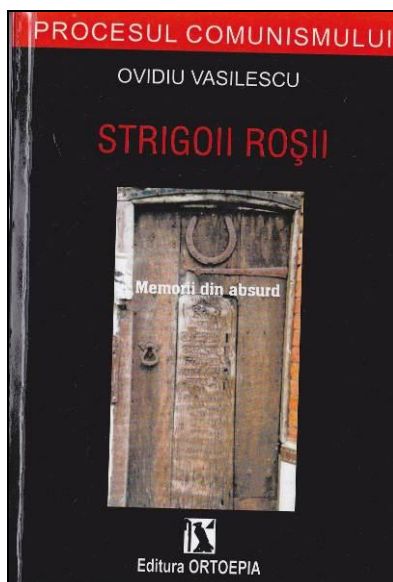
Orologiul își varsă secunde din visterie și pe valurile oceanului fiecare om purtat de o plută, în chirie divină, în marele periplu, unduiește după adevăr și jinduiește după libertate, după mântuire. Dar ținuta fiecăruia este diferită. Ovidiu Vasilescu a trebuit să coboare în lumea tenebelor ca să urce apoi „spre zariște de stele”¹. A trebuit să colinde minele cele nesfârșite ale beciurilor comuniste.

Cartea „Strigoii roșii” urmărește coborârea în infern, ororile regimului totalitar, care a supus ființa umană la tortură, fizică și psihică, morală; pentru a dăltui „omul nou” l-au supus la chinuri inimaginabile slujind darul domnesc. Dar autorul dovedește că, indiferent de vremuri, călăul niciodată nu iese victorios, decât în aparență.

Narațiunea este densă, curgătoare, induce senzația de prezență – un fior rece se preumblă pe șira spinării și în spatele tău ușa celei se izbește brusc cu un sunet metalic afund. Încercarea de ruinare a omului de către călăi este sortită eșecului. Calvarul durerii se arcuiește în om, dar el reușește să îl translateze, fiindcă trebuie să reziste, să fie martor pentru viitorime, parafrazându-l pe Cornel Nistea. Întregul act jertfelnic este o mărturie a forței de caracter, a ținutei aristocratice adevărate.

Narațiunea este fragmentată de cugetările scriitorului, privind diferite perioade și momente ale detenției sau ale situației politice. Aceste fragmente – respirații abisale – sunt scrise cu italice și sunt reflecții profunde asupra diferitelor momente ale coșmarului unei națiuni: „Partidul Comunist, marele criminal, care ordona prin Ministerul de Interne, toate aceste atrocități, nu a fost tras

¹ Dante Alighieri, *Divina Comedie, Infernul*, Editura Christiana, București, 2006, pag. 401.

la răspundere nici azi, pentru acele crime împotriva umanității.” De câtă luciditate și tărie morală e nevoie pentru a supraviețui, „numai în mișcare reușeai să gândești dincolo de perimetrul acela absurd. Acel du-te-vino, în spații chiar foarte restrânse, te scotea din perimetrul concentraționar, din lumea aceea bolnavă și fantastică, sub care se năruiau zilnic oameni și conștiințe, care altădată păreau de nezdruncinat.” Omul, scris cu O mare, nobil, stă față în față cu omul, scris cu o mic, degradat; ochi în ochi hăituit și hăituitor. Ceea ce nu s-a schimbat nici astăzi, doar că manipularea nu se mai face prin teroare, prin teamă, ci prin confort, prin supraaglomerare cu produse, mai ales alimentare (opusul înfometării, cealaltă extremă, la fel de eficace), prin mass-media, o nouă uniformizare prin îndobitocire – sistemul educațional a fost subminat, s-a trecut la mărânizarea națiunii.

Autorul se destăinuie, învelit însă în modestie. Și acum tot cu noblețe (în aparenta libertate de azi). Vorbind despre lotul de la Pitești, rămâne doar în umbra cuvintelor. Despre acestea au dreptul moral de a scrie doar cei care au trecut prin cea cruntă experiență de dezumanizare: „Tragica existență a tuturor celor care au trecut pe acolo, prin „reeducarea” de la Pitești, victime și călăi de circumstanță, trebuie mărturisită numai de ei; martori din afară nu pot descrie trăirile lor. Se cuvine doar să ne rugăm pentru ei toți! A scrie despre acea mare dramă fără să fi luat parte la ea, mi se pare

a nu fi cea mai fericită idee. Au fost totuși câțiva „pretențioși” scriitori cărora nu s-a putut să le scape ocazia. [...] Experiment unic în sistemul concentraționar comunist, dramatismul lui atinge abisuri dincolo de orice imaginație, când prieten pe prieten și frate pe frate se schingiuiuau, se mutilau, când tineri și adolescențiureau zdrobiți de călăii Ministerului de Interne, deținuți și ei, dar care se închinaseră pactului cu diavolul roșu, nu a mișcat totuși nicio conștiință occidentală.” Lumea s-a reîntors la primitivism, iar dimensiunea ei cea mai evidentă era bestialitatea.²

Merită călăul iertarea? Cum poate fi reabilitat omul-bestie? Cine își asumă crimele abominabile ale comunismului? Câteva întrebări puse pe talgere...

Experiența personală a scriitorului din penitenciarele Securității, în condiții inumane, sub teroare și frică, în chinuri perpetue, supus unor maniaci în ale torturii, artiști ai Mamonei, răzbate ca un ecou dintre rândurile cărții și stă mărturie perioadei când libertatea era apanajul exclusiv al unor scursuri ale societății. Detaliile oferite despre sistemul concentrațional vorbesc despre ticăloșia omului-animal, mânat de subinstinct. Iar acești călăi care maltratau oameni ajungeau acasă, iar seara își sărutau soția și copiii, poate cu aceeași dezinvoltură: „Adevărații vinovați, tovarășii angajați ai Ministerului de Interne, monștri lombrozieni, mergeau seara acasă. Cu aceleași mâini murdare de sânge, își mângâiau nevestele și progeniturile. Ei erau statul, legea, marea crimă națională însemna împlinirea datoriei de către acefali față de partidul unic!” Ce cumplită întunecare a minții! Dar care a funcționat zeci de ani (prin consimțământul străinătății) cu precizia unui ceas elvețian.

Timpul are cu totul alte coordonate în izolare. Parcă stă pe loc sau curge nebănuit. Doar câte un petec de cer mai amintea de realitatea unei curgeri cronologice a unui timp fizic: „În noaptea aceea, Cerul era atât de albastru și atât de jos, încât aveam nebunia să cred că eram la cules de stele.” →

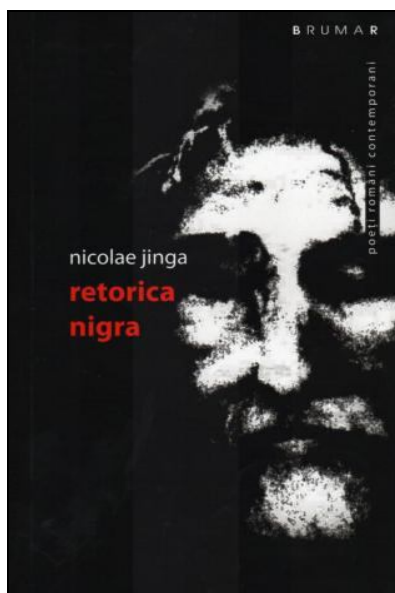
LÖRINCZI FRANCISC-MIHAI

² Cornel Nistea, *Ritualul Bestiei, Amintiri din șezlongul albastru*, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2008, pag. 73.

Visul din vis

Poetul Nicolae Jinga propune, prin volumul „Retorica Nigra”, apărut la Editura Brumar, în seria „Poeți români contemporani”, întâlnirea cu lumea care stă să aducă în fața privitorilor zbaterile sufletului: „La cer pe raza jucăușă / atât ți-ngădui să duci / cât duce vrabia în gușă / mirida zorilor năuci”. Poezia este ca un semn care radiografiază stările poetului-preot care profesază în orașul Orșova: „dacă vor cere semne / să nu le dai, îți spun / în șapte vieți de om nu poți să aduni / prețul răscumpărării pentru ele”.

O poezie în care se vede suferința fiului pământean care dorește apropierea de Tatăl Ceresc: „tu pe vrășmașii mei / îi știi prea bine / le-au otrăvit săgeata / le-ai potrivit-o-n arc /.../ mie îmi dai putere / să sufăr și să iert / bine între nori și lotuși / și nu prea bine,

totuși / să nu mă fi născut”.

Cuvintele din poezii descoperă visul din vis: „cerul de ieri avea un gri metalic / și semăna cu fața unui om / lung, măcinat și istovit / de gânduri / iar soarele ardea necruțător”.

→Autorul cântărește fiecare cuvânt – e reflectarea în conștiință - retrăirea ca povară în libertatea cuvântului, dar care nu aduce schimbări de fond: „*Dictatorii, acești mutilați sufletește, acești căpcăuni născuți printr-o eroare genetică, urâsc prin natura lor promiscuă atât ideea de libertate, dar mai ales, îi urâsc pe cei care cred nelimitat în frumusețea și noblețea libertății. Malformați din naștere, comuniștii, acea șleahță de troglodii, – priviți-le continuatorii aflați prin Parlamentul României și-mi veți da dreptate – ne urau și ne-au trimis la moarte, tocmai pentru spiritul nostru liber și novator.*”

Citiți și vă cutremurați! Nu vi se pare real? Imposibil de imaginat? Pentru unii, da. Astăzi e cald. Noi avem încălzire centrală, internet, libertatea de a vorbi (dacă ai ce spune!), confortul este imperativul fiecăruia. Oare teroarea acelor clipe va rămâne ascunsă în subterane? Ne îndreptăm, cum scrie autorul, „*către caverne?*” Le uităm cu comoditate? Cine suntem (ce semn de punctuație să pun, ce se cuvine: punct, întrebare, exclamare?)

Supus la privațiuni, autorul își petrece adolescența și tinerețea între pereții celulei. Urletul exprimării este fin, pentru un auz delicat. Reflecțiile

de mare noblețe ale scriitorului vin să coloreze o lume a suferinței și să ofere o deschidere largă asupra libertății și a omului christianic, dar care trebuie să lupte permanent pentru a depăși omenescul și a supune răul: „*Omul este o minune zidită din dragoste și nelimitată dăruire; o capodoperă a Celui căruia i ne închinăm și prin care ne smerim ca florile sub roua dimineții! Dar tot Omul este și exemplul urâtului, al desfătării sale prin incest și crimă fratricidă, călăul propriei sale imagini. Cu cine se înrudește el oare din rândul bestiolilor necuvântătoare!?*”

Mulțumesc că am avut prilejul și onoarea de a citi acest manuscris al sufletului, mărturie a reclusiunii din infernul concentrațional. Ca la o cină de taină, fiecare rând citit este o intimă împărtășire din fântâna frumuseții omului. Mi-a stors lacrimi – atmosferă greu de imaginat de un netrăitor al momentelor nefirești – lacrimi au mustit din teascul interior, care dăruiesc, ca un izbuc, energii debordante, în reverență. Nu comentez textul, nu critic. Nu sunt în măsură. Trăiesc doar subiectiv foșnetul dramei unui suflet care se plimbă prin frunzișul autumnal și ne învață despre înverzite primăveri din spatele unei nevăzute scene. Ascult

Nicolae Jinga aduce lumina de dincolo de întuneric: „e miezul nopții / încă-i / miezul nopții și cântecul / întârzie să vină”. Ca o blândă revărsare și o trecere de îngeri prin casa poeziei, viața este făcută din rugăciuni: „tu, nobile Domine, știi / că nașterea-i tabula rasa / și frigul astupă crevasa / ființei”. Cuvântul cuvântător prinde lumină pe calea mântuirii: „sub măslini / e atâta pace / și noi pulbere ne-om face / vom sui la cer / ușure / vânturi și aburi / de pădure” sau „un Dumnezeu / un soare / un prelung / ca de ponton / la care încerc / să ajung”. Cuvântul transmite poetului mesaje cifrate care mai apoi sunt prelucrate în atelierul de creație pentru a ne da o poezie din care iese la suprafață căldura fiecărei zile petrecută pentru salvarea vieții.

Nicolae Jinga radiografiază, în acest volum, o viață în care misterul prinde putere prin accentuarea rugăciunii.

MENUȚ MAXIMINIAN

acest urlet primar, pur, ca atunci „când a murit prietenul meu Enghidu” ; ca pe o limbă de clopot care se bate de trupul meu pentru a-mi dăruia sunetul durerii.

Un reper vital în efortul de supraviețuire – devenit icoana mamei proiectată ca o hologramă pe peretele celulei – imaginea măicuței care ține în viață, ca o mater sancta, păstrează sufletul în noblețe, în timp ce trupul este supus la degradare de o ideologie strămbă, dar având subartați cu minți bolnave, care operează cu instrumente cu tăiș de perfecțiunea unui diamant, pentru a clădi „omul nou”, cu un talent malefic subinstinctual. În acest proces de exterminare, care frânge omul ca pe o trestie, personajele subumane nu sunt totuși definitiv pierdute, ca în operele dostoevskiene, căci, scrie autorul: „*Ne mâna ceva mult mai puternic decât o simplă ambiție; ceva mai stăruitor și mai grav decât acceptul nostru tacit de a ne căli prin tortură și ură, de a ne lăsa demolați ca niște structuri învechite, ca apoi, prin voită supunere, să ne lăsăm reconstruiți de inamic, ajutându-l chiar cu propria noastră conștiință!? Să fi fost animați de gândul magnific că numai așa vom reuși să salvăm sufletele călăilor noștri!?*”

ÎN SPATELE OGLINZII

(DIALOGURI LITERARE)

Prezentând cartea de dialoguri literare intitulată „Linia de orizont”, a poetului și jurnalistului Nicolae Băciuț, cuprinzând scriitori cu o contribuție majoră în evoluția literaturii române, care contribuie esențial la constituirea „reliefului” cultural românesc, mă refeream și la o întrebare adresată autorului dialogurilor. Întrebat: „Credeți în formula interviului?”, Nicolae Băciuț răspundea ferm: „Dacă n-aș fi crezut, nu aș fi făcut din acest gen publicistic un model al meu de implicare în viața literară. Nu am realizat interviuri, dialoguri, de dragul de a mă afla în treabă!”.

O afirmație concisă, pe deplin confirmată, întrutotul acoperitoare cu argumente, și în cartea „În spatele oglinzii. Dialoguri literare”. Provenind din școala de elită a „Echinox”-ului și a „Vetrei”, Nicolae Băciuț, având acea strategie a întrebărilor, conțind pe sinceritatea interlocutorului în concordanță cu atitudinea autorului, ca de fiecare dată surprinde prin prospețimea atitudinală a abordării temelor în atmosfera epocii actuale, preponderent fiind criteriul valoric într-o perioadă în care unii au oscilat între oportunism și conformism literar într-o pseudoperspectivă a asumării. Totul, în funcție de climatul formator și de „energia clipei”. Incitant, interesant este dialogul, de pildă, cu Ioana Crăciunescu, cea care, „după 17 ani de roluri jucate în țară, pe scenă și pe micul/marele ecran, a adunat alți 17 ani de roluri în Franța”, plătind „prețul schimbării «scenei vieții» cu vârf și îndesat”. Cu origini din Teaca de Bistrița-Năsăud, a luptat cu dificultățile și a învins, ducând cu ea „amprenta locului” și unul dintre memorabilele roluri, al Anei lui Rebreanu, din „Blestemul pământului, blestemul iubirii”. Actrița din rolurile jucate în filmele „Artista, dolarii și ardelenii”, „La capătul liniei”, autoarea cărților „Duminica absentă”, „Iarna clinică”, „Mașinăria cu aburi”, „Creștet și gheare” e încrezătoare în unicitatea culturii, ca o vindecare de sine.

Cu o viziune integratoare asupra literaturii cu un specific aparte, în definirea unei generații, în fața unui cititor avizat în spațiul culturii, Nicolae Băciuț pregătește, cu minuțiozitate, acele călătorii în lumea lăuntrică a personajului, interviuatului rămânându-i deloc ușoara sarcină a

frumuseții rostirii în monotonia prezentului. Un prezent sufocat de austeritatea conjuncturală și de sentimentul neacceptării acestui prezent, de temperamente și mentalități, unde ipocrizia și demagogia încap deplin. „Detest critica de curte și de gașcă, critica de partid și de partidă” – clamează scriitorul Horia Bădescu, azi, când „mereu cauți în jur / și nu mai afli o parte din tine, / mereu zilele tale sunt doar / memorie”. Pentru el, ca și pentru Nicolae Băciuț, „Echinox”-ul „a fost victoria unui vis, a unei viziuni, a unei prietenii care s-a păstrat, în bună măsură, peste decenii”.

Mărturie a frământărilor literare, cartea lui Nicolae Băciuț, „În spatele oglinzii”, în această junglă postdecembristă, cu motive recurente ale celor intervievați, nu ocolește, deloc, tensiunile actuale dintr-o dorită armonie intelectuală. Dincolo de inhibiții, de priviri narcisistice în oglindă, de imperative programatice ale demersurilor personale, într-o viață asediată de agresiune, intoleranță, violență și incorectitudini, își află locul încrucișări de săbii, în funcție de un climat formator într-o atmosferă de negare și bulversare literară. „Scârba față de politică a scriitorului român de azi – spune Adrian Alui Gheorghe – a făcut ca în frunte să ajungă indivizi cărora le e scârba de literatura română de azi!”. O așertiune urmată de un alt reproș în revelarea specificității unui timp pe care îl trăim. „Dacă un cetățean român poate face dovada că a citit trei, patru cărți de poezie pe zi, poate să primească (un) cincizeci la sută la pensie, un bonus pentru susținerea literaturii naționale prin lectură”. Strecurată, părelnică doză de răutate conține adevărul ei.

Într-o vreme în care simțul valorii este tot „mai diluat”, în funcție de unele „reliefuri schimbătoare” dominate de spiritul gregar, unii scriitori au optat să-și joace rolul între mări și interese, ca o reacție subterană în peisajul literar autohton.

Între judecăți favorabile și nefavorabile unui real climat literar, situat și dispersat cam de prea multe ori între bisericuțe, găști și grupulețe, opiniile lui Ioan Moise, din păcate plecat dintre noi, unul din grupul bistrițean (Luca Onul, Emil Dreptate, Vasile Dăncu, Dumitru Andrasoni, Cornel Cotuțiu, Virgil Rațu, Olimpu Nușfelean, unii prea devreme chemați la Domnul), autorul romanelor „Orologiul”, „Numai cu tine, omule”, „Ploaia nopții de iunie”, „Ochiul dragonului”, surprind prin conciziunea dură a judecăților. „Urâsc – spunea Ion Moise – structurile, grupările, generațiile.”

Cu credință în puterea limbii, putere dată de acea energie vitală a unei nații, a potențialității ei, basarabeanul Iulian Filip exclamă: „Acum îmi place cât mi-a pus în cârcă Domnul”, în timp ce, realist, poetul Răzvan Ducan, ceva mai sceptic, ardeleneste consideră, pe bună dreptate, că „Greu ești «văzut» în provincie”, iar Romulus Feneș face o distincție clară între valoare, merit și lipsa lor: „Găina și vulturul sunt zburătoare. Puse pe aceeași stâncă, la aceeași înălțime, fiecare va zbura după putere”.

Cu prilejul unei alte lansări de carte, afirmam că fiecare dintre noi purtăm personalitatea unei generații cu unitatea și, bineînțeles, dezbinările ei, purtând pecetea unei formații tradiționale, în funcție de acea amintită „energie a clipei”. Nicolae Băciuț, printre multele lui merite literare, are și una esențială: meritul echilibrului. El însuși devenit interviuat, nu agreează scoaterea săbiei, ostentativul, ci măsura, într-o lume în care, tot mai mult, se înmulțesc alergătorii după himerica putere literară. În această rețea a semnificațiilor, dialogurile cu Cezarina Adamescu, Maria Vaida, Darie Ducan, Veronica Bălaj, anchetele realizate de Daniel Corbu și Viorel Mureșan devin „priviri căutătoare înainte”.

Prin noua sa carte, „În spatele oglinzii. Dialoguri literare”, cu vocație, prin potențarea semnificațiilor, revelarea specificității și lămurirea cititorului, Nicolae Băciuț domină un spațiu al literaturii. Un spațiu în care unii nu se simt în apele lor, în care Nicolae Băciuț excelează prin știință, talent și cu o vizibilă plăcere!

LAZĂR LĂDARIU

Două cărți într-un volum

Sigur nu greșesc și nici nu exagerez atunci când afirm că la Sf. Gheorghe, în curbura arcului carpatic, de o bună bucată de vreme se simte o adevărată efervescentă cultural-literară. Multe preocupări – mai mult sau mai puțin timide la elevi, altele denotând deplină maturitate, la dascăli. Realmente, te încântă faptul că profesorii lucrează efectiv alături de elevii lor – nu este vorba de știuta coordonare și îndrumare, ci de implicarea directă a profesorilor și elevilor împreună lucrători.

Pot menționa mai multe exemple, dar acum am în vedere o carte dăruită „cu iubire și prețuire” „elevilor mei care dau rațiune și noblețe meseriei de dascăl.” (Dedicația cărții) Autorul? Maria Stoica, profesoară – specialitatea română-latină – la Colegiul Național „Mihai Viteazul” din Sf. Gheorghe. Titlul *Cronici în vitralii* sugerează faptul că „o carte de literatură poate fi privită ca un vitraliu ce îngăduie comuniunea cu sacralitatea cuvântului, când acesta este folosit într-o deplină responsabilitate, slujind unei nobile meniri.” (p. 6) Apărută la o cunoscută și vrednică editură din Sf. Gheorghe, Editura Eurocarpatica, cartea beneficiază de o prefață semnată de scriitorul Doru Munteanu, președintele Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România, care evidențiază volumul ca fiind „un relevant „modus lecturandi” întreprins asupra cărților din imediatetea sa, ori a fenomenului cultural la care participă”, constituindu-se într-o „carte de vizită a unui intelectual rafinat, care a făcut din cultură profesiune de credință, slujind cu dăruire literaturii și bunului simț.” (p. 5)

Din punctul nostru de vedere, considerăm că volumul ar fi putut constitui substanța a două cărți distincte. Una ar fi cuprins cronicile și studiile literare. Comentariile critice sunt realizate cu deosebită acribie asupra unor volume de versuri ale poezilor Anthonia Amatti, Ionel Simota, Ioan Suci, Ion Ciurea și Nadia Cella Pop – toți reprezentând spațiul liric din zona de curbură a Carpaților. Profesoara Maria Stoica este atrasă și de istoria literaturii române prin apropierea sufletească manifestată față de opera scriitorului

Romulus Cioflec. Paginile despre *Cu-treierând Spania*, sub titlul, semnificativ ales, *Lumea văzută prin ochii unui român*, se constituie într-un adevărat studiu asupra acestei opere memorialistice a scriitorului Romulus Cioflec. Autoarea se încumetă să recenzeze (și o face cu succes) și un volum de etnografie, ce completează imaginea despre tezaurul de artă populară existent în zona Subcetate din județul Harghita, *Țesături românești din zona Mureșului Superior (sec. XX)* de prof. Doina Dobreanu, o adevărată cunoscătoare a tot ceea ce înseamnă satul de munte tradițional.

Cititorul poate găsi cronicile și studiile, la care am făcut referire, în primul capitol intitulat *Rotonda de la Araci*, dar și în cea mai mare parte a capitolului al doilea, *După-amiezile poeziei*. Criteriul diferențierii, avut în vedere de autoare, este acela al locului prezentării cronicii respective, la evenimentele organizate la Casa memorială „Romulus Cioflec” din Araci sau în cadrul cenaclului *După-amiezile poeziei*, din Sf. Gheorghe. Într-un volum reprezentativ ca acesta, *Cronici în vitralii*, nu considerăm a fi fost necesară diferențierea menționată din cauza pericolului de a se pierde unitatea. Tot în prima „carte” și-ar avea locul bine fixat capitolul al treilea, *Interviu cu un poet*, unde ne sunt puse în față patru interviuri cu poezii Anthonia Amatti, Ionel Simota, Ioan Suci și Nadia Cella Pop. Întrebări gândite, cu răspunsuri specifice fiecărui interviuat, dar, spre regretul cititorului, într-un număr restrâns de pagini. Mai ales pentru elevi (și nu numai), interviurile, însumând experiența, ideile, lectura, preocupările oamenilor de litere, de cultură în general, pot constitui modele demne de urmat, de aceea le-am fi dorit mai cuprinzătoare.

A doua „carte” ar fi cuprins textele care consemnează evenimentele cultural-artistice organizate în cadrul cenaclului *După-amiezile poeziei* de la Colegiul Național „Mihai Viteazul”, coordonat de prof. Maria Stoica. Cuprinde primele unsprezece pagini din capitolul II, *După-amiezile poeziei* și capitolul IV, intitulat *Intinera carminis*. Titlurile subcapitolelor rezumă esența manifestărilor prezentate: *La ceas aniversar*, *Acorduri de toamnă*, *Seară românească*, *Premiu pentru poezie*, *Parteneriat regional*,

Omagiu lui Grigore Vieru, Eterna poezie, Sărbătoarea poeziei. Ilustrația foto de la sfârșitul volumului se încadrează în aceasta a doua „carte”, evidențind ipostaze ale fenomenelor culturale extrem de importante pentru elevii și profesorii participanți. Remarcăm străduința autoarei de a nu trece sub tăcere niciun eveniment organizat cu drag și cu deosebită implicare sufletească. Organizat când? Desigur în timpul liber, în după-amiezile în care mulți dintre semenii noștri preferă să se odihnească. Un profesor adevărat are darul (sau harul?) ca să lumineze calea în orice împrejurare. Trebuie să ardă ca să poată lumina. „Condiția ca să luminezi este să te jertfești”, scrie, într-o carte de învățături, părintele Arsenie Papacioc. Nu dorim să exagerăm, însă prof. Maria Stoica are această tendință (oare numai tendință?) de a se jertfi – sacrificându-și timpul în favoarea școlii și a elevilor, în favoarea prietenilor „actanți în toate întreprinderile care au atras de partea culturii tineretul școlar, aflat în căutarea reperelor valorice”, tuturor le insuflă dragostea de cultură, de frumos, în scopul „împărtășirii din azima iubirii.” (p. 6)

Remarcăm cu bucurie eleganța grafică (ilustrația Victoria Neagu), coperta și ilustrațiile foilor de titlu ale celor patru capitole, îmbogățite cu câte un motto adecvat - texte semnificative semnate de poezii prezenți, prin operele lor, în volum. În concluzie, un volum elegant, bogat în conținut, alcătuit cu seriozitate, slujind literatura și mângâind sufletul cititorului.

LUMINIȚA CORNEA

Cugetările unei regine

Silvia Irina Zimmermann, născută Rada, în 1970, la Sibiu, a publicat până în prezent două valoroase studii științifice despre opera scriitoarei Carmen Sylva în Germania, „Farmecul regatului îndepărtat. „Poveștile Peleşului“ de Carmen Sylva, lucrare de masterat și disertația de doctorat „Regina poetă Elisabeta, prințesă de Wied, regina României, Carmen Sylva (1843-1916). Auto-mitizare și comunicare dinastică prin literatură” și a tradus cartea lui Gabriel Badea-Păun „Carmen Sylva. Uimitoarea regină Elisabeta a României”, toate apărute în Germania, la editura *ibidem* din Stuttgart.

Elisabeth Pauline Ottilie Luise, Prinzessin zu Wied, s-a născut la 29 decembrie 1943 în Neuwied. A fost căsătorită în noiembrie 1869 cu Karl von Hohenzollern-Sigmaringen, principele Principatelor române unite (Moldova și Valahia).

Unicul lor copil, prințesa Maria, moare în 1874 la vârsta de trei ani de difterie și scarlatină, de care s-a infectat în urma unei vizite cu ducesa Elisabeth la un orfelin din București. Mama devine depresivă și ne-maireușind să aibă copii, caută să compenseze „pierderea imaginii” ca mamă exemplară pentru țară și ca mediatore culturală. Astfel, în 1870, înființează o Asociație a săracilor și, pentru scurt timp, o Societate de traducere a cărților pentru copii din franceză în română.

În 1875, a început să traducă poezia românească în germană, împreună cu Mite Kremnitz și primele ei traduceri apar în 1878, în revista germană „Die Gegenwart” cu pseudonimul E. Wedi [anagrama de la E(lisabeth) Wied] și cuprinde poezii de Alecsandri, Eminescu și alții. Un volum de sine stătător, „Poezii românești”, în colaborare cu Mite Kremnitz apare în 1881.

Din 1882, semnează cu pseudonimul din latină „Carmen Sylva” (cântecul pădurii).

În 1882, publică un volum de aforisme, „Les pensées d'une reine” la Editura Calmann-Lévy din Paris, cu un cuvânt-înainte de Louis Ulbach (care le și grupează după tematică).

În 1888, apare o a doua ediție, completată, pentru care i se conferă premiul Botta al Academiei franceze.

O versiune germană mult îmbunătățită și adăugită apare în 1890, cu titlul „Vom Amboss” / De pe nicovală, în două ediții, la editura Emil Strauss din Bonn.

O altă ediție în franceză publică regina în 1913, la Editura Minerva din București, cu titlul „Aliunde” (în latină înseamnă „de altundeva” sau „de aiurea”), dedicat amintirii decedatei prietene și dame de curte Catharine Ecsarho, născută Kostaki-Epureanu (1858-1911).

Cartea de față, **Cugetările unei regine***, este în format mic (17/13cm) și cuprinde aforismele din volumul în germană „Vom Amboss”, împărțite în unsprezece tematici.

Redăm, mai jos, în traducerea noastră, câteva mostre din fiecare categorie, tocmai pentru a se vedea faptul că mai sunt, majoritatea, actuale:

1. Viața:

„Veselia vine de la Dumnezeu, seninătatea merge la Dumnezeu” (p. 17).

„Educația este universitatea inimii” (p. 19).

2. Omenirea:

„Fiecare om poartă în sine un Prometeu, un creator, revoltat și martir” (p. 23).

„Mama e ca bunul Dumnezeu : o chemi la nevoie și o uiți la bucurie” (p. 30).

3. Dragostea:

„Dragostea este ca veverița: îndrăzneată și sfioasă totodată” (p. 34).

„Indiferența este o singuratecă floare fără miros, care înflorește și în smârc” (p. 35).

4. Prietenia:

„Dragostea și politica sunt moartea prieteniei” (p. 40).

„În prietenie este mai bine să ascuți, decât să dai sfaturi” (p. 41).

5) Norocul:

„Există doar un singur noroc:

Datoria,

Doar o consolare:

Munca.

Doar o plăcere:

Frumosul” (p. 43).

„Norocul e ca ecoul: răspunde, dar nu vine” (p. 44).

Scrie multe aforisme despre:

6) Suferință:

„Lupta pentru pâinea de zi cu zi usucă lacrimile” (p. 50).

„Când ne părăsește chiar și durerea, atunci e sfârșitul” (p. 51).

„Dacă morții ar putea vorbi, nu s-ar mai spune atâtea lucruri bune despre ei” (p. 59).

7. Spiritul:

„Pana consolează mai mult ca religia și torturează mai mult decât inchiziția” (p. 64).

Multe a scris și despre:

8. Artă:

„Geniul este ca soarele, strălucitor, roditor, devorator” (p. 70).

„Între disperare și demență sunt aduse la lumină cele mai mari lucruri” (p. 71).

„Nu scrie, dacă poți renunța” (p. 72) – iată un sfat prețios!

9. Datorie:

„Datoria este pentru unii o cămașă de forță” (p. 79).

„Încetezi să fii copil în ziua în care ai înțeles cuvântul datorie” (p. 81).

10. Vanitate:

„Ai voie să fii eventual mândru de banii tăi pe care cu trudă i-ai câștigat, nu însă pentru talentul tău pe care l-ai moștenit” (p. 84).

Scrie mult și despre:

11. Politică:

„Mulțimea e ca marea: te duce cu sine și te devoră după cum bate vântul” (p. 87).

„Politica e ca un păianjen: un animal de pradă” (p. 89).

„În politică se sacrifică tot: prieten, frate, femeie, conștiință. Doar pe sine însuși se sacrifică rar” (p. 89).→

MIRCEA M. POP
(Continuare în pagina 55)

Circulație pe frontieră III

Între anii 2008 și 2009, 15 scriitori din 10 țări din Europa de est și sud-est au primit bursa Milo-Dor și au stat câteva săptămâni la KulturKontakt Austria, în Viena.

Răspunzând la întrebarea: „Plecarea – încotro”, autorii relatează despre schimbările survenite în țările din care provin în ultimii 20 de ani. Cele scrise de acești „Writer in Residence” („Scriitori în rezidență”) ca răspuns la întrebare a fost publicat în acest volum, **Circulație pe frontieră III*** (III fiindcă au mai apărut două de astfel de antologii din 2005, de când se acordă bursele).

Modul de relatare este divers, de la însemnări de călătorie, la redarea întâmplărilor cotidiene, de la eseurile politice la poezie sau la excurs artistic-filosofic.

De semnalat că reportajele de călătorie sunt impregnate cu diverse observații legate de avantajele dreptului de a călători de acum și de interdicția din vremea comunistă.

Scriitori provin din Albania (2), Bosnia-Herzegovina (1), Bulgaria (2), Croația (1), Lituania (1), Republica Moldova (1), România (1), Serbia (4), Slovenia (1) și Ucraina (1).

Cel mai în vârstă stipendiat a fost Laszlo Végel (n. în 1941), aparținând minorității maghiare din Novi Sad / Serbia, urmat de Fatos Kongoli, n. 1944, din Albania.

Cei mai tineri scriitori prezenți au fost sârbul Dragan Radovančević (n. 1979), urmat de Tanja Stupar Trifunović (n. 1977) din Croația.

Din Republica Moldova a fost prezent Vitalie Ciobanu (n. 1964), redactorul-șef al revistei «Contrafort», iar din România prozatorul și universitarul Ion Manolescu (n. 1968) din București.

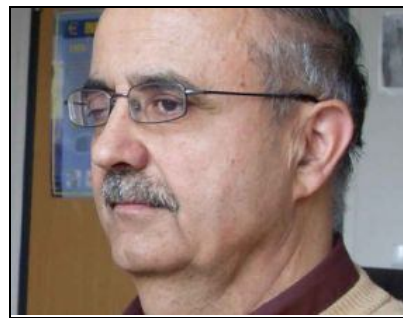
După câteva cuvinte introductive semnate de dr. Claudia Schmied, ministrul federal al învățământului, artei și culturii, de Gerhard Kowar, directorul KulturKontakt Austria și de Annemarie Türk, responsabilă secției de stimulare a culturii și sponsorizare, urmează textele celor cincisprezece autori, prima dată redată în germană, în traducere (cele două în limba română au fost traduse de Georg Aescht) (pp. 17-162), după care, în

semn de respect și considerație, în limbile în care au fost scrise (pp. 165-286), iar la sfârșit sunt incluse succinte curriculum vitae ale autorilor (pp. 287-291), dar și ale traducătorilor (292-294).

Criticul Vitalie Ciobanu e prezent cu un eseu inteligent și bine axat problematic, în care consideră că misiunea scriitorului actual s-a modificat: „Într-un timp de liniște și prosperitate, misiunea confratelui nostru, scribul, este să ofere povești pentru desfătarea estetică a publicului; într-o lume amenințată, scriitorul devine un furnizor de repere esențiale, un cavaler al bunului-simț” (p. 205) și mai departe: „...a fi «scriitor european» presupune două lucruri de o intensitate diferită, și anume: a) să fii scriitor *din* Europa; și b) să ai *vocația* Europei” (p. 205).

Referindu-se la avantajele europenizării pentru scriitorul est-european, afirmă: „Azi, ați lărgi câmpul investigațiilor artistice, a-l plasa într-un cadru mai larg decât propriu-ți țară, a căuta să-ți câștigi receptori și pe alte meridiane, fără a-ți face din asta doar o sursă de vanitate, ci o aspirație firească spre universalitate – o asemenea viziune mi se pare extrem de profitabilă pentru literatura scriitorilor din Estul Europei, o condiție esențială a procesului mai general de emancipare culturală.” (pp. 202-203).

Ion Manolescu e prezent cu proză scurtă, „7 secvențe din România” („Crăciunul de altădată”, „Nevroză”,

„Toamna mea...”, „Pisici erudite”, „Memoria obiectelor”, „Oameni obișnuiți” și „Regele Patinelor”, texte cu caracter evocator și umoristic.

O carte document care se citește cu interes.

MIRCEA M. POP

Grenzverkehr III. Aufbruch-wohin?, Ein Buch von KulturKontakt Austria, Klagenfurt, Wien, Celovec, Dunaj: Drava Verlag, 2012, 294 p.

CUGETĂRILE UNEI REGINE

(Urmare din pagina 54)

Și Amestecate (pp. 95-116): „Aforismul e ca albină: încărcat cu pradă și prevăzut cu o țepă.” (p. 116).

Carmen Sylva se dovedește în aforismele ei lucidă, rațională și cu mult bun-simț.

Trebuie amintit faptul că la editura ALL va apărea în curând studiul Silviei Irina Zimmermann „Carmen Sylva, Regina poetă. Literatura în serviciul Coroanei, în traducerea Monicăi-Livia Grigore și cu o prefață de Principele Radu al României, iar în Germania, Silvia Irina Zimmermann pregătește ediția completă a poveștilor („Din regatul Carmen Sylvei”) și „Poveștile Peșelui”, ambele urmând să apară la Editura *ibidem*, în 2013.

Pe când, oare, aforismele reginei în traducere românească?

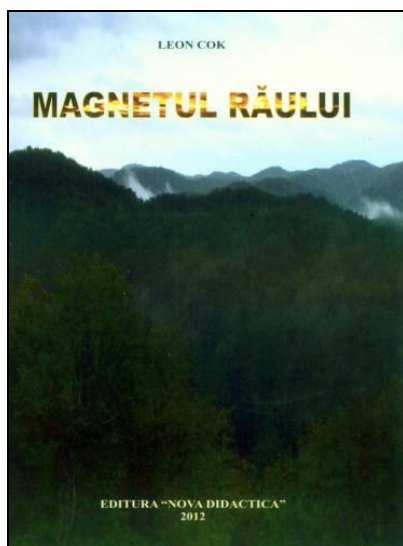
*Carmen Sylva: **Gedanken einer Königin**. Ausgewählte Aphorismen der Königin Elisabeth von Rumänien, geborene Prinzessin zu Wied (1843-1916). Herausgegeben und mit einem Nachwort versehen von Silvia Irina Zimmermann, *ibidem* – Verlag, Stuttgart, 2012, 186 p.

Dincolo de rău apare versul

Leon Cok vine în fața cititorilor cu prima carte de versuri intitulată „Magnetul râului”, apărută la Editura Nova Didactica. Volumul prezintă zbaterile interioare ale tânărului care s-a născut pe aceleași meleaguri cu Liviu Rebreanu, având, după cum el însuși declară, două pasiuni: sculptura și pictura. Timpul este cel care i-a adunat frământările interioare în versuri care acum sunt așezate într-o carte care vorbește despre salvarea prin recunoașterea păcatului: „Ce răi am devenit deodată / Și sufletul l-am făcut scrum / Oameni cu inima de piatră / Cum de-am ales, Doamne, acest drum”.

Versurile păstrează ritmicitatea clasicismului, fiind într-o continuă admirație pentru toate darurile primite de la Cel de Sus: „Cât te iubesc pe tine soare / Și aș putea să-ți spun / Că fără tine n-aș vedea / Nici cărare, nici drum”. Cu o puternică fibră patriotică, Leon Cok vibrează de câte ori aude trăirile legate de patrie: „Țara mea neprețuită, / Românie, te iubesc / Vreau odată să dispară / Toți acei ce te hulesc /.../ Hai, români de pretutindeni, / Vreau să fim uniți acum / Vreau respect și libertate/ Mergem toți pe același

drum”. La 30 de ani, poetul își conturează un portret pe care ar trebui să-l avem fiecare dintre noi: „Motorul fericirii noastre/ Ce demarează cu iubire/ De reușim să-l pornim/ Va merge-n veci fără oprire/ Căldura ce-o avem în suflet/ Și ce ne-a dat-o Dumnezeu/ Ca să o dăm la cei ce n-au/ Să-i ajutăm când sunt la greu”. În spațiul poeziei, descoperim liniștea de acasă: „Oricât de rău mi-ar fi/ oricâte greutateți m-apasă / Un singur gând mă liniștește / E gândul ce mă duce acasă”. Aici, pe tărâmul credinței, fiecare dintre noi își găsește seva vieții: „Vreau să știu cine n-ar vrea / Înapoi să se întoarcă

/ Când aicea a crescut / A mâncat și a băut apă”. Sufletele părăsite își găsesc salvarea în rugăciune: „Atunci când n-ai lumină în suflet / Prin beznă mergi atât de greu / Și n-ai să vezi poarta speranței / Care te va ghida mereu” sau „Omule nu te mai crede / Mare, puternic, pe pământ / Cu grijă împarte-ți bogăția / Să nu te văd că pleci plângând”. În tot acest spațiu al regretelor, fericirea vine din mulțumirea către Cel de Sus: „Doamne, îți mulțumesc ție / Pentru tot ce mi-ai dăruit / Dar mai dă-mi acea rațiune / Ca să mă faci fericit”. Dincolo de versuri, se ascund sentimente profunde iscate din dorința de a fi un apărător al credinței: „Pe trepte urc și eu / Încet, spre Dumnezeu, / Doamne, te rog ai milă/ Și de sufletul meu”.

Poezia care încheie volumul este precum un testament al poetului, prin care cere cititorului îngăduință: „Nu mă mai criticați dur/ Că nu sunt scriitor/ Sunt doar un visător/ Cu iz de începător/.../ Poate-s mesaje dure / Dar sigur asta simt, / Nu vreau să spun minciuni,/ ce rost ar avea să mint”.

Prin volumul său, Leon Cok pătrunde într-o lume a misterelor, acolo unde fiecare gând este străbătut de dorința eternității.

MENUȚ MAXIMINIAN

Când le va veni vremea

Nu l-am cunoscut pe Romeo Morari în anii lui clocotitori. Era, cum se spune, scump la vedere, prins în atâtea risipitoare angarale ale unei instituții în care importat era cuvântul rostit, imprimat pe benzi magnetice, suportul pe hârtie fiind mai mult orientativ, depășit de verva și ritmul oralității.

Iar Romeo Morari făcea Radio cu entuziasm și cheltuială mare de timp, neglijându-și multele-i disponibilități creatoare, nu neapărat în așteptarea unor vremuri mai bune, ci pentru „când le va veni vremea”.

Poate că acum Romeo Morari a considerat că a sosit timpul să mai recupereze din întâlnirile lui cu muzele – și ale poeziei și ale picturii. A ales pentru acest moment să se întoarcă în timp, să readucă în

actualitate un gen aproape uitat: fabula.

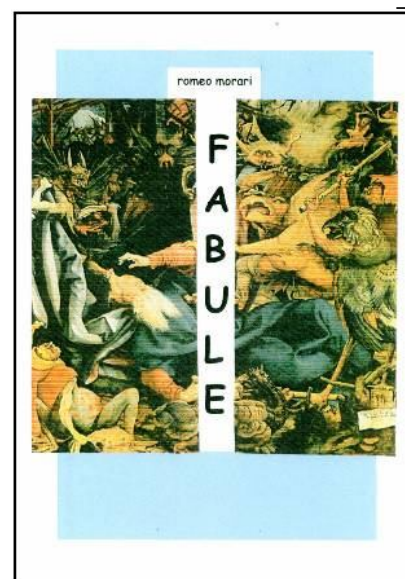
Gen odihnit, fabula e resuscitată de Romeo Morari, un moralist pur sânge. Unul care a trecut prin destule experiențe de viață pe care să le cuprindă „în ordinea cuvintelor”, să le dea relevanță și literară și morală.

Mini-fabule, midi-fabule și o maxi-fabulă e o formulă și ea moralistă, ironică, atrăgându-ne atenția asupra unui parametru prea ușor trecut cu vederea: măsura!

Romeo Morari nu e un moralist încrâncenat, chiar dacă, într-o formulă canonică, sub zâmbetul lui se ascunde disprețul.

Mini fabulele sale sunt concentrări epigramistice, ca respirația să crească treptat în amplitudine, până la maxi fabula sa, în fapt, o... mini scenetă a moravurilor de pe scena (vieții).

Și ca să nu le fie urât, fabulelor

le-au fost atașate caricaturi, în registru tematic independent, astfel că ai senzația, ca în reclamele comerciale, de două cărți într-una!

NICOLAE BĂCIUȚ

O LUNĂ ALBASTRĂ

Iulian Dămăcuș e cunoscut mai ales ca poet. Ca profesor de franceză, a avut posibilitatea ca după revoluție să publice și în unele reviste literare franceze. În 2005, a debutat și ca prozator, prin publicarea romanului *Ochii albaștri ai bunicii*, continuând în 2007 cu volumul *Dealul cu cătină*, apoi romanul său de suflet *Sonia* în 2008, pentru ca, în 2012, să se prezinte cu un nou volum intitulat *O lună albastră...* (Ed. Eco Transilvan), – publicat cu ajutorul Primăriei Cătina, lucru de apreciat, cunoscând faptul că sponsorii nu se prea îngheșuie să sprijine cultura... O mână întinsă unuia care are posibilitatea de a contribui la dezvoltarea culturii prin scrierile sale e un lucru rar în zilele noastre, când banul are cel mai tare cuvânt...

Cartea cuprinde 15 povestiri, pe care eu le-am împărțit în patru categorii. Mai întâi, episoadele de dinaintea lui '89, când, pe la începuturi, cineva a încercat aducerea de la sate a oamenilor, înghesuindu-i în blocurile ca niște cutii, în speranța că orașele vor deveni adevărate metropole, economia va prospera, iar populația va avea posibilitatea de a fi mult mai aproape de învățăturile venite de la centru. Astfel, s-au recalificat la locurile de muncă muncitorii din fabrici, tractoriștii devenind specialiști la șaibă, țărani mai răsăriți milițieni etc. Odată cu ei au emigrat spre oraș și țărănuțele, fetele care doreau prin orice mijloace să scape de numele de țărăncă... Noua carte începe cu *Cădere Samantei*, femeia venită de la țară, care devine așa, peste noapte, orășeancă get beget, uitând, ca și altele, de fapt, să se mai întoarcă la vechile meșteșuguri, doar locurile copilăriei le mai bântuie nopțile târzii ale iernilor, depănând amintiri la gura caloriferelor din garsoniere. *Vecinele*, o altă năvelă în care Irene reușise să-și păstreze silueta prin munca la sapă, horele de pe tăpșanul pe care fără regretare-l părăsise aidoma Samantei, refugiindu-se la oraș, făcând pe femeia de serviciu, numai și numai să nu fie nevoită a se reîntoarce. „Îs doamnă! Îmi sună pantofii pe trotoal!”, va spune... Singura nemulțumire e cauzată de zgomotele vecinilor, sunete care pătrundeau prin pereții subțiri ca

o foiță de țigară. *Tentativa* e una dintre nuvelele care scot în relief iscusința fetelor fugite de la sate, care-i vânează, odată ajunse la oraș, pe viitorii soți cu condiția să fie șefi... O prezintă pe Lelea Paraschiva ce-și așteaptă *domnii* care-i vin la masă, mari șefi, unul dintre ei chiar generică... Fetele se mândresc că au fost curtate și s-au măritat numai cu șefi... Una cu un hornar-șef, alta cu un portar-șef la o bancă, alta cu un muzician-șef...

Lulu și el un personaj venit de la țară, de acolo de unde știa toate gardurile, toate casele oamenilor... un altfel de țăran, însă. Ajuns la oraș, considerat de unii nebun, obișnuit doar cu cerșitul, om al străzii... Doar în biserică își găsește liniștea, îl podidesc amintirile și dorul de satul pe care-l părăsise, căutând o viață mai ușoară, nutriend o slujbă măcar pe lângă poarta raiului, acolo „unde vine și pleacă atâta lume, trebuie făcută curățenie” va spune el... Se visează mergând pe drumul spre rai... Departe e raiul ăsta... Oare am greșit drumul?, se va întreba el privind zarea și departe o lună albastră...

O altă categorie e aceea în care asociază suferințele proprii, frustrările cu suferințele unor personaje cărora le-a dat viață... *Caietul* în care cei doi prieteni de celulă: Manu, un *amărat de asasin*, și Jane – își povestesc viața, suferințele, operația, tratamentul, neajunsurile, consemnând totul în caietul lăsat de jurnalistul care făcuse și el un stagiu în spital. Descrie spaima dar și speranța în reușită, având sprijinul prietenilor. Liber, Manu nu-și găsește locul în societate, regretând în ultimul timp detenția.

Viața grea a oamenilor simpli e luată ca o țară a neajunsurilor adunate încă din copilărie... În *Visul generalului* e descris tipul omului nemulțumit de soartă, sergent-major la gherlă, unde nimeni din cei încarcerați nu va recunoaște niciodată că a fost vinovat, el fiind nevoit să-și petreacă zilele păzindu-i, revoltat că munca sa n-a fost niciodată recompensată cu o mărire de grad. Vișându-se general, e obligat ca, odată pensionat, să-și cumpere de la Oser, epoleți cu 3 stele... Face un scurt bilanț al evenimentelor de după '89, și al oamenilor care acum, sătui de libertate, n-au serviciu, au însă timp liber berechet și atunci mai strigă

lozinci. Ei strigă, ei ascultă... În *Sportivul*, Chioru și Albu, proaspăt eliberați din pușcărie, întâlnesc o veche cunoștință, Sportivul, bătrânul care la un pahar se laudă cu agonișeala sa... „în pod am un sicriu nou nouț, costum la patru ace, bani de la sora mea”. Ajungând într-un final să moară, cei doi vând costumul, îngropându-l pe bătrân doar în chiloți, dar cu cravată... ei întorcându-se tot acolo de unde ieșiră de curând. În *Casa*, melcul își leapădă casa din spinare pentru a nu fi acuzat de patronul la care apelase pentru o slujbă că este avut, în timp ce alții stau în chirie sau boschete; neprotejat, ajunge a fi călcat de un pantof bine lustruit... În proza *O lacrimă*, e ironizat partidul, dar și milițianul de care-și bate joc țăranul bângându-și copilul în sac, pentru a-l face să creadă că a furat porumb...

Dragostea față de locurile natale, Cătina, frații, Buna, mătușa Rafilă a lui Sârma, liuca Marie, frații Poșean... și mama Anisia... Încă-i mai bântuie nopțile prima iubire, Sonia, pe care o visează deseori. Imagini descrise cu acuratețe, păstrând neatinsse cuvintele pe care el începuse a le uita, de când plecase și pe care le vom găsi în năvela *Serbarea*...

În concluzie, pot spune că Iulian Dămăcuș a reușit să dea viață unor personaje care pot spune multe, dacă știi să citești și printre rânduri...

Iubirea, acel sentiment care ne urmărește toată viața, o regăsim aproape în fiecare povestire trăită cu bucurie, redată cu nostalgia caracteristică vârstei...

TOADER UNGUREANU

Ghid turistic al zonei Săcele

Pentru comunitatea dintr-un oraș nu prea mare, fie el și municipiu, apariția unui volum care îi este dedicat în exclusivitate reprezintă un adevărat eveniment. E și cazul lucrării colegilor Nagy János și Miklós Levente, *Ghidul turistic al zonei Săcele*¹⁰, cu subtitlul „Trasee turistice, monumente istorice, lăcașuri de cult, pensiuni, restaurante, hărți, informații de călătorie utile”. Redactarea în trei limbi – română, maghiară și engleză – cuvântul-înainte și postfața fiind traduse și în limba franceză, face ca scrierea să devină accesibilă unui public cât se poate de larg. Volumul este rodul colaborării dintre doi profesori, un istoric și un economist, originari din Săcele. Nefiind la prima carte, prof. Nagy János este de-acum un nume consacrat; precedentele sale lucrări au ca subiect *Istoria satelor săcelene între secolele X-XX* și, respectiv, *Preoți și profesori în jocul Siguranței și al Securității*. În acest context, atragerea tânărului și entuziastului prof. Miklós Levente, de la catedra de turism și servicii a Grupului Școlar de Turism și Alimentație Publică din Brașov (comasat ulterior cu Colegiul Național Economic „Andrei Băseanu” din Brașov), care debutează editorial cu această ocazie, reprezintă, deopotrivă, o mână întinsă viitorului și o respirație proaspătă în abordarea unei teme de interes pentru publicul de toate vârstele. De altfel, prof. Miklós Levente este nu numai coautor al textului lucrării, ci și realizator al fotografiilor – pentru că volumul beneficiază de numeroase ilustrații (mai mult de 166 de imagini) – precum și tehnoredactor. Echipa îi mai cuprinde pe Dumitru Chirițoiu – referent de specialitate și semnatar al cuvântului-înainte, director general al revistei „România Turistică”, cei doi autori fiind cunoscuți și în calitate de redactori ai respectivei publicații –, protopopol Dănuț Gheorghe Benga (colaborator), Nicolae Munteanu (corectura), Gabriel Virgil Corbescu (traducerea în limba engleză), Csuryula Árpád (coperta). Postfața îi aparține profesorului Liviu Dârjan.

¹⁰ NAGY János, MIKLÓS Levente, *Ghidul turistic al zonei Săcele. Négyfalusi turistakalauz. Săcele Travel Guide*, Săcele – Négyfalu – Săcele, 2011, 202 p. + 81 p. foto

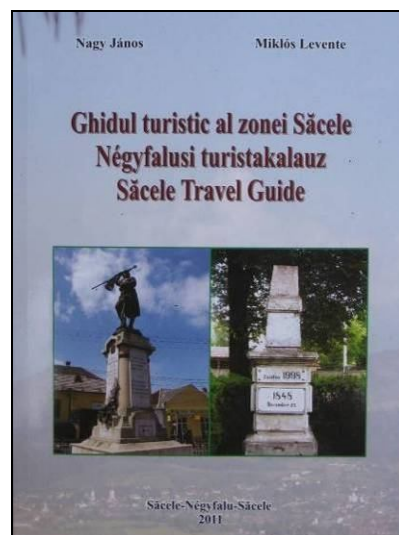
Pentru călătorul grăbit, Săcele este un orașel (totuși, abia atinge 30.000 de locuitori) din vecinătatea Brașovului, situat la est-sud-est de marele oraș, la interecția DN 1A – care, de altfel, mai nou, ocolește Săcele pe centura exterioră – cu DN 1. Întâia dată, Săcele (de la „sățicele”) apare menționat spre sfârșitul sec. al XV-lea, în fapt fiind vorba de șapte sate arondate aceluiași domeniu nobiliar – Baci (Bácsfalu), Turcheș (Türkös), Cernatu (Csernát-falu), Satulung (Hosszúfalu), Tărlungeni (Tatrag), Zizin (Zajzon) și Purcăreni (Pürkerec). Într-o perioadă în care evocarea unor aspecte din trecut, pe alocuri, rămâne o problemă sensibilă, este onorant și în perfect consens cu deontologia profesiei de dascăl că cei doi cercetători, ambii de origine maghiară, pe baza izvoarelor istorice, stabilesc după cum urmează: «În timpul stăpânirii maghiare, satele sunt menționate ca *septem villae valacheles* (cele șapte sate românești).

Numele „Săcele” este menționat pentru prima dată într-o scrisoare a voievodului muntean Vlad Călugărul (1482-1495) către magistratul Brașovului, necunoscându-se denumiri în maghiară, ceea ce dovedește originea română a teritoriului și a bășinașilor săi.» Cei mai vechi locuitori au fost ciobani români („mocani”), lor adăugându-li-se agricultori maghiari (ceangăi). Pe coperta volumului sunt reproduse imaginile Monumentului Reîntregirii Neamului din Cernatu („cel mai important și cel mai frumos monument din Săcele”), precum și a Monumentului istoric din timpul revoluției maghiare de la 1848-1849. O dovadă în plus că „La Săcele conviețuiesc în pace și bună înțelegere etniile română și maghiară.”

În 1950, Baci, Turcheș, Cernatu și Satulung s-au unit sub numele de orașul Săcele. Din 2000, orașul are statut de municipiu. Din punct de vedere administrativ, orașului îi aparțin și cătunele Subobrej, Tei (cu numai 15 case, a aparținut în trecut comunei

Scriitorii acasă la actorul și scriitorul Darie Magheru, în Săcele, în 2009

Hărman), Gârcini, Șanțuri și Babarunca. În prezent, din totalul locuitorilor, 71% sunt români, 23% maghiari și 6% rromi. Din punct de vedere confesional, populația este formată din ortodocși, de asemenea din evanghelici, romano-catolici și reformați. De altfel, cu 15 lăcașuri de cult, pentru categoria sa, la nivel național, municipiul pare să înregistreze un adevărat record. Se adaugă un număr de șapte troițe ortodoxe.

Între cele 17 personalități marcante ale orașului – Alexandru I. Lapedatu, istoric și om politic liberal, ministru al cultelor și artelor, precum și președinte al Academiei Române (1935-1936), care a sfârșit în închisoarea de la Sighet; fratele său geamăn, Ioan, profesor de economie, de asemenea academician, a ajuns ministru de finanțe și guvernator al Băncii Naționale a României. Liceul Teoretic, cel mai bun din oraș, poartă numele George Moroianu – economist și diplomat, rector al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale de la Cluj (1929-1936). Evident că nu lipsesc nici personalitățile de origine maghiară: Gödri János, Simon István, Zajzoni Rab István, Ioan Istók, Ștefan Fóriș (prim-secretar al PCR în anii 1940-1944!), Papp Béla. În zona Săcele activează nouă asociații culturale și turistice, inclusiv Asociația Cultural-Sportivă „Izvorul”, înființată în 1922, relansată în ultimele decenii și editor al revistei „Plaiuri Săcelene”.

În afara celor foste șapte sate – în prezent municipiul Săcele, căruia i se adaugă satele Tărlungeni, →

Prof. univ. dr. NICOLAE LUPU
Academia de Studii Economice din București
Membru al Asociației Jurnaliștilor și Scriitorilor de Turism din România

Zizin și Purcăreni (dintre care Târlungeni este și centru de comună al ultimelor două) – zona turistică Săcele include comuna Budila. Satul Zizin este cunoscut pentru izvoarele minerale cu efecte terapeutice. Fiecare dintre cele patru foste sate din componența actualului oraș Săcele pare să-și fi menținut un anume gen de individualitate, cel puțin cu aparența de cartier, cu mențiunea că ele se înlanțuie de la vest-sud-vest la est-nord-est.

În poftida statutului de municipiu al orașului Săcele, zona păstrează o reconfortantă atmosferă patriarhală. În aceste condiții, potențialul pentru turism rural și agroturism este definitiv. Numai în comuna Târlungeni, la o inventariere sumară, au fost identificate peste 200 de gospodării cu posibilități reale. Deocamdată însă, în zona Săcele sunt înregistrate 42 de pensiuni, la care se adaugă patru hoteluri (inclusiv Ramada Brașov, situat, de fapt, pe teritoriul municipiului Săcele), 15 alte tipuri de stabilimente (moteluri, cabane etc.), precum și 28 de restaurante și baruri. Multe dintre pensiunile turistice și agroturistice sunt membre ale filialei Brașov a Asociației Naționale de Turism Rural, Ecologic și Cultural.

Meritele acestei „ediții private” sunt indiscutabile. Totuși, credem că întregul subiect - reprezentat, în esență, de identificarea valorilor turistice naturale și antropice, precum și a personalităților și a asociațiilor culturale - ar putea beneficia la o viitoare ediție de o punere în pagină îmbunătățită. Adevărul este că reunirea a trei ghiduri, câte unul în fiecare limbă, între copertele unui singur volum, dublate de o iconografie pe măsură, se face întotdeauna cu dificultate. La nivelul fiecărei probleme abordate, preț de câteva pagini sau câteva rânduri, autorii au optat pentru succedarea celor trei versiuni lingvistice, imaginile fiind concentrate la sfârșit de capitol.

Mottoul în limba română, care înnobilează creația și o poziționează într-o matrice de spiritualitate inițiativă, exprimă cel mai fidel crezul autorilor: „Poti să cutreieri lumea toată și să te minunezi de rezultatele civilizației, dar nimic nu-i mai fermecător decât colțul de pământ pe care te-ai născut” (V. Alecsandri). Lectura cărții se poate face și în cheia unui exemplu și a unei provocări lansate profesorilor și altor intelectuali din întregul spațiu românesc.

„Carte frumoasă, cinstite cui te-a scris!”

O DRAGOSTE BABILONICĂ DUPĂ CĂDEREA TURNULUI BABEL

Recenzia de față nu este realizată de dragul reclamei, cum se practica în vremurile declinului politic al sistemelor autoritare. Uneori, analizele literare se fac fără meditații de profunzime și fără să aducă ceva nou în spațiul cultural și doar rareori ele vin cu idei inovative, cu propuneri de îmbunătățire a conținutului unor opere aparte. De data aceasta, ne vom strădui să fim sinceri. Adică, vom încerca să apreciem și să analizăm opera și nu viața sau opiniile ideologic-filosofice ale autorului, ceea ce se cam practică în paginile unor publicații din țară și de peste hotare. În acest context al recenziilor fără un conținut pertinent, din păcate, discuția literară uneori se axează pe tragismul vieții autorilor și nu pe produsul lor cultural. Merită menționat faptul că în jurul romanului-integramă, scris în limba ucraineană de Anatol Viere, se consolidează tradiționala tăcere literară din nordul Bucovinei (ceea ce-i firesc în ultima vreme pentru majoritatea aparițiilor editoriale ale tinerilor scriitori, care n-au posibilități de Public Relations, cu totul ce presupune termenul respectiv: publicitate, marketing, management). Cu toate acestea, îl vedem pe Anatol, părăsind – nu pentru mult timp, credem – dulcea limbă românească în favoarea limbii ucrainene.

Lubirea babilonică este o scriere în limba ucraineană, în care personajul principal Adrian, aparținând minorității românești din Ucraina, se tot zbate între dragostea sa față de o ucraineană și sentimentele sale naționale. Această „frământare” inițială are loc pe paginile întregului roman-integramă, și

are o evoluție dintre cele mai specifice. Adică, din nou și din nou îl descoperim pe Anatol Viere, utilizând cele mai șocante (eficiente) modalități de atragere a atenției cititorului. Cât face descrierea de la începutul romanului-integramă, în care se povestește cum roboții aleargă în urma personajului decriogenizat! Aceeași funcție de atragere a atenției îndeplinește coperta roșie, culoare caldă, care reprezintă în psihologie simbolul fundamental al principiului vital, diurn, solar și îndeamnă la acțiune, este imaginea înflăcăării. Însă e o culoare ambivalentă, sângele e chintesența vieții, dar sângele vărsat semnifică moarte.

Desfășurarea evenimentelor comunicative în roman este completată de autor prin diverse detalii secundare și refuzuri la contexte, încât deznodământul pare incert și uneori ilogic. Mai mult decât atât. În goana sa după metodici de reprezentare populistă a conflictului dintre „etnic” și „intim”, autorul uneori exagerează cu imagini literare, abordând în mod intens arta neo-literară, ceea ce reprezintă o tradiție inevitabilă pentru curentul post-modern, douămiist. De fapt, ideea conflictului între identitatea etnică și sentimentul dragostei a fost abordată și de către ideologul naționalismului ucrainean, Mykola Mikhnovsky, care în renumita sa broșură *Ucraina independentă (Samostiina Ukraina)*, scrisă la începutul secolului trecut, acuza căsătoriile interetnice mixte. În ziua de astăzi, pentru unele popoare și comunități pot exista valori mai importante decât căsătoriile interetnice și inter-religioase. Însă Viere ne prezintă o evoluție de la naționalism înspre internaționalism și globalism, o evoluție determinată de dragoste interetnică. Situație reflectată și în dedicație, cum afirmă autorul la începutul cărții: „Dedic această carte unei fete, care mi-a schimbat perceperea lumii. După ce m-am îndrăgostit de ea, din naționalist am devenit internaționalist, din antiglobalist – globalist, și m-am alăturat celei mai fericite națiuni pe Pământ – Omenirii. În dragoste pentru ea, mi-a ars cămașa mea națională și am ajuns liber, un etnic pământean”.

Un argument în favoarea caracterului „exagerat de postmodern” al operei este faptul că pe paginile cărții *lubirea babilonică* găsim rețeta unui medicament inventat, numit „Atni-iubire”, care are menirea de a vindeca →

MARIN GHERMAN,
Redactor la revista „Glasul
Bucovinei” și la postul de radio
„Ucraina Internațional”

MIRCEA DINUTZ

(24 septembrie 1948 – 19 februarie 2013)

„Nu mă obsedează posteritatea, nici nu cred prea mult în ea, dar îmi place să-mi imaginez că voi lăsa – în urma mea – un semn, oricât de modest. E tot ce îmi doresc”.

Din 19 februarie 2013, Mircea Dinutz s-a mutat în posteritate. S-a dus la ceruri să le facă și îngerilor o revistă, să le scrie despre scriitorii vrânceni și nu numai, să le întocmească vreo „tabletă de duminică” sau măcar una „de toate zilele”, să le povestească „d’ale democrației” pământene ori să le alcătuiască niște „anamneze necesare”. A lăsat aici, jos, sute de „semne” presărate prin numeroase reviste din întreaga țară, prefete și postfete, ediții critice, opt cărți de autor și trei în colaborare – niciunui dintre aceste „semne” neputându-i-se adăuga adjectivul „modest”. Doar lui însuși...

→pacienții cu iubire neîmplinită. Adrian, eroul scrierii, dedică poezii iubitei sale, Olea, însă, intervine naratorul, care roagă cititorii să nu citească poezia ca vers, ci ca proză, fiindcă, din 2007, autorul nu mai scrie poezie! În aceste contexte discursive, subiectul central al romanului se dizolvă într-o sumedenie de detalii: uneori fantastice ca imagine literară, altele ieșite din comun și foarte greu de descifrat. Singura justificare a acestor încercări de erodare a canoanelor estetice este tendința de a demonstra caracteristicile unei iubiri babilonice, o dragoste contradictorie, asemenea discuțiilor incerte dintre popoare după căderea turnului Babel.

De remarcat că a apărut o încercare, în literatura universală, de a îngloba integrala în roman. Astfel, cunoaștem romanul poetului și prozatorului sârb Milorad Pavić, *Partea interioară a vântului* (1991), în care eroii Hero și Leander se întâlnesc în integralele de la mijlocul romanului. Însă Anatol Vieru propune cititorului un gen de test de evaluare a cunoștințelor, prin întrebările de critică receptivă de la începutul fiecărui capitol-integramă. Inovația autorului e că a combinat romanul cu integrala, titlurile capitolelor-integrame pot fi citite după ce cititorul rezolvă cuvintele încrucișate, după realizarea lecturii capitolelor corespunzătoare, astfel cititorul se implică direct în recepționarea romanului-integramă. Însă „retorica ieșită din comun” și brutalitatea în unele expresii, care nu deranjează autorul, totuși sunt un model eficient de menținere a atenției cititorilor.

Născut la Bacău la 24 septembrie 1948, Mircea Dinutz a urmat Facultatea de Filologie de la Institutul Pedagogic (1967-1970) și Facultatea de Limba și Literatura Română (secția latină) din București (1971-1975). După absolvire, a lucrat în câteva orașe din țară, din 1984 stabilindu-se în Focșani. Împlinirea memoriei de dascăl a cunoscut-o, ca profesor titular, la Colegiul Național „Al. I. Cuza” și la Colegiul Național „Unirea”, activitatea didactică fiindu-i încununată cu Ordinul „Meritul pentru Învățământ în grad de Ofițer, pentru abnegația și devotamentul puse în slujba învățământului românesc” (2004).

A publicat peste 500 de articole de critică literară, cronică de întâmpinare, eseuri, recenzii, articole de opinie, pamflete în numeroase reviste din întreaga țară („Caiete critice”, „Convorbiri literare”, „Viața Românească”, „Ateneu”, „Acolada”, „Vitriliu”, „Literatură”, „Bucovina literară”, „Vatra veche”, „Plumb”, „Spații culturale”, „Ex Ponto”, „Argeș” ș.a.). Din 2008, a fost redactorul-șef

al revistei focșănene „Pro Saeculum”. A semnat prefete și postfete, a alcătuit patru ediții critice, a elaborat, în colaborare, monografiile „Virgil Huzum” și „Ioan Larion Postolache”, precum și lucrarea „Textul literar. Orizonturi de lectură”. A publicat volumele: „Marin Preda – Patosul interogației” (1997), „Popasuri critice” (2001), „Florin Muscalu” (2007), „Tablete de duminică” (2008), „Ioan Dumitru Denciu” (2009), „Scriitorii vrânceni de ieri și de azi” (2011), „D’ale democrației” (2012) și „Anamneze necesare” (2012).

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

După prezentarea romanului în cadrul Festivalului Internațional de Poezie „Meridian Czernowitz”, care s-a desfășurat la Cernăuți în toamna anului 2012, mulți tineri au procurat această carte din librăriile orășenești, solicitându-i autorului autografe. Deci, paradigma autorului, cu toate abaterile estetice postmoderne, funcționează! Dar, ce aduce această paradigmă în spațiul cultural? Potrivit opiniilor ziaristei Maria Toacă de la „Zorile Bucovinei” (nr. 39, 29 iunie 2012), „un vagabond de geniu, care nu poate fi învins” – realizând o paralelă comparativă între Panait Istrati și Anatol Vieru – „Fără protecția lui Romain Rolland, fiul unei spălătorese și contrabandist grec nu avea să ajungă a fi considerat în România scriitor francez, iar în Franța – scriitor român”.

Scriitorul Andrei Tușkov subliniază că tema scrierii se învârtă într-un peisaj post-apocaliptic, care oarecum ne amintește de filmul „Matrix” regizat de frații Wachowski. După două mii de ani omenirea va fi forțată să se retragă

în subteran, fiindcă biosfera va deveni nepotrivită pentru ea. Cu toate acestea, spre deosebire de creația fraților Wachowski, roboții n-au luptat cu oamenii. Totul este pașnic – post-oamenii în subteran și roboții la suprafață.

În pofida ideii generale, care prevede o imagine post-apocaliptică, modalitățile de creare a acestei viziuni pot fi, totuși, îmbunătățite printr-o simplificare a limbajului. Or, o literatură postmodernă nu înseamnă neapărat o rupere totală cu realitatea. Multitudinea planurilor artistice din roman, pe de o parte, îmbunătățește tragismul relațiilor dintre personaje, iar pe de altă parte, le complică atât de mult, încât realitatea devine o incertitudine totală. Din această perspectivă, *Iubirea babilonică* este un roman cu mult mai virtualizat, mai complex de descifrat, scris pentru un cititor cultivat. Cu toate că în „Matrix” (ultima parte – „Matrix Revolution”), Neo devine creatorul unei lumi noi, unei lumi cu perspective, Adrian se pare că rămâne un ostatic permanent al conflictului simbolic dintre eul etnic și eul intim. Toate celelalte detalii, par a fi în acest context lucruri secundare.

Astfel, autorul a pus întrebarea. Ne rămâne să așteptăm cum vor formula răspunsul cititorii.

Mare bal la Poarta Brandenburg

Ermil stă pe o geană de rai pe terasă
La mica cofetărie din Stăjeriș.
Pipăie cu privirea crestele
Postăvarului și lasă
Când și când ochii să spioneze furiș
Dulcea găriaială a săsoaicelor blonde
Și ospătărița zâmbitoare dornică de
bacșiș.

Fetele vorbesc repede și în dialect
E greu să afle secretul conversației
ultra select.
Îi arăt cum tivește soarele cu aur
Marginile crengilor din aluniș.
Sunt lângă el și nu mă aude însă
deduce
Că i-am spus ceva de Iisus și de
cruce.

Scuză-mă nu eram atent vrei să
repeți?
Sunt obișnuit cu crizele de atenție
Ale confracțiilor noștri poeți.
Ziceam de ziua când s-a prăbușit la
teatru cortina.
Doisprezece fii ai lui Karl apostoli de
mucava
Necrescuți corifei
Cu niciun Cristos între ei
Înșirați la rampă ca mărgele pe ață
Ca ciorile negre agățate de sârmă
Ascultau cuvântarea din urmă
A unui ștab oarecare.
Publicul fremăta fascinat în picioare
Și scanda intermitent slogane
behăitoare.
Fericit că prostia nu doare.

Îți mai aduci aminte, Ermile?
Nici azi nu se știe a cui a fost vina
Că a căzut nechemată cortina
De fier pe lângă nasurile lor carne.
S-au prăbușit în culise câteva bârne
Producând un zgomot infernal.
S-a zguduit teatrul
Și publicul a înghețat în stal
Dintro dată aerul s-a încins ca-ntr-un
furnal
Îți mai aduci aminte, Ermile?

A căzut ghilotina cu o mie șapte sute
de kile.
A fost un semn, un mesaj încifrat
Pe care numai cine trebuia nu l-a
dezlegat.
Tovarăși, stați pe loc, n-a fost nimic!
Dar norii grei de praf îmbrăcaseră
totul c-o păclă
Cât Marea Neagră de mare și de
adâncă.

Tu fredonai un cuplet mititel printre
buze
Părea distractivă toată bălăbăneala
De gesturi și cuvinte obtuze.
A fulgerat prin public un vaier
Deschideți ușile că e nevoie de aer!
În sfârșit, adevărul se făcea auzit.
Ți-am făcut semn din sprânceană și
am ieșit.

Pâcla era de nepătruns și tot astfel era
Evenimentul care ne uluia.
În stradă ți-ai șters ochelarii și-ai zis:
Data viitoare, Dumnezeu va calcula
mai precis.
Tâmpa privea încrunțată.
Eu n-aș fi vrut să mai cadă odată
Cortina super grea ghilotina de fier.
Dar aș fi vrut să fie parte dintr-un
mister
Să fie o prevestire, un semnal.

La Poarta Brandenburg dederiștii
Puneau lampioane și se pregăteau
De un bal mare bal.

Balada bătrânului arbore

Plouă încet și apele curg
Peste mantaua de clorofilă
A bătrânului arbore. Zace
În ghindă zeul copil
Fătul izvoditor de vrajă
E gata
Să sară din încremenirea
seminței
Până la sărutarea fonică
A soarelui tânăr
Abia răsărit

Și cântece mici neauzite de om
Sună în ramuri

În coaja copacului sună
În cercurile concentrice care-l
blindează
Înfășurându-i ființa abstractă
Ea însăși mereu cântătoare
A nobleței smerite

O dulce litanie

Și misterele vechi se adună la
sfat
Cântă neauzite așteptării
fecunde
Ploii îi cântă și nopții și zilei și
astrului tânăr
Trezit cu uimire din adormirea
zenitului
Până când crapă liniștea mută
A seminței

Și pruncul vegetal sare
Înaintea soarelui viguros
Și odată cu pruncul acela sare
Din achena pleznită colos
Însuși imensitatea arbor numită
Sare până dincolo de vârstele
sale
Acoperind orizontul

Și vine
Să mai trăiască o dată
Încă o dată
Până în vecii vecilor
Așa!

Strigare peste sat

Să urci în copacul cel mai înalt
De se vede în zare șarpele Dunării
Și să spui eu sunt cel mai tare băiat
Din satul meu unde fetele
N-au voie să întârzie seara
În pragul porților care
Se închid meticulos și devreme.

Să te urci pe vârful muntelui Negoiu
De unde poți vedea grădinile
transilvane
Și să strigi până te-aude Grethe
Săsoaica din Saschiz
Tânără bălaie cu părul văpaie
Cu ochii albaștri și buze ca focul
Să strigi că ai să-i duci o floare de
colț
Și-ai s-o ceri de nevastă
Dacă altfel nu acceptă să lase
Poarta dinspre șură deschisă.

DANIEL DRĂGAN

**Visele doamnei Pachet 30
despre casa melcilor
2011**

vom pleca

ai văzut un melc
încet încet peste garduri și pomi
nu

nu avem nimic în afara casei

pașii se pun unul în față
unul în spate
unul în față
unul în spate

melcul n-are pași

vezi

am renunțat
stăm pe loc
până crește casa peste noi

vom pleca

încet încet cârând timpul lipit pe
strada
dintre noi

**Visele doamnei Pachet 31
despre războiul ce nu se dorea poetic
2011**

săpunul în ape de mandorlă
dezlipsește dureri în somn
din bârfa de noapte
în chiar visul meu preferat

pe bancă o femeie se despletește din
pielea de șarpe
își scoate inima o pune în ordine
goală
cum întinzi creioane ascuțite în
penarul de lemn

pe banca următoare o bătrână pipăie
încheieturi
printre gene se uită la ceasul fără
cadrans zâmbind
unui câine
fără coadă și umbră

nu era un parc nu

m-am dat înapoi în somn
din visul de pe partea stângă
când respirația se îndoiaie
aud
bătrâna se lasă pe spate și strigă până
peste vârful ultimului pom... să se
facă cenușă – și... cenușă se făcu ...

săpunul în ape de mandorlă
încă o dată încă o dată peste visul cu
bânci
cu inimi printre penare ce nu-și
găsesc locul
nici în bârfa de noapte

mă trezesc
ceasul îmbibat de mirosul acela de
noapte
e șapte
să nu pierzi autobuzul îmi spui
alunecând peste părul meu albăstrui

**Visele doamnei Pachet 32
despre covorul magic
2011**

încet să aduni
firimiturile cu mâna dreaptă
în pumn strâns
să nu sufli praful
adună de pe noptieră
încet
agrafe nasturi respirații unghii
cineva trage păturile peste tine nu
aude
în pumn cum taci
adună adună-ți tălpile sprâncenele
pielea
de pe ciucurii covoarelor
ce te țin în picioare
elasticele pionezele alifia de bătăături
timbrele plicurile
pentru mai târziu
adună-ți sub pătură între timbre
nasturii de la palton
gândurile
nu deschide ochii
să nu scape un vis printre papuci și
șosete
fără pereche
dimineața orbește când strigi
șosete papuci pături risipite printre
scrisori
închide pumnii în praful nopților
adună-te
adună valul de pași
ce trece peste covoarele
ce te țin în picioare

ANNI LOREI MAINKA

DE ATĂTA GÂND

(Din mitologia mea)

Iubita mea cu glezne lungi până la sâni,
cu părul fălțâind ca un stindard păgân,
Adună-te când roata zilei crapă
la pieptu-mi nestatornic ca o apă.

Săgeată-mă din nou cu vorbe descântate
și râzi până la cer cu capul dat pe spate,
să-mi cazi peste auz refren cald de colind,
cu palma-ți străvezie de soare să mă prind

Nu știi, de-atăta gând am cearcăne-n
cuvinte
și-n fiecare ochi mi-a răsărit un dinte
cu care cronțănesc neliniștit din soartă,
precum un câine știrb dintr-o curea
uscată.

Iubita mea cu garderobă fără sutiene
și cu păcatul strecurat prin gene,
mai mângâie-mă noaptea când țip fără să
știu
și mi se vără-n somn un gușter pământiu.

Și chiar dacă e cald și-atât de bine-afară,
a început și vara tot iarnă grea să-mi
pară...
Că-n jur sunt numai lupi și urlă, dau
târcoale,
iar un dragon de fontă se înfășoară-n zare.

S-A MĂRITAT FECIOARA...

(Din mitologia mea)

S-a măritat fecioara care-mi umbla prin
chică
cu degete subțiri ca litera de mână
și mă strângea orbește la trupul ei o vară
de iarbă-nrouată și reavănă țărână

S-a măritat fecioara ce n-a mai fost
fecioară,
când după ce, nebuni, ca prinși într-o
furtună,
am prefăcut o noapte de iarnă grea, cu
lună
în joc halucinant de umbre și lumină.

S-a măritat fecioara, plângea sub vălul ei
sau poate se topea zăpada albăstrie
și-i tremura sub gene o mare de scânteii
ori un ocean de cețuri sub fruntea sedefie.

S-a măritat fecioara, mi-a mai murit un
vis,
cum moare floarea blândă strivită sub
picior,
Ghiceam prin văl pupila-i furată de abis
și am știut că iarăși m-am otrăvit cu dor...

ION IANCU VALE

Cuvântul nostru se aude în ceruri

„Bine este să aștepți în tăcere ajutorul Domnului.”
(Plângeri 3,26)

Lumea de azi, lumea veacului nostru, este o lume zgomotoasă și agitată, o lume care, vrem nu vrem, nu este deprinsă cu liniștea și tăcerea. Din cele mai vechi timpuri, stăpânirea de sine a fost privită ca o virtute, dar există puține împrejurări în care această virtute se manifestă mai bine decât în tăcere.

Există diferite cauze ale tăcerii. Unele ființe umane tac fără niciun motiv. Altele poate au motive pe care nu îndrăznesc să le mărturisească. Unii tac din lene, alții tac din sfială. Unii tac din îngâmfare, închipuindu-și că interlocutorii lor nu sunt demni să-i asculte. Tăcerea este o mare dovadă de respect. A ști să taci înseamnă să nu vorbești decât atât cât vrei și când consideri că este necesar. Aceasta e adevărata știință a tăcerii, care trebuie cultivată. A ști să taci înseamnă să nu te grăbești niciodată să pronunți niște cuvinte care să dea sentințe și verdicte definitive.

Ca să-l auzim pe cel de lângă noi, e nevoie să tăcem. Nu numai să nu vorbim odată cu el, ci în mintea noastră să fie liniște, astfel încât mesajul auzit să fie, cu adevărat, ascultat și, astfel, înțeles corect. Tăcerea este, deci, obligatorie, atât într-o comunicare corectă, cât și într-o ascultare eficientă, fapt recunoscut chiar de Cicero, care credea în aparentul paradox că "tăcerea este una din marile arte ale conversației". Doar tăcând putem să ne auzim, putem să trăim și putem discerne drumul corect către ceea ce am fost chemați să devenim, către bucuria pe care o dorim și către o viață cu sens.

Sfânta Scriptură ne spune că este bine ca zilnic să controlăm și să reducem vorbele nefolositoare, ca să formăm un control asupra noastră de a nu reacționa atunci când suntem provocați. „*Pus-am gurii mele pază, când a stat păcătosul împotriva mea*”, spune proorocul (cf Ps. 38, 2), iar Înțeleptul Solomon zice: „*Nu răspunde nebunului după nebunia lui, ca să nu te asemeni și tu cu el*”. (cf. Pilde 26,4) Mântuirea omului depinde în mare măsură și de modul în care administrează cuvântul, fapt ce reclamă din partea fiecăruia o imensă responsabilitate cu privire la fiecare vorbă pronunțată. Cum spune Mântuitorul: „*pentru orice cuvânt deșert, pe care-l vor rosti, oamenii vor da socoteală*” (Mt. 12,36)

Sfinții Părinți recomandă frecvent tăcerea, nu doar ca pe o formă de protecție față de eventuale vorbe necumpănite, ci mai ales cunoaștere a lui Dumnezeu prin rugăciune contemplativă.

Antologie „Vatra veche”

DOAMNE

În vârful copacului Tău sunt o floare...
Pe cea mai înaltă ramură a lumii
Mă leagăn în talazul de azur și soare.
Slavă ție că n-am rămas în temnița humii,
Ci slobodă, spre cer, înfloritoare
Inima mea nu mai întârzie
Zbucnește afară în limpezi petale
Să lege rod tainic, bob de poezie,
Hrană zburătoarelor împărăției Tale.
Petala, mi-e cu aripa rudă;
Mireasma, cântec gata s-audă.
Zâmbesc sub luceafăr visările-mi grele,
Beau apele lunii, se umflă în ele
Păunii nopții cu cozile-n stele...
Scuturați-mă vânturi mlădii ori haine,
Singură moartea e o dincolo de fire,
Prăpastie, cu adânc de fericire.
Furtuna extazului mă va urca, poate,
Peste vămile și stavilele toate,

Într-o pală de parfum, Doamne, până la Tine.
Cerule arunce-mi înapoi jos ruina,
Pururea mărire Ție,
Floarea căzută din împărăție
A văzut Cerul și Ți-a sărutat Lumina.

1951, iunie 5, marți

VASILE VOICULESCU

Tăcerea poate deveni ceva pozitiv sau negativ în funcție de cum este folosită de către oameni. Sfântul Isaac Sirul, autor creștin din veacul al VII-lea, care ne-a lăsat poate cea mai frumoasă operă creștină privind valoarea și conduita în necazuri și încercări, „Cuvinte despre sfintele nevoițe”, ne spune despre cuvânt că este „unealtă a lumii acesteia”, iar tăcerea este „taina veacului viitor”. Tot de la Sfinții Părinți, aflăm că tăcerea era folosită și pentru practicarea rugăciunii. Vedem dar că sunt multe cazuri în care să alegi tăcerea nu este un defect, ci o mare calitate.

„În munții Elveției, acoperiți de zăpezi veșnice, există locuri în care călăuzele îi previn pe excursioniști să nu vorbească deloc, fiindcă cea mai mică vibrație a aerului ar putea produce avalanșe de zăpadă și riscul de a se prăbuși cu toții în prăpastie. Cine ar putea crede că un singur cuvânt rostit ar putea avea asemenea consecințe teribile? Influența morală a cuvintelor pe care le rostim este însă infinit mai mare. Un cuvânt nelalocul lui, pe care atât de des și cu atâta ușurință îl lansăm în vânt, poate determina evenimente cu un ecou care se poate prelungi secole la rând, iar în ziua judecății ne va fi dat, poate, să aflăm ce urmări catastrofale au avut cuvintele noastre”. (Fragment din cartea „Fiecare zi, un dar al lui Dumnezeu. 366 cuvinte de folos pentru toate zilele anului”, autor anonim Ed. Sophia 2008).

pr. dr. NICOLAE GHEORGHE ȘINCAN

Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Arhiepiscop Ioan Selejan al Episcopiei Covasnei și Harghitei

„Sfântul Cuvios Gheorghe de la Cernica a fost stareț,
în același timp, la două mănăstiri”.

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte, ați fost din încredințarea Părintelui Patriarh într-un pelerinaj sfânt la Torino, unde ați participat la sfințirea pietrei de temelie a unei biserici ortodoxe ce se va construi în acel loc. Ați dus cu Înaltpreasfinția Voastră, la solicitarea credincioșilor de acolo, moaștele Sfântului Cuvios Gheorghe, fost stareț la mănăstirea Cernica. Vă rog să ne oferiți câteva informații despre acest sfânt care a fost de puțin timp canonizat de Biserica Ortodoxă Română.

Î.P.S. Ioan: Am dus, în Italia, de fapt am însoțit sfințele moaște împreună cu actualul stareț al mănăstirii Cernica, părintele arh. Maxim. Sfântul Cuvios Gheorghe de la Cernica s-a născut în anul 1730, la Săliștea Sibiului, în Transilvania. De tânăr, a avut o aplecare spre cele duhovnicești și întrucât, în Transilvania, foarte multe biserici și mănăstiri ortodoxe au fost distruse în secolul al XVIII-lea, el a trecut munții și a fost primit de frații și de părinții mănăstirilor din Țara Românească. Așa l-a cunoscut pe un mitropolit grec, Roșca, care era la București, devenindu-i ucenic. Apoi a urmat drumul spre Constantinopol, spre Muntele Athos, unde între timp s-a întâlnit cu Sfântul Paisie Velicovschi, cu care la un moment dat au părăsit Muntele Athos și au venit să întărească monahismul în țara noastră. Așa au ajuns la Mănăstirea Dragomirna, în Bucovina. În acea mănăstire, au întemeiat o obște de peste 350 de monahi, însă după anul 1775, Bucovina cade sub austriei. Sfântul Paisie și cu ucenicul său, starețul Gheorghe, merg la Mănăstirea Secu, din Neamț, unde, din nou, întemeiază o obște.

Însă din tinerețe înclinat către cele sfinte, apoi o parte din viață petrecându-și-o în Muntele Athos, din nou inima Sfântului Gheorghe ardea să se întoarcă la Muntele Athos, la mănăstirile de acolo. Însă prin lucrarea lui Dumnezeu s-a oprit la București, unde mitropolitul locului l-a rugat să refacă Mănăstirea Cernica care era distrusă. În 1781, vine la Mănăstirea Cernica care era într-o stare jalnică. A trebuit să ridice din ruine această mănăstire. Sfântul a ridicat-o din ruine cu vrednicie și mitropolitul i-a dat în grijă și mănăstirea de la Căldărușani. La rugămintea mitropolitului Țării Românești, a făcut ascultare. A fost stareț, în același timp, la două mănăstiri. Gândiți-vă ce ascultare sfântă! Pentru ascultarea lui sfântă, pentru faptele lui bune, pentru poveștile pe care le-a semănat în inima atâtor călugări și credincioși, trupul său a fost găsit neputrezit. Sfântul Sinod, de curând, l-a declarat sfânt al Bisericii Ortodoxe Române. Pot spune că am însoțit moaștele Sfântului Gheorghe de la Cernica în Italia, la Torino, dar de fapt Sfântul ne-a dus acolo, nu noi l-am dus pe Sfânt.

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte Arhiepiscop, ce ne puteți spune despre moaște în general? Astăzi, în mod obișnuit, când se dezgroapă morții, cum este obiceiul, după șapte ani, pot fi găsite moaște?

Î.P.S. Ioan: Într-adevăr în unele părți ale țării, se mai păstrează încă rânduiala de a se dezgroapa morții, după șapte ani. Într-un sat a fost dezgropat cineva și îi găsise mâna dreaptă neputrezită, vânăță spre negru. Altă dată, la o femeie

s-au găsit ambele mâini neputrezite, vinete și negre. Altă dată s-a găsit unei alte femei mâinile neputrezite, dar erau galbene și frumos mirositoare. Și l-a întrebat cântărețul pe preot: Părinte, am asistat la toate acestea, dar ce s-a întâmplat cu oamenii aceștia? Și atunci a spus preotul: Frate dragă, primul pe care l-am dezgropat și avea mâna stângă neputrezită și vânăță, pe acela îl cunosc, îl știu, că sunt de mulți ani în satul acesta, omul acela a lovit-o peste obraz pe mama lui și de aceea mâna-i n-a putrezit. Dar, părinte, atunci femeia la care ambele mâni n-au putrezit, ea ce-a făcut? Frate dragă, această femeie, când era tânără, încă necăsătorită fiind, a căzut într-un păcat – păcatul desfrânării – a născut un copil și cu ambele

mâini l-a aruncat în apa care trece pe la marginea satului. Părinte, la ultima dezgropare, am găsit pe lelea Floarea, care a fost femeie văduvă timp de treizeci de ani și umbla la biserică, ale ei mâini de ce n-or fi putrezit? Atunci a spus preotul: ai văzut cum erau mâinile ei? Erau galbene și frumos mirositoare.

Mâinile ei n-au putrezit pentru că mâinile ei, treizeci de ani, au făcut prescură pentru biserică. Ea a adus la

biserică, treizeci de ani, prescură, pentru fiecare Sfântă Liturghie.

Peste timp, s-a stins și cântărețul. Atunci când l-au dezgropat fiii lui, peste șapte ani, au rămas uimiți când tatălui lor nu-i putrezise inima. L-au întrebat pe preot: Părinte, ce păcate o fi făcut tata de nu i-a putrezit inima? Preotul a răspuns: Inima tatălui vostru n-a putrezit, pentru că, patruzeci de ani, el nu cu buzele a cântat la strană, ci a cântat cu inima. De aceea vă îndemn și îndemn pe toți cititorii să iubiți cu inima pe Dumnezeu. Cântați lui Dumnezeu din inimă! Frământați cu mâinile voastre măcar o prescură în viață și rugați preotul să pregătească din ea Sfânta Liturghie! Iar atunci când vreodată, trecând printre morminte, prin cimitir, s-ar putea să auziți că în unele morminte încă mai bate vreo inimă. Să fiți siguri că în morminte, unde aveți părinții așezați întru așteptarea Învierii, sunt multe mâini încă neputrezite care L-au slăvit pe Dumnezeu. Îndemn pe toți creștinii să aibă mâinile curate. Numai cu mâinile curate, se poate deschide ușa Raiului și numai cu inima iubitoare de Dumnezeu poți trece pragul Raiului, pentru că omul merge în Rai cu inima, știut fiind că unde este comoara ta, acolo este inima ta. De aceea cântați cu inima lui Dumnezeu, așa cum cântă și păsările cerului!

L.C.: De multe ori, Înaltpreasfințite Părinte, oficiați Sfânta Liturghie în altare de vară, deci sub cerul liber. Alături de cântarea psaltică, credincioșii ascultă și cântarea binecuvântată de Dumnezeu a pasărilor aflate în copacii din curtea sfintelor lăcașe.

Î.P.S. Ioan: Când aud păsările cerului cântând, așa cum ați spus, îmi amintesc de o liturghie pe care am săvârșit-o eu, în zi de duminică, într-o biserică dintr-un sat din Covasna. Nu eram decât eu și o pasăre. Intrasem într-o biserică pustie, fără acoperiș, gunoiul era în ea până la ferestre, dărâmaturi, crescuseră copaci în biserică. Era către ora 11, când știam că toți preoții și ierarhii erau în momentul cel mai important al liturghiei. Eu mă aflam singur în biserică aceea și atunci am zis: Doamne, am ajuns să fiu singur aici ca bufnița între dărâmaturi! Și când am spus în gândul meu aceste cuvinte, a trimis Dumnezeu o pasăre pe turla desfăcută a bisericii. A cântat puțin. Mi-am ridicat ochii la turlă și pasărea a zburat mai departe. Așa am slujit eu, o dată în viața mea, o sfântă liturghie doar cu o singură pasăre.

LUMINIȚA CORNEA

ȘTEFAN GOANȚĂ-80

(I)

Născut la 11 martie 1933, în Nuntași-Histria, județul Constanța, în familia învățătorilor Ileana și Dumitru, originari din Oltenia, veniți voluntar în satele turco-tătare din Dobrogea, Ștefan Goanță a fost nuvelist, romancier, dramaturg și gazetar. A plecat „dincolo” în 19 octombrie 2010, la Timișoara, în plină forță creatoare, lăsând pe masa de lucru romanul „Zodia Fedeleșului”, ce trebuia să vadă lumina tiparului în anul imediat următor.

A urmat școala primară din comuna Cilieni și din satul Nisipuri (Amărăștii de Sus), județul Dolj, unde părinții au profesat din 1938. Și-a continuat studiile, între anii 1944 – 1951, la Liceul de băieți „Ioniță Asan” din Caracal. După o viață extrem de agitată, între anii 1951 și 1956 (student la Facultatea de Filologie din București și repede exmatriculat, punându-i-se eticheta „fiu de chiabur”, muncitor necalificat pe diferite șantiere – Sădurel, Sadu V, lângă Sibiu, Blocul de ulei – Teleajen, instructor artistic și actor, bibliotecar, muncitor zootehnist), în anul 1957, când se pare că lucrurile s-au mai liniștit, ajunge student, printr-un examen de admitere, la Facultatea de Filologie a Universității „C.I. Parhon” din București, unde audiază cursurile lui G. Călinescu, Tudor Vianu, Iorgu Iordan, Alexandru Graur și are ca profesori pe Mihai Pop, Edgar Papu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Vera Călin, Silvian Iosifescu, iar printre colegi, pe Ion Băieșu, C. Stănescu, Mircea Martin, Tudor Negoită, A.I. Zăinescu ș.a. Dar nici aici nu rămâne mult, deoarece „cadriștii” au repornit „vânătoarea”. Se întâmplă acum o tragedie: într-o noapte de decembrie 1959, înainte de Crăciun, tatăl său, membru PNȚ, este „ridicat” de Securitate și condamnat apoi la 18 ani muncă silnică. Prin urmare, altă exmatriculare...

Între timp, totuși, scrie în special proză scurtă, dar și roman. Debutază ca prozator cu schița „25 de bani” în revista „Universitatea” a Universității „C.I. Parhon” din

București și, aproape simultan, i se publică schița „Cine ești tu, mă?”, în revista „Luceafărul”, amintind că, la 17 ani, avea gata pentru tipar primul volum, „Noi, talpa țării”, dintr-o proiectată trilogie pe care tânărul absolvent de liceu o dorea „o oglindă sinceră a vieții țaranului nostru sărac de dinaintea războiului cel de al doilea mondial”.

După nenumărate încercări nereușite de a fi reîncadrat în facultate, în toamna anului 1960, trece munții și se oprește la Jibou unde îl întâlnește pe Eugeniu Bulugea care îl va prezenta profesorului Ioan Șerban, șeful Secției de Învățământ și Cultură al raionului Jibou, iar acesta îl numește, „pe data de 19 septembrie 1960, în funcția de profesor suplinitor, în mod provizoriu, până la sfârșitul anului școlar sau venirea unui cadru calificat, la Școala de 7 ani din Gâlgău, cu un salariu lunar de 675 lei” (Adeverința 1960). Aici va rămâne până în februarie 1963, având norocul să studieze cu el limba și literatura română trei serii de elevi. Venea aici după aproape un deceniu de hărțuială, purtat pe șantiere, în armată, integrat în detașamentele de „muncă forțată”, respins uneori (denunțat), nevoit să muncească orice pentru a se întreține. La Gâlgău, dascălii, elevii, flăcăii și fetele satului au răspuns chemărilor lui. S-a înființat un ansamblu artistic care a stat la baza „montajului literar-muzical” de mai târziu. Au participat cu acest ansamblu, care cuprindea și un cor vorbit foarte apreciat, la cea de-a treia ediție a Festivalului bienal de teatru „Ion Luca Caragiale”, 1962, obținând premiul I pe țară și titlul de laureat. Sunt demne de reținut câteva din mărturiile contemporanilor evenimentului:

Ștefan Dimitriu, scriitor: „Într-o zi eram la «Carul cu bere» și deodată a intrat pe ușă Goanță, așa îi spuneam noi, urmat de o liotă de fete și flăcăi în costume populare. Participa la Festivalul «I.L. Caragiale».”

Silvia Szumlasz, profesoară: „Am rămas în București mai multe zile, nu știam că vom fi opriți pentru spectacolul de gală și aveam la noi doar costumele populare și așa umblam prin oraș... Cred că a impresionat corul vorbit...”

Elisabeta Souca, învățătoare: „Încă din timpul pregătirilor, al repetițiilor, d-l Goanță avea mare încredere în rezultate și ne încuraja, spunând că vom fi premiați. Am avut costume populare aduse și din alte zone, noi, femeile, purtam cununi pe cap, aduse din zona Crasnei, iar bărbații, pălării cu pene de păun. Șederea noastră s-a prelungit, am stat cam o săptămână prin București, până la spectacolul final. Familiile ne așteptau cu mare îngrijorare, era o iarnă destul de grea și era tocmai înainte de Crăciun. Ne-au filmat, iar Otilia Puriche și Domnița Pașca au fost fotografiate și au apărut pe coperta revistei „Săteanca”.

„Scânteia” din decembrie 1962 notează: „A opta zi a finalei festivalului Caragiale”... Greu se poate uita clipa aceea. Colectivității din Gîlgăul Clujului abia terminaseră de interpretat montajul literar-muzical. Cei 60 de artiști amatori rămăseseră o jumătate de oră aproape nemișcați, nu făcuseră nici un gest patetic. Nimic artificial, nici măcar un efect de lumină. Totul lăsat numai pe seama poeziei și a glasurilor omenești menite s-o comunice inimilor. Glasuri care răsuna când bubuitoare ca tunetul, când foșnitoare ca pădurea, când aspre ca mânia, când melodioase ca fericirea. În clipa când s-au stins ultimele sunete, în sală s-a lăsat o tăcere vrăjită. Apoi au izbucnit ropote nesfârșite de aplauze. Minute în șir. Revărsarea unei emoții greu de descris.

- Cum ați realizat montajul?, a fost întrebat instructorul echipei, profesorul de limba română Ștefan Goanță.

- Simplu. Aproape toți membrii echipei și-au dăruit neprecupețit strădaniile, de la alegerea versurilor, până la nuanțarea interpretării...”→

IRINA GOANȚĂ

Ziarul „Făclia” din Cluj: „Formația artistică a colectiviștilor din satul Gîlgău, raionul Zalău, s-a reîntors recent de la București cu un mare succes: cucerirea locului I pe țară și a titlului de laureat al celui de-al III-lea Festival bienal de teatru «I. L. Caragiale». În pregătirea formației artistice amintite, alături de prof. Ștefan Goanță și celelalte cadre didactice din localitate, un sprijin susținut și calificat au mai dat și tovarășii Alexandru Marius, artist emerit, de la Teatrul Național din Cluj, și Mircea Suci, metodist principal la Casa Regională a Creației Populare.”

Revista „Teatrul” nr. 1 din ianuarie 1963: „În straietele lor pitorești împodobite cu cusături, colectiviștii din Gîlgău, îndrumați de profesorul Ștefan Goanță, ne-au oferit un excepțional montaj, cor vorbit, armonios, de o mare forță emoțională. Am dori ca acest suflu poetic și acest vibrant mod de exprimare să le întâlnim în cât mai multe din montajele viitoarelor competiții.”

Pe coperta a IV-a a revistei: „Moment din montajul literar-muzical prezentat de Căminul Cultural Gîlgău, reg. Cluj (Premiul I, medalia de aur și titlul de laureat al celui de-al III-lea Festival bienal de teatru de amatori I.L. Caragiale)”

Trebuie subliniat că bestialitatea regimului s-a extins asupra întregii familii. Au fost răspândiți prin țară, la Bacău, Brașov, Satu-Mare, rămânând în Craiova doar fratele mai mare, iar mama trimisă în cel mai îndepărtat cătun să profeseze ca învățătoare, casa părintească fiind naționalizată.

Dorința de a fi aproape, de a se sfătui i-a adus pe toți, la un sfârșit de an, la Gîlgău. Aici au petrecut un revelion de neuitat, venit parcă să acopere măcar parțial rănille sufletești ale familiei provocate de regimul bestial care se înstăpânise în țară.

Pe lângă oamenii ospitalieri, Ștefan Goanță a descoperit la Gîlgău frumusețile naturii. L-au încântat stâncile de la *Cheturi*, *Sărata*, *Dumbrava*, mărturie fiind imaginile surprinse la sfârșitul anului 1961, când l-au vizitat surorile, frații și cumnații la Gîlgău.

Dar prezența lui Ștefan Goanță la Școala Elementară de 7 ani din Gîlgău nu a însemnat numai

activitate la Căminul Cultural, ci, în primul rând, o activitate școlară de înalt profesionalism, desfășurată de un dascăl înnăscut, un pedagog desăvârșit și un om de cultură pe măsură.

În această perioadă, domnișoara profesoară Viorica Oțelia, inspector de specialitate – limba și literatura română, a organizat aici cercuri pedagogice, schimburi de experiență, popularizând activitatea complexă a unui profesor suplinitor pe care hazardul l-a adus în acest colț de țară.

Cu toată împotrivirea, probabil și datorită influenței profesoarei Oțelia, a plecat din Gîlgău înainte de încheierea anului școlar 1962-1963. Devine, cum spun documentele, metodist-instructor la Casa Raională de Cultură din Zalău, unde va rămâne până în toamna lui 1964. Aici, la Zalău, i se creează minimele condiții pentru desfășurarea activității teatrale, pasiunea lui de o viață.

Cu sprijinul directorului Casei de Cultură, prof. Leontin Bordaș, pune în scenă piesa „Io, Mircea Voievod”, de Dan Tărchilă, în care va interpreta și rolul principal. „Spectacolul făcut cu dragoste, cu multă dragoste” (Maria Vesa) a fost reluat cu altă distribuție în anul 1980. „În rolul lui Mircea, Ștefan Goanță creează un personaj de mare forță, tandru și aprig, patetic și interiorizat, convingând, emoționând.” („Năzuința”, 18 octombrie 1980).

Tot în această perioadă, este regizorul spectacolului cu piesa „Omul care a văzut moartea”, de Victor Eftimiu, în care a interpretat rolul vagabondului.

Sunt zile și nopți minunate, după propria-i mărturisire, alături de prieteni fermecători: Viorica Oțelia, Constantin Cobârzan, Gheorghe Decanovici, Andrei Babylon și mulți alți iubitori de cultură.

La Casa Raională de Cultură din Zalău, ia naștere și cenaclul „Ioniță Scipione Bădescu”, care face posibilă întâlnirea iubitorilor și creatorilor de literatură din tot raionul, apoi din județul Sălaj, și de cele mai diferite profesii, de la asistent veterinar, la medic uman, de la elevi de liceu, la profesori și învățători, muncitori etc.

Frecvența acest cenaclu și medicul Căpraru din Crasna, autor de epigrame:

*Doctorului Ștefan Căpraru,
Calamburgiu din bisturii*

Restanțe în stanțe

*De rimele pentru Goanță
Să fugi ca de-o Babă Cloanță,
Care are-o tărăboanță
Și mușcă în stilul Goanță.
Potrivirea n-o mai cânt
Că rime doar astea sînt.
De vrei să-mi mai dedici stanțe
Să știi, restu-s asonanțe
Și e treabă, vezi, matala
De cultură „generale”,
Iar noi facem poezie,
Nu ca alții... căprărie.*

À PROPOS DE BISTURIU

I

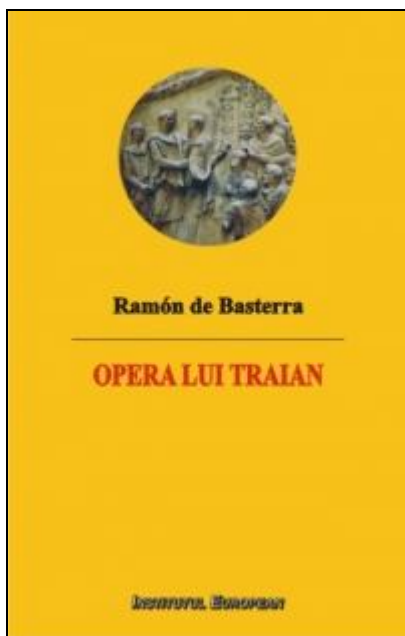
*O mie de virtuți are un bisturiu,
Dar al matala umblă cu trombonul.
Cum poate să-mi cioplească mie un sicriu
Când dumitale nu-ți ascute nici creionul?...*

II

*Scalpelu-ți taie-n carne vie
Și, bărbătește, sângerează,
Dar pixul ține-l în cutie,
Că-i încă prunc și... lăcrimează.*

În dorința de a evita climatul de muncă din cadrul respectivei instituții, presat de cei din conducerea partidului cu diverse probleme de ordin politic, urmărit de „dosar”, în anul 1964, cere să fie trimis în învățământ în locul cel mai dificil din județ și este trimis la Școala Generală din comuna Cizer, unde va îndeplini și funcția de director. Intenționând să încheie, formal, cât mai repede problema studiilor, ieșind apoi de sub spectrul unei noi exmatriculări, urmează și obține diploma de absolvire a Institutului Pedagogic din Cluj-Napoca, secția Limba și literatura română, mărturisind că a obținut licența în limba și literatura română la Cluj cu „*ceea ce am învățat în cei doi ani la București*”. Există oare o explicație că, la Cluj, a fost admis, iar la București nu a fost reînmatriculat?! Toate nedreptățile ce i se fac izvorăsc din ignoranța și suficiența lumii în care îi este dat să trăiască și să muncească, dar aceasta a fost neșansa lui.

"Opera lui Traian" sau opera operei

Context

Nu aş putea observa importanța acestei cărți fără contextul european în care ea reîncepe să circule. Contextul european comod totuși în fața problemelor sale vechi, dar și contextul european în care europenismul e mimat, în care rămâne la nivel de marketing, de *logo*, fără a tinde spre cel ofertant, luminos, productiv și just, cel de *logos*. Diferența dintre cele două paradigme nu e doar una de registru sau numerică, a pluralului. E una de realitate, de reprezentativitate și, mai ales, de reprezentare. Vorbim aici despre cunoașterea ta prin tine însuși, prin tine însuși văzut, înțeles, simțit de celălalt. *Opera lui Traian* e o carte credibilă din punctul de vedere al neafilierii față de nicio politică momentană. E o carte a diplomației, Ramón de Bastera a fost diplomat și, desigur, acum mai bine de 90 de ani, când a fost scris acest jurnal de observații, misiunea lui încetase. Diplomația a ceea ce rămâne după diplomație, am putea spune. Dacă la nivelul acelei epoci am putea întâlni afiliere politică, astăzi ele sunt fără putință să ne afecteze, ele țin aproape de nivelul grafiei unei epoci.

Despre această carte, greu situabilă între stilul monografic, diaristic și reportericesc (pentru că e o patimă lucidă în toate) a făcut

referiri meritorii Nicolae Iorga, la vremea sa, sugerând nevoia traducerii. Apoi, poate că tocmai aceasta dintr-un interes politic al momentului!, a fost uitată.

În Spania, Ramon de Bastera e considerat un poet notabil și, probabil, ca și în România, nu intră în *logo*-ul de carton al unei Europe reducionista cultural sub protecția unui fals (și) academic spirit critic. Traducerea de față, remarcabilă și inspirată, a Oanei Presecan, însoțită de studiul lui Mariano Martin Rodriguez, apărută la *Institutul European*, Iași, 2011, arată curajul realmente tonic pentru dezbatere, pentru dialog. Cu toate riscurile de rigoare.

În fața acestei cărți și spontaneitatea contrazicerii și afilierea ori se întăresc, ori se anulează. Ea apare în momentul în care e nevoie de ea atât ca spirit critic nu pentru estetica unei țări, cât pentru funcționalitatea ei în contextul fragilității unui *azi* fără memorie. Momentul în care reapare o carte despre România, cum e aceasta, e unul polemic.

Dar cartea în sine e una polemică, cu toată diplomația care ar putea fi tradusă prin nonșalanță. Dar ea nu aparține unui ziarist care s-a informat din surse nesigure și apoi a scris, ci unui diplomat, care a trăit în România cu un fel de iubire totalitară și critică față de poporul în care a venit să trăiască și să reprezinte. E un fel de iubire care nu se mai poartă, descărnată de interes și dispusă să existe în universalitate. Contextul acela s-a mutat în note de subsol cu toate că aerul lui de *Descriptio romanicae* e unul autentic și, în ritmurile logicii, deloc strident. Astăzi, când există instituții și ministere care să înlesnească o mai bună cunoaștere a culturii române, opera comunicabilă și credibilă - *ca vorbirea de la om la om* - a lui Ramón de Bastera, această carte, e fondul care acceptă să îndeplinească funcția (cel puțin) fatică a unei cunoașteri de sine care înlătură tocmai excesele și reconsideră esențele, exact cum viața unui scriitor se cunoaște mai credibil din scrisori decât din autobiografii, pentru că există controlul celui alt, replica. Aici nu numai contrapunctul replicii există, ci tot discursul de bun și lucid observator.

Text

Opera lui Traian într-un singur punct am putea afirma că gravitează ideologic în lupta *pro domo*, că pendulează între manipularea prin imagine și oferta corectă (temperată dar în același timp provocatoare) a afirmațiilor. Titlul este singurul care, din patriotism spaniol, înregistrează cartea într-o fenomenologie a naționalismelor. Cartea, în schimb, nu e victima unei astfel de înrolări, până la urmă și ea firească în acțiunile și mintea fiecărui om. Capitolul *Amintiri în piatră* are ceva din simplitatea buruienoașă (naturalistă) și viguroasă a *Cărții Oltului*, a lui Geo Bogza, între reportericesc și vedic, istoria concentrată suferă de un diluaj frastic care până la urmă o înțelepțește, îi formează traiectul spre cronică. Trecutul se pierde în mitic dar cu un realism în parte conturat istoric, nu chiar până în miezul patetismului. Asemănătoare prin virulență și prin lirism cu *Mustul care fierbe*, minunata carte de publicistică a lui Octavian Goga, e cu atât mai valoroasă cu cât autorul, născut la Bilbao, e spaniol și aparține, deși asemănătoare, unei alte culturi. Acest nivel comparativ e dezvoltat în carte la toate etajele obiceiului, atât urban cât și rural: „Creștinii de pe meridianul elen își făceau semnul crucii în sens invers față de cei de meridianul roman. Cei de la Apus rosteau cuvintele pe latinește și, respectând cerințele limbii, ce așază substantivul înaintea atributului, își duceau mâna în dreptul inimii atunci când ajungeau la partea cu *Sfântul Spirit* și rosteau *Spirit* când rosteau *Sfânt*, își duceau degetele la umărul drept. În schimb, cei de la Răsărit își fac cruce după ritul grec și plasează adjectivul înaintea substantivului, așa cum o cere această limbă; când se ajunge la porțiunea cu *Sfântul Duh*, ei își duc mai întâi degetele în partea dreaptă, rostind *Sfântul*, ca să poată atinge zona inimii când spun cuvântul *Duh*. Această diferență reflectă divergențele dintre Roma și Bizanț.” (pg. 217-218).

Aș afirma că observ, referindu-mă la acest citat, niște formule pe care autorul le atribuie unei medieri a istoriei, „plasează adjectivul →

DARIE DUCAN

înaintea substantivului”, „ca să poată atinge zona inimii când spun cuvântul *Duh*”, un simulacru de regie conspirativă. E foarte justă această abordare, nu de puține ori poporul român și-a integrat organic spiritul contestatar (față de ocupațiile nefirești și diverse) în firescul cel mai banal, în arta populară (banală în măreție), în cusutul veșmintelor, în obiceiuri, precum și rezistența, mai târziu, în făcutul crucii cu limba în interiorul gurii închise, în timpul torturii îndurate în închisorile comuniste. Roma și Bizanțul au fost considerate influențe atât de solide încât au participat la fundamentarea poporului român, care se revendică azi, extrem de original, din dialogul celor două. *Opera lui Traian* observă contrastele atât din istoria veche, cât și din contemporaneitatea sa, textul fiind, documentar, literar chiar, foarte echilibrat și egal cu sine. Cu toate acestea, fraze precum „Ce țară minunată i-a închinat Romei fiul Spaniei!” (pg. 220), sunt discutabile, deși fac și ele plăcerea unui text, se integrează în stilul epocii. Pe de altă parte, un stil al epocii se face văzut și la nivelul traducerii, anumite expresii au un iz eminescian («Sufletu-mi înmărmurit compara această epopée...», pg. 221), perfect credibil într-o perioadă interbelică în care influența stilului marelui poet român se manifesta născând folclor. Putem discuta despre influența sămănătoristă exercitată de Nicolae Iorga asupra lui Basterra, dar mai cu seamă, față de acest text, cred că trebuie abordată o altă interpretare, cea a unei atitudini *antipuritane* (și, paradoxal, prin aceasta nobilă!) – nu mă refer aici nicicum la o chestiune etnică, ci, în limitele valorilor realismului, la un adevărat sincretism de recepție. Complexitatea și sentimentalul coboară, din punctul de vedere al rigidității strict diplomatice, cartea în *vulgar*, dar e acel vulgar al latinei vulgare, pe care istoria o justifică, și, mai mult, o amplifică născând relații în cultură, iar nu ierarhizându-le comparatist.

Expresie

Din punctul de vedere al expresiei, *Opera lui Traian* cumulează, stilistic, apropiere de natură și de cultură. Ca stil mic de expresie, *microcosmos*, patetismul se găsește irigat de un

realism echilibrat, convingător și chiar clasic. E aici, traducerea în română potențează apropierea, prietenia cu marele istoric o dată în plus, ceva din jurnalele de călătorie ale lui Nicolae Iorga, din lapidaritatea confiscată a stilului diaristic integrată într-o frazare cursivă. În cadrul ei, insulele de spontaneitate vitalizează scrierea.

Capitolul *Amintiri în piatră*, printr-un titlu de o modernitate frapantă, atât ca *lapis* cât și drept ciob de expresie, inaugurează o fuziune înclinată spre celălalt cuvânt: amintiri. Amintiri nu ca gen literar, ci, paradoxal, ca lucruri trăite, ca lucruri pe care memoria umană individuală le păstrează ca o zestre la purtător. Misiunea sa diplomatică pe teritoriul României dă veridicitate relației dintre titlu și substanța capitolului, dar nu numai, amintirile imemorabile trec în *macrocosmos*, opera amintind, iar, de metoda lui Voltaire și Cantemir. Asemănarea cu scrierile descriptive ale prințului moldav, în special cele făcute pentru Academia din Berlin, e aceea de a suferi de un corset absolut necesar: veridicitatea, realitatea, dincolo de opinie. Scrierea lui Cantemir rezistă în condițiile validării de către istorici și a luării la cunoștință de către cei de alt neam, prin intermediul latinei. Scrierea lui Basterra e direct o receptare critică, una care se confruntă, din nou cu publicul. Și nu doar că rezistă, dar chiar pune probleme fundamentale de tratare a stilului și a raporturilor.

Operele de acest gen au, încă din perioada iluministă, o valență, dacă nu chiar o soartă, folclorică. Sunt opere de informare, de cunoaștere, mici enciclopedii subiective ale unui spațiu exact, precis. Dacă ne gândim că unele dintre ele au apărut foileton, putem lesne observa comportamentul lor folcloric. Dar ce ne facem când citează direct folclor? „Floare albă din pahar! / Bădea meu, peste hotar, / N-are boi / N-are nici oi; / Numai ochii amândoi.” sau „Cine n-are dor în lume, / Să vină la mine-anume: / Că io am atât dor / De pot vinde tuturor.” (pg. 206).

Acestea sunt versuri dispuse (aici) în replică *femeie-bărbat* într-o regie care trasează toate coordonatele implicării sale, prin spațializare. E un soi de intertext folclorul citat în cadrul unui gen literar care s-a

manifestat de-a lungul timpului în manieră folclorică (precum presa, eludând autorul sau minimalizându-l), dar, în același timp, regia de a lua versuri răzlețe, „*ea, lui*” și „*el, ei*” și a le pune în replică, spre a arăta și un dialog, dar și o circularitate clasică, mută realitatea într-o originalitate compozită, într-o idilă, în manierism. O forță a expresiei de acest fel ar anestezia până și mici erori sau inexactități, precum aceea că Maramureșul ar fi fost ocupat de romani. (pg. 209). Apoi, o refolclorizare se petrece prin integrarea clișeelelor sau versurilor devenite clișeu din mari poeți români ca Vasile Alecsandri, Lucian Blaga (ceva mai cunoscut publicului spaniol): „românul e născut poet” (pg. 206) sau „înțelepciunea s-a născut la sat” (pg. 201) modificate tocmai de originalitatea difuză a clișeizării.

Dialog

Ramón de Basterra dialoghează cu istoria și printr-o portretistică bine echilibrată, nu cade în impresionism și nu exagerează în a adânci liniile, ci doar le întărește pentru a contura personaje/personalități din câteva mișcări de condei.

Despre Octavian Goga (pg. 215) notează un banc (iarăși, o specie folclorică), la Kossuth se referă, într-o punere în abis, „în tablou are mai degrabă un aer de patrician decât unul de calic.” (pg. 214) Anecdoticul care face istoria va fi, peste decenii, o armă de seducție a unui Petre Țuțea, de exemplu. Basterra prinde foarte bine spiritul românesc și îl redă întocmai. Acest spirit e uneori deconcertant prin felul în care trece de la solemnitate la gratuitate, de la nuanțe de mare finețe și observație la tușe conclusive categorice.

Există asocieri literar-istorice în această carte care, pur și simplu, nu comunică, care sună ca niște forțări de epocă, de o artificialitate deranjantă: „câmpia blândă are o înfățișare atât de idilică, încât intuiesc că mâna lui Don Quijote nu ar fi ridicat niciodată lancea de cavalier rătăcitor împotriva acestor meleaguri. Ar fi fost însă o ocazie demnă de luat în seamă de trista figură a compatriotului lui Traian: ar fi putut pedepsi nedreptățile ce i se făceau de veacuri băștinașului →

acestor plaiuri, ce îți ieșea în cale îmbrăcat în alb.” (pg.214) La un nivel popular românesc, expresivitatea *răzbunării* i se subjugă invocării lui Vlad Țepeș. Să admitem că personajul de ficțiune, cel mai frumos din romanele lumii, îi ține locul ca arie de referință cultă, livrescă. În acest caz, oricât de liber și de popular ar fi Don Quijote, legătura dintre el și Traian spaniolul e gratuită și strict retorică. Aici se simte naționalismul cel mai nefericit și cel mai puțin rezistent al remarcabilului poet spaniol. Te face să îți pui întrebarea incomodă dacă nu cumva tot acest patriotism românesc expus de către scriitorul spaniol nu e numai un pretext la *statuia spaniolă* a imperatorului roman.

În medie, cele scrise sunt mult mai convingătoare prin luciditate și stil. Vehicularea de informații e mai puțin importantă decât forța prin care transmiți. E asemănător cu pamfletul, la acest nivel, ca gen de presă, strict la acest nivel, când valențele estetice se văd doar în tăria scrisului, nicidecum în a avea dreptate sau nu autorul în ceea scrie.

Don Quijote se comportă în citatul de mai sus precum e invocat popular, la români, domnul medieval Vlad Țepeș. Ambii idealști, într-un fel, și aduși în acest text, ambii trăind printr-un caracter folcloric deosebit de interesant. Aici se află și versatilitatea de relație a paradigmei acestei cărți, cu bunele, cu relele ei. Complementaritatea lor, fără dubiu, o face interesantă.

Între portretistică și fundament, rația de obiectiv devine echilibrată. Comunicabilitatea e majoră. A cernelii împrăștiată în apă într-o chimie de care numai iubitorii de stil se pot înzdrăveni.

În fond, aici se vede Europa contemporană la modul cel mai natural, fără rigiditate și birocrație. O Europă care nu are nevoie de lozinci, ci să se citească, să se cunoască. Meritul redescoperirii acestei cărți este extraordinar. Iar apariția ei, după atâta timp, în limba română, e, schimbând puțin registrul, ultimul act cunoscut de reromanizare petrecut asupra Daciei Traiane. Încă *felix!*

Ramón de Bastera, *Opera lui Traian*, Institutul European, Iași, 2011.

IMAGINE

THE YEARS, OF WHICH I HAVE SPOKEN TO YOU, when I pursued the inner images, were the most important time of my life. Everything else is to be derived from this. It began at that time, and the later details hardly matter anymore.
C.G. JUNG, 1957, *The Red Book*

Pentru că rolul pe care îl am garantează expresia cu care m-am născut, se va descoperi visul cu puterea imaginii corectoare de adevăr, se va potoli setea de întrebări adusă de mare. Cu acest motiv sub pernă, pun capul și adorm încă o dată în această vară, în acest anotimp al mitului personal.

SANCTUARUL TIGRULUI

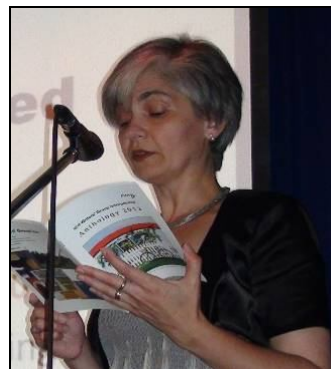
În ceea ce privește sanctuarul în care trăim, ar fi de preferat să ascundem neliniștea lui și durerea, chestiunile acestea fiind doar o poartă spartă spre eternitate, o mușcătură de tigru înfometat în căutarea magazinului de dulciuri.

TRECERE

Vremea, ca anotimp mișcător în bătaia gândurilor, se dovedește a fi încă o minune a înțelepților timpului, o prefacere zădărnicită de pastilele contra durerii.

SIMPLU

Nu putem presupune că semnele matematice au proveniență divină. Nici nu putem ști dacă notele muzicale sunt o poartă spre cunoaștere. Lingvistica s-a născut devreme, iar conceptul – dintotdeauna. Așa încât,

astăzi, îngăduiți de imaginea fotografică a visării, nu vom face decât să păstrăm – fericiți – o fantă de lumină în căderea nopții prefăcute.

FINAL

Atât de multă energie risipită pe câmpul de luptă central, o daltă veche creștând încă piatra, înainte de suflăt, între gânduri, afară din ocean.

SPIRALA

Gândul, aproape cântărit pe coarda întinsă de chitară din livingul căprui al dimineții, coboară în trepte abrupte până dincolo de miros, simțind atingerea blândă a tastelor, sunetul computerului animat în ferestrele consecutive ale re-înțoarcerii la sine.

MASA DE LUCRU

Deschid cartea și o așez cu grijă pe masa de lucru

să îmi amintească de lemnul din curtea bunicilor, o singură tăietură în fâșii albe și puternice, fără speranță sau plasmă, doar imagini contopite într-o conversație rătăcită.

MIHAELA CRISTESCU

O carte a cărților

Scriitorul sau omul de știință este singurul care cunoaște ecoul pe care îl produce opera lui în rândul cititorilor. Cel mai adesea acest ecou ia forma recenziei, a unor referințe, multe din ele risipite în ani, prin publicații adeseori inaccesibile. Câteodată semnul pe care-l primește ia forma încă mai intimă a unei corespondențe. Nimeni, nici măcar cei mai curioși cercetători, nu ajunge să cunoască multitudinea acestor reacții, vocile diferite ale celor care i-au parcurs cărțile. Abia peste o generație sau două, apariția unei bibliografii va îngădui accesul la informația de la care se poate porni în investigații. A avea, de aceea, la îndemână, strânse într-un volum, întregul sau aproape întreg fondul de reacții la cărțile tipărite în cursul unei vieți, este o noutate editorială care se cere remarcată. Este ceea ce ne oferă recent apăruta carte *Iordan Datcu sau a trăi printre și pentru cărți*, Cuvânt înainte de Acad. Eugen Simion, Ediție alcătuită de Iulian Chivu, Editura „Grai și Suflet – Cultura națională”, București, 2012. Iordan Datcu este, fără îndoială, unul dintre cei mai însemnați cercetători contemporani ai literaturii populare românești și cel mai harnic și priceput editor și redactor de carte de folclor pe care l-a produs cultura noastră. Este de-ajuns să amintesc aici că, într-o primă ediție, în colaborare cu Cornelia Sabina Stroescu, apoi singur, a publicat versiuni tot mai cuprinzătoare și mai detaliate ale *Dicționarului etnologilor români*, lucrare de pionierat, indispensabil instrument de lucru pentru cei

interesați de cultura noastră populară. Cea de-a treia ediție, ultima, conține 795 de articole care includ nu numai culegători, cercetători, publicațiile și instituțiile științifice din țară, ci și cele din Basarabia, și restul lumii, ignorate vreme de jumătate de veac. Așa cum era de așteptat, mult timp după apariție, volumul a continuat să genereze discuții și aprecieri. Nu e surprinzător, de aceea, acest comentariu al lui Paul Petrescu, unul din străluciții etnografi moderni: *Ce-ați făcut dvs pentru etnografia și folclorul românesc va rămâne ca o importantă piatră de temelie și mărturie în istoria științifică românească a celei de a doua jumătăți a secolului al 20-lea, adică anii în care s-a încercat cea mai sistematică și amplă anihilare a ființei noastre și a spiritului românesc*. Într-adevăr, grație acestei lucrări devenea dintr-odată posibil să cunoști viața și contribuțiile științifice ale unor colegi de profesie, mulți dintre ei stinși din viață cu generații în urmă. Alături de *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc, II*, al cărei editor a fost de asemenea, aceasta este una din lucrările de bază ale disciplinei. Se cuvine să remarcăm nu numai numărul, impresionant, al celor care au contribuit la interpretarea operei științifice a lui Iordan Datcu, ci, de asemenea, faptul că aceștia aparțin unor generații și specialități diferite în câmpul vast al științelor umaniste. *Dicționarul etnologilor români* a fost remarcat nu numai de folcloriști, ci și de istorici ai literaturii, printre ei Șerban Cioculescu sau Mircea Angheliescu, muzicologi ca Viorel Cosma și chiar un istoric ca Al. Zub. Comentariile recenzenților sunt importante, fiindcă, alături de justificările recunoașteri ale calităților lucrării, nu au fost puțini aceia care au găsit necesar să semnaleze omisiuni sau să sugereze îndreptări. Faptul de a include în corpusul cronicilor asemenea texte îl absolvă pe editor de posibila tentație de a-și flata mentorul spiritual. Ceea ce-l interesează pe autor și pe editorul lucrării este, înainte de toate, o dreaptă recunoaștere a meritelor, dar și căile prin care punctele de vedere sau aserțiunile pot fi schimbate în bine în edițiile viitoare. Ca autor, Iordan Datcu este interesat deopotrivă de opere ale literaturii orale (*Un mit – Toma Alimos*), de definirea trăsăturilor caracteristice ale unei zone

tradiționale (*Tradiții din Maramureș*), ca și de prezentarea în ample studii monografice sau de evocare a unor personalități care au adus contribuții majore la studiul literaturii orale (*Gheorghe I. Neagu, etnolog; Ioan Șerb, poet, folclorist, editor; Ioana Andreescu. Eseu despre proza și studiile sale de antropologie; Sabina Cornelia Stroescu, etnolog*). Mai presus de toate, el urmărește cu atenție tot ce se poate produce în domeniul studiilor de cultură populară și semnalează cititorului lucrările de care va trebui să țină seama. Nu este puțin lucru într-o vreme în care puțini sunt aceia care par să acorde atenție unor asemenea fapte. Reflecțiile pe tema cărților de folclor sau literatură despre care a scris formează conținutul unor volume compacte, bine primite în lumea specialiștilor. Avem în vedere *Repere în etnologia românească; Contribuții la etnologia românească; Alte contribuții la etnologia românească; Cartea de etnologie; Ovid Densușianu. Folclorul. Cum trebuie înțeles. Un secol de la apariție; Miscelanea Ethnologica; Pagini de istorie literară*. Impresionant este și faptul că Iordan Datcu este prezent cu asemenea cronici în presa vremii de mai bine de o jumătate de secol. La contribuțiile de autor se adaugă cele de editor de carte, o activitate de o viață. Au rezultat din această muncă circa 50 de volume, printre ele aflându-se volume semnate de Artur Gorovi, Elena Niculiță-Voronca, Sim. Florea Marian, pentru a nu semnală decât câțiva dintre cei care au avut parte astfel de o a doua viață științifică. De o primă viață în cazul lui Petru Caraman, a cărui operă, *Studii de folclor, I-III*, a editat-o cu Viorica Săvulescu. Petru Caraman a fost, fără îndoială, unul din cei mai importanți etnologi ai noștri, dotat cu capacitatea de a privi un fenomen cultural în evoluția sa pe spații largi și durate mari de timp. A fost persecutat în mod sălbatic de autoritățile comuniste ale vremii, exclus din învățământul universitar, lipsit mulți ani de dreptul de a publica. Cele trei volume pun în circulație contribuțiile lui în domeniul folclorului, cele mai multe studii comparatiste produse cu o jumătate de secol în urmă. Nu putem decât să deplângem faptul că, nepublicate la timpul lor, ele nu au avut impact→

CONSTANTIN ERETESCU

TÂRZII

eu n-am știut prețui – tânăr fiind
tămâia de izmă – greierii sobei
văzduhu-n vâltori de stele-asfințind
gureșe-izvoare – semințe-ale vorbei

nici munți covârșiți de păduri aiurind:
acum abia văd cum poți fi – nefiind!
...dar ce-ajută cuta de inimă-n plus
când – bătrân - pui cruce la tot ce-i de
pus?

sufletul meu – liberat de scaieți
va trece cu mult un hotar de nămeți
duhul meu – torță-n oglinzi de fântâni

suie-nvial la tron pogorât din lumini
...din tot ce tânăr vise nu-și hrăni
bătrân sterp duh cerșește-a veșnici...!

CELOR CĂLDUȚI

serbezi – caraghioși în necredința lor
nu se țeș măcar ca umbre pe pământ
jalnic se târâsc miasme de cuvânt
se ciocnesc ecouri și se sparg minor

Doamne-al posibilităților de fire
numai chinul propriu îi va-atrage-n chip
numai când striga-vor limpezi de uimire
pe ei răni – coloane – lumini se-nfirip

orbi cu orbi cina-vor – fără fruct de cer
încorda-vor ciungii dorul de atingeri
dar nu fi-va frunte nici aripi de îngeri

câtă vreme Duhul nu se-aprinde-n ger!
om să fii – e-o artă-adeverită-n crez:
doar arzându-ți margini – există întru
miez

PARADIS

în ramurile Lui Hristos stau
încuibate duri de
lumină: e-atâta liniște slăvită
cum nici într-o grădină

n-ai nevoie de toaie – nici
poticnești pietrișul – că-n suflet s-au
deschis tăcute
aripi plutind furișul

te-ncumeți să privești sfios

oceanul de frunzare: nu pleacă
niciodată valuri – ci
vin spre luminare

precum o floarea-soarelui tăcută
și râvnitoare dar și mută
cu fața limpede spre-orbire
spre-nalta vatră de uimire
simți răni trecute – umilinte
cum se închid la foc de vise

tot ce odată viața scrisă
uscat – căzut e-acum din slovă
și parcă-i mai stufos în fire
mai primitiv în paradise...

...a început să ningă gingaș
în șoaptă nouă de citire
fără voce ori greș
cu flori de cireș
cu cântec de provă...

...sunt – sub dumnezeiesc
patrafir - Luminatul
Mire!

ADRIAN BOTEZ

O CARTE A CĂRȚILOR

→asupra generației care a urmat. Într-o vreme în care dominau culegerile de folclor regional astfel de studii ar fi putut să stimuleze cercetările de folclor comparat și să faciliteze contactele cu specialiștii din alte culturi preocupați de teme similare. Este greu să evaluăm astăzi stadiul la care ne-am fi aflat dacă lucrările lui Caraman se aflau la îndemâna cititorilor. O operă publicată târziu tinde să facă vizibile slăbiciuni sau erori mai degrabă decât inovațiile care, la vremea lor, ar fi fost ferestre deschise spre noi interpretări. Una din înfăptuirile majore este și reeditarea colecției *Materialuri folcloristice*, din 1900, a lui Grigore Tocilescu. După opt decenii de la apariție, editorul repară un act de inicitate, indicându-l pe Cristea N. Țapu drept coautor al colecției. La urma urmei el a fost cel care a contribuit la realizarea întregului cu 2022 de texte, mai mult decât toți ceilalți culegători luați la un loc. În locul recunoașterii, la timpul său, a acestei contribuții, cel care a semnat ca autor unic s-a rezumat la a-i mulțumi pentru „zelul și aptitudinea desfășurată în culegerea și rânduirea materialelor”. Mai mult decât atât, prin acest act de justiție, Cristea N. Țapu devine unul din

principalii culegători de folclor ai secolului 19 și, așa cum observă A. Fochi, „până la 1900, cel mai important culegător de cântece epice românești”. Însemnătatea lui tinde să o egaleze pe a contemporanului G. Dem. Teodorescu, autorul masivei colecții *Poezii populare române*, din 1885. Între republicare și reorganizare, a fost preferată soluția a doua. Apelând la tipologia cântecelor epice a lui Al. Amzulescu, editorul a restructurat întreg materialul de balade, făcând posibilă mai rapidă lui utilizare în studiile viitoare. Cele două componente ale volumului, *Scrieri și Ediții*, precedate de *Linii pentru un portret*, s-au bucurat de comentariile și intervențiile unui număr impresionant de specialiști, vădind, pe de o parte, interesul pentru temele care fac obiectul studiilor, iar pe de alta, interesul pentru modul în care aceste teme sunt abordate de către autor. Cei care s-au aplecat asupra omului din spatele editorului, redactorului, autorului, i-au remarcat cu toții competența și seriozitatea, respectul pentru adevăr și, nu în ultimul rând, dragostea pentru curățenia stilistică și de conținut a textului. Mulți ani redactor la două edituri de prestigiu, Iordan Datcu a acumulat experiență în a supraviețui cenzurii politice. Pentru a izbuti să publice o carte curată în aceste

împrejurări, trebuie să dezvolți abilități speciale.

Într-una din lucrările publicate anterior, *Sub semnul Minervei*, sunt evocate câteva din tehnicile care puteau să dea rezultate. Una dintre ele era copleșirea cenzorului cu manuscrise; prin firea lucrurilor, acesta sfârșea prin a citi mai repede, mai puțin atent.

Totuși, o atmosferă în care mulți ani colindele, mai ales cele religioase, nu au putut fi publicate, în care studiile de mitologie erau descurajate, ba chiar un timp, cel al „alimentației raționale”, din ultimii ani ai comunismului, când cenzorii suspectau drept subversive basmele cu Flămânzila și Setilă, nu era ușor de traversat. A-ți păstra cumpătul, în aceste condiții, și a stăruii mai departe în efortul de a publica impecabil cărți revelatoare pentru domeniul culturii populare este un act de curaj și de dăruire.

Iordan Datcu poate spune despre sine că și-a făcut pe deplin datoria. Mai mult, și-a păstrat până în prezent entuziasmul și capacitatea de muncă.

În curând va împlini o vârstă când mulți decid să pună pentru totdeauna creionul în sertar. Cel despre care scriem aceste rânduri ne asigură că mai e mult de făcut. Prin proiectele la care continuă să lucreze, este un model pentru noi toți.

M-aș ascunde și n-am unde

Făgăraș 1992, Fereastra Mare, cabana plină cu de toate la Sâmbăta de Sus. Vin și pleacă turiști, care mai de care mai colorați, mai veseli ori mai oboșiți, tineri și exuberanți, unii gălăgioși, alții tăcuți și oboșiți, fiecare cu gândul și cu soarta lui. După o săptămână de discuții cu mai toți bătrânii de piatră, adică cu de-alde Moldoveanu, Gălășescu, Colțul Bălăceni, Podragu, Hrubă lui Ersene Boca și cine mai era pe-acolo, am aflat că ar fi o mănăstire undeva, mai jos, la poale, dar e în mare renovare și modernizare. Mi-am strâns gândurile în boccea și am plecat la vale. Grea bocceua. Gânduri multe. Temeri mari. Greșeli cât roata Carului Mare. Regrete și păcate. Nedumeriri cât frunzele pădurii. Și timp pierdut. Și răutăți. Și aroganța unui vărsător aiurea. Întrebări fără capăt. Răspunsuri inutile. Și câte vorbe fără de stăpân ! Și oameni. Și nervi. Și ceartă. Încăpățănări fără noimă.

Și cu capul mare clătinat pe picioarele obosite, am ajuns în fața ușii cu geam și perdea a chiliei unui uriaș în negru. Seară, liniște, răcoarea verii, iese o femeie cu fața acoperită de tristețea unei vieți întregi și mă strecur în vârful pașilor. Încremenesc lângă ușă. Uriașul, cu spatele la mine, pipăie foile dintr-o carte groasă. Un minut. Respir încet și reținut. Un sfert de oră. Între mine și el, vreo cinci metri. Aceeași liniște. Aceleași degete într-o mișcare continuă mângâie foaie după foaie. Se aud clipele ceasului de perete. După aproape o oră, Uriașul se întoarce spre mine, cu capul aplecat și ochii închiși într-o liniște eternă. E orb.

- Ce faci, frate Victor ?

Am înlemnit. Știe tot. Mi s-au muiat picioarele. Mă aplec fără vlagă și cad pe podea în genunchi. Vine spre mine, mă ia de mână și mă așează pe lavița lui.

O noapte de neimaginat. Până la prima geană a dimineții, mi-a vorbit și m-a ascultat fără încetare. Vezi frate, doar doi proști se ceartă. Dacă unul ar fi deștept, nu s-ar mai certa ! Știa tot ! Nu m-am putut ascunde niciăiet. Știa tot. Unde să mă ascund ?

Părintele Teofil Pârâianu acum nu mai e. A plecat cu toate tainele mele.

Crăcăoani 2000, Neamț, pe un drum plin de gropi și praf și câini oboșiți.

O femeie face semn să o iau în mașină. Opresc. Odată cu ea, un miros de tămâie îmi inundă mașina. Tăcea și se uita pe geam. Avea obraji umezi de lacrimi, apoi zâmbea și iar plângea.

Cu greu mi-a spus de unde venea. Așa am ajuns la poarta unui călător cosmic. Pisici, boboci de rață, flori, lemne prăvălite pe cărare, mere scuturate-n iarbă, aburul dimineții de vară târzie și opincile de piele roasă a călătorului, prinse cu șireturi de gleznele subțiri.

Frățioare Victor, te așteptam !

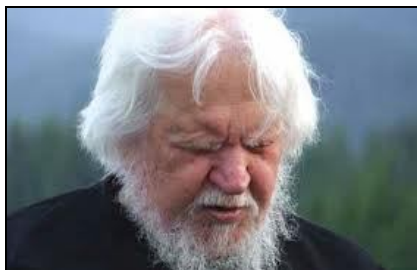
Știa tot ! Nu am loc să mă ascund. Mă gâdilă lacrimile. Nu mă pot controla deloc. Mic de statură, cu palmele mari, cu ochi albaștri deschiși și cu vocea ușor răgușită, mă ia de braț și mă duce la el în cameră. Un pat. Un scaun. O ușă. O candelă aprinsă. Icoane pe toți pereții. Asta e toată casa. Mai era ceva: miros de mere galbene și fum de tămâie.

O noapte și o zi. Nu mi-am găsit ascunzătoarea. Știa tot. Toate bunele și relele și iubirile și păcatele și fricile, ura și lenea și lăcomia. Unde să mă ascund !?

Cum de știe călătorul ăsta totul !? Când au zburat orele ?

Nu uita de mine. Să mă pomenești, frate Victor, și pe mine. Să nu mă uiți, că eu nu te uit.

Eu să nu-l uit !?

Parintele Teofil

Parintele Proclu

Părintele Iustin

Părintele Proclu trăiește. Și călătorește. Crăcăoani, în fundul satului, pe drumul de piatră.

2005 - Petru Vodă e lângă Târgu Neamț și treci printr-o pădure de fag uimitor de verde. Apoi se deschide cerul și dealurile Stânișoarei curg unul după altul până la poarta unei familii cu vreo 90 de frați și cam tot atâtea surori.

Pereți pictați de sus până jos cu fresce imense. Lângă ele, o bancă de lemn negeluit pe care stă iscoditorul: nouăzeci de ani, o barbă albă, ochi tineri sub streșine obosite de vreme, palme osoase și moi, voce lină dar fermă:

- Ai întârziat, frate Victore, dar e bine și-acum.

Am înlemnit ! Știa tot ! Unde să mă ascund !? Două ore de calm, de viață, de suflet, de răbdare, de încuviințări și dojeneli.

Peste toate, binecuvântarea lui în ceea ce aveam de făcut. Nu am avut loc unde să fug ! Știa toate ! Și asta era doar prima întâlnire cu părintele Iustin Pârvu-iscoditorul de suflet. Încă trăiește și mă așteaptă.

Și dacă tot n-am unde a mă ascunde, mai bine mă deschid în Fața Lui, să mă citească-așa cum sunt !

VICTOR BLĂNARU

ZBORLU A NOSTRU

Nu-mi amintesc exact punctul de plecare al unor întâlniri admirabile, dar le pot pune în legătură cu două publicații pe care le primeam la redacția revistei *Vatra* din Târgu-Mureș, unde eram redactor din 1983: revista "Zborlu a nostru" ("Cuvântul nostru"), pe care ne-o trimitea de la Freiburg, Germania, Vasili G. Barba, și "Frânda vlahi", care venea de la Bridgeport, SUA, de la Nacu Zdru, reviste pe care le am în număr mare în biblioteca mea.

E adevărat, îl cunoscusem înainte și pe Teohar Mihadaș, poet aromân, drag nouă din vremuri bistrițene, dar și din anii studenției de la Cluj-Napoca.

Mi-a stârnit curiozitate istoria creșterii și descreșterii unei limbi cu un parfum aparte, despre care manualul ne învâța că este dialect al limbii române.

Am participat, cred în 1993, la Freiburg, la un Congres al aromânilor, unde, printre alți poeți, l-am cunoscut și pe Nicu Caranica, aromân și el, fratele poetei clujence Eta Boeriu, căruia i-am și publicat o carte, "Noapte și iar noapte", și cu care am realizat și carte de interviuri, după peripeții bizariene.

Anul trecut, la Frankfurt, am reîntâlnit-o pe Kira Iorgoveanu Mantsu, cu care pregătim apariția unei cărți noi de poezie.

De curând, grație miraculosului Internet și "Vetrei vechi", ne-am regăsit pe aceeași lungime de undă cu poetul aromân Dina Cuvata, pe care mi-l aminteam de la Struga lui Nichita Stănescu în 1983, și care, din vorbă în vorbă, mi-a cerut câteva poeme pe care, cu o hărnicie rar întâlnită, mi le-a retrimis în aromână, cu mențiunea: "Ar fi bine să le publici în revista *Vatra veche*". Drept pentru care mă conformez, cu recunoștință.

NICOLAE BĂCIUȚ

SINGURÂNDALUI

MAT A VĂSILJELUI (Mat a vâsiljelui)

Nu-ari cama loc pi tablă,
nu-ari cama-arădz,
cafi-unlu-ŭ ljea figura tsi lu-
ariseashti,

albul easti lai,
lailu easti-albu,
băeili peasică di să-mbuneadză.

Nu-ari-anăchiseri,
Cană nu-i anăchisit,
Shi-alumta-i ună soi
Di neauŭă
Sh-cu trâmbitsă mash pionjlji-ashuiră,

Mat a vâsiljelui
Vâsiljelui tu mat!

9 di Martsu 2003.

EA
(Ea)

Nica zburăshstă ti mini,
nica ts-u umutea la loclu-a meŭ,
di la trădzeari măna la saurari,
tsă fats moubeti cu moartea-a mea,
atsea yiea shi chifloanji,
cu vecljili svdăi a meali,
cu-agărshitili ibovnitsi
tu-un yis;
gura-a ta nica-i arsă,
seatea-ts easti-arină,
moartea-a mea nica
easti bună
shi nu-ari lish.

MUNTILI DIT AMARI (Muntele din mare)

Chifli făr di s-pots să-ngrăpseshtă,
shi masinlu-l mătreshstă tu patrida-a
lui,
tserlu tu casa-a lui,
ahăt di-aproapea
di cană nu lj-lu vead
dishcljislju geam di cătă-amarea.

Chifli că pots di tats,
s-li ducheshtă zboarăli hipti
tu inima-a ta
ca tu-ună groapă
mizi căt anvălită cu lilici,

că dzuŭa-ahurheashti dit Ascăpitată,
ca nă njică sândzănari
tu pânjlji cari s-pălăcărsescu.

Chifli că oara sta la loc,
că nu-ari ni-acăchiseari,
că-a moartiljei pots să-lji greshtă
cata oara,
că verbul
nu easti sclavlu-a vărului adjectiv,
că masa-a mea ti-ngrăpseari
ağalea-anoată
ca 'nă căravi pi-amarea cu fărtonă.

6 di Brumar 2003.

ANJLJI FICIURESHTSĂ-A
ANGHILUI
(Copilărie de înger)

Mash palma-a mea
easti câmpu ti simitsă,
mash somnul a meŭ
easti-armăsătură di yis,

mash sândza-a mea
easti fimisi,
mash ea-i pi-ngiumitati
ăncljisă
anamisa di foartits di zboară,
anamisa di ciuciorări shi sheapti,
anamisa di tsifri shi ġrami
tora căt fitati,
dit revolutsii
tsi cher,
parashuti
a unăljei cădeari din tser
tu hăpsanea-a mea di-agioc –
armăsătura-a unlui ġljets
dit anjlji ficiureshtă.

24 di Shcurtu 2001.

MUZĂ
(Muză)

Stini nu că eshtă muljearea ideală,
Sh-tini nu că shtii s-yinji acrifă
Cafi seară,
Sh-tini nu că ai păhă,
Sh-tini nu că eshtă vării
Muljeare tu njirli,
Călimară.

Petelea, 9 di Brumar 2002.

IUDIMEA
(Catapeteasmă)

Cari shtii tsi-i atsea bană,
cari shtii tsi-i atsea moarti –
doamnilu, escu singur,
domnji, largu iuva
mi-ashteaptă vără
didindi di iumbruchli;

tini, di ningă io,
tini insa dă-nji
dit âmplina chelchi
iara s-u duchescu-anjurizma –

anamisa di noi armăni
ca 'nă-arană yii,
mash iudimea.

4 di Yinar 3003.

NICOLAE BĂCIUȚS
Armănipseari: Dina Cuvata

Un român în India (XVII)

file de jurnal
Ianuarie 2013

După o escală în Dubai, aterizez pe aeroportul din Delhi la orele amiezii. Trăiesc o stranie senzație că... e prea mult. Sunt destul de apatic pe drumul dinspre aeroport către Mukherjee Nagar, zona în care locuiesc. Cred că mă apropiez cu rapiditate de punctul în care India nu îmi mai poate stârni niciun fel de senzație de nou. Rațional, e complet absurd, de vreme ce nu am văzut nici măcar jumătate din țara aceasta. De vreme ce nu am citit nici măcar 1% din literatura pe care spațiul acesta gigantic a produs-o și o produce în continuare. De vreme ce nu am făcut niciun efort pentru a învăța hindi, conversațiile mele cu localnicii desfășurându-se în continuare în engleză, câteodată una minimă. Așadar, nu India e responsabilă. Ea are o mulțime de alte lucruri de oferit... numai că nu mie.

Poate că acum trei sau chiar doi ani n-aș fi știut să gestionez astfel de stări; starea de gol, în care te simți suspendat într-o realitate care nu numai că nu-ți aparține, dar nici nu te mai include, subiectiv vorbind, nu e comodă. Însă ea are o calitate; dispăre, mai devreme sau mai târziu, cu condiția să nu i te opui. Să lași lucrurile să curgă pe lângă tine așa cum sunt ele, fără să schițezi nici cel mai mic gest de împotrivire sau analiză. Să te afunzi în rutină, așteptând momentul în care lucrurile din jurul tău vor reîncepe să capete sens.

Problema e că, în așteptare, nu prea am chef de nimic. Citesc sporadic, scriu și mai sporadic...

Se apropie conferința din martie. Va trebui să pregătesc ceva despre oraș, despre lumea urbană, despre literatura citadină... ce-o fi însemnând asta nu știu cu foarte mare exactitate. Am câteva idei, dar toate păcătuiesc printr-o prea mare ancorare în spațiul românesc. Dacă scriu despre modernismul românesc, despre Lovinescu și teoriile sale nimeni nu va înțelege nimic. În plus, lucrarea, mult prea specifică, nu va avea deloc potențial polemic. Ce întrebări mi se pot adresa? Cum îi pot scoate pe cei care mă ascultă din teribila plictiseală pe care o simți când ți se vorbește de lucruri cu care nu ești

familiar, pe care nu le poți pune în legătură cu propria ta realitate culturală?

Așadar, impas... Herta Müller spune undeva că a învățat să vorbească (metaforic vorbind) la oraș. În sat se tăcea destul de mult, nevoia de verbalizare apare numai în lumea în care ești obligat să dezvolți abilități sociale, chiar mondene, dacă vrei să supraviețuiești. E asta o idee care poate fi dezvoltată? Dacă da, în ce direcție și cu ce pericole?

În India, în realitatea aceasta halucinantă a unui oraș cu peste 20 de milioane de locuitori (Delhi), oamenii tac chiar și atunci când nu ar trebui să o facă. Vorbești cu ei, pe stradă, în magazine și, uneori se uită prin tine, dau din cap sau te ignoră. Alteori, te acostează direct, prietenos, câteodată indecent de prietenos, și îți vorbesc minute în șir, tare, zgomotos, fără să le pese dacă îi ascuți și nici măcar dacă îi înțelegi. Nu de puține ori, vorbesc de unii singuri, pe stradă, practică pe care, de la o vreme, am început să o adopt eu însumi. Te ajută să îți pui ordine în gânduri și să te extragi din zgomotul permanent, invaziv, al orașului unde fiecare claxonează, fluieră, țipă.

Deci, poate fi afirmația Hertei Müller extrapolată, are ea o altă valoare în afara celei contextuale?!

E. părăsește India. În trei ani și jumătate, am văzut atâția străini plecând! Fără nicio excepție, se putea citi în atitudinea lor regretul. Voi fi la fel?

Experiența acumulată în acești ani îmi spune că da, fără îndoială. Mulți dintre cei care au plecat, în acești din urmă ani, au avut parte de experiențe neplăcute, cu mulți dintre ei am discutat, în termeni deloc superlativi, despre India. Cu toate acestea, fără excepție, când au plecat îi simțeam regretând.

Cu E. este altfel. El vorbește hindi, știe destul de multe despre cultura tradițională a Indiei, așa că nici nu mă așteptam să plece zămbind.

Eu unul mi-am imaginat de nenumărate ori plecarea de aici. Cam întotdeauna la fel. Trec de security check, mă învârt câteva zeci de minute prin zona de duty free a aeroportului din Delhi, mănânc ceva, obligatoriu o mâncare indiană, fumez o țigară, iar în momentul decolării avionului respir o singură dată, adânc, și las totul în urmă. Evident, nu se va în tâmpla așa, dar de fiecare dată când îmi imaginez, acesta este scenariul.

E. organizează o petrecere de adio cu două zile înainte de plecare. În apartamentul meu. Stăm până dimineața, cu muzica dată la maximum câteodată. Ne face tuturor cadouri. Eu mă aleg, printre altele, cu o coală de hârtie A4 lipită pe ușa interioară a apartamentului. Pe ea, un pasaj din Dante (E. e italian): lasciatti. E o aluzie la nenumăratele discuții pe care le-am avut aici, în apartamentul meu, pe teme dintre cele mai variate și mai stupide. Conversații nu de puține ori suprarealiste, pline de sofismele cele mai teribile, de argumentele cele mai scandaloase. Simple exerciții de retorică în care nimeni nu dădea doi bani pe subiectul pus în dezbatere, concentrându-ne cu toții pe retorică în sine, pe discurs.

Aici, în urma acestor discuții, am aflat despre Europa lucruri pe care nu le știam, pe care nu le-aș fi intuit, căci fiecare vorbea despre propria lui experiență națională, încercând cu toții, din politețe măcar, să găsim experiențelor noastre naționale un numitor comun.

Dacă ar fi ceva de regretat din India, atunci asta ar fi. Nu străzile prăfuite, nu mâncarea picantă, nu lipsa de seriozitate și punctualitate, nu mizeria, nu ipocrizia indiană, nu accesele teribile de fundamentalism religios și de ură, nu violurile, nu →

OVIDIU IVANCU

crimele de onoare, nu titlurile ziarelor indiene care încearcă să lipească superlative chiar și celor mai evidente tragedii umane.

Oricât de lipsit de sens ar părea, trebuie să admit că în India am aflat înfinit mai puține lucruri despre India și sensibil mai multe lucruri despre Europa.

Faptul că am împărțit acest spațiu cu europeni cu care împărțeam și uimirile, dezgustul, exaltarea, admirația (căci le-am simțit pe toate!) față de un spațiu care, deopotrivă, ne era tuturor străin, ne-a făcut pe toți să ne conștientizăm o identitate comună. O identitate pe care am pus-o mereu în dezbatere.

Pentru E., momentul e important. Pentru mine, nimic fundamental nu s-a schimbat. Mă trezesc a doua zi pe la prânz, îmi pregătesc orele și reintru în rutina indiană.

Încă din 2010, luna ianuarie mă găsește în Jaipur, pentru Festivalul de Literatură. Nici anul acesta nu va fi o excepție. Merg împreună cu S.C. Nu ne interesează în mod deosebit decât ziua în care Homi Bhabha, profesor la Harvard, conferențiază sau modelează.

35 de minute în aer, de la Delhi la Jaipur, apoi cazarea la un Guest House unde mai fuseserăm, în primul nostru an în India. Bizar, parcă se închide un cerc. Același indian între două vârste ne servește masa pe terasa ultimului nivel al casei, aceleași scaune, aceleași mese, aceleași meniuri. Numai că, de data asta se întâmplă ceva care în 2010 nu se putuse, obiectiv, întâmpla. Senzația de familiar, de cunoscut. Nimic nu mă mai agresează ca atunci, în 2010. Nici măcar vânzătorii de la colțul străzii sau șoferii de ricsă nu încearcă să-mi vândă lucruri sau servicii la prețuri exorbitante. În 2010, eram, încă, turist în India. Venisem de mai puțin de trei luni. Acum, după mai bine de trei ani și jumătate, nu mai sunt turist. Dar ce sunt? Încă nu știu.

Îmi cumpăr „The Location of Culture”, obțin un autograf de la Homi Bhabha și asist la câteva discuții interesante despre postcolonialism, literatura post 9/11 și globalizare.

„Globalizarea începe acasă”, spune Bhabha. Va trebui să găsec un mod de a aplica teoriile lui în spațiul românesc, deși, evident, ele au fost

gândite în legătură societățile postcoloniale.

E o întregă lume despre care profesorul Homi Bhabha vorbește și la care România nu e conectată. Sunt atâtea provocări ale culturii occidentale, atâtea dezbateri în care România nu e prezentă. Încă suntem la periferie, deși virulența dezbaterilor noastre te-ar putea face să crezi că în discuție se află soarta întregului Univers. În realitate, suntem încă prizonierii părții acesteia de Europă, aflată până nu demult în interiorul Cortinei de Fier.

În România, marile îngrijorări ale culturii europene, identitățile hibride, emigranții, postcolonialismul sunt abia ecouri ale unor frământări care, pentru noi, nu reprezintă nimic sau reprezintă prea puțin.

În patru ani, nici măcar un singur scriitor român nu a fost prezent la Jaipur, deși, în cadrul festivalului, am văzut atâtea națiuni reprezentate.

Pe piața de carte din India, literatura română nu există, iar Mircea Eliade, de care suntem cu toții atât de mândri, nu se găsește în librării, numele lui fiind familiar doar unei elite restrânse. Nu existăm... asta ar fi concluzia. Și nu existăm nu pentru că ar fi imposibil, ci pentru că nu vrem. Ne exportăm scriitorii exclusiv către Europa, ne creăm *imagea* (odios cuvânt!) exclusiv în Europa, adică acolo unde nu e nevoie de nicio *image*. Noi suntem prezenți în Europa și, fie doar și din pricina proximității geografice, Europa ne știe suficient de bine, încât să nu se lase înșelată de campaniile noastre publicitare.

În librăriile indiene poți cumpăra ghiduri de călătorie către țări dintre cele mai exotice. Nimic, însă, despre România. O piață de peste un miliard de locuitori, ignorată cu grație. Câtă

înțelepciune!

Vizităm Templul Maimuțelor din Jaipur. Un complex aflat în ruină, nu însă lipsit de farmec. Unele construcții răsar direct din stâncă, murdare, locuite de maimuțe pașnice. Pe alei, câțiva indieni oferă turiștilor spectacolul unor cobre anemice, dansând leneș, istovite de soare și de cine știe ce altceva. Unul dintre ei e însoțit de un copil, 4-5 ani, gol în partea de jos, dar purtând de la brâu în sus un soi de costum, tradițional în Rajasthan. Bărbatul, poate tatăl, înfășoară șarpele în jurul gâtului copilului, acesta își trece mâinile peste pielea solzoasă a șarpelui. Spectacolul, departe de a fi, pentru mine, unul vesel, are în el o tristețe uluitoare. Lentoarea șarpelui, rânjetul știrb al indianului matur și figura inexpressivă a copilului, cu șarpele atârându-i de gât, sunt toate parte a unui peisaj care te face să îți fie rușine că te oprești, preț de o clipă, să-l privești (de admirat nu poate fi vorba!).

E cald și plăcut, în rest, în bună parte și din pricina pădurii care înconjoară perimetrul templului. Femei trecute de a doua vârstă fumează, ceea ce în Delhi e aproape imposibil de văzut. Aici sunt câțiva dintre locuitorii Indiei rurale, statistic net majoritară.

E unul dintre puținele ocazii în care iau contact cu aspecte ale vieții satului indian. În rest, tot ce știu, știu de prin ziare. De acolo am aflat că încă mai practică ritualuri sângeroase, că mor de foame când anul agricol e unul prost, că își vând copiii, alimentând o importantă industrie de pornografie infantilă, că îșiucid fetele la naștere, că soțiile încă trebuie să moară odată cu moartea soțului ș.a.m.d. Pentru mine, cel puțin deocamdată, satul indian se reduce, metaforic, la *imagea* țâncului de 4-5 ani, cu un șarpe încolăcit în jurul gâtului.

Deodată, tipul face un gest scurt din cap, și în momentul următor l-am văzut cu ochiul de sticlă în mână. Am tresărit scos din melancolie. A scuipat pe el, apoi cu mâna cu care spălase paharele în ligheanul de plastic s-a apucat să-l frece de pantalonii scurți „de serviciu”. Nemulțumit de rezultat, l-a băgat sub pantalonii, frecându-l de material cam cum îți cureți lentilele de ochelari. Apoi l-a privit atent și l-a pus înapoi în orbită. Am rămas cu ochii țintă la el. Ciucit pe scaun, fuma...

– Ei...eu am plecat, a zis deodată Mary și s-a ridicat de pe scaunul întinzându-se. Corpul suplu părea că se lungește și mai mult.

M-am ridicat zâmbind. Îi eram îndatorat. Datorită ei gustasem una din cele mai bune cafele de până atunci...ca să nu mai vorbim de țigări și de timpul pierdut împreună. Ocazii ca asta te fac să trăiești mai aproape de oameni, să-i cunoști numai atât cât să te faci să nu te mai simți străin, să apreciezi și să-ți ajustezi scara valorică după care-ți ghidezi impresiile.

– Mulțumesc Mary.

– Da...am de mers o oră cu autobuzul până acasă...a spus leneș.

Eu care aveam două paturi în cameră... gata să-i propun cavaleriește să profite de ocazie...

– Money, money...

Întrerupt abrupt din gând, mă întorc. Două bătrâne ținându-se de mână, în coasta mea. Prima, care părea șefa, ținea cu două degete un pahar de plastic cu puțin orez și o aripă de găină prăjită. Probabil că-l primise de la vreuna din bucătărioarele de stradă. Mă uit la ea. Cu o privire aspră-dojenitoare, nu mă lasă:

– Money, money, zice răstit, ca și când i-aș fi fost dator.

Mă uit în jur după ajutor. Mary terminase cu întinsul și răscolea în mica poșetă pe care n-o văzusem până atunci, omul cu țigările se făcea că n-aude. M-am uitat încă o dată la ele. Cea de-a doua se ținea ca un copil cu mâna de haina „șefei” și mă privea cu blândețe.

„Nu se poate, trebuie să plec până nu ajung imaginea binefăcării” – mi-am zis zâmbind, și, scotocindu-mă în buzunar, i-am dat prima bancnotă pe care-am găsit-o.

Au plecat abordând un aer de parcă li s-ar fi făcut dreptate. Când m-am întors, Mary dispăruse. Chioșcul pricâjit părea părăsit.

MUI NE

Mă hotărâsem! Voiam undeva la mare, la plajă. Vietnamul arată ca un cârnat nereușit, îndoit în partea de jos, mulat de-a lungul coastei de est a peninsulei Indochina. 80 de milioane trăiesc pe o fâșie nu mai lată de 400 de km. Nordul se lățește puțin, se rotunjește de-a lungul fluviului Roșu (Red River), și se mărginește cu Laosul la vest și cu China în nord. În est numai apă, marea Chinei de Sud. M-am uitat pe harta din ghid și am ales două stațiuni pe malul mării: Mui Ne, la vreo 200 de km de Saigon, și Nha Trang, la 400 de km. N-am luat nimic în considerare în afara poziției și distanței față de Saigon. După care am trecut la studiat amănunțele...

Mui Ne, zicea ghidul, era mai retras, fără prea mare viață de noapte, plăcut și nu prea asaltat de turiști. Nha Trang în schimb, avea de toate: plajă mare, nisip fin și galben, distracții și tot bagajul turistic. De ajuns acolo, două alternative: autobuz sau avion. Până la Mui Ne...autobuz, 200 de km în 4 ore..

„Hmm... 4 ore cu cine știe ce hârb...”

La Nha Trang, 8 ore cu autobuzul sau 50 de minute cu avionul, 50 de dolari „I-auzi... sună interesant...”

Din ce în ce mai preocupat de problemă, m-am dus la un birou de turism. Domnișoara Hua m-a introdus în amănunțele aventurii. Cu gesturi delicate și voce șoptită, m-a pus la curent cu situația și m-a asigurat că e bine ancorată în subiect. Eram interesat, dar mă forțam să aud ce spune, fiindcă începusem să-mi fac complexe.

„Ori vorbesc ei așa încet, ori eu sunt surd! Nici nu-i de mirare că sunt așa anemici, la câte ierburi mănâncă”, mi-a trecut prin minte în timp ce mă dădeam cu urechea mai aproape de ea.

Sigur că era mai tentantă alternativa de 50 de dolari cu avionul la Nha Trang: ieftin, comod, fără dureri de cap,

dar... toate puse cap la cap, adică transferul la aeroport cu taxiul, acolo alt transfer... se făcea de 100 de dolari, deci...

*

...Cineva, odată, mi-a atras atenția după ce citise primul meu jurnal de călătorie, că din câteva aspecte reieșea că sunt zgârcit. Chiar așa spusese: „zgârcit”. Am fost în ultima vreme mai atent la ce mi se spune și m-am hotărât să cercetez. Concluzia: felul în care oamenii, în speță românii, percep concediul. Varianta „generală” este strânsul banilor în timpul anului, bani pe care să-i „spargă” în timpul concediului și în jurul cărora se bate bine toba. Limitat multă vreme la teritoriul României, românul și-a format de-a lungul timpului imaginea clasică:

„Mă duc, zac pe plajă sau pe terasă, mănânc și beau ca un boier, că ce naiba, doar n-am muncit degeaba tot anu!”

Atunci însă când ai posibilitatea să te uiți pe harta lumii și să alegi unde să călătorești, imaginea se schimbă radical.

Sigur că banii sunt primul aspect la care te gândești, dar variantele sunt multe, ai de unde să alegi, să-ți croiești itinerariul și să decizi ce vrei. Accesul la informație, interesul și atenția sunt distribuite într-un larg evantai de posibilități. Ofertele, la fel. Am auzit nu de puține ori discuții de genul:

– Am fost la Paris dom’le...(sau la Roma)... am dat 500 de euro pe-o săptămână!

Mă gândeam în sinea mea: „ce-ar zice ei dacă le-aș spune că am dat 600 de euro pe o călătorie în Thailanda sau în Filipine?”

Depinde de gust și mentalitate.

Emisiune la TV: „...ați fost în America de Sud, cât v-a costat?”

Răspuns lasciv....

– Vreo treizeci j’da mii de euro....

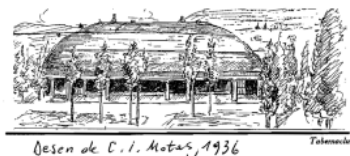
Da, se poate și asta. Și eu am fost în America de Sud, nu numai într-o țară, o lună de zile cu aproape 2.000! Fără șampanie sau icre negre, fără hotel de 4 sau 5 stele.

M-am dus ca un om obișnuit, liber de contracte și îngrădiri, cu un buget echilibrat, corespunzător situației mele generale. Am fost atent și m-am adaptat condițiilor locului, pe care le-am „îmbunătățit” după gustul meu. Deci, a cântări variantele și a alege, necesită calcul și interes. Nu m-am dus și nu m-am comportat ca un boier, ci cu o oarecare modestie față de posibilitatea de a face lucruri pe care odată numai le visasem...

ALEXANDER BIBAC

Călătorie cu zeppelinul spre America

(VII)

Salt Lake City

Mormonii mai cred că orice persoană aptă pentru căsătorie este obligată să o facă, dacă fuge de obligațiile căsătoriei este socotit un element periculos. Bărbații mormoni sosesc la căsătorie tot atât de curați sufletește și trupește ca și fetele. Mormonii consumă puțină carne, mâncarea lor de predilecție se compune mai mult din vegetale, grâu, fructe. Nu beau niciun fel de alcool, nu beau nici cafea, nici ceai, nu fumează. Prima duminică din lună ajunează, iar banii care ar fi cheltuiți cu mâncarea sunt dați bisericii pentru săraci. Orice mormon, fără deosebire, oferă a zecea parte din venitul său bisericii. Acești bani au servit și servesc la crearea diferitelor întreprinderi industriale, comerciale și bancare, precum și la ajutorarea operelor de binefacere. Din această cauză, în Salt Lake City nu vezi săraci.

Mormonii sunt foarte sănătoși și multe boli sociale, distrugătoare omenirii în alte părți, acolo sunt cu totul necunoscute sau le află în proporții minime.

În afară de Utah, se mai găsesc mormoni și în Colorado, Noul Mexic, Arizona etc.

Astăzi, fac parte din Uniunea Statelor Unite, având reprezentanți în Parlamentul din Washington.

Ne găseam în „Marele Bazin”, separat de bogatele câmpii ale Californiei prin Sierra Nevada, lungă de 1.000 (una mie) km, și cu munți înalți, cei mai cunoscuți sunt Whitney (4575 m), gigantică piramidă de granit, și Wheeler (3900 m), acoperit de zăpadă tot timpul anului.

Apele „Marelui Bazin” n-au scurgere la mare, se pierd în nenumăratele lacuri. Cel mai important este Salt Lake. Altitudinea mijlocie a „Marelui Bazin” este de 1.500 metri, partea centrală fiind cea mai ridicată. La sud, platoul se scoboară spre depresiunea Death

Valley (Valea Morții, o veche albie de râu ce se întinde pe o lungime de 200 km. În unele părți, Death Valley are 50 m sub nivelul mării.

Dacă în Yellowstone te uimea natura, aici te uimește voința și energia omenească. Într-un deșert fără vegetație, înconjurat de coline și munți, mormonii au reușit să construiască unul din cele mai frumoase, mai primitive și mai verzi dintre orașe. Aici am făcut cunoștință de aproape cu ceea ce văzusem din Zeppelin: vile construite între grădini fără garduri despărțitoare între ele. Între case și stradă covoare de iarbă, tăiate de-a lungul trotuarului pietruit și îngust că abia pot trece doi oameni alături unul de altul. În jurul caselor, ca și în lungul străzilor, prin covorul de iarbă, multe flori și mulți copaci.

Mormonii au construit orașul pe coline aflătoare și n-au nivelat ondulațiunile; le-au folosit artistic pentru a da mai multă variație și farmec lui Salt Lake City. Centrul croit regulat seamănă cu orice alt oraș mare, uniformitatea lui nu te reține. La ora șase seara, întâlnești puțină lume în centru, mormonii fiind în drum spre căminele dragi, situate în cartierele de vile, în mijlocul florilor și al verdeții, acolo unde ochiul îți este desfătător și sufletul mulțumit.

Mormonii uimesc cum au reușit să creeze un asemenea oraș într-o natură neprielnică, cu veri tropicale și cu ierni geroase. Pentru a da de apă potabilă, mormonii au săpat puțuri arteziene, iar pentru a transforma deșertul într-un teren fertil, au făcut irigații din belșug. Au exploatat, de asemenea, mine de aur, argint, cupru etc. În apropiere de Salt Lake City, am vizitat mina de cupru din *Bingham Canyon*, construită la suprafață în terase mari, parcă ar fi fost o arenă uriașă.

În centrul orașului, se află o grădină, mărginită de patru străzi, în mijlocul ei s-a construit „Temple Block” (Locul sfânt al mormonilor). Îndată ce ai depășit poarta grădinii, nu îți se îngăduie să fumezi. Te află într-un loc ce trebuie respectat. Cea mai impunătoare grădină din Salt Lake City este templul din această grădină. Pe templu se află o statuie simbolică, ce îl întruchipează pe îngerul Moroni, suflând din trompetă și vestind Evanghelia Mormonă națiunilor de pe pământ.

Primul Guvernator al Utahului, Bingham Young, a spus celor care-l împiedicau să rămână în acest deșert: „Aici vom construi Templul Dumnezeului nostru”. Temelia a fost pusă de Bingham Young, construcția însă s-a terminat abia după 40 de ani. Numai mormonii intră în templu, străinii n-au voie nici să-l viziteze.

Mormonii sunt foarte muzicali. Lângă Templu au o sală imensă pentru concert, numită Tabernacla, acolo sunt primiți și străinii. Tabernacla are 76 m lungime, 46 m lățime și 21 m înălțime. Acoperișul lui, în formă elipsoidală, seamănă cu carapacea unei broaște țestoase și este susținut la exterior de 44 stâlpi de piatră. Te miri cum acest uriaș plafon nu are stâlp de susținere în interior. Concertele pot fi ascultate de douăsprezece mii de persoane, opt mii stau pe scaune, iar restul în picioare. Marea orgă posedă 2648 tuburi.

Am avut norocul să iau parte la un concert în Tabernacla. În viața mea n-am auzit o orgă cu o sonoritate mai clară și mai fină. O muzică dumnezeiască plutea în aer. Se spune că Adelina Patti, ca și alți mari artiști, după ce a cântat în Tabernacla, a exclamat cu entuziasm: „nicăieri nu am cântat cu atâta plăcere, acustica aici este perfectă!”

Pentru a da o idee de cum își alcătuiesc programele, numesc la întâmplare câteva dintre bucățile ce am auzit acolo: Fuga G minor, de Bach, Russian Boatmens Song of tge River Volga (Cântecul Volgăi), Favorite „Mormon Hymn” High of the Mountain Top (un imn mormon).

Acest Hymn se cântă la toate concertele.

În grădina „Temple Block” se mai găsește și un muzeu, iar alături de muzeu vezi păstrată cea dintâi casuță construită de mormoni în acest oraș. Casuța este foarte impresionantă prin micimea și simplitatea ei.

Tot în grădină, nu departe de muzeu, se înalță un monument cu doi pescăruși, în amintirea pescărușilor care au scăpat de moarte pe mormoni, omorând lăcustele ce le distrugau recolta între 1848 – 1849. De atunci, pescărușii sunt ocrotiți în Utah de o lege specială.

ELENA BRAN
(Ediție îngrijită de M.N.Rusu)

O oază denumită HUNDERTWASER

Auzisem mai de mult despre o clădire dintr-un vechi cartier din Viena care merită a fi vizitată pentru frumusețea ei decorativă. Aveam prea puține informații atât despre artistul creator cât și despre locul în care se afla. Curiozitatea îmi dăduse imbold să pornesc în căutarea „Muzeului în plină natură”, așa cum mulți vizitatori mi-l descriseră. Când fusesem în Spania am vizitat mai întâi clădirile și parcul create de marele GAUDI. Municipalitatea și agențiile de turism au tras foloase de pe urma acestui artist.

Să fie clădirea vieneză a lui Hundertwasser un astfel de punct de atracție!? Înarmat cu o hartă turistică a Vienei, am pornit în căutarea operei artistice.

Străzile lungi, brăzdate de clădiri solide, cu fațade asemănătoare, având acel stil clasic-imperial, de un cenușiu murdar, căci patina anilor își lăsase amprenta asupra tuturor.

Ajunsesem, destul de obosit, în dreptul unei stații de tramvai. Ici, colo apărea câte o gospodină trăgând după ea un cărucior cu alimente. Tramvaiul opri în dreptul meu. Vatmanul deschise ușa larg.

– Tramvaiul e spre direcția...

Nici nu apucasem să termin fraza, când amabilul conductor mi-o luă înainte:

– Trei stații și numai decît e Hundertwasser.

Tramvaiul 4 opri. Vatmanul deschise ușa, iar apoi îmi făcu semn s-o pornesc pe o stradă laterală. Priveam din nou acele imense clădiri. Stourile erau trase în dreptul ferestrelor. Porțile largi de fier forjat, colorate toate în maro, erau zăvorâte. Nimeni nu ieșea, nimeni nu intra. Pășeam încet, fără a mă grăbi cătuși de puțin. După 3-400 de metri am început să zăresc o avalanșă de oameni... o adevărată revărsare de corpuri omenești care alergau de colo-colo; de pe un trotuar pe altul, ba chiar se opreau în mijlocul străzii. M-am amestecat cu mulțimea fără de sfârșit și care din clipă în clipă creștea, încât nu am găsit măcar un centimetru de trotuar liber.

Întrețărirea străzilor, care avea o apreciazabilă lățime, se umpluse și ea. Mă postasem și eu la încrucișarea dintre cele două străzi Lowengasse cu Kegelgasse. Din acest colț priveam

luneca peste clădirea din districtul 3 al Vienei, denumit Wiener Gemeinde. Mi-am îndreptat obiectivul aparatului foto către ferestrele multicolore.

Artistul a dat o înfățișare acestei imense clădiri în așa fel încât părea parte integrantă din natură. Mai mult, ansamblul de clădiri ce o înconjoară, amorful lor static prind viață și ele. Frumusețea Casei Hundertwasser e copleșitoare! Artistul a avut grijă ca pe lângă elementele naturale să împodobească clădirea cu nenumărate ornamentații tradiționale imperiale. Coloritul e viu. Fiecare dreptunghi e compus din două ferestre și o ușă, care sunt încadrate în culori diferite: albastru, galben-portocaliu, bleu sau roz. Însuși acest joc de culori, strălucitor armonizat, atrage atenția privitorilor indiferent de unghiul din care sunt privite. Culorile alese se armonizează cu chenarul ușilor și al ferestrelor, lăsând impresia că artistul a vrut să determine, în felul acesta, caracteristica familiilor din fiecare apartament.

În 1997, a terminat prima fază a împodobirii coloristice a fațadelor. După un an, are loc la Viena un Congres în care s-a pus problema găsirii unor modele originale.

Ideea lui Hundertwasser a fost acceptată de Congres. Apoi i s-au făcut propuneri pentru o colaborare cu diverși ingineri și arhitecți. Hundertwasser l-a acceptat pe ing. Peter Pelican. În 1985, planul arhitectural-decorativ a fost terminat și acceptat, conținând locul exact al pietrelor și al cărămizilor care vor rămâne descoperite. În 1986, partea centrală a fost terminată. Din primele zile, clădirea a trezit un interes deosebit. Chiar în primul an au sosit peste 70000 de vizitatori. Arhitecți, pictori, sculptori din întreaga lume au venit să viziteze „Muzeul în plină natură Hundertwasser”.

Fridensreich Hundertwasser s-a născut în 1928, la Viena, și se numea Fridrich Stowasser. El e fiul unei e-vice și de aceea a avut de suferit în

perioada celui de al Doilea Război Mondial.

Încă din tinerețe l-a cuprins pasiunea de a picta natura. Aceasta a fost piatra de temelie pentru viitoarea sa carieră. Năzuința sa a fost de a duce o viață în plină natură. Odată cu maturizarea sa, după ce a absolvit Academia de arte frumoase, în 1948, a plecat să viziteze Europa. Pentru început pleacă la Toscana și în Franța. La Paris realizează o serie de pânze pe care le semnează Z.B., sau Dunkenblunt, Regentag.

Interesul pentru natură îl determină să plece în Noua Zeelandă. Aici își dezvoltă talentul și își îmbogățește cunoștințele. Noua Zeelandă va fi pentru el o a doua casă. Fridensreich Hundertwasser se face cunoscut pretutindeni în lume, ca una din figurile artistice apreciate, căci se dovedește a fi un talent multilateral: pictor, arhitect, ecolog.

Propunerile sale făcute municipalității Viena, de a crea o astfel de clădire, sunt acceptate imediat, în pofida unei minorități care susține că planurile pictorului sunt asemănătoare cu acelea ale spaniolului Antonio Gaudi. Majoritatea consideră că e o creație, o „oază de culori armonioase”.

Intrările în clădire, casa scării sunt însoțite de picturi armonioase pulberând cenușiul conservator. O mică parte din fațadă, Hundertwasser o lasă în culorile ei originale pentru ca publicul să-și dea seama de diferența existentă. După părerea artistului, clădirile se pot diferenția nu după ziduri, ci mai întâi după ferestre. De aceea, creează 13 tipuri de ferestre, diferențiate prin mărime, formă și culori. Ferestrele au fost mărginite de pietre, ceramică colorată.

Fridensreich Hundertwasser este de părere că locatarii imobilului trebuie să aibă în fața lor, neconținut, o priveliște naturală cu ramuri de copaci, flori multicolore. Acest principiu l-a călăuzit atunci când a împodobit fațada cu ramuri de fag, liliac, castani. Pe acoperiș se pot observa vase enorme din sticlă divers colorată din care se revărsă buchete de verdeață.

Cele trei terase mari, la care au acces doar locatarii, sunt invadate de flori multicolore, depinde de sezon, și care împrăștie un parfum tulburător.

PAUL LEIBOVICI

(Continuare în pagina 79)

OAMENI PE CARE I-AM CUNOSCUȚ Regizorul George Rafael

(1920-1984)

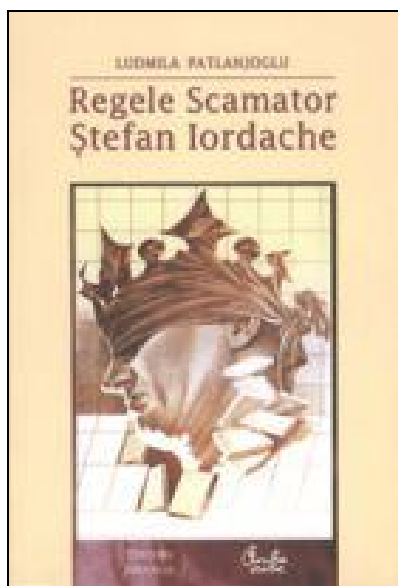
L-am cunoscut pe George Rafael și pe soția lui, pe care o admiram grozav, actrița Ileana Predescu, prin anii '60, la Casa de Creație de la Bran, unde eram cu mama mea. Ea avea acces acolo fiind critic de artă. Tot acolo mi-aduc aminte că am cunoscut-o și pe legendara Marioara Voiculescu, care atunci era deja foarte în vârstă. Eu tocmai terminasem Facultatea de Chimie, eram „om de știință”, dar mă simțeam bine în compania oamenilor de artă și m-am împrietenit cu mulți dintre ei. Cred că aveam o naivitate și o candoare a „nemeseriașului” în artă, care-i fermeca și-i apropia de mine pe adevărații artiști.

Mi-aduc aminte că, într-o după amiază de sfârșit de vară, am văzut-o pe Marioara Voiculescu stând în curte pe o bancă la umbră. M-am așezat lângă ea și i-am pus întrebarea care mă frământa pe mine de multă vreme: „Cum se face că unui actor nu-i e jenă să recite și să se miște în fața atâtor oameni? Marioara Voiculescu s-a uitat lung la mine, mi-a zâmbit binevoitor și mi-a spus: „faptul că mi-ai pus întrebarea asta e dovada că tu, fetițo, n-o să ajungi niciodată actriță!”

Acolo, la Bran, i-am cunoscut și pe George Rafael și Ileana Predescu și ne-am împrietenit. Ei locuiau la București, pe strada Dionisie Lupu, foarte aproape de Institutul de Petrol și Gaze, unde fusesem eu repartizată ca asistentă după terminarea facultății, drept care mergeam deseori la ei în vizită, fie în pauze, fie după terminarea programului.

Am fost impresionată de mărturisirea lui Ștefan Iordache despre George Rafael din cartea „Regele Scamator Ștefan Iordache”, de Ludmila Patlajonglu, apărută la Editura Nemira în 2004. Ștefan Iordache l-a iubit și prețuit toată viața pe George Rafael, l-a considerat profesorul lui și, în descrierea lui Ștefan Iordache, l-am recunoscut pe George Rafael, pe care l-am cunoscut și eu: un om cultivat, cu un umor rafinat, dar cu o mare și adâncă tristețe.

Când mergeam la ei în vizită, Ileana își vedea de treburile ei prin casă, iar el îmi puneă un disc de muzică clasică, se așeza pe un fotoliu și rămânea tăcut, cu lacrimi în ochi. Îmi spunea că frumosul trebuie ascultat în liniște, fără vorbe, fără gesturi, fără artificii. Se uita cu bunăvoință și blândete la mine, avea

aerul să-mi invidieze tinerețea, dar îi părea bine că și mie-mi plăcea muzica. Mi-aduc aminte de audiția concertelor grossi op 6 de Haendel. Ileana era ca o balerină, plutea grațios și silențios prin casă, Rafael (așa-i spuneam) și cu mine ascultam îngândurați discul.

Când era frumos afară, mergeam uneori împreună la piața Amzei, de unde își cumpăra miere de salcâm. Odată i-am scris o „scrisoare” cu impresiile mele despre o astfel de plimbare. După câteva zile, l-am întrebat dacă i-a plăcut scrisoarea mea. M-a privit cu blândețea și bonomia lui obișnuită și, zâmbind, mi-a spus: „Fetițo, Ileana și cu mine am citit scrisoarea ta și amândoi am ajuns la aceeași concluzie: ce ai scris tu nu e scrisoare, e literatură”.

M-am supărat foc. Cum adică nu era „scrisoare”? Tot ce pusesem pe hârtie era povestirea faptelor așa cum se petrecuseră, nimic nu era „inventat”. Pe vremea aceea aveam ideea că literatura e „ceva inventat” (zis și „minciună”, eu confundând pe atunci „minciuna” cu „ficțiunea”) și m-am simțit profund jignită de cuvintele lui.

Mult mai târziu, am înțeles că George Rafael îmi făcuse de fapt un compliment, referindu-se la eventualul talent literar pe care îl aveam.

Pe Ileana o admiram, dar n-am avut niciodată curajul să i-o mărturisesc, mă fâstâceam în prezența ei. De Rafael însă m-am putut apropia, era un om cald și bun.

Dar, cum a remarcat și Ștefan Iordache, era un om bântuit de nesiguranțe și tristeți.

Pe 10 februarie, era ziua lui de naștere. S-a stins mult prea devreme, lăsând în urma lui amintiri de neuitat.

VERONICA PAVEL LERNER

O OAZĂ DENUMITĂ..

(Urmare din pagina 78)

Terase, mult mai mici, aparțin fiecărui apartament. Clădirea este înconjurată de spații verzi, cu nenumărate flori de câmp.

La toată această bogată vegetație se pot adăuga și „Grădinile solare” pentru ca membrii de familie din cadrul clădirii să-și petreacă timpul liber în condiții solare, chiar în afara sezonului de vară. De asemenea, pentru a păstra un aer proaspăt, răcoritor, a creat posibilitatea schimbului de aer și păstrării unei atmosfere curate, sănătoase.

Nu numai la parter, dar de la înălțimea acoperișului și apoi parcurgând etajele, totul e împresurat cu statuete, sculpturi, coloane a căror forme rotunde sunt diversificate. Vizitatorii sunt impresionați de acest ansamblu de o mare diversitate și care totuși pare a fi un tot unitar bine chibzuit.

Elementele de care scriam mai sus nu rămân doar pentru exterior, ci ele se continuă în bucătării, holuri și chiar... la toaletă. Desigur, turiștii nu pot vizita interioarele. Bucătăriile nu sunt prea mari, dar sunt confortabile, iar aparatura electrică e în așa fel plasată, încât gospodina să aibă totul la îndemână. Pereții și podeaua sunt din ceramică. Geamul e înconjurat de o creangă verde care se continuă pe pereți (tot acest ansamblu e din ceramică). Toaleta e o grădină în miniatură (de ceramică multicoloră).

Vizavi de „Hundertwasser-Haus” se găsește un mic ansamblu comercial, „Village”, destinat turiștilor. Magazine miniatură cu produse de ceramică, sticlă și galerii în care găsești reproduceri după opera lui Hundertwasser în exclusivitate.

Acest ansamblu arhitectonic țâșnește ca o „oază” în mijlocul unui cartier cenușiu, imperial și plin de relicve care amintesc de Imperiul Austriac.

P.S.

Numai după câteva zile de la reîntoarcerea mea de la Viena, unde am participat la o „Ședință” a forumului muzeelor în natură, am plăcerea de a vă scrie această cronică.

Joc

De mică, am visat să merg pe valul
apei înspumat,
S-adun în ochi mișcarea lui și
reflectarea cerului,
Să simt răcoare-i la picioare,
Să simt că-ntregul corp mă doare.
Și într-o zi...
Priveam la droaia de copii care
cântau voios, săreau
Și pietricelele zvârlite departe, pe mal
adunau
Erau zeci, sute și mii
și albe și negre, maro, cenușii,
Dreptunghiuri, triunghiuri, pătrate și
sfere
Venind de departe, vorbind de alte
ere.

M-am aplecat și-am strâns și eu...
Le-am așezat chiar la uscat,
Le-am ridicat și m-am jucat
Zvârlind în sus pe rând, mereu,
Una, două, trei, patru...dar au picat
Din nou în praf. S-au murdărit!
Și-atunci iarăși am pornit
Pe prundul aspru să găsesc
Doar pietre albe, negre, maro și
cenușii...

Trecut-au anii...Te-nălții pe malul
apei argintii
Eram ca doi îndrăgostiți, ce-nlănțuiți
Mergeam încet, călcând ușor,
Nisipul ridicând în zbor,
Dar, deodată, am simțit intrând în
tălpi
prundișul galben-cenușiu,
Și am strigat, ca și atunci când
pietricelele azvârleam
În apa în care mă scăldam;
Înnebunită am țipat: Sunteți aici? Nu
m-ați uitat?

.....
Le-am strâns apoi pe toate-n mâini
albe și negre, maro și cenușii,
Dreptunghiuri, triunghiuri, pătrate și
sfere,
Venind de departe, vorbind de alte
ere.

Strângeam, strângeam și trupul mi-l
simțeam
Plin de flori și de durere...
Dar nu țipam; ci iar strângeam,
Mai tare, tot mai tare vream...

Și sângele simțeam că-mi fierbe,

Ceream ceva și nu știam
Că-n mâini s-a plămădit durere și
plăcere,
Și pietrele-mi intrau în piele iar
sângele curgea șuvoi...
Iar mâinile lipsite de viață și moi
se desfăcură încet, pe rând,
ca și o vorbă dintr-un gând.
Pe degete, sângele-mi făcuse inele
iar ele, sfintele pietricele,

Dreptunghiuri, triunghiuri, pătrate și
sfere
Venind de departe, vorbind de alte
ere,
Nu mai erau: albe, negre, maro,
cenușii
Ci roșu aprins, cu pete aurii
Și-n mâini parcă aveam zeci, sute,
făclii.

Pioasă, genunchii i-am pus pe pământ
Și ochii și fața și gura-mi rosteau în
cuvânt
„Ce-amarnică-i truda!...
Dar, iar am plecat pe malul apei
înspumat
Pietricele s-adun: albe și negre, maro,
cenușii
Să le dau strălucirea, să le fac roșii-
aurii....

Nostalgie

Ea trece pe stradă făcând pașii mici
și simte în ceafă, în spate, pe-obraz,
privirile celor ce grav o condamnă:
„Păr verde?!...Păr verde?!...
s-aude ecoul.

Ea merge înainte –
și vântul pribeag îi mângâie părul...

„— Ce verde închis!?...E pădurea?!
uimit își pune-ntrebarea..
Iar fața, încet, îi șoptește:
„— Pădurea e-n sufletul meu,
mi-e dor de pădure și nu pot să o văd,
și numai suflarea ta știe să mângâie,
Pădurea din părul meu.”

Inima mea

În inima mea,
sălășluiește un petic de cer
și un pumn de pământ...
Pentru a-mi proteja inima,
de buruieni omenești,
Deștelenesc pământul cu eclata
carului mic,
pentru a afla în adâncuri
Misterele Eleusine,
Ce le ascund apoi fericită,
în al meu petic de cer.

Chemarea mărilor

Creanga îmi este prea
încărcată de flori.
Vreau să le dăruiesc,
să simt flori.
Să-mi salte trupu-mi prea lemnos,
în fața visului frumos
Acelor ce cuprinși de dor,
cu șoapte dulci își spun ce vor...
Să se-mplinească-n viața lor.

Și-atunci îi chem:

„Veniți cu toți la umbra mea –
Parfum de măr și flori de nea,
Sfinți-va gândul, dragostea,
Și taina ce se-ascunde-n ea!”

Zefirul

Zefirul mi-aduse pe aripă,
Un gând de iubire stingher –
Timid, el se arată o clipă
În blânda lumină, pe cer.
Și, vântul se plimbă prin părul-mi...
M-atinge cu pasu-i ușor,
Mă-ntreabă:

„— Cui vrei să te dăruie,
Cu-atâta iubire și dor ?”

Ș-atunci, murmure sfinte, curate –
Buzele-mi calde-ți șopteau
Regretul, că nu ești aproape,
Spunându-ți mereu...
că te vreau!

EMILIA TUȚIUIANU
DOSPINESCU

Plastica

Iluminări benefice Locului

De la o mare distanță geografică, de la un punct cardinal vestic spre un punct cardinal estic, mă situez cu puterea gândului tot mai aproape spre evenimentul aniversării celor 110 ani de la nașterea maestrului Ion Irimescu, un spirit universal care a „construit” în orașul Fălticeni faruri iluminatoare prin opera sa aflată în frumosul edificiu al Muzeului ce-i poartă numele. Iluminări benefice Locului, Spațiului care l-a ales pe maestrul Ion Irimescu ca punct de referință al artelor contemporane românești. Artistul a ales Locul și Locul l-a ales pe El. Locul în eternitate prin comunicarea cu lumea. Este un privilegiu rar întâmplat sub semnul destinului artistic care prilejuiește predecesorilor necesitatea inserției viziunii valorilor ca forță spirituală exemplificatoare, ca identitate individuală sau colectivă. Timpul În-

Dumnezeit a lucrat în favoarea actului artistic ca fenomenologie culturală în zona Bucovinei. Muzeul „Ion Irimescu” este viu și este „imaginar” în sensul înțeles de Andre Malraux notificând valorile „la vârf”.

Coabitarea artistului o vreme cu propria sa operă aflată într-un lăcaș fără asemănare a fost supremul ideal împlinit al autorului. O perfecțiune a sistemului individual de valori definitiv cucerit, localizat în Fălticeni, orașul discret-ocrotitor, dar deschis și

penetrant. De aceea, comemorarea celor 110 ani de la nașterea sculptorului e o provocare asupra timpului ireversibil care în mișcarea lui spațială oferă garanția că arta e mereu vie, artistul e viu doar corporalitatea perisabilă își asumă un repaos, o tăcere fără acces la Marele viitor. Marele viitor e opera de artă care capătă noi valențe pentru că este împărțită. Împărțită lumii întregi de acolo, de la Muzeul de Artă „Ion Irimescu” din Fălticeni.

Prof.univ. dr.

SUZANA FÂNTÂNARIU-BAIA

artist vizual

Ofer cu emoție două cărți bibliotecii Muzeului de Artă „Ion Irimescu” ele numindu-se astfel :

Suzana Fântânariu, „Xilografura-matrice stilistică.Re-scrieri sau Cronicile vremii” ed. „Brumar” 2009, Timișoara
Suzana Fântânariu, „Spațiu și semn, o dialectică a devenirii imaginii între planeitate și obiect”, ed. „Brumar”, 2007, Timișoara

Literatură și film

FAUST REBELUL

În anul 1770, Goethe face studii de drept la Strassburg. Herder îi influențează profund viziunea despre poezie, dar și despre vechile legende. În marea catedrală a orașului, face descoperirea evului mediu germanic. De aici se ridică figura lui Faust. Începută în anii tinereții, opera *Faust* a fost terminată în 1832, cu câteva luni înainte de moartea autorului.

Faust este bătrân și dorește cunoașterea. După o plimbare cu Wagner, îl întâlnește pe Mefisto. Urmează scena pactului care prevede luarea în stăpânire a sufletului lui Faust de către Mefisto, în momentul în care acesta îi va procura lui Faust o fericire incredibilă.

Regizorii (de teatru sau de film) au fost mereu fascinați de mitul faustic. Acum doi ani, am plecat la Sibiu să văd montarea lui Purcărete, în care joacă Ilie Gheorghe și Ofelia Popii. Pur și simplu am fost „inclus” în *Noaptea Valpurgiei*, alături de ceilalți spectatori. Am traversat sala, apoi scena și am ajuns într-un spațiu mirific și terifiant – în același timp. De parcă era hruba imensă secretă a lui Mefisto.

În 1926, Murnau realizează filmul *Faust*, cu influențe picturale expresioniste, într-o unitate mistică, în care nimic nu e lăsat la întâmplare. Nu uităm că René Clair îl distribuie pe Michel Simon în rolul lui Mefisto din filmul *Frumusețea diavolului* (1949). Interesantă scena în care Henri îi cere lui Mefisto să-i arate viitorul într-o oglindă barocă, iar acolo el vede – deodată – distrugerea Pământului.

Romanul *Margareta noptii* al lui Pierre Mac Orlan a fost ecranizat în 1956 de Claude Autant – Lara, cu Michèle Morgan. Tot despre vechea legendă a lui Faust...

În 2011, la Veneția, filmul *Faust* de Alexander Sokurov a primit Leul de Aur (în 2012, același premiu a revenit filmului *Pieta* de Kim-Ki-Duk). Joacă în film Johannes Zeiler, Anton Adasinskiy, Hanna Schygulla. Bineînțeles, o reinterpretare a mitului. Aici Faust e un gânditor, un rebel, dar și un om condus de impulsuri. Pentru film, Sokurov s-a inspirat din pictura germană (Albrecht Altdorfer și Carl Spitzweg). Pentru imagine a apelat la Bruno Delbonnel (vezi filmul *Amélie*). Astfel că regizorul și-a terminat proiectul tetralogiei (*Moloch*, *Taurul*, *Soarele*, *Faust*) despre Lenin, Hitler, Hirohito și Faust. Personal, am văzut celelalte filme ale lui Sokurov: *Mama și fiul* și *Arcul rusesc*. Nu voi fi ipocrit și voi spune că *Faust* m-a

contrariat. Nu m-a dat gata. Premiul de la Veneția e dat de pe valurile elitismului. Și totuși...! Spre final, am avut revelații inedite. Oare ce m-a enervat? Lungul periplu prin scene anoste? Verbiajul dialogurilor? Senzația de contrafăcut? Decor impecabil, actori geniali, atmosferă picturală, însă demonstrația trenează. Apoi am fost răsplătit prin câteva scene: câinii ce năvălesc spre sicriu, la înmormântarea lui Valentin; spargerea eprubetei cu acel *homunculus*. Cred că mi-a plăcut și pământul de sare din final, cu fuga lui Faust. Poate și fierberea tarkovskiană a buclei de apă.

Faust hotărăște să acționeze, să locuiască pe „liberă câmpie” cu poporul liber:

„Acele clipe aș putea să-i spun, întâia oară:

Rămâi, că ești atâta de frumoasă!”

Am citat din traducerea lui Lucian Blaga (Editura pentru literatură, 1968). Câte nume celebre legate de mitul faustic! Degeaba strigă Mefisto în filmul lui Sokurov: „Încetează să mai speri și trăiește!”. Adică... pur și simplu o viață la întâmplare, fără speranța care modelează curgerea? Care au fost ultimele cuvinte ale lui Goethe în 22 martie 1832? „Mai multă lumină!”

ALEXANDRU JURCAN

ÎN LUNA MARTIE

Avem în jur lumină, soare
Și tril de păsări călătoare
Și câte flori sunt pe câmpii
Cam tot atâtea datorii!

PASTEL DE PRIMĂVARĂ

Frunza înverzește-n luncă,
Zilele-s tot mai senine,
Ies țăranii toți la muncă...
Nu la noi, prin țări străine.

E PRIMĂVARĂ!

Fug acum că ziua-i mare:
Iezii după căprioare,
Puii după buburuze
Și poeții după muze.

LA ȚARĂ

Mieii zburdă iar prin sat,
Umblă-n flori albinele,
Ies țăranii la arat
Și la gard, vecinele.

STRIGĂTE DE PRIMĂVARĂ

Pe plaiul mioritic sfânt
Se auzea: Noi vrem pământ!
Pe-același plai, de ani și ani,
Pământul geme. Vrea țăranii.

COSTUL LUCRĂRILOR AGRICOLE

Țăranii sunt destoinici pe la noi
Și-s primitori, o bună gazdă,
Primit-au și pământul înapoi...
Dar nu și ce să pună-n brazdă.

VIAȚA LA ȚARĂ

Când sunt iar mieii și-i primăvară,
Când păsările cântă-n cor,
Exclami: Ce bine e la țară!...
E bine ca vizitator.

GÂND DE 1 MARTIE

Pe cer când nu e niciun nor
Și pomii-s gata de-nflorire,
Să împletim un mărțișor,
Uitând de orișice scumpire!

De la guvern, pensionarilor de 1 Martie

Primiți în dar o vioare,
Un tril, un susur de izvor,
Un răsărit, primiți o stea...
Și-n loc de bani, un mărțișor!

CRONICĂ DE MARTIE

Dispare-a frigului fior,
Pe iarba crudă zburdă mieii,
Vin berzele la cuibul lor
Și perceptorii-n sat, ca leii!

COMPORTAMENT SINUSOIDAL

Așa cum fiecare poate
Urgiilor le facem față
Pe ger, caniculă ori ceață
Căci Bunul Dumnezeu e-n toate.

Ne fie viața o dulceață,
Dând binelui întâietate,
Așa cum fiecare poate
Urgiilor le facem față.

Dar de o vreme, din păcate,
E câte-o fire pizmăreață
Ce te tot perie pe față,
Și-apoi te mușcă pe la spate...

Așa cum fiecare poate.

BUNĂSTARE ȘI GREȘALĂ

Pe-aceste plaiuri carpatine,
Mănâncă-n voie azi flămândul,
Se-nzdrăvenește și plăpândul,
Căci loc e pentru orișicine.

Dar buni să fim cum este blândul,
Să ne purtăm cum se cuvine;
Pe-aceste plaiuri carpatine,
Mănâncă-n voie azi flămândul.

Iar eu îți spun, venind spre Tine:
O, Doamne, mor, îmi vine rândul,
Mă iartă, am greșit cu gândul,
Gândeam că o s-o duc mai bine...

Pe-aceste plaiuri carpatine.

E PRIMĂVARĂ IAR

Plugul intră pe ogor,
Mieii zburdă pe tăpșan,
Barza-și caută de zor
Iazul părăsit de-un an.

Totul e superb sub soare,
Armonie-i pe alei,
Muza mea strălucitoare
Mândră e că sunt a ei,
Ah, de ce n-am vieți vreo trei!

Numai una am și-mi place,
Anii buni i-aș pune-n sân,
Însă nu știu cum se face,
Toți cei grei pe loc rămân.

Stai pe loc tu vârsta-a doua
Cu elanul tineresc,
Nu te trece precum roua
Dă-mi răgaz să mai iubesc!

Vârsta-a treia vreau să fie
Cu iubire și cu dor,
Să mă-nec în veșnicie
Prin satiră și umor.

VASILE LARCO

COLȚUL LUI ȘTEF

Caricaturi de
Dumitru Ștefănescu

Curier

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

VATRA VECHE (în general). În contextul revistelor care apar în marile orașe ale României și chiar în cele mai mici, unde până mai ieri nu se întâmpla nimic, un loc aparte îl ocupă *Vatra veche* de la Tg. Mureș, regizată și dirijată de confratele nostru ardelean, Nicolae Băciuț. Scriitor cu o personalitate poetică și publicistică bine conturată și stabilită, N. Băciuț a avut ideea rarissimă de a transforma o revistă lunară într-un “forum” al democrației culturale, literare, artistice și publicistice în care sunt invitați să se prezinte la “tribună” și să-și expună ideile, credințele estetice și istorice exponenți din toate generațiile României de astăzi. Firește că, director de opinie cum se arată a fi Nicolae Băciuț, el analizează și selecționează textele primite în funcție de exigențele și urgențele revistei, dar le și îmbogățește cu ilustrații și reproduceri din pictura și sculptura unor artiști mai puțin prezentați de către mass media zilei. Astfel, revista *Vatra veche* se înfățișează și ca un fascinant album de artă contemporană românească. Un exemplu în acest sens îl amintesc a fi numărul din revistă dedicat unui important lutier din Ardeal, Vasile Gliga, în a cărui prezentare, ilustrare și punere în pagină N. Băciuț se dezvăluie și ca un temerar reporter în căutare de subiecte culturale inedite, și de a le pune în circulație națională și internațională. Nu intenționez aici să inventariez toate materialele interesante, unele fascinante, cum este serialul cu “Zeppelinul spre America”, ce pot fi întâlnite în colecția de ieri și de azi a revistei, ci vreau să subliniez doar faptul că lectura revistei *Vatra veche* oferă cititorului satisfacții intelectuale deosebite, având sub ochi o hartă mare a energiei creatoare din cele patru puncte cardinale ale țării. Poate că, fără exagerare, centrul acestora să fie, să devină, orașul Tg. Mureș. Excelsior!

M.N.Rusu
(Lumină lină, nr. 1/2013, New York)

Vatra veche la numărul 50

Lunar de cultură “Vatra veche” a ajuns la numărul 50, pe februarie 2013. Redactorul-șef Nicolae Băciuț a reușit în aceste ediții să contureze o lume în care literatura își spune cuvântul. Ilustrația numărului de sărbătoare este semnată de Elena Boariu. “Poezia satului, satul poeziei” este editorialul semnat de Nicolae Băciuț, iar Dumitru Velea vorbește despre Mihai Eminescu - geniul național al poporului român. Emil Cioran și portretul generației '27 sunt prezentate de Alina Diana Flitan. Județul nostru (Bistrița-Năsăud, n.n.) este prezent prin texte semnate de Valentin Marica, Jenița Naidin, Melania Cuc, Cleopatra Lorințiu.

Publicația ajunsă în ceas aniversar este una dintre cele mai consecvente reviste, publicând materiale înscrise pe linia literaturii de calitate.

Răsunetul, 28 ianuarie 2013

Mulțumesc pentru revistă, un număr reușit, literatura e un loc pentru cei însetați de frumos. Am postat revistă *Vatra Veche* nr. 2/2013 pe blog, este citită și căutată. Mulțumesc și pentru textele trimise și înserate în revistă, am căutat

să pun suflet în ele. Revista este importantă în peisajul literar actual prin valoarea ei și prin valoarea celor care scriu. Iarna e mai frumoasă cu aceste cuvinte publicate de revistă! Iar vremurile mai suportabile!

C. Stancu

Stimate domnule Nicolae Băciuț,

„Vatra veche” rămâne în continuare una din cele mai bune publicații din istoria presei literare și culturale românești. Sunt bucuros și onorat de atenția consecventă pe care redacția revistei „Vatra veche” și Dumneavoastră personal o acordați scrisului meu.

Ultimul număr pe care l-am primit mi se pare, datorită problemelor pe care le evocă și semnatarilor, mai bun decât altele.

Vă doresc din toată inima putere de lucru și noi izbânzi în lucrarea de imensă răspundere pe care o realizați ca scriitor și redactor-șef de revistă în serviciul valorilor nemuritoare ale culturii române.

Al Domniei Voastre,
Cu admirație, Devotat,

Mihail Diaconescu

Bună Nicule,

Mi-a făcut plăcere să văd revista, am observat ce splendid arată desenele Elenei, fără nicio îndoială se va bucura, e o mare artistă, prea modestă și prea retrasă.

Până una alta voi scrie ceva pentru numărul cu Nichita și îți voi trimite în timp util!

Am avut probleme la TVR, după cum îți poți imagina...și altele, de care nu îmi prea face plăcere să vorbesc, așa că nu am avut timp și mai ales starea necesară să îți citesc cartea, dar o voi face sper cât mai repede, chiar în acest week end, sper mai liniștit față de toate turbulențele prin care am trecut de curând, oricum multe felicitări din toată inima.

Cu drag,

Cleo

Vatra veche 2 se poate citi și accesând siteul <http://cititordeproza.ning.com/forum/topics/revista-vatra-veche-nr-2-2013>

D-le Băciuț Nicolae,

La dispoziția pe care mi-a conferit-o "lectura plăcută", s-a adăugat bucuria de a-mi vedea numele scris într-o așa de importantă revistă! Mă bucur că mai sunt oameni care au timp și de alții. Pe lângă celelalte... și asta intră în menirea scriitorilor! o surpriză pentru

Bitcă Tudorița
Cu stimă!

Stimate domnule Nicolae Băciuț,

Vă mulțumesc pentru că de fiecare dată sosește și la mine PROASPĂTĂ VATRA VECHE și vă marturisesc neștrămutatul meu interes și deosebită plăcere, așa cum văd că este primită de toți cei cu dragoste pentru cuvântul frumos și bune spus. Vă doresc în Noul an 2013 să vi se împlinească toate dorințele și VATRA VECHE să se simtă la ea acasă pe întreaga vatră a țării.

Elena Buica - Buni
Toronto

Mă numesc Bontea Mirela, sunt profesoară de matematică și director la Școala Gimnazială Crucea și am aflat de la colegii mei (Vleju Ani, Rusu Emilia, Zetu Vasile) că m-ați putea ajuta cu publicarea unor poezii. Am în lucru un volum cu titlul. "Anii de singurătate", din care vă trimit câteva poezii și o poză. Am publicat până acum 5 cărți, toate de specialitate.

Aștept răspundul dumneavoastră prin mail dacă sunt bune poeziile sau nu se pot publica. Am mai publicat în "Contemporanul" de Iași și în revista "Preocupări didactice" a ISJ Suceava.

Vă mulțumesc pentru înțelegere,

Cu stimă,

Prof. Bontea Mirela

Iubite domnule Nicolae Băciuț,

Vă mulțumesc pentru includerea în această nouă carte a recentului interviu pe care ați avut bunăvoința să mi-l luați!

Și pentru că e vorba despre cărți, profit de ocazie pentru a vă mărturisii plăcerea cu care v-am citit, pe internet, *Poemul Phoenix*. Sunteți un poet adevărat și vă doresc să aveți mereu condeiul la fel de inspirat!

Cu prietenie,

Horia Bădescu

Am primit, vă mulțumesc! Ca întotdeauna o lectură plăcută și foarte instructivă. Cu stimă,

M.B.B.

P.S. De ceva vreme, Liviu Ioan Stoiciu îmi trimite revista "Vatra veche" (trimisă de dvs., lui, în format electronic).

I-am mulțumit și i-am scris că aș trimite și eu câte ceva la revista dvs. - dar, cine să bage în seamă, pe unul ca mine, constanțean, ajuns prin Buzău, prin căsătorie!

Mi-a zis că merită să încerc, mai ales că ultima mea carte "Liviu Ioan Stoiciu - Poezia și subteranele ei", 2011 (245 pag.) a fost apreciată de Filiala USR Dobrogea (al cărui membru USR sunt) și premiată cu premiul "Puiu Enache pentru Istorie literară și eseu".

P.P.S. Vă trimit o schiță și patru parodii. Și, multe salutări din crângul buzoian, vestit și prin picturile lui Ion Andreiescu.

Tudor Cicu

Domnule Nicolae Băciuț,
Vă mulțumesc din suflet că nu uitați să-mi trimiteți revista *Vatra veche*!

Mulțumesc mult-mulț!

Cu prețuire eternă,

Georgia Miculescu.

Mulțumesc mult, domnule Nicolae Băciuț, poate într-un număr viitor să fiu și eu găzduit cu vreo poezie două sau eventual cu epigrame. Felicitări pentru calitatea revistei. Mi-am permis s-o redirecționez și înspre Chicago, la fiul meu, și înspre Boston, la fiică-mea Laura. Doamne ajută, Cu stimă

Ioan Bândilă Mărceanu

→

A trecut ceva vreme de când paginile revistei VATRA VECHE mi-au dus către cititori versurile sau gânduri despre ele.

Acum, de la umbra fulgilor de nea ce-mi mângâie fereastra inimii, trimit o plecăciune domnească redacției acestei nobile Reviste ce trudește la promovarea culturii cu aromă de suflet într-un prezent bolnav de indiferență și nonvaloare.

Aprecieri și respect!

George Baciu

Stimate domnule Băciu,
Vă mulțumesc mult pentru revista „Vatra veche”, pe care mi-o trimiteți cu regularitate și pe care o lectuez de fiecare dată cu plăcere. Vă felicit pentru standardul înalt pe care îl mențineți și fiindcă suntem încă la început de an, vă doresc sănătate și un an bun în toate!
Cu stimă,

Petru Birău

Mulțumesc pentru seva literară pentru sufletul meu boem!

Cadar Katalin

Stimate Domnule Nicolae Băciu,

Vă mulțumesc pentru revistă.

Oamenii întotdeauna sunt în așteptare. Eu nu fac excepție nici în privința articolului „Literatură și filosofie”, trimis pe adresa dumneavoastră, semn din partea mea a unei dorințe de colaborare.

Va rog să primiți urările mele de bine și toată considerația,

Daniel Mureșan

Aveți toate salutările buzoienilor mei. Mulțumesc mult. Liviu Ioan Stoiciu avea dreptate să mă adresez dvs cu texte și, în plus, cu salutările dumnealui. Să mai știți, că pe vremea studenției, I.P. București "Facultatea de Energetică", am funcționat o vreme într-un cenaclu studentesc, unde citea poezie și Domnița Petri. Am scris despre asta pe blogul meu la postarea cu nr. 285

Sper să ne mai auzim. Am primit de la Liviu și nr. 2/2013. Încă odată, vă doresc succes în tot ce întreprindeți.

Tudor Cicu

Vă mulțumesc foarte mult pentru materialul trimis! Cu considerație,

Cătălina Gheorghe

Vă mulțumesc foarte mult și sincere felicitări,

Gh. Buzatu

Stimate d-le Băciu,

Vă foarte mulțumesc pentru revistă. Încă n-am deschis-o, dar sunt sigură că are aceeași calitate ca întotdeauna.

Primirea emailului de la dv. m-a bucurat, de fapt, îmi doream să primesc nr.2 al *Vetrei Vechi* și mă temeam că nu o voi primi, pentru că nu am putut scrie nimica. Am trecut printr-o perioadă foarte grea, cu un deznodământ trist: săptămâna trecută soțul meu a murit. Suferința lui a încetat, dar nu și a mea.

Voi încerca să revin la scris și să va trimit un material pentru numărul 3 al revistei.

Cu aleasă stimă și cu mulțumiri pentru delicatețea dv. de a-mi trimite acest număr 2 al revistei, cu care mă voi delecta zilele viitoare,

Veronica Pavel Lerner

Te îmbrățișez. Îți mulțumesc pentru pagina de poezie, ai ramas același poet generos, căruia eu i-am rămas dator. Cu cele mai bune urări,

LIS

Vă mulțumesc mult de semnalarea noului număr al revistei.

Îmi pare rău că nu am mai reușit să scriu niciun articol, dar sunt foarte ocupată cu niște

proiecte și cu finalizarea tezei mele de doctorat. După ce mă eliberez un pic, o să scriu mai des. Mulțumesc de înțelegere!

Cu stimă,

Mirona

Mulțumim, sănătate multă că să puteți să continuați!

Ioan Paul Orba,

Satu Mare

Duminică, 7 ghenarie 2013: sunt pe recepție! Mă surprindeți cu; promptitudinea aparițiilor, cu exactitatea și „substanța” crocean-cosmică a materialelor estetice,... fără „căderea în provincialism”, cu inepuizabile surse național-europene, ca de obicei... Mă uimește colaborarea distinsei doamne ce-a dăruit culturii valahe monumentală carte despre „Eminescu și ontologicul abis” (pe care am avut amabilitatea de a mi-o fi trimis din Elveția, în ciuda cenzurilor poștal-ceaușiste, chiar în anul prim al primei ediții; pe atunci, în România, pare-se întru laudă-ne, doar eu și rectorul Eugen Todoran aveam în bibliotecii impresionanta lucrare eminescologică; dacă poemul vi l-am trimis e-mail-at, v-aș ruga să-mi dați și mie electronica-i adresă)... Pentru tot, cu mulțumiri călduroase din auriculele-mi de ianuarie...!

Ion PACHIA-Tatomirescu

Mult stimat domnule Nicolae Băciu,

Felicitări pentru revistă!

Vă trimit spre publicare scrierea din attach.

Cu mulțumiri anticipate,

Elena Armenescu

Mi se pare că nu ținem pasul cu revista dvs...

uneori o ia înaintea timpului/rilor...

Spor la trebi! Și la revistă!

Carmen Gheorghe,

Brașov

Stimate și dragă domnule Nicolae Băciu,
Vă mulțumesc mult pentru trimiterea excelentului număr 2 (50)/februarie 2013 al, de-acum, celebrei "VETRE VECHE" a dlui BACIUT-DE-TÂRGU-MUREȘ!
FELICITĂRI! - calde și sincere!

...Mă bucur că a încăput, în paginile revistei domniei voastre, și "Începutul (meu) de litanie"...! Doamne, ajută!

Cu, mereu, aceeași prețuire și caldă prietenie,

Adrian Botez

P.S.: Vă trimit, în atach, materiale (marea lor majoritate - INEDITE!).

Stimate Domnule Băciu,
Materialele publicate în nr. 2 - interesante și variate - interesează indesebi și pe cititorul care trăiește pe alte meleaguri - adică externe - cu evocări și aducere aminte de multilaterală cultură românească.
Mulțam și succes și pe viitor.

Hans Dama,

Viena

Revistă e extraordinară. Un exemplu de cultură și încurajare a scriitorilor, Mi-a făcut plăcere să citesc articolele și poeziile.

Cu stimă,

Bontea Mirela

Vă mulțumesc. Cu stimă,

Păr. D. Gh. Benga

Bună seara, Maestre,
Am primit revista. Am citit-o și vă mulțumesc. Succes în continuare și

Cu bine,

Vale

Mulțumesc mult. Felicitări! Impresionată în mod deosebit de subiectul Steinhardt. Aș putea intra cumva în posesia cărților despre el? Am putea organiza și la Chișinău un simpozion despre Monahul de la Rohia?

Mulțumesc,

Valentina Butnaru

Vă mulțumesc mult, o să citesc atent. Dar... ce-i cu dacia? De ce România și nu Dacia? De ce limba Română și nu a Dacilor? Ori...?

Știu că s-a discutat denumirea țării, la etapa ei de formare. Am citit cam puțin despre asta.

Așa și nu prea am înțeles de ce Țara s-a numit România și nu Dacia. Corespunzător și Limba.

Oare nu erau daci printre aia care ... au acceptat denumirea Țării România și nu Dacia? Corespunzător și Limba.

Nu prea găsesc materiale istorice.

Poate-mi trimiteți careva referințe istorice?

Vă mulțumesc.

Dr. Ion Marta

Mulțumesc mult pentru deplina satisfacție - lecturând, cunoscând, asimilând, evaluând, bucurându-mă, nu în ultimul rând, pentru tot ce numim *creație românească* de calitate.

Multă sănătate tuturor care contribuie la promovarea valorilor!

Cu prețuire,

Lidia Grosu

Mulțumesc! Nu aveam nimic, dar aveam o carte, acum și librăriile s-au închis... în România.

Petru Jipa

Stimate domnule Băciu,

Vedeți ora târzie (sau devreme în Ro.) la care vă scriu ?

De vină este numai minunata dumneavoastră revistă pe care nu am putut să o mai las din mână (computer!). O "Vatră veche" în care se rumenește "pâinea" literaturii române prezente și viitoare... Felicitări ! "Keep up the good work", s-ar zice pe aici.

Cu stimă,

Alexandru Cetățeanu

Excelența Voastră, **Maestre Nicolae Băciu,**

Vă mulțumesc pentru minunata revistă "VATRA VECHE" - tezaur de cultură, pe care mi-o trimiteți cu regularitate.

Alăturat vă trimit un material de suflet, pe care l-am închinat marelui regizor Sergiu Nicolaescu, ce avea în proiect realizarea peliculei Maria Tănase și Constantin Brâncuși. Pentru a viziona realizarea T.V. a piesei mele "NE VEDEM LA PARIS" accesați (You Tube), unde joc rolul lui neicuța Costache Brâncuși, alături de artista Rodica Anghelescu, interpreta Mariei Tănase, care cânta melodiile din albumul "SUS, ÎN DEAL, LA PEȘTIȘANI".

Vă doresc numai bine!...

Cu stimă, onoare și recunoștință,

Compozitor Marin Voican-Ghioroiu

Stimate domnule Nicolae Băciu,
Mulțumesc pentru revistă și începerea publicării eseuului despre Eminescu privindu-ne pe noi. Și, la fel, pentru Strindberg poet, prin efortul Dorinei.

Numai bine,

Velea

Domnule Nicolae,

Vă trimit câteva nuvelete de L.Bulat, care o să vă placă, le puteți publica.→

Ce mai faceți? Nu puteți să-mi trimiteți cartea dvs. cu interviuri în care este și interviul nostru?

Cu prietenie,

Raia Rogac

Mulțumiri cu felicitări pentru revista dvs. deosebită!

I.B.

Stimate domnule Nicolae Băciuț,

În primul rând vreau să vă mulțumesc pentru revista pe care o primesc cu regularitate, ceea ce mă bucură nespuse.

Alăturat va trimite un text și o fotografie care aparțin unui prieten, profesorul de istorie Nicolae Macovei de la Brodina, pentru a fi analizate și dacă veți considera că este cazul, să le puneți la dispoziția celor interesați de istorie, chiar de istoria Bucovinei, prin paginilor revistei.

Va doresc numai bine și viață revistei să fie cel puțin tot atât de lungă ca și cea a cititorilor ei.

Cu respect,

Ioan Mugurel Sasu

Stimate maestre Nicolae Băciuț, funcționează bine poșta electronică, am primit și „Vatra” nr. 2/2013, mulțumesc și felicitări! Sunt deja cu gândul la primăvara care se apropie, dar și la revista „Vatra Veche”, așadar:

Punând o piatră peste piatră
O **casă** faci, cu multe spații.
De pui o „Vatră” peste „Vatră”,
Rezultă-un **bloc**. De informații.

Vasile Larco

Dragi prieteni,

Vă mulțumesc că m-ați contactat și mi-ați trimis excelenta revistă „Vatra veche”. Am și eu o rugămintă: la pag. 60, semnează poezii domnul Ionel Simota. Este cum va de origine aromână din renumita familie Simota?

Asta că și eu sunt aromân.

Eu sunt Dina sau Dinu Cuvata și lucrez la Radio Maceonia, Redacția pentru emisiuni în limba aromână din Scopje, Republica Macedonia. Am tradus și se au publicat 20 de cărți traduceri din literatură română în limba macedoneană (slavă) și 4 cărți din literatura macedoneană în română. Sunt și membru la Uniunea scriitorilor din Macedonia.

Cu stimă,

Dina Cuvata

Vă mulțumesc pentru informare, eu la rândul meu trimit aceste numere ale revistei la cunoscuți și prieteni, pentru a-i lumina și pe dâșii.

Silion Ion

Vă mulțumesc pentru totul.

Mai ales pentru că sunteți autorul unui gest unicat în publicistică. Un număr închinat lui Nichita este ceva memorabil.

Vă doresc mult succes în continuare.

Veronica Bălaj

Dragă Domnule Băciuț,

Vă trimit un material care a "zăcut" vreo doi ani la cealaltă *Vatră* (ei nu și-au luat nicio obligație de publicare!). Poate că Dvs veți găsi necesar să apăra la Dvs în revistă. V-aș ruga să-mi confirmați dacă-l rețineți spre publicare.

Al Dvs la fel de îndatorat,

M.N. Tomi

Mulțumiri și felicitări pentru "Vatra veche" Nr.2! Am amânat răspunsul, pentru că Felix

pregătește un articol despre Nichita Stănescu și doresc să-l trimit de săptămâna trecută. Dar nici acum nu e mulțumit de ceea ce a scris, se mai gândește și nu se hotărăște... Sper să se hotărăscă săptămâna această!

Carmen Sima

D-le Băciuț,

Iată niște amintiri despre regizorul George Rafael. Bineînțeles că iarăși am căutat zadarnic fotografiile de la Bran, în care-l aveam, nu înțeleg unde mi-au dispărut exact fotografiile de care am nevoie...

V-am pus poza cărții Ludmillei Patlanjoglu despre Ștefan Iordache, despre care vorbesc în text, dacă vreți o folosiți, dacă nu, nu.

Ca notă personală: sunt încă tulburată și lipsită de vlagă după evenimentele triste de acasă. Sper că îmi voi reveni. Apreciez faptul că mi-ați trimis cartea dv. în format electronic, Vă mulțumesc mult. Aș dori însă să cumpăr variantă pe hârtie. Cât costă?

Și încă ceva: apreciez foarte mult tot ce faceți, aveți toată admirația mea!

Cu aceeași stimă,

Veronica Pavel Lerner

Buna ziua, stimate Domnule Băciuț,

Recepția și lectura revistei din ianuarie m-a îndemnat să continui și eu cu proiectul meu actual, de român. Finalizând câteva capitole noi, m-am gândit să vi le trimit. Sunt atașate, în fișier separat. Dacă le considerați demne de supus atenției cititorilor, plăcerea și onoarea publicării lor ar fi, că de obicei, de partea mea. Sper să fie o lectură interesantă.

Rămân cu deosebită considerație și sentimente prietenești, din soarele cu dinți al iernii blânde, mediterane, aceeași, a Dumneavoastră,

Gabriela Căluțiu Sonnenberg

Mulțumesc mult! Frumoasa revistă.

Julieta Drăgan

Stimate D-le Redactor

Mă numesc Dan Rujea și dețin funcția de lector doctor la Catedra de Limbă și Literatură Spaniolă a Facultății de Litere din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj. Îmi iau permisiunea de a va contacta pe această cale în speranța unei colaborări cât mai fructuoase cu prestigioasa D-vstră revistă de cultură, *Vatra veche*. În acest sens, doresc să va trimit un articol de-al meu legat de literatură spaniolă: Decadentism european și modernism hispanic. De-asemena, anexez și un succint CV. (...)

Cu respect,

Dan Rujea

Vă mulțumesc pentru acest minunat "popas" beletristic. De atâtă istorie, am uitat cum este să citești și altfel de pagini scrise. Poate, cu ajutorul acestui splendid cadou, voi reuși să reînvăț să citesc literatură, istorie literară, critică literară etc., ceea ce reușeam să fac, cu pasiune și plăcere, cu...nu mai știu câți ani în urmă. Cu stimă,

M. Beatrice Dobozi

Doamne cât spațiu are revista „Vatra veche”! Sigur e infinită. Ajunge și la Paris, prin Jeanine Baude. Mulțumesc din suflet...

Cu drag,

Suzana

Mulțumesc pentru superba revistă. Felicitări confraterne. V-am trimis prin poșta două cărți, cu care am încheiat anul editorial trecut. Cu solidaritate și prietenie,

Nicolae Rotaru

Felicitari, dl Băciuț! Ieri, la USSR, mă întreba dl Geo Popa dacă scoateți revista și paper? Nu am știut să răspund. Vă doresc o zi minunată!

Felicitări pentru revista dvs! Nu mă așteptam la o revistă culturală cu o ținută așa de înaltă, cu articole atât de interesante, cu o prezentare grafică excelentă! Vă felicit! Am chef să o citesc cât mai repede!

Mă bucur că există în România focare de cultură și oameni care le întrețin!!

Mulțumesc mult!

Vă trimit și eu un fișier care prezintă un calendar unde mama mea a avut și ea o pagină cu o tapiserie pentru luna august.

Cu multa stima,

Simina Lazăr

Stimate domn,

m-am bucurat să primesc revista --Vatra veche".Cum doar de scurt timp m-am înapoiat de la o Ședință" pe care am avut-o la Viena, am scris și un prim reportaj, care cred că vă va interesa.

Cu considerație,

Paul Leibovici

Vă mulțumesc frumos pentru că mi-ați trimis frumoasa revistă VATRA VECHÉ.

Cu stimă și respect,

Catinca

Mulțumesc din suflet, felicitări! Poate nu mă uitați cu textele în concurs? Zi senină să aveți!

Cristina

Mulțumim. Prezentăm revista și pe site. Legăturile sale sunt <http://basn.scoala-online.eu/vatra-veche-2/vatra-veche-2013/>

<http://articole.scoala-online.eu/reclama-nonprofit/vatra-veche-2/vatra-veche-anul-curent/>

Vă atașez la prezentul și o mică imagine cu anunțul apariției.

Corina

Sincere felicitări pentru efortul editorial, reușita artistică și înalta ținută a revistei.

prof.univ.dr. Ioan Gâf-Deac

Stimate redactor,

„Ziua bună se cunoaște de dimineață”. Cu alte cuvinte, de cum am deschis calculatorul, prima corespondență primită a fost revista dvs. Am citit-o parțial, lăsându-mi plăcerea pentru orele libere. Cu toate că atât redacția *Revista Mea*, cât și alte publicații îmi răpesc timp, voi încerca să vă trimit un material.

Vă felicit și vă doresc ediții reușite.

Cu colegialitate,

Dr.Paul Leibovici

Stimate domnule Nicolae Băciuț,

De câteva luni primesc de la un prieten, aș putea spune comun, revista "Vatra Veche", pe care o editați și conduceți la Tg. Mureș. Acesta este scriitorul Ion Roșioru. Vă scriu să vă mulțumesc pentru plăcerea lecturilor din această prestigioasă revistă, dar și pentru alt motiv. Acum câțiva ani, la Focșani, la festivalul "Saloanele Dragosloveni", am avut bucuria să va cunosc și, într-un scurt schimb de cuvinte, să va înmănez una din cărțile mele apărute până la acel moment. Dacă memoria nu mă înșală cred că e vorba de "Asasinii speranței", un volum de pamflete cu care de altfel am debutat. Vreau să vă mai spun că azi dimineață v-am trimis prin poștă, pe adresă redacției, ultima carte pe care am publicat-o la finele anului trecut "Incursiuni în universul →

Festivalul Național de Creație și Interpretare „Ana Blandiana”

Festivalul Național de Creație și Interpretare „Ana Blandiana”, ediția a II-a, 2013, organizat de Școala Gimnazială „C. Sandu – Aldea”, coordonator proiect profesor dr. Gabriela Vasiliu, va avea ca tematică: „RUGĂCIUNEA POEZIEI”.

Concursul se va desfășura pe patru secțiuni:

I. Creație literară; Subsecțiunea I: clasele V-VIII, subtema: „Întâmplări din grădina mea”- grădina Poeziei: patru poeme sau proză/ o scrisoare (1-2 pagini/ stil beletristic); Subsecțiunea a II-a: clasele IX-XII: subtema: „Orașe de silabe”- silabisirea Poeziei: cinci poeme sau un eseu / o scrisoare (2-3 pagini/stil beletristic,

II. Critică/Analiză literară: Subsecțiunea I: clasele V – VIII: scriitorii Ana Blandiana și Vasile Voiculescu: 1. „Calendarul”/ „Dependentă (vol. *Refluxul sensurilor*) / „Biografie”(vol. *Patria mea A4*); scriitoarea Ana Blandiana 2. „Doamne” (vol. *Poezii postume; Călătorie spre locul inimii*), „Poezii” (vol. *Din Țara Zimbrului*) / „Limba cerească” (vol. *Poezii postume*); scriitorul Vasile Voiculescu; Subsecțiunea a II-a: clasele IX – XII: scriitorii Ana Blandiana și Vasile Voiculescu: 1. „Lumina ascunsă (vol. *Patria mea A4*)”, „Balanța cu un singur talger”(vol. *Stea de pradă*), „Pe suprafața universului”(vol. *Patria mea A4*); scriitoarea Ana Blandiana; 2. „Pe drumul ciobanilor” (vol. *Destin*), „Autoportret romantic”(vol. *Poezii postume*), „În pădurile de gânduri”(vol. *Poeme cu îngeri*); scriitorul Vasile Voiculescu. (Se va

alege pentru interpretare câte o poezie din lirica ambilor scriitori).

III. Recitare: o poezie din creația scriitoarei Ana Blandiana, o poezie din creația scriitorului Vasile Voiculescu;

IV. Interpretare - folk: - două piese muzicale: 1. prelucrare din lirica scriitoarei Ana Blandiana sau a scriitorului Vasile Voiculescu; 2. prelucrare din creația românească de gen (Se vor alege pentru interpretare alte piese decât cele prezentate la ediția anterioară).

În cadrul Festivalului, se va desfășura și Simpozionul Național: „Rugăciunea Poeziei – Poezia Rugăciunii”: - trimiteri bibliografice: Vasile Voiculescu, Ana Blandiana, Bartolomeu Anania, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Nichifor Crainic, Sandu Tudor etc. Simpozionul va avea două sesiuni: Sesiunea A (elevi, profesori): referate (maximum 5 pagini), Sesiunea B (elevi): postere tematice (colaj, desen, pictură/format A3 sau A4).

Fișele de înscriere de la toate secțiunile și de la simpozion se vor trimite în format electronic, în perioada 18 februarie – 22 martie, pe adresa: festivalanablandiana@gmail.com.

Expedierea creațiilor de la Secțiunile I, II se va face în format electronic, pe adresa: festivalanablandiana@gmail.com; trimiterea referatelor de la Simpozion se va realiza în format electronic, pe adresa: simpozionfestival@gmail.com.

Înregistrările și posterele vor fi expediate, în plic, cu mențiunea - Pentru Festivalul de Creație și de Interpretare „Ana Blandiana” (13 mai - data poștei), pe adresa: Școala Gimnazială „C. Sandu – Aldea”, Str. General Eremia Grigorescu, nr. 25, Brăila.

Un participant se poate înscrie la mai multe secțiuni.

Etapele desfășurării Festivalului Național: 18 februarie – 22 martie 2013; promovarea regulamentului în școli și licee; înscrierea elevilor pe secțiuni; 22 martie - 19 aprilie 2013; realizarea lucrărilor/înregistrărilor pe secțiuni;

22 aprilie - 13 mai 2013; expedierea lucrărilor pe secțiuni; 15 mai – 27 mai 2013; evaluarea lucrărilor; realizarea CD-urilor ediției; redactarea antologiei ediției care va cuprinde lucrările premiate și referatele de la simpozion. (Editura Nico, Târgu-Mureș); 30 mai – 1 Iunie 2013; manifestările artistice ale Festivalului de Creație și de Interpretare „Ana Blandiana” (lansări de cărți, reviste literare, desfășurarea Simpozionului Național „Rugăciunea poeziei – Poezia rugăciunii”, dramatizări, momente poetice, recital folk, premiarea concurenților).

Participările directe (profesori, grupuri de elevi) la manifestările Festivalului Național se anunță în perioada 15 mai - 27 mai 2013, la adresa electronică:

festivalanablandiana@gmail.com.

Invitați de onoare: Scriitoarea Ana Blandiana; membră a Academiei Europene de Poezie, a Academiei de Poezie „Stéphane Mallarmé” și a Academiei Mondiale de Poezie (UNESCO), scriitorul Romulus Rusan; director al Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului, scriitorul Nicolae Băciuț; membru al Uniunii Scriitorilor din România; redactor - șef, Revista VATRA VECHIE; director Direcția Județeană pentru Cultură Mureș.

Informații suplimentare la e-mail: gabrielavasiliu@yahoo.com; tel. 0748 137 500

→ peniței”, un volum de cronici de întâmplare ce a fost lansat la Biblioteca Județeană "V. Voiculescu" din Buzău, în prezența scriitorilor, ca invitați de onoare, Dinu Săraru și Florentin Popescu. Deși a apărut de foarte puțin timp, Liga Scriitorilor din România a nominalizat-o, la secțiunea critică literară, pentru a fi premiată pe anul 2012.

Nădăjduiesc din tot sufletul că volumul meu va trezi anumite curiozități.

Mai sper că îmi veți confirma primirea volumului.

Cu cele mai frumoase gânduri pentru dumneavoastră și pentru colectivul revistei "Vatră Veche",

al dumneavoastră,

Stan Brebenel

Un an binecuvântat vă urez, domnule Nicolae Băciuț, cu sănătate, bucurie sfântă și spor în tot lucrul cel bun! Felicitări pentru revistă, este de înaltă clasă! Aș fi mândră să vă pot fi colaboratoare când voi fi terminat cu buletinul "Viața Cultelor", din scrierea și editarea căruia mi-am planificat să mă opresc la finele acestui an. Dar nu se știe niciodată.

Nădăjduiesc să îmi pot face timp să citesc pe îndelete revista. Doamne, ajută!

Maria Neagu

Vă mulțumesc pentru încrederea acordată și pentru spațiul alocat în revista dumneavoastră.

Mi-a făcut plăcere să inspir, indirect, prin scriul meu, atmosfera rarefiată a Mureșului. (...)

Norocca Ana-Maria

(...)Dacă am un articol sau o recenzie, ar putea fi publicate? Eu am terminat la Timișoara Literele și domnul prof univ dr. Cornel Ungureanu mi-a coordonat lucrarea de licență (*Personaje feminine în proză românească*).

Va rog să îmi scrieți și dacă aveți întâlniri literare sau evenimente, pentru că aș dori să vin.

Multă sănătate și bucurie,

prof. Carolin Blagoi

Un tânăr excepțional. Poate mă treceți pe viitor și pe mine printre cei ce primesc interesanta dv. revistă. Cu mulțumiri,

Horia C. Deliu

Vă mulțumesc din toată inima pentru trimiterea distinsei Dvs. reviste – formula online –, „Vatra veche”, nr. 11 / 2012; și vă felicit pentru inspirat-minunata ilustrare cu viori din brazii Daciei – zona Reghin... De știam, vă trimiteam și eu niște poeme cu viori... Cred că „Vatra veche” și Atelierele de Viori din Reghin – Compania Gliga ar putea organiza un concurs de poezie (patronat, desigur, de Dvs.) pe tema / motivul *Viorile Daciei din Reghin / Cea mai frumoasă poemă închinată Viorii...*

La attach, pentru un viitor număr al „Vetrei vechi”, poeme fierbinți-de-proaspete, absolut-inedite, dintr-un volum în pregătire, *Comete-n cea de-a 65-a vale*, cu speranța că (volumul) vedea-va lumina tiparului în iarna ce parcă bate la ușa de la intrarea-n blocul meu de beton armat...

Dvs. – și tuturor celor dragi Dvs. –, MULTĂ SĂNĂTATE ȘI FERICIRE...!

Ion Pachia-Tatomirescu

Domnule Nicolae Băciuț,

Gestul dumneavoastră de a nu respinge sau ignora articolul meu mă tulbură profund. Înainte de bucuria publicării se așterne, până la pământ, respectul și recunoștința pentru cel care mă credează necondiționat, primindu-mă în comunitatea nevăzută a celor ce se muncesc cu gândul și cu scrisul.

Numărul 2 al revistei este dens și aromat că o pâine de care cultură noastră, astăzi flămândă, are atâta nevoie.

Trebuie că aveți rădăcinile în cer, domnule Băciuț, de vreme ce materia nepăsării nu v-a biruit!

Irina Iorga

Mulțumesc că existați! Revista domniei voastre este pe culmilele cele mai înalte! Vă felicit!

Cu prețuire,

G. T.

Între sacru și senzual

Sub acest generic și-a pus Cristian Sergiu Ianza ultima expoziție, găzduită în sălile U.A.P. de la Palatul Culturii din Târgu-Mureș.

Cu o biografie artistică impresionantă, Cristian Sergiu Ianza, născut la Lupeni, la 5 ianuarie 1958, absolvent al Liceului de Muzică și Artă din Deva și al Academiei Naționale de Artă „Nicolae Grigorescu” din București, promoția 1985, a convins încă o dată, și la Târgu-Mureș, prin forța sa artistică, „între sacru și senzual”, atât pe teritoriul ceramicii cât și al sculpturii. Fără diferențe, atât în lucrările de mici dimensiuni cât și în cele monumentale, viziunea artistului e integratoare, în armonia omului cu natura, a sacralului cu profanul, a senzualității cu asprimea formelor.

Degustător al simbolurilor și metaforelor, Cristian Sergiu Ianza se manifestă cu lejeritate în game stilistice diverse, amprentate de note personale frapante.

Artistul îmblânzește cu dezinvoltură și piatra și lemnul, plămădește lutul ca un creator de lumi, în registre imaginare dezlănțuite.

Sacralitatea lucrărilor sale nu se regăsește doar în semnele cristice, ci și în formele sculpturale parcă ale femeii dintâi, în puritatea și inocența ei, a cărui senzualitate te duce mai degrabă spre venerare decât spre pofte trupești

În multe dintre compozițiile sale plastice, Cristian Sergiu Ianza include crucea, în semnificațiile ei multiple și în conexiune cu lumina, adesea venind din pâlparea flăcării de lumânare, ca recuzită a panotării.

Lucrările lui Cristian Sergiu Ianza s-au bucurat de o bună vizibilitate, în expoziții personale și de grup, în țară și străinătate, beneficiind de aprecieri ale criticii de specialitate și a iubitorilor de artă.

„Plasticianul, scrie Dragoș Ciobanu, în *Națiunea*, august 2003, propune în planuri tridimensionale, absolut neobișnuite, atât motive liturgice, în care semnul Crucii, simbol creștinesc, apare cu o mare repetabilitate, dar combină savant acest însemn cu idei păgâne, de zeitate în profundă notă a erosului precreștin”.

NICOLAE BĂCIUȚ

*

(...) Artistul acordă un spațiu amplu formelor de mare forță, care validează buna așezare a omului, în ceremoniile sacre ale lumii: Adam și Eva sunt vegheați de ochiul atoatecunoscător din triunghiul divin, pomul Cunoașterii mai rodește plenar de dincolo de timpul perisabil, la mijloc de bine și de rău este plasat Femininul care instituie viața, ca un amestec de energie și supușenie, fără urmă de răzvrătire a imaginii, doar cu intenția vădită de reechilibrare a lumii, artistul se imaginează pe sine drept un cap doldora de fluturi, sugestii ale ideilor în colorare și zbor spre Celălalt, totul devine semn al dialogului cu o preajmă întrebătoare și nostalgică. (...)

Preferința artistului merge către arhitectura interioară a operei, pe care mizează atunci când optează pe îmbinări clasice ale planurilor ori pe o calmă răsturnare a geometriilor standardizate, în favoarea unor surprize metaforice.

Conf. Univ.dr. DIANA CÂMPAN

OCHIUL CICLOPULUI

Cristian Sergiu Ianza, „Nuduri și semne”

Starea prozei

GROAPA

– Hai. Măi Tudorică, am mortul în biserică și tu nici măcar n-ai săpat groapa!

– Cum să sap, coană Veto?! Nu vezi pământu’? Beton. L-a acoperit gheața și cazmaua nici nu poa’ să-l zgârie... Și Tudorică bătu de câteva ori cu vârful cazmalei în gheața groasă.

Veta îl privea neputincioasă, încercând să găsească o soluție.

– Hai, măi omule, că-ți dau un kil de țuică...

– Lasă, bre, țuica, poți să-mi dai și un butoi – eh, nu mi dai matale atâta –, că eu tot nu pot să sparg gheața, dar să mai și sap groapă în pământ...Cin’ l-a pus pe moș Dumitru să moară la minus 20 de grade? Anunțară ăștia de câteva zile că va fi ger mare și mata îmi spui să sap acu’...

Directori de onoare

MIHAI SIN

ADAM PUSLOJIC

Redactor-șef adjunct

VALENTIN MARICA

Redactori:

Cezarina Adamescu, Eugen Axinte, A.I. Brumaru, Mariana Chețan, Luminița Cornea, Mariana Cristescu, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș, Darie Ducan, Răzvan Ducan, Alexandru Jurcan, Mioara Kozak, Vasile Larco, Lazăr Lădariu, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu, Bianca Osnaga, Mihaela Malea Stroe,

– Ești nebun, Tudorică?! De unde să știe omu’ când moare? Ce, crezi că mie mi-a convenit când m-au sunat vecinii să-mi spună că tata e mort în casă? Da’ acu’, uite-l, e pe masă la biserică și n-are groapă. Ce să fac? Să-l chem pe Petre a’ lu’ Ciobanu cu excavatorul?

– Ei, păi Petre cere bani, nu țuică...

– Păi, îți dau și bani și țuică, numa’ sapă dracu’ odată, că m-apucă amiaza și n-am ajuns nici să leg pomenile.

– Coană Veto, uite cum facem: și dacă-i chem pe puștii ăia doi care mai m-ajută la săpat, până facem groapa se-ntuneacă. Am săpat săptămâna trecută o groapă pentru a lu’ Firică. A zis că vrea să-i facă lu’ bărbat-su cavou. A dat geru’ și n-a mai venit. Îl îngropăm pe nea Dumitru acolo și, când se mai încălzește vremea, îl mutăm la locu’ lui.

– Cum să-l îngrop în mormântul altuia, Tudorică, ești beat?

– Nu încă, coană Veto, că nu mi-ai dat țuica. Da’ eu îți spun că altă soluție nu e. Vorbește mata cu Rodica a lu’ Firică la București, o să-nțeleagă ea, și pe urmă mai vedem...

Era atât de ger că Vetei îi era frică și să plângă, nu cumva în loc de lacrimi să facă țurțuri la ochi. Îl văzu pe țarcovnic urcând dealul.

– Hai, coană Veto, că i-au înghețat picioarele părintelui în altar.

–Să-i înghețe! De ce n-a băgat căldură, că banii ni i-a luat?!

– Pleacă oamenii și n-are cine să mai ducă sicriul. Ai săpat, mă, groapa?

Tudorică se uită la Veta. Femeia scoase din geantă o hârtie de o sută de lei, îi dădu sticla cu țuică și zise:

– A săpat-o.

MIRELA GRUIȚĂ

(Din volumul în pregătire „Așa-i viața”)

Ioan Matei, Menuț Maximilian, Miruna Ioana Miron, Liliana Moldovan, Marcel Naste, Cristian Stamatoiu, Gabriel Stan, Gheorghe Șincan, Victor Știr, Gabriela Vasiliu

Corespondenți: Claudia Șatravca (Chișinău), Flavia Cosma (Canada), Mirela Corina Chindea (Italia), Andrei Fischhof (Israel), Ovidiu Ivancu (India), Dorina Brândușa Landén (Suedia), Gabriela Mocănașu (Franța), Mircea M. Pop (Germania), Dwight Luchian-Patton (SUA), Raia Rogac (Chișinău), M.N. Rusu (New York), Adriana Yamane (Japonia)

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Cuza Vodă nr. 57, România. Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. Copyright©Nicolae Băciuț 2013 *Email : nicolaebaciut@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com *Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 * telefon: 0365407700, 0744474258. Materialele nepublicate nu se restituie. Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

2014-0952